PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO

przegląd biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK 85

zeszyt 4

90 LAT 1927-2017 PB PRZEGLĄDU BIBLIOTECZNEGO

Warszawa 2017

RADA REDAKCYJNA

Jerzy Franke – przewodniczący (WDIB UW), Mariola Antczak (KIiB UŁ), Shifra Baruchson-Arbib (Bar Ilan University, Israel), Ewa Głowacka (IINiB UMK), Elżbieta Gondek (IBIN UŚ), Artur Jazdon (BUAM), Maria Juda (IBiIN UMCS), Dariusz Kuźmina (WDIB UW), Krystyna Matusiak (University of Denver, USA), Maria Próchnicka (IINiB UJ), Marta Skalska-Zlat (IINiB UWr), Barbara Sosińska-Kalata (WDIB UW), Elżbieta Stefańczyk (SBP), Jolanta Stępniak (Biblioteka PW), Katalin Varga (National Educational Library and Museum, Hungary), Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia).

Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

„Przegląd Biblioteczny" jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+, a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach: The Central European Journal of Social Sciences and Humanities, Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.

Pełne teksty roczników 1927-2015 dostępne są w Archiwum Cyfrowym SBP: www.sbp.pl/archiwumcyfrowe oraz w Mediotece Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego: http://www.bbc.uw.edu.pl/dlibra.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 85 2017 zeszyt 4

Kwartalnik „Przegląd Biblioteczny" jest wykazywany na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z liczbą 9 punktów

TREŚĆ

ARTYKUŁY

Katarzyna Jamrozik, Małgorzata Korczyńska-Derkacz: Problematyka prasoznawcza na łamach wybranych polskich czasopism bibliologicznych 443

Anna Małgorzata Kamińska: Miary podobieństw łańcuchów znakowych a deduplikacja rekordów w bibliograficznych bazach danych 477

Justyna Jasiewicz: Obszary, problemy i metody badawcze library and information science. Część I 496

KONFERENCJA GENERALNA IFLA – WROCŁAW 2017

„Biblioteki. Solidarność. Społeczeństwo". Światowy Kongres Bibliotek i Informacji i 83. Konferencja Generalna IFLA (Wrocław, 19-25 sierpnia 2017 r.) (*Elżbieta Barbara Zybert*) 513

Sprawozdanie z wystąpień poświęconych zagadnieniom edukacji informacyjnej podczas 83. Konferencji Generalnej Międzynarodowej Federacji Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji (IFLA) (Wrocław, 19-25 sierpnia 2017 r.) (*Joanna Potęga, Agnieszka Wróbel, Zuza Wiorogórska*) 530

Kongres IFLA we Wrocławiu – Droga do sukcesu (*Andrzej Ociepa*) 539

SPRAWOZDANIA

„Bibliotekarz nowej generacji". Ogólnopolska Konferencja Naukowa (Płock, 6 października 2017 r.) (*Mariola Antczak, Monika Wachowicz*) 541

„Tworzenie Narodowego Zasobu Bibliotecznego". Konferencja naukowa (Warszawa, 12 października 2017 r.) (*Agnieszka Gołda*) 545

„Czasopisma społeczne, kulturalne, artystyczne i literackie we współczesnej bibliotece". Konferencja naukowa (Zielona Góra, 8-9 listopada 2017 r.) (*Monika Simonjetz*) . 549

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

Encyklopedia książki. Red. Anna Żbikowska-Migoń, Anna Skalska-Zlat. T. 1: *Eseje. A-J*; T. 2: *K-Z*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017 (*Jacek Wojciechowski*) 553

Przegląd piśmiennictwa krajowego (*Barbara Koryś*) 561

Z lektur zagranicznych (*Jacek Wojciechowski*) 565

Z ŻYCIA SBP 583

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

Hanna Zasadowa (25 maja 1920 – 12 sierpnia 2017) (*Wanda Kronman-Czajka*) 597

Hanna Zasadowa – praca i walka dla Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Glosa (*Andrzej Mężyński*) 599

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW 604

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 85 2017 Number 4

"The Library Review" was awarded nine points in the official register of journals of Polish Ministry of Science and Higher Education

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

Katarzyna Jamrozik, Małgorzata Korczyńska-Derkacz: Issues in Press Studies Reflected in Selected Book Studies Journals. 443

Anna Małgorzata Kamińska: String Similarity Metrics and Deduplication of Records in Bibliographic Databases 477

Justyna Jasiewicz: Areas, Issues and Research Methods in Library and Information Science. Part I 496

IFLA GENERAL CONFERENCE – WROCLAW 2017

„Libraries. Solidarity. Society". World Library and Information Congress and 83rd IFLA General Conference and Assembly (Wrocław, August 19-25, 2017) (*Elżbieta Barbara Zybert*) 513

Report on presentations covering the issues of information literacy during World Library and Information Congress: 83rd IFLA General Conference and Assembly (Wrocław, August 19-25, 2017) (*Joanna Potęga, Agnieszka Wróbel, Zuza Wiorogórska*). 530

IFLA Congress in Wroclaw – The Road to Succes (*Andrzej Ociepa*) 539

REPORTS

„New generation librarian". National scientific conference (Płock, October 6, 2017) (*Mariola Antczak, Monika Wachowicz*). 541

„Building National Library Resources". Scientific conference (Warszawa, October 12, 2017) (*Agnieszka Gołda*) 545

„Social, cultural, art and literature journals in contemporary libraries". Scientific conference (Zielona Góra, November 8-9, 2017) (Monika Simonjetz) 549

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

Encyklopedia książki (Encyclopedia of the Book). Eds Anna Żbikowska-Migoń, Anna Skalska-Zlat. V. 1: *Eseje. A-J,* T. 2: *K-Z*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017 (*Jacek Wojciechowski*) 553

Polish literature survey (*Barbara Koryś*) 561

Foreign publications (*Jacek Wojciechowski*). 565

NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION) 583

OBITUARIES

Hanna Zasadowa (25 V 1920 – 12 VIII 2017) (*Wanda Kronman-Czajka*) 597

Hanna Zasadowa – her work and struggle for Polish Librarians Association. A gloss (Andrzej Mężyński). 599

GUIDELINES FOR AUTHORS. 608

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2017 z. 4
PL ISSN 0033-202X

KATARZYNA JAMROZIK
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Wrocławskiego
e-mail: katarzyna.jamrozik@uwr.edu.pl

MAŁGORZATA KORCZYŃSKA-DERKACZ
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Wrocławskiego
e-mail: malgorzata.derkacz@uwr.edu.pl

PROBLEMATYKA PRASOZNAWCZA NA ŁAMACH WYBRANYCH POLSKICH CZASOPISM BIBLIOLOGICZNYCH

Katarzyna Jamrozik, magister informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, doktorantka w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Zainteresowania naukowe: jednodniówki, historia prasy sportowej, architektura informacji, eksploracja danych, funkcjonalność stron internetowych.

Małgorzata Korczyńska-Derkacz, dr hab., profesor w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego; zainteresowania naukowe: kultura książki i bibliotek XIX i XX w.; bibliologia; prasoznawstwo; historia mediów i społecznego komunikowania, cenzura i manipulacja informacją; autorka książek: *Państwowy Instytut Książki (1946-1949) i jego rola w rozwoju bibliologii, bibliotekarstwa i kultury książki w Polsce* (Wrocław 2011), *Kronika Państwowego Instytutu Książki (1945-1949).* Wstęp, przypisy i opracowanie Małgorzata Korczyńska-Derkacz (Warszawa 2015).

SŁOWA KLUCZOWE: Prasoznawstwo. Bibliologia. „Bibliotekoznawstwo". „Studia o Książce i Informacji". „Studia o Książce". „Roczniki Biblioteczne". „Z badań nad Polskimi Księgozbio-

rami Historycznymi". „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi". „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Bibliotekoznawcze". „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia". „Kieleckie Studia Bibliologiczne". „Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej". „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy". „Toruńskie Studia Bibliologiczne".

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – Wspólny rodowód bibliologii i prasoznawstwa oraz podobieństwa w zakresie przedmiotu badań, stosowanej metodologii, celów badań i miejsca w klasyfikacji nauk powodują jednoczesne prezentowanie tematyki obu tych dyscyplin w czasopismach o charakterze bibliologicznym. Celem artykułu było zbadanie obecności tematyki prasoznawczej w czasopismach wydawanych przez instytuty kształcące pracowników książki we Wrocławiu, w Warszawie, w Krakowie, w Kielcach, w Toruniu. Analizie poddano siedem tytułów i ich kontynuacje: seria „Bibliotekoznawstwo" (kontynuacja: „Studia o Książce i Informacji"), „Studia o Książce", „Roczniki Biblioteczne", „Z badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi" (kontynuacja: „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi"), „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Bibliotekoznawcze" (kontynuacja: „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia"), „Kieleckie Studia Bibliologiczne" (kontynuacje: „Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej", „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy") oraz „Toruńskie Studia Bibliologiczne". **Metoda badań** – wykorzystana została metoda analizy ilościowej, gdzie jednostką obliczeniową był artykuł (nie uwzględniano recenzji, przeglądów i polemik) o tematyce prasoznawczej, opublikowany na łamach wybranego czasopisma bibliologicznego. **Wyniki i wnioski** – badanie wykazało, iż tylko 14% wszystkich opublikowanych artykułów naukowych porusza problematykę prasoznawczą. Potwierdziło też znaczne rozproszenie artykułów naukowych.

BIBLIOLOGIA I PRASOZNAWSTWO – DWIE DYSCYPLINY HUMANISTYCZNE

„Cóż to jest nauka o prasie? – pytał w 1938 r. Boris Mirkine-Guetzévitch, dyrektor paryskiego Institut de Science de la Presse i sam odpowiadał na to pytanie: to „Nowy zespół wiadomości i metod, zastosowanych do badania wielkiego fenomenu społecznego, fenomenu złożonego, o wielu aspektach. Prasa rejestruje wydarzenia. Jest ona źródłem wiedzy historycznej, podległym jako takie regułom krytyki historycznej. Uczestniczy w tworzeniu opinii, bierze aktywny udział w walce interesów, idei i ludzi. Równie silnie wiąże się z rozwojem prawa. Istnieje w rozmaitych systemach prawnych. (…) jest wielkim przedsiębiorstwem przemysłowym i komercyjnym. Druk, papier, sprzedaż, ogłoszenia, wszystko to wiąże się z problemami ekonomicznymi, finansowymi, prawnymi, socjologicznymi" (cyt. za: Golka, 1969, s. 10). Dokumentowanie prawa do samodzielnego istnienia nauki odbywa się zawsze przez określenie przedmiotu badań, metod badawczych, miejsca w klasyfikacji wiedzy. W przypadku prasoznawstwa

zjawisko to zaczęto obserwować w Polsce w połowie XX w. Początkowo w polu zainteresowania znalazła się prasa postrzegana jako źródło do badań historycznych, społecznych, politycznych, ekonomicznych, kulturowych. Z czasem zaczęto interesować się nią samą (gazety i czasopisma), jej twórcami (dziennikarze i wydawcy), metodami ich pracy oraz jej wytworami, zawartością i treścią, procesami ich rozpowszechniania, warunkami oddziaływania oraz ich skutkami, organizacją redakcji. Stąd już tylko krok do zainteresowania się czytelnikami (publiczność medialna), ich preferencjami, ale i wpływami, którym – za pośrednictwem prasy i innych środków masowej komunikacji – ulegają (opinia publiczna). Jak pisał Walery Pisarek: „Rozważaniom o przedmiocie i charakterze prasoznawstwa towarzyszyła często refleksja nad jego wewnętrznym zróżnicowaniem, nad zapleczem metodologicznym i użytecznością w praktyce dziennikarskiej, redakcyjnej i wydawniczej. […] W atmosferze sporów i dyskusji konstytuowało się to, co po polsku nazywamy do dziś prasoznawstwem, a co w innych krajach nazywane bywa nauką lub wiedzą o prasie, radiu i telewizji, o komunikowaniu masowym, o komunikowaniu publicznym, o komunikowaniu zbiorowym, o komunikacji społecznej, o mediach masowych, o dziennikarstwie" (Pisarek, 1984, s. 6). Sam autor, przez prasoznawstwo rozumiał „dziedzinę nauki obejmującą wszystkie elementy, fazy i aspekty komunikowania masowego za pomocą środków o charakterze periodycznym lub ciągłym" (Pisarek, 1984, s. 6).

Czasopisma i gazety pełnią funkcje podobne do funkcji książki. O podobieństwach mówić możemy na etapie ich wytwarzania, obiegu i odbioru społecznego. Liczne analogie z procesami bibliologicznymi widoczne są na płaszczyźnie nauki o drukarstwie oraz wiedzy o masowym komunikowaniu. Warto przypomnieć tu teoretyczne rozważania Paula Otleta, który kierując się potrzebami pracy nad bibliografią światową, w *Traktacie o dokumentacji* z 1934 r. mówił o konieczności objęcia badaniem wszelkich dokumentów (książek, czasopism, wszelkich „scripta"), które miały się stać przedmiotem bibliologii, utożsamianej wówczas z dokumentologią. Jak pisał Krzysztof Migoń *Traktat* Otleta „Poszerzył pole badań bibliologicznych, umieszczając w nim wszelkie formy dokumentów, rozbudował i teorię, i zastosowania bibliologii. Utorował w ten sposób drogę do bibliologii dzisiejszej jako nauki o komunikacji piśmiennej" (Migoń, 2005, s. 53), która – dodajmy – jest jedną z form komunikacji społecznej. Odwołując się do autorytetów, przytoczmy jeszcze słowa Karola Głombiowskiego, który w 1980 r. napisał: „[…] równorzędną rolę odgrywa wytwarzanie i rozpowszechnianie komunikatów, jak też ich recepcja, a obok twórców komunikatów nie mniejsze znaczenie dla istoty procesu posiadają ich odbiorcy" (Głombiowski, 1980, s. 13) – sformułowania autora dotyczyły wprawdzie książki – kategorii centralnej w badaniach bibliologicznych – ale odnieść je możemy także do gazet i czasopism, radia

i telewizji, a nawet szerzej – do mediów elektronicznych. Twórca książki i jej czytelnik, nadawca i odbiorca komunikatu, to ludzie i związane z nimi instytucje, stanowiące istotne ogniwo całego procesu komunikacji społecznej/medialnej. Zbieżność zainteresowań bibliologii i prasoznawstwa jest tu wyraźnie widoczna.

Elementem określającym samodzielność dyscypliny jest także jej metodologia. Najbardziej charakterystyczną i rozpoznawalną metodą w badaniach prasoznawczych jest metoda historyczna oraz metoda analizy zawartości treści. Władysław Marek Kolasa w swojej rozprawie *Historiografia prasy polskiej (do 1918 roku)* (Kolasa, 2013, s. 6-9, 15-64) wskazał, że prasoznawstwo może korzystać i korzysta z metod naukoznawczych, zwłaszcza z naukometrii i bibliometrii – obie metody z powodzeniem stosowane są w bibliologii. Prasoznawstwo wykorzystuje także metody i techniki zapożyczone z socjologii, psychologii, ekonomii, prawa czy z językoznawstwa. Korzysta z analiz statystycznych. Podobnie postępuje się w bibliologii.

Interesująco wypada analiza dróg rozwoju bibliologii i prasoznawstwa, co pozwala na sformułowanie wniosków o ich wspólnym rodowodzie. Nazwiska pierwszych polskich badaczy, zainteresowanych dokumentowaniem prasy i uznaniem jej za cenne źródło historyczne, są wymieniane wśród prekursorów bibliologii – mowa o Pawle Jarkowskim i jego wykładach z bibliografii początkowo w Gimnazjum Wołyńskim, a następnie – po jego przemianowaniu w 1818 r. – w Liceum Krzemienieckim, Feliksie Bentkowskim i jego bibliografii literatury uwzględniającej także czasopisma (dwutomowa *Historia literatury polskiej wystawiona w spisie dzieł drukiem ogłoszonych* z 1814 r.), o Jerzym Samuelu Bandtkiem (*Wiadomość krótka o gazetach polskich,* opublikowana w „Roczniku Towarzystwa Naukowego Krakowskiego" 1819, t. 4, s. 205-224), o bibliograficznych pracach Adama Tomasza Chłędowskiego, o Joachimie Lelewelu (*Bibliograficznych ksiąg dwoje,* Wilno t. 1-2; 1823-1826) i Aleksandrze Bohatkiewiczu (bibliografia powszechna), oraz o pracach Józefa Muczkowskiego, Karola Szajnochy i Karola Estreichera. To właśnie Estreicher zestawił pierwszy naukowy spis prasy w Polsce i zamieścił go w tomie *Bibliografii polskiej* wydanej w 1870 r.[1]. Rok później spis ten pojawił się w formie broszury zatytułowanej *1400 pism periodycznych i zbiorowych.* Zestawienie to, choć jeszcze niedoskonałe i poddane krytyce z powodu nieostrych kryteriów typologicznych, stało się punktem wyjścia do pierwszych rozważań statystycznych na temat ruchu wydawniczego, które w 1886 r. opublikował Stanisław Czarnowski. Uzupełnił je w 1928 r. Stanisław Jarkowski. Pierwsze prace prasoznawcze, podobnie jak badania nad książką, pojawiły się na pograniczu badań nad historią li-

[1] Jedną z najwcześniejszych prac dokumentujących zawartość czasopisma był spis zawartości „Journal de Sawants", wydany w Amsterdamie w 1683 r. Niemiecki uczony przełomu XVII i XVIII w. Christian Juncker był autorem zestawienia 68 tytułów czasopism, w którym traktuje czasopismo naukowe jak część uniwersum świata książek. Więcej zob. (Żbikowska-Migoń, 2002).

teratury. Tak było w przypadku wymienionych wyżej prac, tak też było u Konstantego Majeranowskiego w pracy *Wiadomość historyczno-krytyczna o pismach periodycznych w Polszcze* z 1826 r. (*Flora Polska, czyli Rozrywki Przyjemne i Pożyteczne*,1826, t. 5, s. 34-64; t. 6, s. 37-61; *Flora Polska, czyli Rozrywki Przyjemne i Pożyteczne*, 1827, t. 8, cz. 1, s. 37-44; *Motyl*, 1829, nr 1, 4, 8, 10; polemika *Rozmaitości (Lwów)* 1827, nr 3); większe opracowanie omawiające genezę prasy na szerokim tle napisał w 1861 r. Franciszek Sobieszczański (Sobieszczański, 1861).

Tyle wspólny rodowód. Należy dodać, że obie nauki należą do grupy nauk humanistycznych, społecznych, w obu możemy szukać pogranicza badawczego z wieloma innymi dyscyplinami naukowymi: prawem, ekonomią, socjologią, etyką, językoznawstwem, historią, psychologią społeczną, antropologią kulturową. Potwierdzają to i przedmiot badań, i stosowana w nich metodologia. Prasa wraz z innymi mediami, jej instytucje i użytkownicy od kilku już lat sytuowana jest w obrębie medioznawstwa, odrębnej dziedziny, posługującej się empirycznymi metodami nauk społecznych oraz metodami specyficznymi, jakimi są analiza zawartości treści i sondażowe badania odbiorców, a wszystko to z punktu widzenia teorii społeczeństwa informacyjnego/sieciowego/medialnego. O wzajemnych relacjach bibliologii i medioznawstwa wypowiadał się Krzysztof Migoń podkreślając, że decyduje o tym obiekt ich badań, wspólne – w pewnych zakresach – zadania i metody (Migoń, 2002).

Zasygnalizowane już wyżej kierunki badań prasoznawczych z biegiem lat ulegały zmianom (poszerzeniu) wynikającym z rozwoju dyscypliny, jej zinstytucjonalizowania, subiektywnych zainteresowań badaczy, dostępu do źródeł. Wskazując główne tendencje w tym zakresie można powiedzieć, że do najchętniej podejmowanych należą badania historycznoprasowe[2], w szczególności dotyczące prasy dawnej (do 1864 r.), prasy okresu popowstaniowego (1864-1918), okresu międzywojennego, okresu okupacji hitlerowskiej (prasa konspiracyjna), prasy lat 1945-1989 oraz zagadnień transformacji mediów po 1989 r. Badania szczegółowe koncentrują się wokół konkretnych tytułów, modelu prasy z punktu widzenia jej przeznaczenia i typologii (np. prasa dla ludu, prasa katolicka, prasa religijna, prasa fachowa, prasa ugrupowań politycznych, prasa studencka…,). Rozwijają się badania nad rynkiem prasowym, nad twórcami prasy (dziennikarzami, wydawcami, ilustratorami), nad odbiorcami i społeczną funkcją prasy. Nowa, elektroniczna postać czasopisma także wzbudziła zainteresowanie badaczy. Autorzy zajmują się teorią i praktyką środków masowego komunikowania, a postępujący rozwój medioznawstwa wpisuje w krąg ich

[2] Szczegółowo omówił tę kwestię W. M. Kolasa (2013). Na temat przedmiotu badań prasoznawstwa wypowiadali się m.in. I. Tetelowska (1965, s. 11-14), M. Kafel (1966, s. 88-102), S. Dziki (1984), W. Pisarek (2008, s. 182-209).

zainteresowań – poza dziennikarstwem drukowanym – dziennikarstwo medialne: radiowe, telewizyjne, internetowe.

Celem naszych rozważań nie jest szczegółowe śledzenie rozwoju i dokonań prasoznawstwa, jest nim natomiast sprawdzenie, czy wykazana wyżej jego bliskość z bibliologią sprawia, iż prace dotyczące wymienionych wyżej zagadnień prasoznawczych (i medialnych) są obecne na łamach czasopism wydawanych przez instytuty kształcące pracowników książki, tj. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (seria „Bibliotekoznawstwo", „Studia o Książce", „Roczniki Biblioteczne"), Instytut Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie („Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Bibliotekoznawcze"), Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK („Toruńskie Studia Bibliologiczne"), Instytut Dziennikarstwa i Informacji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach („Kieleckie Studia Bibliologiczne") oraz Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego[3] („Z badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi"). Pod uwagę wzięto siedem tytułów czasopism (i ich kontynuacje), przyjmując założenie, że ich redakcja merytoryczna wywodzi się z danego instytutu, a wydawcą jest macierzysta uczelnia[4].

Wykorzystana została metoda analizy ilościowej, gdzie jednostką obliczeniową był artykuł naukowy[5] o tematyce prasoznawczej, opublikowany na łamach wybranego czasopisma.

ZAGADNIENIA PRASOZNAWCZE NA ŁAMACH ANALIZOWANYCH TYTUŁÓW

Najwcześniej, bo w 1955 r., w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (ówczesny Instytut Bibliotekoznawstwa) powołano rocznik „Bibliotekoznawstwo", ukazujący się w ramach serii „Acta Universitatis Wratislaviensis". W 2012 r. nastąpiła zmiana tytułu czasopisma na „Studia o Książce i Informacji", co wiązało się również z poszerzeniem podejmowanej tematyki od teorii i praktyki bibliologii w stronę działalności edytorskiej i estetyki książki (*Studia o Książce i Informacji (dawniej: Bibliotekoznawstwo)* [online]. [dostęp: 25.04.2017]. Dostępny w WWW: <http://bibl.wuwr.pl>.). Do 2016 r. opublikowano 35 tomów, w tym 13 pozycji monograficznych (t. 6-18), które zostały wyłączone z analizy.

[3] Obecnie na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW.

[4] Przyjmując powyższe założenia – kryterium wydawcy – nie wzięto pod uwagę istotnych dla nauk bibliologicznych tytułów, m.in. „Przeglądu Bibliotecznego", „Rocznika Biblioteki Narodowej", „Ze Skarbca Kultury", „Rocznika Biblioteki PAU i PAN w Krakowie", „Studiów Kieleckich. Serii Bibliologiczno-Prasoznawczej"), a także czasopism, których założenia redakcyjne sytuują je w obrębie nauki o informacji („Zagadnienia Informacji Naukowej", „Infotezy").

[5] W badaniach nie brano pod uwagę artykułów recenzyjnych, przeglądowych i polemik.

Tabela 1

Czasopismo „Acta Universitatis Wratislaviensis. Seria: Bibliotekoznawstwo" wraz z kontynuacją „Studia o Książce i Informacji" (l955-2016)

Rok, tom	Ogólna liczba art.	Liczba art. prasozn.	Autor	Tytuł artykułu
1955 t. 1-1956, t. 2	7	0		
1962, t. 3	6	1	Reiter Jan	„Tygodnik Polski" w Opolu
1966, t. 4	5	0		
1968, t. 5	5	1	Kruczała Krystyna	Książka polska wśród ludu górnośląskiego w LL połowie XIX w. w świetle dokumentacji prasowej
1995, t. 19	11	0		
1998, t. 21	10	1	Łaszewska-Radwańska Beata Emilia	„Przyjaciel dla Dzieci" Christiana Feliksa Weissego. Zagadnienia autorstwa, przekładu i wydania polskiego
2000, t. 23	10	1	Korczyńska-Derkacz Małgorzata	„Rocznik Towarzystwa Warszawskiego…."
2006, t. 26	12	2	Korczyńska-Derkacz Małgorzata	Informacja o nauce na łamach czasopisma Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie (1828-1869)
			Pękalska Marta	„Pojezierze" – zapomniane wydawnictwo regionalne
2008, t. 27	9	2	Repucho Ewa	Estetyka zaangażowana. Rola „Poligrafiki" w podnoszeniu poziomu estetycznego polskiej produkcji wydawniczej w latach 1947–1956
			Korczyńska-Derkacz Małgorzata	Jednodniówka jako typ dokumentów życia społecznego. Zarys problematyki badawczej
2009, t. 28	16	0		
2010, t. 29	8	1	Ruszczak Olga	Ukształtowanie graficzne czasopism na Zakarpaciu w drugiej połowie XIX i na początku XX w.
2011, t. 30-2013, t. 32	22	0		
2014, t. 33	7	1	Kośny Leszek	Stan badań nad polskimi czasopismami pszczelarskimi
2015, t. 34	8	2	Jamrozik Katarzyna	Żydowskie jednodniówki sportowe z okresu międzywojennego (ze zbiorów CBN Polona).
			Łach Anna	Mediatyzacja nauki w prasie polskiej (1975) – popularyzacja czy nowinkarstwo?
2016, t. 35	10	0		
łącznie	**146**	**12**		

Źródło: obliczenia własne na podstawie analizy zawartości czasopism: „Acta Universitatis Wratislaviensis. Seria: „Bibliotekoznawstwo" oraz „Studia o Książce i Informacji" (1955-2016).

Na łamach czasopisma opublikowano 146 artykułów problemowych, w tym zaledwie 12 poruszających zagadnienia prasoznawcze, co stanowi 8,22%. Dwa artykuły dotyczyły kwestii graficzno-edytorskich czasopism (Ewy Repucho i Olgi Ruszczak), również dwukrotnie podjęto problematykę jednodniówek jako specyficznego typu druków o licznych cechach wydawnictw ciągłych (M. Korczyńska-Derkacz, K. Jamrozik). Zainteresowanie tematyką prasoznawczą było i wciąż pozostaje fragmentaryczne, jedynie M. Korczyńska-Derkacz trzykrotnie publikowała prace związane z problematyką prasoznawczą. W czterech tomach, które ukazały się po zmianie tytułu, opublikowano trzy teksty prasoznawcze.

Czasopismo „Studia o Książce" powstało jako wydawnictwo międzyuczelniane w wyniku połączenia trzech, wydawanych w latach 70. XX w. serii zeszytów naukowych: Uniwersytetu Wrocławskiego („Bibliotekoznawstwo"), Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu („Biblioteka") i Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu („Nauka o Książce"). W myśl założeń redakcyjnych, publikowano przede wszystkim prace księgo- i bibliotekoznawcze, ale dostrzegano zagadnienia pojawiające się na pograniczu nauki o książce, takie jak nauka o informacji, prasoznawstwo i czasopiśmiennictwo, socjologia literatury i życie literackie.

W latach 1970-1993 ukazało się 19 tomów, w których opublikowano 201 artykułów. Wśród 8 prac dotyczących prasoznawstwa można wyróżnić przede wszystkim: trzy artykuły traktujące czasopismo jako źródło do dziejów książki (Artura Pilaka, Elżbiety Słodkowskiej, Danuty Hombek) oraz omawiające konkretne tytuły (Jerzego Franke, Marii Karwackiej). Podejmowana problematyka z interesującego nas zakresu, w całym okresie ukazywania się tytułu, stanowiła zaledwie 3,98% wszystkich opublikowanych artykułów.

„Roczniki Biblioteczne" powołane do życia w 1957 r. są periodykiem o zasięgu ogólnopolskim, prezentującym szeroki zakres tematyczny: od teorii i historii bibliologii i bibliotekoznawstwa po zagadnienia współczesne dotyczące funkcjonowania bibliotek naukowych i problematykę kształcenia pracowników książki. We Wstępie do pierwszego rocznika redakcja informowała: „Na tematykę Rocznika [...]. złożą się: szeroko pojęta nauka o książce, bibliografia i bibliotekoznawstwo. Obok historii książki i bibliotek znajdzie w nich miejsce historia czasopiśmiennictwa, dzieje papiernictwa i introligatorstwa, zdobnictwo i estetyka książki, zagadnienia bibliofilskie, biografistyka i pamiętnikarstwo związane z książką i jej pracownikami, socjologia książki, zagadnienia czytelnictwa, teoria i naukowa problematyka bibliotekoznawstwa, teoria bibliografii" (*Roczniki Biblioteczne*, 1957, R. 1, s. 3-4).

W latach 1957-2016 ukazało się 60 roczników, w których opublikowano 846 artykułów. Tematyka prasoznawcza podejmowana była 70 razy, co stanowi 8,27% wszystkich prac. Większość z nich dotyczyła zagadnień historycznych – dominowały opracowania z zakresu prasy XIX-wiecznej. W latach 60.

Tabela 2

Czasopismo „Studia o Książce" (1970-1993)

Rok, numer	Ogólna liczba art	Liczba art. prasozn.	Autor	Tytuł artykułu
1970, t. 1-1975, t. 5	55	0		
1976, t. 6	8	1	Pilak Artur	Prasowe ogłoszenia księgarskie jako źródło do dziejów książki
1977, t. 7	9	0		
1978, t. 8	11	0		
1979, t. 9	10	1	Kosiński Józef Adam	Biblioteki, książki i czasopisma naukowe w latach 1945-1975 jako komponenty kulturowego modelu nauki
1980, t. 10	7	0		
1981, t. 11	8	1	Tadeusiewicz Hanna	Czasopisma drukarskie galicyjskie z lat 1872-1900 jako źródło do dziejów drukarstwa polskiego XIX w.
1982, t. 12	12	0		
1983, t. 13	10	2	Franke Jerzy	Program literacki czasopisma „Bluszcz" w latach 1865-1905
			Karwacka Maria	„Libri Gedanenses" – organ Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Gdańsku
1984, t. 14	8	0		
1985, t. 15	16	2	Słodkowska Elżbieta	Czasopisma pierwszej połowy XIX w. jako źródło do badań księgoznawczych
			Jazdon Artur	Walenty Maciej Stefański jako redaktor, wydawca i drukarz prasy poznańskiej
1986, t. 16	12	1	Hombek Danuta	Ogłoszenia księgarsko-wydawnicze w czasach stanisławowskich jako źródło bibliologiczne
1988, t. 17-1993, t. 19	35	0		
łącznie	**201**	**8**		

Źródło: obliczenia własne na podstawie analizy zawartości czasopisma „Studia o Książce" (1970-1993).

XX w. publikowali je m.in.: Sławomir Kalembka, Renata Żurkowa i Ewa Kazior, a w latach 70.: Alina Misiowa, Aleksander Zyga i Jadwiga Bogusławska. W kolejnym dziesięcioleciu ukazało się jedynie 10 artykułów o tej tematyce, a po 1990 r. – łącznie 26. W „Rocznikach Bibliotecznych" prace prasoznawcze opublikowało 47 autorów. Autorką 13 tekstów była Hanna Tadeusiewicz. Jej prace ukazywały się w latach 1966-2005, a dotyczyły przede wszystkim czasopism drukarskich, m.in.: „Przeglądu Drukarskiego", „Czcionki" i „Ogniska. Czasopisma dla Spraw Drukarskich i Pokrewnych Zawodów". Pięć arty-

Tabela 3

Czasopismo „Roczniki Biblioteczne" (1957-2016)

Rok, tom	Ogólna liczba art	Liczba art. prasozn.	Autor	Tytuł artykułu
1	2	3	4	5
1957, R. 1	5	1	Staniszewski Zdzisław	Pierwsze polskie czasopismo ogłoszeniowe („Warszawskie Ekstraordynaryjne Tygodniowe Wiadomości")
1958, R. 2	6	1	Staniszewski Zdzisław	Tematyka literacka na łamach „Warszawskich Ekstraordynaryjnych Tygodniowych Wiadomości"
1959, R. 3	8	1	Skura Adam	Tygodnik Polski poświęcony włościanom. Pszczyna 1845-1846
1960, R. 4-1962, R. 6, z. 3-4	39	0		
1963, R. 7, z. 1-2,	7	1	Kalembka Sławomir	Prasa Towarzystwa Demokratycznego Polskiego. Zarys dziejów wydawniczych 1832-1863
1964, R. 8, z. 1-2	18	0		
1965, R. 9, z. 1-2	8	1	Żurkowa Renata	„Rozmaitości Naukowe" – krakowskie pismo naukowe (1828-1831)
1966, R. 10, z. 1-2	13	2	Tadeusiewicz Hanna	Zapomniane czasopismo warszawskie z epoki przedlistopadowej („Chwila Spoczynku" 1827)
			Jaworska Janina	„Goniec Łódzki" (1898-1906) wobec rosyjskiej cenzury
1967, R. 11	20	3	Kazior Ewa	„Dziennik Literacki" w latach 1852-1854 i jego wpływ na życie umysłowe Galicji
			Jaworska Janina	Niemiecka cenzura prasowa w Łodzi w okresie I wojny światowej
			Albin Janusz	„Śląsk" 1946-1948. Zarys monograficzny i bibliografia zawartości
1968, R. 12, z. 1-4	14	1	Świderski Bolesław	Problematyka gromadzenia bieżących czasopism zagranicznych w bibliotekach polskich
1969, R. 13, z. 1-2	20	1	Albin Janusz	Przyczynek do dziejów polskiej prasy obozowej w latach okupacji
1970, R. 14	31	3	Gramatowski Wiktor	Franciszek Bohomolec – wydawca, prefekt drukarni i redaktor „Wiadomości Warszawskich"
			Ratajewski Jerzy	Informacja o książce, bibliotekach i czytelnictwie na łamach czasopism polskich w Opolu w latach 1911–1921
			Chwastek Aleksandra	Z badań nad czytelnictwem prasy wśród więźniów

1	2	3	4	5
1971, R. 15, z. 1-2	12	3	Borkowska Helena	„Magazyn Warszawski Pięknych Nauk" Piotra Świtkowskiego
			Kubicka Weronika	Czasopisma bibliologiczne litewskie
			Tadeusiewicz Hanna	„Przegląd Drukarski" – nieznane czasopismo fachowe z końca XIX w.
1971, R. 15, z. 3-4	7	0		
1972, R. 16, z. 1-2	19	4	Misiowa Alina	Sprawy słowiańskie w czasopismach krakowskich w latach 1834-1838.
			Dorembowicz Michał	Naukowe czasopisma zagraniczne w Polsce
			Łapacz Teresa	Zasoby czasopiśmiennicze w bibliotekach warszawskich po wyzwoleniu i w 1968 r. oraz postulaty ich uzupełnienia
			Radożycki Jan	Dziesięciolecie czasopisma „Polish Scientific Periodicals-Contents" (Analiza krytyczna na tle tendencji światowych).
1973, R. 17, z. 1-2	27	3	Przywecka-Samecka Maria	Rozwój czasopiśmiennictwa muzycznego (Zarys historyczny)
			Cieślak Tadeusz, Wasilewska Danuta	Czytelnictwo czasopism zawodowych wśród studentów wyższych szkół rolniczych w aspekcie warunków środowiskowych
			Żyga Aleksander	Krakowski „Świat" (1888-1895). Z. Sarneckiego. Mało znana karta z dziejów ilustracji polskiej XIX w.
1974, R. 18	28	2	Tadeusiewicz Hanna	„Przegląd Drukarski" Seweryna Baylego
			Cieślak Tadeusz, Wasilewska Danuta	Postępy w nauce w świetle czytelnictwa czasopism zawodowych wśród studentów. Analiza w aspekcie różnic środowiskowych
1975, R. 19, z. 1-2	18	1	Tadeusiewicz Hanna	„Budzik" (1883) – pismo drukarzy krakowskich
1976, R. 20, z. 1-2	25	2	Tadeusiewicz Hanna	„Przewodnik dla Spraw Drukarsko-Litograficznych" – lwowskie czasopismo fachowe z końca XIX w.
			Tadeusiewicz Hanna	„Praca. Dwutygodnik poświęcony sprawom drukarskim" (Lwów 1878)
1977, R. 21, z. 1-2,	27	2	Bogusławska Jadwiga	„Tydzień" piotrkowski (1873-1906) jako źródło do dziejów książki polskiej
			Tadeusiewicz Hanna	„Czcionka" (1872-1876) – pierwsze czasopismo drukarskie w Polsce
1978, R. 22, z. 1-2	15	1	Tadeusiewicz Hanna	„Ognisko. Czasopismo dla Spraw Drukarskich i Pokrewnych Zawodów" (okres pierwszy: 1895-1900)

1	2	3	4	5
1978, R. 22, z. 3-4-1979, R. 23, z. 1-2	16	0		
1979, R. 23, z. 3-4	8	1	Tadeusiewicz Hanna	„Grafika" (1912)
1980, R. 24, z. 1	9	0		
1980, R. 24, z. 2	12	1	Bednarska-Ruszajowa Krystyna	Zagadnienia wytwarzania i rozpowszechniania książki na łamach „Monitora" (1765-1785)
1981, R. 25, z. 1-2	8	0		
1982, R. 26, z. 1-2	15	1	Tadeusiewicz Hanna	Organizacje zawodowe drukarzy lwowskich w świetle ich prasy fachowej z lat 1872-1900
1983, R. 27, z. 1-2- 1985, R. 29, z. 1-2	67	0		
1986, R. 30, z. 1-2	20	2	Tadeusiewicz Hanna	„Pracownik Graficzny" (1928-1939). Część I. Powstanie czasopisma. Zagadnienia fachowe.
			Czachowski Marek	Czasopisma bibliofilskie
1987, R. 31	25	3	Hombek Danuta	Reklama książki na łamach „Gazety Warszawskiej" w latach 1764-1795
			Tadeusiewicz Hanna	„Pracownik Graficzny" (1928-1939). Część II. Problematyka i zawodowa
			Korczyńska-Derkacz Małgorzata	Problematyka badań nad czasopiśmiennictwem naukowym
1988, R. 32, z. 1	14	0		
1988, R. 32, z. 2	12	1	Czernianin Halina	Dzieje wydawnicze „Tygodnika Wileńskiego"
1989, R. 33, z. 1-2	12	2	Czerwińska Małgorzata	Polskie czasopisma dla niewidomych w latach 1945-1988
			Gzella Grażyna	Czytelnictwo gazet przez Polaków w obozach koncentracyjnych
1990, R. 34, z. 1-2	8	2	Kowalska Hanna	Polskie czasopisma nutowe I dodatki nutowe do czasopism w okresie zaborów
			Korczyńska-Derkacz Małgorzata	Informacja o nauce w „Roczniku Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego" (1860-1928)
1991, R. 35, z. 1-2,	19	2	Pilak Artur	Księgarstwo Ślaskie w latach 1785-1875 w świetle „Schlesische Provinzialblatter"
			Herden Elżbieta	Działalność płatnych wypożyczalni w świetle „Schlesische Provinzialblätter" w latach 1785-1875

1	2	3	4	5
1992, R. 36 z. 1-2	12	2	Korczyńska-Derkacz Małgorzata	Czasopiśmiennictwo naukowe XIX w. Definicje i typologia
			Gzella Grażyna	Udział duchowieństwa w tworzeniu „pism dla ludu" w I połowie XIX w.
1993, R. 37, z. 1-2	10	1	Gzella Grażyna	„Pismo dla ludu" – postulaty i działania w sprawie realizacji tego hasła do połowy XIX w.
1994, R. 38, z. 1-2	12	1	Kalczyńska Maria	Wydawnictwo prasowe „Nowiny" w Opolu 1911-1939
1995, R. 39, z. 1-2	7	0		
1996, R. 40, z. 1-2	7	2	Gzella Grażyna	Czasopisma dla chłopów w dobie powstania styczniowego
			Pietrykiewicz Iwona	Publikacje Bronisława Ferdynanda Trentowskiego i ich krytyka na łamach czasopism wielkopolskich w latach 1840-1845
1997, R. 41, z. 1-2	9	0		
1998, R. 42	3	1	Piskorz Jolanta	Ośrodek wydawniczy czasopism salwatoriańskich w Trzebini (1906-1946)
1999, R. 43	5	1	Czernianin Halina	Ogłoszenia wydawnicze i księgarskie w „Tygodniku Wileńskim" 1815-1822
2000, R. 44-2001, R. 45	18	0		
2002, R. 46	18	3	Żbikowska-Migoń Anna	U początków bibliografii czasopism: Christiana Junckera Schediasma historicum de ephemeridibus sive diariis eruditorum (1692)
			Czarnik Oskar Stanisław	Gazety ulotne związane ze Lwowem w XVII i na początku XVIII wieku
			Szczepaniec Józef	Wokół „Courrier de Polone" (1776-1777) Jana Augusta Posera
2003, R. 47-2004, R. 48	12	0		
2005, R. 49	38	6	Biały Franciszek	Z dziejów prasy kłodzkiej (do 1945 r.)
			Jazdon Artur	Poznańskie XIX-wieczne czasopisma satyryczne
			Walczak Krzysztof	„Dziennik Kaliski". Zapomniana inicjatywa wydawnicza drukarzy kaliskich
			Tadeusiewicz Hanna	„Poradnik Graficzny" (1905-1906) i „Polski Poradnik Graficzny" (1908). Przyczynek do dziejów czasopiśmiennictwa fachowego drukarzy
			Korczyńska-Derkacz Małgorzata	„Życie" krakowskie (1897-1900) źródłem informacji o kulturze czeskiej
			Aleksiewicz Anna	Spór Karola Cieszewskiego, redaktora pisma „Czytelnia dla Młodzieży", z Dyrekcją Policji we Lwowie – w świetle zachowanej korespondencji

1	2	3	4	5
2006, R. 50	6	2	Boczar Elżbieta	Krytyka literatury dziecięcej i młodzieżowej w polskich czasopismach i katalogach księgarskich w XIX w.
			Wandel Agnieszka	„Bulletin des bibliothèques de France" czasopismo o bibliotekach nie tylko francuskich
2007, R. 51	8	1	Wodniak Katarzyna	Udział tygodnika „Przyjaciółka" w upowszechnianiu czytelnictwa masowego w powojennym 40-leciu
2008, R. 52-2015, R. 59	54	0		
2016, R. 60	15	2	Korczyńska-Derkacz Małgorzata, Łuszpak Agnieszka	„Studia o Książce" (1970-1993) – koncepcje programowe i ich realizacja
			Jamrozik Katarzyna	Problematyka badan nad jednodniówkami w Polsce
łącznie	846	70		

Źródło: obliczenia własne na podstawie analizy zawartości czasopisma „Roczniki Biblioteczne" (1957-2016).

kułów opublikowała M. Korczyńska-Derkacz (jedno współautorstwo), cztery – Grażyna Gzella i po dwie prace przedstawili Janina Jaworska, Halina Czernianin, Janusz Albin, Zdzisław Staniszewski oraz wspólnie Danuta Wasilewska i Tadeusz Cieślak. Wśród podejmowanych tematów znalazły się dzieje wydawnicze konkretnych tytułów, czasopisma fachowe, dla ludu, naukowe i literackie, gazety i czasopisma z punktu widzenia ich wartości jako źródła informacji o ruchu wydawniczym, prasa w konkretnym okresie historycznym lub na danym terenie, cenzura prasowa. Autorzy kilku publikacji omawiali zagadnienia współczesne dotyczące gromadzenia czasopism, ich czytelnictwa. W latach 2008-2015 w „Rocznikach Bibliotecznych" nie ukazał się żaden artykuł o tematyce prasoznawczej – zagadnienia te powróciły w 2016 r.

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego (obecnie katedry na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego) w 1975 r. rozpoczął wydawanie czasopisma „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi". Nieregularnie ukazujący się rocznik w 2006 r. zmienił tytuł na „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi". W założeniu redaktorów: „Czasopismo publikuje rezultaty badań z zakresu szeroko pojętej kultury książki w kontekście historycznym. Jego zadaniem jest oferowanie wszechstronnego forum dla ogłaszania dorobku i wymiany myśli środowiska bibliologów polskich oraz poprzez zapraszanie do współpracy badaczy zagranicznych prezentowanie najnowszych dokonań, inicjatyw i trendów

Tabela 4

Czasopismo „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi" oraz jego kontynuacja „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi" (1975-2016)

Rok, zeszyt (tom)	Ogólna liczba art.	Liczba art. prasozn.	Autor	Tytuł artykułu
1975, z. 1-1980, z. 4	25	0		
1981, z. 5	9	2	Socha Irena	Wartość źródłowa czasopism młodzieży szkolnej
			Grzelecki Wojciech	Zarys problematyki książki, bibliotek i czytelnictwa w „Monitorze" (1765-1785)
1981, z. 6-1993, z. 15	67	0		
1993, z. specjalny	37	3	Tadeusiewicz Hanna	„Biesiada Literacka" za czasów redaktorstwa Gracjana Ungra (1876-1881)
			Ihnatowicz Ireneusz	Lista prenumeratorów „Izys Polskiej"
			Stasiewicz-Jasiukowa Irena	Czy Krzysztof Hilary Szembek jest „współojcem" „Zbioru potrzebniejszych wiadomości"?
1995, z. 16-2003, t. 21	67	0		
2004, t. specjalny	16	0		
Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi (nowa numeracja tomów)				
2006, t. 1-2015, t. 9	65	0		
2016, t. 10	19	1	Łuszpak Agnieszka	Obraz katalogów rzeczowych na łamach polskich czasopism bibliotekarskich w okresie stalinowskim
łącznie	305	6		

Źródło: obliczenia własne na podstawie analizy zawartości czasopism: „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi" oraz jego kontynuacji „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi" (1975-2016).

w badaniach nad kulturą książki na świecie" (*Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi* [online], [dostęp: 25.04.2017]. Dostępny w WWW: http://www.lis.uw.edu.pl/badan/?page_id=82).

W świetle założeń programowych nie dziwi brak zainteresowania tematyką prasoznawczą – na 289 artykułów, które znalazły się w 33 tomach obydwu tytułów, zaledwie 6 poruszało te zagadnienia.

Prace prasoznawcze pojawiają się tu sporadycznie i stanowią jedynie 2,07% wszystkich opublikowanych artykułów.

W 1982 r. pod redakcją Jerzego Jarowieckiego ukazał się pierwszy tom „Prac Bibliotekoznawczych" w serii „Roczników Naukowo-Dydaktycznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie". Jak czytamy we wstępie: „Zawarto w nim publikacje pracowników Samodzielnego Zakładu Bibliotekoznawstwa WSP w Krakowie. (…) Zamieszczone w tym tomie publikacje są rezultatem poczynań badawczych podjętych w czterech zespołach i pracowniach naukowo-dydaktycznych, powołanych w kwietniu 1979 r. Są to: Zespół Książki i Czytelnictwa, Zespół Czasopiśmiennictwa Polskiego i Zagadnień Wydawniczych, Zespół Historii i Funkcji Bibliotek oraz Zespół Bibliografii i Informacji Naukowej" (Jarowiecki, 1982).

Do 1998 r. ukazało się 9 tomów z 82 artykułami, z których 34,15% można zakwalifikować do prasoznawstwa. Na tom przypadały średnio trzy prace z tego zakresu – w każdym numerze publikowana była co najmniej jedna. 28 artykułów zostało napisanych przez 15 osób, z których najwięcej – po cztery – przedstawili Jan Bujak i Władysława Wójcik. Poruszana tematyka dotyczyła czasopisma jako źródła informacji o książce i jej instytucjach, przedstawiano konkretne tytuły w ujęciu historycznym, sporo miejsca poświęcono czasopismom Krakowa i Lwowa, prasie w okresie międzywojennym i w okresie okupacji. Kontynuacją „Prac Bibliotekoznawczych" jest „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia", ukazujące się jako rocznik, na łamach którego publikowane są oryginalne wyniki badań z zakresu szeroko pojętej bibliologii i informatologii. W latach 2001-2016 ukazało się 14 numerów, w których tematyka prasoznawcza wciąż się pojawiała – na 155 artykułów 38, czyli 24,52% dotyczyło tej problematyki. Po tomach z lat 2012 i 2013, kiedy zagadnienia te nie były w ogóle obecne, w 2015 r. wydano tom 13, w którym na 14 artykułów aż 12 odnosiło się do czasopism przeznaczonych dla dzieci i młodzieży. Powracały tematy związane z czasopismami regionu, stanowiąc w całym omawianym okresie blisko 50% prac.

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowo-Technicznej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (obecnie Instytut Dziennikarstwa i Informacji) w 1993 r. rozpoczął nieregularne wydawanie czasopisma „Kieleckie Studia Bibliologiczne".

W sześciu pierwszych tomach artykuły prasoznawcze stanowiły blisko 1/3 (31,15%) wszystkich opublikowanych. Po zmianie tytułu na „Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej", w latach 2003-2008, zamieszczono łącznie 46 prac, które zdominowała tematyka związana z czasopiśmiennictwem – było to aż 67,39% – zdecydowanie najwięcej ze wszystkich badanych periodyków. Autorzy poruszali zagadnienia prasy regionalnej Kielecczyzny, prasy wyodrębnionych okresów historycznych (okres międzywojnia i II wojny światowej, czasy stalinizmu, przełomu 1989 r.), omawiano poszczególne tytuły prasowe. W 2009 r. nastąpiła kolejna zmiana tytułu na

Tabela 5

Czasopismo „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Bibliotekoznawcze" oraz jego kontynuacja „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia" (1982-2016)

Rok, tom	Ogólna liczba art	liczba art. prasozn.	Autor	Tytuł artykułu
1	2	3	4	5
1982, t. 1	11	2	Bujak Jan	Informacja o książce i prasie w XIX-wiecznych tygodnikach galicyjskich dla ludu
			Sokół Zofia	„Przodownice" (1899-1912). Zarys monograficzny
1984, t. 2	5	1	Wójcik Władysława	Problem tzw. produkcji dóbr niematerialnych na łamach niemieckiej prasy w języku polskim wydawanej w Generalnej Guberni w latach 1939-1945
1985, t. 3	6	3	Krotos Wanda	Wiersze patriotyczne w prasie krakowskiej w latach 1795-1830
			Sokół Zofia	Konspiracyjne czasopisma Wojskowej Służby Kobiet i organizacji z nią związanych 1939-1944
			Wójcik Władysława	Stan i potrzeby badań niemieckiej prasy w języku polskim dla Polaków z lat 1939-1945 wydawanej w Generalnym Gubernatorstwie
1987, t. 4	8	1	Wójcik Władysława	Niemiecka prasa w języku polskim dla Polaków wydawana w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939-1945. Ogólna charakterystyka
1990, t. 5	9	6	Bujak Jan	Redakcja i administracja „Tygodnia" (1.X.1874-31.XII.1881)
			Socha Irena	Stan i potrzeby badań nad czasopiśmiennictwem dziecięcym i młodzieżowym do 1939. Część I: Badania nad periodykami do roku 1918
			Toczek Alfred	Redakcja i współpracownicy tygodnika „Piast" w latach 1918-1926
			Pietrzyk Bożena	Problemy kultury i literatury w prasie konspiracyjnej ruchu ludowego
			Wójcik Władysława	Język prasy gadzinowej lat 1939-1945 na tle metod niemieckiej propagandy
			Góra Barbara	„Pomagamy sobie w pracy" (1956-1983)
1991, t. 6	8	4	Konopka Maria	„Przyjaciel Domowy" Hipolita Stupnickiego (1851-1878)
			Toczek Alfred	Prasa Polskiej Patrii Socjalistycznej i Niezależnych Socjalistów w Krakowie w latach 1918-1939

1	2	3	4	5
			Socha Irena	Stan i potrzeby badań nad czasopiśmiennictwem dziecięcym i młodzieżowym do 1939. Część II: Badania nad periodykami okresu międzywojennego
			Jarowiecki Jerzy	Początki prasy krakowskiej po 1945 roku
1993, t. 7	12	4	Bujak Jan	„Ruch" i „Tydzień" – dwa lwowskie periodyki lat 70. XIX w.
			Faber-Chojnacka Lidia	Czasopisma dziecięce i młodzieżowe w Krakowie w dwudziestoleciu międzywojennym i ich charakterystyka ilościowa
			Glogier Marek	Międzywojenne periodyki kościelne metropolii lwowskiej. Przegląd typologiczno-statystyczny
			Jarowiecki Jerzy	Prasa podziemna na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1939-1945
1996, t. 8	12	6	Jarowiecki Jerzy	Czasopisma pedagogiczne w Polsce (zarys problematyki)
			Glogier Marek	„Lud" – organ Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego
			Toczek Alfred	Krakowski dziennik PPS „Naprzód" w latach 1919-1939 (zarys problematyki)
			Bujak Jan	Nieznany czerniowiecki tygodnik w języku polskim
			Bańdo Adam	„Zrąb" – kwartalnik pedagogiczny w latach 1930-1936
			Woźniakowski Krzysztof	Gadzinowy miesięcznik „Kolejowiec" (1943-1944) i jego publikacje literackie
1998, t. 9	11	1	Szareyko Henryk	Dwutygodnik „Ruch Chrześcijańsko-Społeczny" (Poznań 1902-1910). Cz. I
2001, t. 1	11	2	Bukowski Paweł	Prasa NSZZ „Solidarność" na ziemi jasielskiej w latach 1981-1989
			Kolasa Władysław Marek	Prasa komputerowa w Polsce – historia i statystyka
2003, t. 2	11	6	Bańdo Adam	„Ilustrowany Kurier Codzienny" w dziewięćdziesiątą rocznicę powstania (1910-2000)
			Kolasa Władysław Marek	Epitafium dla „Czasu Krakowskiego" (1990-1997)
			Kwiecień Sabina	Prasa żydowska w języku polskim w Krakowie w latach 1918-1939
			Woźniakowski Krzysztof	Gadzinowy „katolicki organ prasowy Generalnego Gubernatorstwa" w kręgu zagadnień kultury (1939-1945)
			Seniów Jerzy	Kultura legionowa w czasie pierwszej wojny światowej na łamach prasy krakowskiej w latach 1914-1918

1	2	3	4	5
			Witczak Dorota	Stefania Podhorska-Okołów – ostatnia redaktorka „Bluszczu”
2005, t. 3	14	5	Jarowiecki Jerzy	Lwowska prasa przed powstaniem styczniowym
			Fogelzang-Adler Ewa	Sytuacja na frontach i polityka międzynarodowa w konspiracyjnych czasopismach społeczno-kulturalnych Krakowa okresu II wojny światowej
			Chwastyk-Kowalczyk Jolanta	Muzyka i teatr na łamach londyńskiego „Dziennika Polskiego” w latach 1940-1943
			Kolasa Władysław Marek	Krakowska prasa naukowa i fachowa 1989-1998 (przegląd tematyczny)
			Ludorowski Leszek	Dokumenty życia społecznego odbiciem rzeczywistości i zapisem historii
2006, t. 4	11	3	Kolasa Władysław Marek	Krakowska prasa katolicka u schyłku XX w.
			Kolasa Władysław Marek	Krakowska prasa reklamowa i reklama na łamach krakowskiej prasy w latach 1989-1998
			Bańdo Adam	Obrazy kultury i literatury na łamach „Ilustrowanego Kuriera Codziennego” w latach 1918-1939 (wyniki analizy prasoznawczej)
2007, t. 5	6	1	Trojanowski Piotr	Czasopismo „Znicz” (Kraków, 1930-1939)
2008, t. 6	6	1	Chwastyk-Kowalczyk Jolanta	Film na łamach londyńskiego „Dziennika Polskiego i Dziennika Żołnierza” w latach 1944-1989
2009, t. 7	11	3	Kulka Bronisław	Czytelnie, czytelnictwo i recepcja tekstów literackich w uczniowskich krakowskich i lwowskich czasopismach o tytule „Znicz”
			Lisowska-Kożuch Urszula	Instytucje związane z książką na łamach „Dziennika Polskiego” w latach 1945-1969. Część I. Biblioteki i archiwa
			Lisowska-Kożuch Urszula	Instytucje związane z książką na łamach „Dziennika Polskiego” w latach 1945-1969. Część II. Wydawnictwa i księgarnie
2010, t. 8	13	2	Zając Renata M.	„Nie trzeba wyczerpywać całego tematu. Wystarczy przebudzić myśl”. Polskie czasopisma popularnonaukowe o profilu humanistycznym w latach 1945-1989 – zarys problemu
			Fogelzang-Adler Ewa	Działania Niemców wobec Polaków w świetle konspiracyjnej prasy ugrupowań demokratycznych (1939-1945)
2012, t. 10-2013, t. 11	22	0		

1	2	3	4	5
2014, t. 12	11	1	Zając Renata M.	Czasopisma popularnonaukowe dla dzieci w latach 1945-1989
2015, t. 13	14	12	Kolasa Władysław Marek	On the Statistics and Geography of the Polish Press in the Period between the Uprisings (1832-1864)
			Kamisińska Dorota	Grafika polskich tygodników ilustrowanych dla dzieci w drugiej połowie XIX wieku na przykładzie warszawskiego, lwowskiego i poznańskiego „Przyjaciela Dzieci"
			Toczek Alfred	Czasopisma polskiej młodzieży akademickiej w okresie popowstaniowym (1865-1918). Przegląd informacyjno-bibliograficzny
			Woźniakowski Krzysztof	Pierwsze lata warszawskiego „Przyjaciela Dzieci": w kręgu Fryderyka Henryka Lewestama i współpracowników (kwiecień 1861 – czerwiec 1865)
			Romanow Andrzej	Polskie czasopisma młodzieżowe w Wolnym Mieście Gdańsku
			Zając Renata M.	Galicyjski dodatek „Dla Młodszych" (1898-1913) na tle polskich czasopism popularnonaukowych
			Kwiecień Sabina	Kartka z dziejów żydowskiej prasy dla dzieci i młodzieży w okresie autonomii Galicji
			Lehmann Iwona	Dodatki „Dziennika Berlińskiego" dla dzieci i młodzieży w latach 1925-1939
			Szabłowska-Zaremba Monika	„Okienko na Świat. Pismo dzieci i młodzieży" 1937-1939
			Nadolna-Tłuczykont Marta	Czasopisma dla dzieci wydawnictwa Egmont Publishing
			Maroń Agnieszka	Szkice o współczesnych włoskich czasopismach poświęconych literaturze dziecięcej (włoska literatura dziecięca w II połowie XX w.)
			Karczewska Agnieszka	Historia i struktura czasopisma „Chwilka Dzieci i Młodzieży"
2016, t. 14	26	3	Kwiecień Sabina	Poznańskie czasopisma dla dzieci i młodzieży do 1918 roku
			Woźniakowski Krzysztof	Poligraf redaktorem: warszawski „Przyjaciel Dzieci" czasu redakcji Emila Skiwskiego (wrzesień 1890 – czerwiec 1892)
			Korczyńska-Derkacz Małgorzata, Łuszpak Agnieszka	Hanna Krall w przestrzeni wydawniczej i medialnej – analiza objętości w pierwszym piętnastoleciu XXI w.
łącznie	238	67		

Źródło: obliczenia własne na podstawie analizy zawartości czasopism: „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Bibliotekoznawcze" oraz jego kontynuacji „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia" (1982-2016).

Tabela 6

Czasopismo „Kieleckie Studia Bibliologiczne" wraz z kontynuacją „Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej" oraz „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy" (1993-2016)

Rok, tom	Ogólna liczba art	Liczba art. prasozn.	Autor	Tytuł artykułu
1	2	3	4	5
1993, t. 1	11	4	Adamczyk Mieczysław	Restrykcje wobec czasopiśmiennictwa wyznaniowego na Kielecczyźnie w latach stalinizacji kraju
			Adamska-Czerw Jolanta	Pisma samorządowe na Kielecczyźnie w latach 1990-1992
			Dzieniakowska Jolanta	Pisma szkolne w Radomiu w latach 1918-1939
			Gierszewska Barbara	Teatr a kino w świetle polskiej prasy filmowej do roku 1939
1995, t. 2	11	4	Mielczarek Tomasz	Funkcje prasy w systemie politycznym Drugiej Rzeczypospolitej
			Adamczyk Mieczysław	Prasa religijna Kielecczyzny w dwudziestoleciu międzywojennym (Typologia, funkcje, modele)
			Dzieniakowska Jolanta	Prasa polska w Radomiu 1918-1939. Spis tytułów. Charakterystyka statystyczna
			Gierszewska Barbara	Czasopisma filmowe w Krakowie do roku 1939
1998, t. 3	11	2	Dzieniakowska Jolanta	Prasa Narodowej Demokracji w Radomiu w dwudziestoleciu międzywojennym. Przegląd wydawnictw
			Mielczarek Tomasz	Dwie „Rzeczpospolite" (1920-1932)
1998, t. 4	11	4	Dzieniakowska Jolanta	„Ziemia Radomska" (1928-1935)
			Kaleta Andrzej	Wydawcy polskiej prasy misyjnej w latach 1918-1939
			Kępa Jolanta	Twórcy prasy zakładowej Kielecczyzny (1945-1989)
			Mielczarek Tomasz	Polska prasa informacyjno-polityczna w latach 1989-1996
2000, t. 5	8	2	Mielczarek Tomasz	Liberałowie i rewizjoniści. Z dziejów „Przeglądu Kulturalnego" (1952-1963)
			Sokół Zofia	Czasopisma organizacji kobiecych w Polsce w latach 1989-1999
2001, t. 6	9	3	Sokół Zofia	„Przyjaciółka" – tygodnik kobiecy (1948-1998)
			Mielczarek Tomasz	Prasa w enuncjacjach programowych i praktyce politycznej PZPR w latach 1956-1989
			Pawelec Ewa	Rola wydawnictw dla dzieci i młodzieży w kreowaniu ról i postaw społeczno-ideowych. Opinie recenzentów „Nowych Książek" z lat 70. XX w.

1	2	3	4	5
2003, t. 7	9	5	Chwastyk-Kowalczyk Jolanta	Oświata i wychowanie na łamach „Bluszczu" w latach 1918-1939
			Zielińska Nina, Zieliński Konrad	Prasowe inicjatywy wydawnicze Towarzystwa straży Kresowej w latach 1918-1922
			Piasecka Renata	Agencja publicystyczno-Informacyjna (API) w latach 1944-1967 „Gazeta dla gazet"
			Sokół Zofia	„Przyjaciółka" – tygodnik kobiecy (część II: marzec 1951-marzec 1990)
			Pawelec Ewa	Wzorce ideowe propagowane na łamach czasopism dla dzieci i młodzieży w pierwszej połowie lat 70. XX w.
2004, t. 8	10	8	Kępa-Mętrak Jolanta	Reportaż w „Gazecie Kieleckiej" w dwudziestoleciu międzywojennym – próba analizy gatunku
			Chwastyk-Kowalczyk Jolanta	Numery specjalne „Bluszczu' w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Cześć I.
			Olczak-Kardas Monika	Wydawnictwa „Naszej Księgarni" na łamach „Głosu Nauczycielskiego" w latach 1921-1939.
			Woźniakowski Krzysztof	Niemiecka polskojęzyczna prasa „gadzinowa" czasów II wojny światowej 1939-1945 (próba syntetycznego spojrzenia)
			Mielczarek Tomasz	Konformiści czy buntownicy? Kilka uwag o dziennikarzach i publicystach Polski Ludowej (1945-1989)
			Chrząstek Tomasz	Przeciw rewizjonistom. Z dziejów „Nowej Kultury" w latach 1958-1961
			Sokół Zofia	„Przyjaciółka" – czasopismo dla kobiet (część III: „Przyjaciółka" w latach 1989-2002
			Dąbrowska-Cendrowska Olga	Wydawnictwo „Burda Polska" w latach 1990-2002
2005, t. 9	9	7	Gierszewska Barbara	Film i kino w lwowskiej prasie 1895-1918
			Chwastyk-Kowalczyk Jolanta	Numery specjalne „Bluszczu' w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Cześć II
			Sokół Zofia	„Kobieta i Życie"
			Pawelec Ewa	Czasopisma dla dzieci i młodzieży lat 70. XX wieku narzędziem edukacji patriotycznej
			Kępa-Mętrak Jolanta	Co w trawie piszczy? Charakterystyka świętokrzyskich dzienników regionalnych
			Dąbrowska-Cendrowska Olga	Działalność wydawnicza koncernu „Axel Springer Polska" w latach 1994-2003
			Pokrzycka Lidia	Lubelska prasa bezpłatna w latach 1992-2004

1	2	3	4	5
2006, t. 10	7	4	Jarowiecki Jerzy	Maria Konopnicka w polskiej prasie konspiracyjnej i poza krajem w latach 1939-1945
			Kaleta Andrzej	„Przegląd Powszechny" 1884-2005. Charakterystyka i stan badań
			Chwastyk-Kowalczyk Jolanta	Powstanie i rozwój „Dziennika polskiego" w latach 1940-1943
			Mielczarek Tomasz	Telewizja „Polsat" Zygmunta Solorza
2008, t. 11	11	7	Szornel-Dąbrowska Barbara	„Wiadomości Brukowe" – próba kontynuacji idei czasopisma Towarzystwa Szubrawców w Wilnie
			Korczyńska-Derkacz Małgorzata	„Biblioteka Warszawska" (1841-1914) źródłem wiedzy o krajowym i zagranicznym ruchu naukowym
			Czarnik Oskar Stanisław	Czasopismo „Polska" w ZSRR (1941-1943). Trudna praca na osamotnionym posterunku
			Chwastyk-Kowalczyk Jolanta	Jan Czarnocki – redaktor naczelny londyńskiego „Dziennika polskiego i Dziennika Żołnierza" w latach 1945-1957
			Chrzastek Tomasz	Ilościowa analiza zawartości prasy na przykładzie tygodnika społeczno-kulturalnego „Nowa Kultura"
			Dzieniakowska Jolanta	Inicjatywy prasowo-wydawnicze uczniów. Miedzy autoprezentacją a integracją
			Mielczarek Tomasz	Od *Ciężko rannych pantofli* po *taniec z gwiazdami.* Telewizja TVN w latach 1996-2006
2009, t. 1/12	7	4	Siuda Maria M.	Ingerencje cenzorskie jako narzędzie reglamentowania treści prasowych (na przykładzie prasy kieleckiej)
			Mielczarek Tomasz	Festiwal „Solidarności" i stan wojenny na łamach czasopism społeczno-kulturalnych PRL
			Centek Barbara	Popularnonaukowe czasopisma południowo-wschodniego Podlasia (1980-2005)
			Dzierżyński Jolanta	Odwrót od lokalności [rozwój prasy lokalnej od 1989-1994]
2010, t. 2/13	14	12	Hombek Danuta	O potrzebie nowej bibliografii polskich gazet i czasopism XVIII w.
			Kęder Wojciech	„Gazeta Warszawska" wobec wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych w latach 1778-1782
			Uljasz Adrian	Czasopisma wyznaniowe na straży polskości. Z przeszłości prasy luterańskiej i kalwińskiej do 1939 r.
			Siuda Maria M.	Kolportaż oraz upowszechnianie prasy na Kielecczyźnie w latach 1945-1952

1	2	3	4	5
2010, t. 2/13	14	12	Nieć Grzegorz, Pleszczyński Michał	Problemy wrocławskiej gastronomii w drugiej połowie lat 60. XX w. w świetle doniesień i komentarzy prasowych
			Piasecka-Strzelec Renata	Służby prasowo-informacyjne w Polsce w latach 1945-1971
			Mielczarek Tomasz	Literatura i historia na łamach czasopism RSW wydawanych w latach 80. XX w.
			Rygiel Beata	„Niedziela" i „Gość Niedzielny" jako przykład tygodników katolickich
			Dąbrowska-Cendrowska Olga	Wszystkie dzieci są nasze. Współczesne polskie czasopisma przeznaczone dla rodziców. Próba analizy oferty wydawniczej
			Żabiński Ryszard	Strategiczny model marketingowy dziennika regionalnego i tygodnika bezpłatnego
			Chwastyk-Kowalczyk Jolanta	Świat bez granic
			Wygodnik-Barzyk Edyta	„Polski Herald" i jego obecność na rynku prasy polskiej w Irlandii w latach 2005-2009
2012, t. 3/14	12	7	Kęder Wojciech	„Gazeta Warszawska" wobec wojny o niepodległość Stanów Zjednoczonych w latach 1778-1782
			Rogoż Michał	„Tygodnik Powszechny" w 1949 r. w świetle wtórnych ocen cenzorów Głównego Urzędu Kontroli Prasy Publikacji i Widowisk
			Uljasz Adrian	Prasa regionalna jako nośnik propagandy stalinowskiej. „Nowiny Rzeszowskie" o śmierci Józefa Stalina
			Mielczarek Tomasz	Pod presją polityki. Nowelizacje ustawy o radiofonii telewizji
			Dąbrowska-Cendrowska Olga	„Męska sprawa" – czyli zaangażowanie niemieckich koncernów w segment prasy dla mężczyzn
			Gajlewicz-Korab Katarzyna	Specyfika mediów przeznaczonych dla muzułmanów we Francji
			Moraczewska Marta	Al Jazeera – taniec międzykulturowego niezrozumienia. Studium z socjologii komunikacji
2012, t. 4/15, z. 1	8	1	Chwastyk-Kowalczyk Jolanta	Polska literatura zsyłkowa ogniwem pomiędzy rodakami na uchodźstwie i w kraju w świetle doniesień prasowych
2012, t. 4/15, z. 2;	11	0		Całość numeru poświęcona polskiemu systemowi medialnemu

1	2	3	4	5
2013, t. 5/16,	11	5	Gajlewicz-Korab Katarzyna	Funkcjonowanie francuskich środków masowego przekazu w czasie prezydentury Nicolasa Sarkozy'ego
			Chwastyk-Kowalczyk Jolanta	Rynek czasopism literacko-artystycznych w Polsce po 1989 r.
			Dąbrowska-Cendrowska Olga	Wysokonakładowe magazyny *lifestylowe* w Polsce w pierwszej dekadzie XXI w. – kryzys, strategia czy rozwój?
			Lis Wojciech	Procedura rejestracji tytułu prasowego. Problemy regulacyjne
			Górski Adam	Odpowiedzialności dziennikarza za materiał prasowy – różnice pomiędzy zniesławieniem a ochroną dóbr osobistych (uwagi praktyczne)
2014, t. 6/17	15	5	Fiut Ignacy S.	Migracja prasy bezpłatnej do Internetu i jej strategie wydawnicze
			Dąbrowska-Cendrowska Olga	Nowe kanały dystrybucji treści wybranych magazynów wysokonakładowych i programów śniadaniowych
			Anculewicz Zbigniew	Dziennik opinii środowiska „krytyki politycznej" – przykład migracji nowej prasy do cyberprzestrzeni
			Kubik Justyna	Usieciowienie prasy lokalnej przymus cyberkulturowy czy możliwość poszerzania oferty wydawniczej?
			Wasilewski Krzysztof	Wpływ nowych mediów na lokalny rynek prasy, radia i telewizji przykład subregionu gorzowskiego
2015, t. 7/18	11	5	Wojsław Jacek	Kierownictwo partyjne wobec prasy w Polsce w latach kulminacji stalinizmu (1949-1953): polityka personalna, decyzje organizacyjne i „nastawianie" tematyczne
			Suławka Adam Radosław	Prasa rosyjskojęzyczna wydawana w Łodzi przed I wojną światową w świetle raportów cenzora Wasilija Pietrowa
			Dąbrowska-Cendrowska Olga	Ludzkie historie dobrze się sprzedają. Magazyny typu true story – charakterystyka segmentu prasowego
			Chwastyk-Kowalczyk Jolanta	Współczesny rynek czasopism o sztuce w Polsce. Przegląd wydawnictw
			Wasilewski Krzysztof	Obraz emigracji niepodległościowej w „Gazecie Wyborczej" (1989-1991)
2016, t. 8/19	17	6	Ciszek Przemysław	Czasopisma o grach wideo w Polsce. Rys historyczny i obecna sytuacja na rynku
			Dąbrowska-Cendrowska Olga	Tabloidyzacja luksusowych magazynów dla kobiet i mężczyzn. Aspekt ilościowy

1	2	3	4	5
2016, t. 8/19	17	6	Przybysz-Stawska Magdalena	„Fakt" kulturalny: oferta karnetu kulturalnego w latach 2010-2014
			Mielczarek Tomasz	Tabloidyzacja prasy opinii
			Lis Wojciech	Prasa internetowa. Proces migracji mediów do cyberprzestrzeni
			Kasiak Mateusz	Artykuł publicystyczny w prasie i w Internecie. Analiza porównawcza
łącznie	213	95		

Źródło: obliczenia własne na podstawie analizy zawartości czasopism: „Kieleckie Studia Bibliologiczne", „Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej" oraz „ Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy" (1993-2016).

„Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy", o czym informowała redakcja: „(…) nazwa czasopisma lepiej informuje o jego zawartości. Już od 1993 r. umieszczano w nim bowiem teksty dotyczące szeroko pojmowanej wiedzy z zakresu nauk bibliologicznych i prasoznawstwa, chociaż ten drugi obszar badawczy nie był odzwierciedlony w tytule. […] Chęć współpracy wyrazili przedstawiciele niemal wszystkich ośrodków prowadzących badania bibliologiczne i prasoznawcze (…) (*Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy* [online], [dostęp: 25.04.2017]. Dostępny w WWW: <http://idi.ujk.edu.pl/studia/index.php>.). Po zmianie tytułu udział artykułów poświęconych zagadnieniom prasy spadł do 43,84%, przy jednoczesnym wzroście zainteresowania autorów tematami z zakresu medioznawstwa, które – obok prasoznawstwa – rozwija się dynamicznie. Problemom polskiego systemu medialnego poświęcony był cały numer 2 z 2012 r.

Najmłodsze czasopismo, wychodzące od 2008 r., to półrocznik „Toruńskie Studia Bibliologiczne", który w założeniu redakcji „[…] ma służyć szerokim kręgom bibliologicznym i stanowić pewnego rodzaju platformę prezentacji własnych dokonań naukowych oraz forum wymiany doświadczeń i dyskusji. Do publikacji przyjmowane są artykuły poruszające zagadnienia od szeroko pojętego księgoznawstwa (ruch wydawniczy, introligatorstwo, grafika książkowa, cenzura, kolekcjonerstwo, sztuka ekslibrisu), po informatologię (działalność informacyjna bibliotek i ośrodków informacji, nowe technologie w nauce o informacji, zautomatyzowane systemy wyszukiwania informacji, sieć Internet i zasoby cyfrowe)" (*Toruńskie Studia Bibliologiczne* [online], [dostęp: 25.04.2017]. Dostępny w WWW: <http://www.home.umk.pl/~tsb/?q=pl/>.).Tematyka prasoznawcza była obecna w 20% wszystkich opublikowanych artykułów. Autorzy interesowali się przede wszystkim czasopiśmiennictwem regionu kujawsko-pomorskiego, zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym, pojawiały się opracowania monograficzne poszczególnych tytułów bądź charakterystyki wybranych elementów zawartości prasy, np. reklam.

Tabela 7

Czasopismo „Toruńskie Studia Bibliologiczne" (2008-2016)

Rok, numer	Ogólna liczba art	Liczba art. prasozn.	Autor	Tytuł artykułu
1	2	3	4	5
2008, nr 1	13	3	Kruszewski Tomasz	Współczesna prasa mniejszości etnicznych w Polsce w przestrzeni społecznej – wybrane obszary
			Centek Barbara	Czasopisma naukowe Filii AWF w Białej Podlaskiej w latach 1973-2002
			Żynda Marcin	„Drukarz Pomorski" (1933-1939) jako narzędzie kształtowania świadomości i właściwych postaw drukarzy oraz wzmacniania ich Związku Zawodowego
2009, nr 1 (2)	9	2	Chwastyk-Kowalczyk Jolanta	Recenzje polskich książek literackich na łamach londyńskiego „Dziennika Polskiego" w latach 1940-1943
			Jazownik Maria	Przeciw radykalizmowi młodzieży akademickiej. O konfiskacie i likwidacji krakowskiego „Ruchu" (1891)
2009, nr 2 (3)	9	1	Kristanova Evelina	Reklama książki na łamach „Rodziny Polskiej' (1927-1939)
2010, nr 1 (4)	8	4	Lempart Matthias	Zapomniane bądź nieznane tytuły prasowe z terenu Pomorza do 1918/1939 r.
			Gorczyńska Małgorzata	„Kalendarz Lubelski" z lat 1958-1985 (tak zwana druga edycja)
			Szymoniak Krzysztof	Rekonstrukcja zdarzeń, czyli początek niezależnego dziennikarstwa i prasy lokalnej w Wielkopolsce po 1989 r. na przykładzie „Tygodnika Kępińskiego" (część 1)
			Marcol Anna	„Kolano" (1995-2001) – czasopismo literacko-kulturalne z Berlina
2010, nr 2 (5)	10	3	Wodniak Katarzyna	Funkcje przekazów literackich i krytycznych w czasopismach kobiecych (na przykładzie miesięcznika „Bluszcz", 2008-)
			Kamisińska Dorota	Warszawski tygodnik „Wędrowiec" w latach 1863-1883 (część 1)
			Szymoniak Krzysztof	Rekonstrukcja zdarzeń, czyli początek niezależnego dziennikarstwa i prasy lokalnej Wielkopolsce po 1989 r. na przykładzie „Tygodnika Kępińskiego" (część 2)
2011, nr 1 (6)	7	4	Albińska Jolanta	Procesy prasowe redaktora „Dziennika Kujawskiego" Józefa Chociszewskiego z lat 1893-1896

1	2	3	4	5
2011, nr 1 (6)	7	4	Kamisińska Dorota	Warszawski tygodnik „Wędrowiec" w latach 1863-1883 (część 2)
			Smużewska Marcelina	Studencki ruch naukowy na łamach „Głosu Uczelni"
			Bertman Wisława, Sokół Aneta	Książka i prasa ewangelicka w Polsce po 1989 r. Zarys zagadnienia i stan badań
2011, nr 2 (7)	8	3	Kristanova Evelina	„Acta universitatis Lodziensis. Folia Librorum" (1989-2009) – ogólna charakterystyka wydawnictwa
			Zmitrowska Małgorzata, Weryho Maciej	Wykorzystanie baz danych oraz czasopism elektronicznych przez pracowników naukowych na przykładzie badań przeprowadzonych na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
			Fura Anita	„British Museum Studiem in Ancien Egipt and Sudan" jako przykład czasopisma naukowego w wersji elektronicznej – komunikat z badań
2012, nr 1 (8)	8	1	Gromniak Małgorzata	Rola biblioterapeuty w pracy z osobami współuzależnionymi – analiza treści kwartalnika „Biblioterapeuta" w latach 1998-2008
2012, nr 2 (9)	10	2	Edwardczyk Joanna	Prasa Tucholi w latach 1920-1939 (część 1)
			Ciszewska Wanda A.	Efemeryda wydawnicza toruńskiego drukarza – Ćwierćpetit z roku 1953
2013, nr 1 (10)	8	1	Edwardczyk Joanna	Prasa Tucholi w latach 1920-1939 (część 2)
2013, nr 2 (11)	10	2	Gzella Grażyna	Kłopoty z prawem zapomnianych gazet pomorskich (1910-1915)
			Ruta Adam	Jednodniówki w systemie krakowskiej cenzury w latach 1923-1939
2014, nr 1 (12)	9	2	Żynda Marcin	„Tętent. Miesięcznik Szkoły Podchorążych Kawalerii w Grudziądzu" (1933-1934)
			Wodniak Katarzyna	W kręgu literatury kobiecej; konteksty kultury książki w luksusowych magazynach dla pań
2014, nr 2 (13)	9	1	Kamińska Jolanta	Katowickie „Studia Bibliologiczne" (1983-2011) – próba charakterystyki wydawnictwa
2015, nr 1 (14)	6	1	Kamisińska Dorota	Dessiné et gravé… Francuskie drzeworyty w polskich tygodnikach ilustrowanych XIX w. na przykładzie tygodnika „Wędrowiec" (część II)
2015, nr 2 (15)	9	1	Wojtacki Maciej	„Na Dobie". Monografia zapomnianego tygodnika konserwatywnego z okresu międzywojennego

1	2	3	4	5
2016, nr 1 (16)	6	1	Gzella Grażyna	Kościańskie, lwowskie i poznańskie losy Sylwestra Czarneckiego
2016, nr 2 (17)	6	0		
łącznie	145	32		

Źródło: obliczenia własne na podstawie analizy zawartości czasopisma „Toruńskie Studia Bibliologiczne" (2008-2016)

WNIOSKI

W analizowanych czasopismach naukowych artykuły opublikowało 157 autorów, z czego 104 – po jednym artykule, dwudziestu ośmiu – po 2 artykuły, dziesięciu – po 3, czterech autorów – po 4, trzech – 5 artykułów, dwóch – 6, jeden – 7, jeden – 8, jeden – 10, dwóch autorów po 12 artykułów i jedna autorka – 15 artykułów.

Najwięcej artykułów napisała H. Tadeusiewicz, związana z ośrodkiem łódzkim. Swoje prace poświęcone zawodowym periodykom drukarzy i litografów publikowała przede wszystkim w „Rocznikach Bibliotecznych" (jeden artykuł w „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi").

Tabela 8

Autorzy, którzy zamieścili więcej niż 4 artykuły w analizowanych czasopismach

L.p.	Imię i nazwisko	Liczba art. pras.
1	Hanna Tadeusiewicz	15
2	Jolanta Chwastyk-Kowalczyk	12
3	Tomasz Mielczarek	12
4	Małgorzata Korczyńska-Derkacz	10
5	Olga Dąbrowska-Cendrowska	8
6	Zofia Sokół	7
7	Grażyna Gzella	6
8	Władysław Marek Kolasa	6
9	Jolanta Dzieniakowska	5
10	Jerzy Jarowiecki	5
11	Krzysztof Woźniakowski	5
12	Jan Bujak	4
13	Dorota Kamisińska	4
14	Alfred Toczek	4
15	Władysława Wójcik	4

Źródło: zestawienie na podstawie tab. 1-7.

Wysokie miejsca zajmują autorzy związani z ośrodkiem kieleckim, w którym badania prowadzone są w zakresie bibliologii i informatologii oraz nauki o mediach: Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, Tomasz Mielczarek, Olga Dąbrowska-Cendrowska i Jolanta Dzieniakowska. Z wykształcenia bibliologowie, historycy i medioznawcy łączą swoje kompetencje naukowe, publikując przede wszystkim na łamach czasopisma wydawanego we własnym ośrodku. Tylko J. Chwastyk-Kowalczyk publikowała, poza rodzimym czasopismem (9 poz.) także w krakowskim „Annales…" (2 poz.) i w „Toruńskich Studiach Bibliologicznych" (1 poz.).

Liczne artykuły publikują autorzy związani z Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie. Od lat pracownicy obecnego Instytutu Nauk o Informacji podejmują różnorodną problematykę bibliologiczną, czyniąc przedmiotem swoich badań szczegółowych książkę, czasopisma oraz inne media. Ten silny ośrodek badań prasoznawczych reprezentują: J. Bujak, J. Jarowiecki, D. Kamisińska, W. Marek Kolasa, A. Toczek, K. Woźniakowski, W. Wójcik. Wymienieni badacze – bibliologowie, historycy prasy, medioznawcy – najchętniej publikują na łamach czasopisma wydawanego przez rodzimy Instytut[6]. Z wymienionymi wyżej dwoma ośrodkami współpracowała Zofia Sokół.

Grażyna Gzella z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii UMK swoje historycznoprasoznawcze artykuły publikowała w latach 90. XX w. w „Rocznikach Bibliotecznych" (4 poz.), a obecnie w „Toruńskich Studiach Bibliologicznych", z którymi współpracuje także D. Kamisińska. M. Korczyńska-Derkacz (10 poz., w tym jedno współautorstwo), publikowała w czasopismach wydawanych we Wrocławiu (6 poz.), w Kielcach (2 poz.) i w Krakowie (1 poz.).

Na łamach analizowanych czasopism opublikowano łącznie 2094 artykuły, w których problematyka prasoznawcza była podejmowana 290 razy, co stanowi zaledwie 13,85%.

Największy procent artykułów o szeroko rozumianej problematyce prasoznawczej odnotowano w czasopiśmie wydawanym w Instytucie Informacji i Dziennikarstwa Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach – było to w całym okresie ukazywania się 44,6%. Najpłodniejszy był okres 2003-2008, w którym wydawano „Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej" (67,39%). Zmiana tytułu na „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy" pozornie nie zaznaczyła się wzrostem liczby prac prasoznawczych (42,45%), pamiętajmy jednak, że cały numer 2 z 2012 r. został poświęcony problemom polskiego systemu medialnego.

Jak wynika z zestawienia danych w tabeli 9, na drugim miejscu sytuuje się czasopismo wydawane przez Instytut Nauk o Informacji Uniwersytetu

[6] Warto nadmienić, że spośród autorów wymienionych w tab. 8 tylko dwóch (J. Bujak i K. Woźniakowski) znalazło się na liście autorów sporządzonej przez A. Cieślikowską przy analizie „Zeszytów Prasoznawczych" (Cieślikowska, 2016, s. 417).

Tabela 9

Udział procentowy prac prasoznawczych w ogólnej liczbie opublikowanych artykułów naukowych we wszystkich analizowanych tytułach

Tytuł czasopisma z uwzględnieniem kolejnych jego zmian	Lata ukazywania się	Ogólna liczba art.	Liczba art. prasozn.	Udział % prac prasoznawczych w ogólnej liczbie publikacji
„Bibliotekoznawstwo"	1955-2011;	121	9	7,44
„Studia o Książce i Informacji"	2012-2016	25	3	12,0
Łącznie w latach 1955-2016		146	12	8,22
„Studia o Książce"	1970-1993	201	8	3,98
„Roczniki Biblioteczne"	1957-2016	846	70	8,27
„Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi"	1975-2005	221	5	2,26
„Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi".	2006-2016	84	1	1,19
Łącznie w latach 1975-2016		305	6	1,97
„Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Bibliotekoznawcze"	1982-1998	82	28	34,15
„Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum. Scientiam Pertinentia"	2001-2016	156	39	25
Łącznie w latach 1982-2016		238	67	28,15
„Kieleckie Studia Bibliologiczne"	1993-2001	61	19	31,15
„Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej"	2003-2008	46	31	67,39
„Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy"	2009-2016	106	45	42,45
Łącznie w latach 1993-2016		213	95	44,60
„Toruńskie Studia Bibliologiczne"	2008-2016	145	32	22,07
Łącznie we wszystkich czasopismach		2094	290	13,85

Źródło: obliczenia własne na podstawie Tab. 1-7.

Pedagogicznego w Krakowie (28,15%), a na trzecim – Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii UMK w Toruniu (22,07%). Z badań prowadzonych przez Władysława Marka Kolasę w 2000 r. wynika, iż 15% naukowych artykułów prasoznawczych opublikowanych zostało na łamach „Zeszytów Prasoznawczych", a 10% w „Roczniku Historii Prasy Polskiej" (Kolasa,

2002). Autor wskazuje na znaczne rozproszenie artykułów z zakresu interesującej nas problematyki, co dostrzec można i w naszych zestawieniach. Jednak potwierdzają one stałe zainteresowanie trzech ośrodków naukowych (Kielce, Kraków, Toruń) problematyką prasoznawczą. To w nich przede wszystkim prowadzone są badania nad historią i współczesnym obliczem mediów. Warto w tym miejscu zauważyć, że wydawane przez te instytuty czasopisma odzwierciedlają nie tylko prowadzone w nich badania i realizowany program dydaktyczny, ale także znakomicie wpisują się w światowe tendencje łączenia na łamach jednego czasopisma naukowego zagadnień z zakresu bibliologii i prasoznawstwa, np. w „Bertelsmann Briefe" i „Gutenberg Jahrbuch", na co zwracał uwagę cytowany wyżej K. Migoń (Migoń, 2002).

BIBLIOGRAFIA

Cieślikowska, Agnieszka (2016). Historia mediów na łamach „Zeszytów Prasoznawczych". W: *Zeszyty Prasoznawcze. Analiza zawartości (1957-2012). Metody, tematy, autorzy.* Pod red. Macieja Kawki, Ryszarda Filasa i Pawła Płanety. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Dziki, Sylwester (1984). Tendencje rozwojowe polskiego prasoznawstwa (1965-1981). *Zeszyty Prasoznawcze*, R. 25, nr 2, s. 21-36.

Głombiowski, Karol (1980). *Książka w procesie komunikacji społecznej.* Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Golka, Bartłomiej (1969). *Kształtowanie się wiedzy o prasie w Polsce XIX w*. Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe.

Jarowiecki, Jerzy (1982). Od Redakcji. *Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Prace Bibliotekoznawcze*, R. 1, s. [6].

Kafel, Mieczysław (1966). *Prasoznawstwo. Wstęp do problematyki.* Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe.

Kolasa, Władysław Marek (2002), Czasopisma prasoznawcze i prasoznawstwo w czasopismach. *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, T.5, z. 1, s. 211-235.

Kolasa, Władysław Marek (2013). *Historiografia prasy polskiej (do 1918 roku). Naukometryczna analiza dyscypliny 1945-2009.* Kraków: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.

Migoń, Krzysztof (2005). Bibliologia – nauka o kulturze książki. *Nauka*, nr 2, s. 49-57.

Migoń, Krzysztof (2002). Bibliologia wobec medioznawstwa: izolacja, komplementarność czy integracja. W: *Książka i prasa w systemie komunikacji społecznej: przeszłość, dzień dzisiejszy, perspektywy.* Pod red. M. Judy. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 13-18.

Pisarek, Walery (1984). Współczesne orientacje i kierunki badań nad komunikowaniem masowym. *Zeszyty Prasoznawcze*, R. 25, nr 2, s. 5-20.

Pisarek, Walery (2008). *Wstęp do nauki o komunikowaniu.* Warszawa: Wydaw. Akademickie i Profesjonalne.

Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy [online]. [dostęp: 25.04.2017]. Dostępny w WWW: <http://idi.ujk.edu.pl/studia/index.php>.

Sobieszczański, Franciszek (1861). Czasopisma polskie. W: *Encyklopedia powszechna Orgelbranda*. Warszawa, T. 6, s. 304-353.

Studia o Książce i Informacji (dawniej: Bibliotekoznawstwo) [online]. [dostęp: 25.04.2017]. Dostępny w WWW: <http://bibl.wuwr.pl>.

Tetelowska, Irena (1965). Próba określenia przedmiotu nauki o środkach masowego przekazu informacji. *Zeszyty Prasoznawcze,* nr 1, s. 3-16.

Toruńskie Studia Bibliologiczne [online]. [dostęp: 25.04.2017]. Dostępny w WWW: <http://www.home.umk.pl/~tsb/?q=pl/>.

Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi [online]. [dostęp: 25.04.2017]. Dostępny w WWW: <http://www.lis.uw.edu.pl/badan/?page_id=82>.

Żbikowska-Migoń, Anna (2002). U początków bibliografii czasopism: Christiana Junckera Schediasma historicum de ephemeridibus sive diariis eruditorum (1692). *Roczniki Biblioteczne*, R. 46, s. 63-77.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 7 października 2017 r.

Katarzyna Jamrozik
Institute of Information and Library Science
Wrocław University
e-mail: katarzyna.jamrozik@uwr.edu.pl

Małgorzata Korczyńska-Derkacz
Institute of Information and Library Science
Wrocław University
e-mail: malgorzata.derkacz@uwr.edu.pl

ISSUES IN PRESS STUDIES REFLECTED IN SELECTED BOOK STUDIES JOURNALS

KEYWORDS: Press studies. Book studies. „Bibliotekoznawstwo". „Studia o Książce i Informacji". „Studia o Książce". „Roczniki Biblioteczne". „Z badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi". „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi". „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Bibliotekoznawcze". „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia". „Kieleckie Studia Bibliologiczne". „Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej". „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy". „Toruńskie Studia Bibliologiczne".

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – Shared origins of book and press studies and similarities in research issues, research methods, research objectives and their place in the classification of

science disciplines result in the parallel presentation of both research fields in book studies journals. The aim of the article was to analyze the presence of press studies issues in journals published by the institutes teaching book-related professionals in Wrocław, Warszawa, Kraków, Kielce and Toruń. The following 7 titles together with their continuations were analyzed: series „Bibliotekoznawstwo" (continued by: „Studia o Książce i Informacji")", „Studia o Książce", „Roczniki Biblioteczne", „Z badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi" (continued by: „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi"), „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Bibliotekoznawcze" (continued by: „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia"), „Kieleckie Studia Bibliologiczne" (continued by: „Studia Bibliologiczne Akademii Świętokrzyskiej", „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy") and „Toruńskie Studia Bibliologiczne". **Research method** – The quantitative analysis was used, where the measurement unit was a journal article (reviews, surveys and polemics excluded) on press studies issues published in selected book studies journals. **Results** – The research proved that only 14% of all research journal articles discuss press studies issues and confirmed their considerable distribution.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2017 z. 4
PL ISSN 0033-202X

ANNA MAŁGORZATA KAMIŃSKA
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
e-mail: anna.kaminska@us.edu.pl

MIARY PODOBIEŃSTW ŁAŃCUCHÓW ZNAKOWYCH A DEDUPLIKACJA REKORDÓW W BIBLIOGRAFICZNYCH BAZACH DANYCH

Anna Małgorzata Kamińska, dr, adiunkt w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, pracownik Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej w Gliwicach. W 2016 r. obroniła rozprawę doktorską „Informacja naukowa o górnictwie w świetle wydawnictw ciągłych uczelni technicznych w Polsce (1945-1989)" na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół trzech uzupełniających się obszarów: informatologia, graficzne języki komunikacji oraz wizualizacja informacji.

SŁOWA KLUCZOWE: Bibliograficzne bazy danych. Deduplikacja rekordów. Podobieństwo łańcuchów znakowych. Scalanie rekordów.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – Celem artykułu jest przedstawienie metody deduplikacji/łączenia (ang. *deduplication/linkage*) rekordów opisujących jednostki bibliograficzne w bazach danych opartej na miarach podobieństw łańcuchów znakowych. Algorytm opracowano na podstawie własnych doświadczeń nabytych podczas tworzenia bibliograficznej bazy danych oraz podczas realizacji badań bibliometrycznych, na podstawie publicznie dostępnych bibliograficznych baz danych. Formalny opis metody zilustrowano przykładami zaczerpniętymi z krajowej bibliograficznej bazy CYTBIN. **Metody badawcze** – Opracowanie metody wymagało przeglądu architektur informacyjnych wybranych krajowych bibliograficznych baz danych, określenia typologii problemów ich dotykających, wynikających nie tylko z przyjętych modeli składowania danych, ale i budowy graficznych interfejsów użytkownika, którymi są zasilane, analizy i wyboru miar podobieństw łańcuchów znakowych oraz ostatecznie zaproponowania miary złożonej umożliwiającej ewaluację podobieństwa rekordów bibliograficznych w oparciu o wartości ich atrybutów składowych.

Wyniki – Przedstawione na przykładzie danych pochodzących z wybranej bazy bibliograficznej wyniki pozwoliły empirycznie zweryfikować użyteczność zaproponowanej metody. Dodatkowo dokonano analizy rozkładu podobieństwa rekordów bibliograficznych bazy CYTBIN określanego na podstawie zaproponowanej metody złożonej i metody opartej na mierze Jaro-Winkler wyliczanej dla tytułów jednostek bibliograficznych. **Wnioski** – Zaproponowana metoda, po dostrojeniu jej parametrów do specyfiki (występujących anomalii) konkretnych baz bibliograficznych, może być wprost zastosowana do poprawy jakości opisów bibliograficznych w nich gromadzonych, zarówno w proaktywnym modelu pracy (przed zatwierdzeniem opisu przez operatora), jak i modelu reaktywnym (weryfikacja wszystkich lub nowo zgromadzonych rekordów wykonywana np. w czasie mniejszego obciążenia systemu w dobowych odstępach czasu).

WSTĘP

Wszelkiego rodzaju przekazom informacji towarzyszy nieodłączne ryzyko utraty ważnych jej części, bądź zniekształcenia jej pierwotnej treści. Systemy języków naturalnych, które ukształtowały się i rozwinęły na drodze ewolucji, wytworzyły mechanizmy, które w pewnych zakresach zakłóceń przekazu pozwalają jednak odbiorcy komunikatu na zrozumienie jego treści, zgodnie z intencją nadawcy. Mechanizmy te polegają na wpleceniu dodatkowych informacji na różnych poziomach systemu komunikacyjnego i nazywane są redundancją. Przykłady takich redundancji dla różnych warstw systemów porozumiewania to: zwiększenie głośności przekazu czy jego spowolnienie w przypadku komunikacji głosowej, budowa języka np. w sposób umożliwiający odczytanie przekazu nawet po usunięciu z niego niektórych samogłosek w przypadku komunikacji pisanej, czy też wreszcie możliwość dopowiedzenia sobie pewnych zniekształconych fragmentów komunikatu na podstawie wcześniejszego kontekstu. Więcej, zarówno o pozytywnych, jak i negatywnych skutkach obecności redundancji w językach naturalnych, znaleźć można w rozważaniach autorki na temat rozwoju języków graficznych (Kamińska, 2017a), natomiast wielowymiarowy opis tego zjawiska przedstawiają Ernst Wit oraz Marie Gillette w swoim raporcie *What is Linguistic Redundancy?* (Wit & Gillette, 1999).

Warto tutaj zauważyć, że jeśli w przekazie tekstowym tworzonym odręcznie pewne znaki mogą zostać słabiej zapisane lub mieć zdeformowane kształty, to przekaz taki (oczywiście do pewnego stopnia jego deformacji) może w dalszym ciągu zostać poprawnie odczytany, choć być może wydłuży to czas jego odczytu. Sytuacja zmienia się w przypadku interakcji człowieka z systemami komputerowymi (gdzie na poziomie tabel kodowania znaków tekstowych (ang. *character sets*) unika się redundancji), a konkretnie zapisywania/wprowadzania informacji za pomocą klawiatur komputerowych. W takich przypadkach naciśnięcie klawisza „tylko trochę" lub „trochę obok" odniesie skutek zapisania bądź całkowitego pominięcia danej litery lub zapisania danej bądź sąsiedniej litery. O ile nawet w przypadku

takich błędów przekłamana informacja często może być jeszcze poprawnie zinterpretowana przez człowieka, to klasyczne metody przetwarzania informacji w systemach komputerowych, opierające się na ostrych kryteriach podobieństw czy przynależności elementów do zbiorów, mogą uniemożliwić poprawne funkcjonowanie systemów w takich właśnie sytuacjach.

Niniejsze rozważania dotyczą bibliograficznych baz danych, zwłaszcza tych o „tradycyjnej organizacji przestrzeni informacyjnej". Zagrożenia i problemy występujące w takich systemach zostały przedstawione na przykładach wybranych krajowych baz bibliograficznych (BazTech, CYTBIN) w osobnym opracowaniu (Kamińska, 2017d), gdzie wykazuje, że problemy te wynikają z nakładania się przyjętych założeń co do modelu przestrzeni informacyjnej oraz błędów literowych i niekonsekwencji w stosowaniu formatów zapisów, podczas opisywania jednostek bibliograficznych, które mogą prowadzić do przechowywania różnych informacji opisujących te same jednostki. Przypadki, wpisujące się w wyżej opisaną sytuację, mogą prowadzić do zaburzeń w realizacji funkcji informacyjnych systemów bibliograficznych oraz do problemów z analizami bibliometrycznymi realizowanymi w oparciu o dane zgromadzone w takich systemach. Przykłady tych ostatnich przedstawia autorka w osobnych opracowaniach dokumentujących uzyskane wyniki badań bibliometrycznych (Kamińska, 2017c; Kamińska, 2017e) przeprowadzonych na podstawie danych zgromadzonych w krajowej bibliograficznej bazie danych CYTBIN[1].

W dalszej części rozważań przedstawione zostaną na przykładach propozycje wykorzystujące miary podobieństw łańcuchów znakowych do wykrywania duplikatów rekordów bibliograficznych. Problem zjawiska powielania rekordów został dostrzeżony już wraz z rozwojem praktycznych zastosowań systemów zarządzania bazami danych, zaś sposoby identyfikacji powielonych rekordów i przeciwdziałania temu zjawisku badane są już od kilkunastu lat, głównie przez badaczy zagranicznych. Szeroki przegląd stosowanych praktyk i trendów prezentują chociażby Gu, Baxter, Vickers i Rainsford (Gu et al., 2003), podczas gdy Jiang, Lin, Meng, Yu, Cohen i Smalheiser przedstawiają koncepcję deduplikacji rekordów bibliograficznych pochodzących z wielu baz źródłowych, a realizowaną w trybie natychmiastowym (ang. *online*) na żądanie użytkownika (Jiang et al., 2014). Dla zwiększenia wydajności przetwarzania, autorzy przyjęli tam możliwość ograniczenia przestrzeni poszukiwań do podzbiorów/partycji opartych na roku wydania poszczególnych jednostek bibliograficznych. Temat deduplikacji rekordów bibliograficznych składowanych w formacie UNIMARC poruszali również Nuno Freire, José Borbinha i Pável Calado (Freire et al., 2007).

[1] Baza danych dostępna jest pod adresem http://www1.bg.us.edu.pl/bazy/cytbin/, natomiast pod adresem http://www1.bg.us.edu.pl/bazy/cytbin/opis_cytbin.html znaleźć można jej opis, krótką charakterystykę oraz listę współtworzących ją osób.

Niestety, w kraju, w dziedzinie bibliograficznych baz danych, zagadnienia te nie wydają się powszechnie znane, co potwierdzają liczne przykłady anomalii w postaci powielonych danych występujących nie tylko pomiędzy, ale co gorsza, w obrębie poszczególnych systemów. Małe zainteresowanie tą klasą zagadnień w krajowym czasopiśmiennictwie dotyczącym bibliograficznych baz danych (stąd rozdział kolejny stanowi krótkie wprowadzenie w pryncypia miar podobieństw łańcuchów znakowych) oraz doświadczenia nabyte podczas budowy własnej bazy bibliograficznej, których opis znaleźć można w osobnym opracowaniu (Kamińska, 2017b), były motywacjami do podjęcia badań przedstawionych w ramach niniejszych rozważań.

W artykule dotyczącym wyszukiwania powielonych opisów bibliograficznych Adrian Drabik proponuje natomiast metodę bazującą na porównywaniu częstości wystąpień znaków do wykrywania podobnych opisów bibliograficznych. Motywacją autora było obniżenie złożoności obliczeniowej, jednak jak on sam zauważa „proponowane algorytmy są w pierwszej kolejności nieprecyzyjne, stąd ich zastosowanie jest uzasadnione jedynie w szczególnych przypadkach" (Drabik, 2016, s. 78). Warto również zauważyć, że o ile jeszcze w przypadku słów składających się z liter zbudowany wektor częstości mógłby w dość selektywny sposób opisywać dane słowo (choć opisana metoda nie bazuje na słowach tylko całych fragmentach opisów tekstowych), to w przypadku liczb (a mamy z nimi do czynienia w przypadku danych bibliograficznych, np. w numerach stron czy roku wydania) jest już dużo gorzej. Dzieje się tak dlatego, że liczby budowane są z bardziej ograniczonego podzbioru znaków (czyli cyfr) oraz, co ważniejsze, posiadają więcej poprawnych form sprowadzających się do tego samego wektora częstości. Na przykład liczba 13313 „częstościowo" będzie identyczna zarówno z liczbą 13133 jak i z liczbą 33311 oraz wieloma innymi. Wydaje się jednak, że prawdopodobieństwo wprowadzenia liczby 13133 zamiast 13313 na skutek powstania „błędu typograficznego" jest dużo wyższe (a więc liczby te powinny być „bardziej do siebie podobne") niż liczby 33311, czego metoda częstościowa nie jest w stanie uwzględnić. Dlatego też autorka proponuje bardziej podstawowe podejście, bazujące na miarach podobieństw łańcuchów znakowych, które uwzględniają relacje porządku znaków w tych łańcuchach, co pozwala na skuteczną identyfikację rekordów podobnych, których różnice wynikają z błędów typograficznych. Metoda została zweryfikowana w praktyce oraz zilustrowana na przykładzie danych zaczerpniętych z bibliograficznej bazy CYTBIN.

PODSTAWOWE MIARY PODOBIEŃSTW ŁAŃCUCHÓW ZNAKOWYCH

Jak już wspomniano, klasyczne metody przetwarzania informacji w systemach komputerowych opierają się na logice dwuwartościowej, której wykorzystanie implikuje najczęściej ostre granice podobieństwa dwóch ele-

mentów (albo są one identyczne, albo różne), czy przynależności do zbiorów (element albo należy do zbioru, albo do niego nie należy). Człowiek na co dzień posługuje się pojęciami wykraczającymi poza tak sztywno przyjęte ramy – przykładowo: „Dzisiaj trochę pada" lub „Ten pies jest prawie identyczny jak pies sąsiada". Potrzeba przeniesienia modeli pojęciowych do świata komputerów zaowocowała rozwojem koncepcji, jak zbiory rozmyte. W ich przypadku zagadnienia przynależności danego elementu do zbioru nie sprowadza się do dwóch możliwych odpowiedzi („tak" lub „nie"), ale określa się funkcję przynależności do zbioru przyjmującą wartości rzeczywiste z przedziału <0,1>. Podążając za przywołanym przykładem można się więc tutaj posłużyć sformułowaniem: „Ten pies jest podobny do psa sąsiada w stopniu 0,9 (90%)".

Szczególnym przypadkiem powyższych rozważań jest określanie stopnia podobieństwa między dwoma łańcuchami znakowymi. Poniżej przedstawione zostaną podstawowe, wybrane metody skonstruowane specjalnie w tym celu. Zostaną one opisane z perspektywy użytkowej, zostawiając perspektywę implementacyjną oraz formalne ich opisy specjalistom od algorytmiki. Warto zauważyć, że używanym w tej dziedzinie terminem odwrotnym do podobieństwa jest odległość – ciągi znaków są tym bardziej od siebie odległe, im mniejsze jest podobieństwo między nimi.

Odległość Hamminga (ang. *Hamming distance*) nazwę swoją wywodzi od jej twórcy, który pierwszy raz opisuje ją w swoim artykule z 1950 r. (Hamming, 1950). Mierzona być może dla ciągu znaków o równej długości. Wyraża się ona liczbą pozycji, na jakich symbole dwóch ciągów znaków są różne. Mówiąc innymi słowy, mierzy ona minimalną liczbę podmian symboli tak, aby przekształcić jeden ciąg w drugi lub, jeszcze inaczej, minimalną liczbę błędów transmisji, które musiałyby zaistnieć, aby zniekształcić jeden ciąg do postaci drugiego. Biorąc pod uwagę wymóg równych długości mierzonych ciągów, metoda ta może znaleźć ograniczone zastosowanie w deduplikacji rekordów bibliograficznych (choć i w tej dziedzinie występują takie atrybuty opisowe – np. odpowiednio dziesięcio- oraz trzynastocyfrowe numery ISBN), ale została przywołana ze względu na jej obrazową naturalność i intuicyjność. Wartości tej miary dla kilku wybranych ciągów znaków przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Przykładowe wartości odległości Hamminga

Łańcuch A	Łańcuch B	Wartość miary
Paweł	Gaweł	1
234543	234567	2
0011101	0001001	2

Jedną z najbardziej znanych miar odległości między łańcuchami znaków jest również dość elementarna koncepcyjnie odległość Levenshteina (ang. *Levenshtein distance*) opisana przez jej autora w artykule z 1965 r. (Левенштейн, 1965), a stanowiąca uogólnienie przedstawionej wcześniej odległości Hamminga. Wartość tej miary wyliczona dla dwóch ciągów wskazuje minimalną liczbę operacji edycyjnych (zastąpienia, dopisania bądź usunięcia znaku), niezbędną do przekształcenia jednego ciągu znaków w drugi. Widać tutaj, że skoro zbiór operacji, poza zastępowaniem, rozszerzony został o operację dodania i usunięcia znaku, to porównywane łańcuchy znaków nie muszą już być tej samej długości. Wartości tej miary dla kilku wybranych ciągów znaków przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

Przykładowe wartości odległości Levenshteina

Łańcuch A	Łańcuch B	Wartość miary
Paweł	Gaweł	1
234543	234567	2
0011101	0001001	2
Patrycja	Alicja	5
134567	1234567	1
1234567	1324567	2

Przedostatni wiersz tabeli z powyższego przykładu uwidacznia zalety tej miary – mimo że zgodność dwóch łańcuchów znakowych występuje tylko na pierwszej pozycji, to wartość użytej miary i tak wskazuje na bardzo duże ich podobieństwo. Widzimy, że pierwszy łańcuch różni się od drugiego pominięciem jednego znaku lub, drugi od pierwszego, dodaniem jednego znaku. Są to bardzo częste przypadki błędów typograficznych występujących podczas wprowadzania danych za pomocą klawiatury komputerowej i dlatego miara ta okazuje się bardzo skuteczna dla wykrywania rozbieżności rekordów tym właśnie spowodowanych.

Ostatnią z przedstawianych, w ramach niniejszych rozważań, miar odległości między łańcuchami znakowymi jest odległość Jaro-Winkler (ang. *Jaro-Winkler distance*). Stanowi ona udoskonaloną (o preferowanie znaków wspólnych na początkach ciągów) metodę (opartą o odległość Jaro) nie bazującą na tradycyjnych „odległościach edycyjnych". Metoda ta została opracowana specjalnie dla celów deduplikacji rekordów w bazach danych z myślą o jej wykorzystaniu, zwłaszcza w przypadku krótkich łańcuchów znakowych. Artykuł ją przedstawiający opublikowany został w 1989 r. (Jaro, 1989). Wartości tej miary dla kilku wybranych ciągów znaków przedstawiono w tabeli 3. Warto zwrócić uwagę, że w odróżnieniu od poprzed-

Tabela 3

Przykładowe wartości odległości Jaro-Winkler

Łańcuch A	Łańcuch B	Wartość miary
Paweł	Gaweł	0,86(6)
234543	234567	0,86(6)
0011101	0001001	0,7943
Patrycja	Alicja	0,625
Patrycja	Patrycji	0,95
Patrycja	patrycja	0,91(6)
134567	1234567	0,9571
1234567	1324567	0,9571

nich, wartości tej miary reprezentują stopień podobieństwa (a nie różnice) i normalizowane są do przedziału <0,1>.

Na przykładzie par ciągów („Patrycja", „Patrycji") oraz („Patrycja", „patrycja") zaobserwować można wyraźną preferencję zgodności początkowych ciągów znaków. Przykład ten pokazuje również, że wykorzystywana implementacja metody rozróżnia wielkości znaków.

Przedstawione miary podobieństw (lub różnic) łańcuchów znakowych to tylko nieliczne spośród najbardziej popularnych i najczęściej używanych miar w zastosowaniach deduplikacji danych. Bardziej obszerne rozważania na temat tych i innych metod wraz z omówieniem ich efektywności prowadzą Cohen, Ravikumar i Fienberg (Cohen et al., 2003). Jako że złożoność obliczeniowa niektórych miar jest znaczna, to przy dużych zbiorach danych bibliograficznych wybór konkretnej z nich może być również dyktowany względami ograniczeń czasowych na realizację procesu deduplikacji. Dlatego też rozważania na temat opisywanej metody zakończone zostaną dygresją na temat wydajności obliczeniowej oraz jej skalowalności w odniesieniu do przyrostu bazy danych, spowodowanego napływem coraz to nowych danych bibliograficznych.

STUDIUM WYSTĘPUJĄCYCH NIEPRAWIDŁOWOŚCI

W zależności od architektury informacyjnej przyjętej dla konkretnej bibliograficznej bazy danych, istnieć może kilka potencjalnych źródeł powstawania redundantnych rekordów. Materiał badawczy wykorzystany w ramach tej pracy zaczerpnięty został z jednej z krajowych bibliograficznych baz danych – CYTBIN. Analizowane dane pozyskano wprost z publicznie dostępnej aplikacji WWW. Baza danych posiada tradycyjną architekturę informacyjną, co oznacza, że dane o bibliograficznych jednostkach cytujących i cytowanych przechowywane są w oddzielnych składnicach, z dodatkowym podziałem

na typy jednostek cytowanych. Szersze omówienie przyjętego tam modelu danych oraz przyczyn zjawiska powstawania duplikatów rekordów znaleźć można w opracowaniu na temat problemów dotykających tradycyjne bibliograficzne bazy danych i metodzie pozwalającej na ich unikanie (Kamińska, 2017d). Następnie pozyskanymi danymi zasilono relacyjną bazę danych Oracle, a do obliczania miar podobieństwa łańcuchów znakowych wykorzystano wbudowany w tę bazę danych pakiet programowy UTL_MATCH zawierający implementację wielu ze wspomnianych wcześniej miar. Można przypuszczać, że implementacje algorytmów miar dostarczane przez poszczególnych dostawców mogą się nieznacznie różnić. Dotyczy to w szczególności miary Jaro-Winkler, dla której można sobie wyobrazić implementacje uwzględniające w różnym stopniu wpływ pozycji różnych znaków na jej wartość.

Niniejsze rozważania ogranicza się do jednostek bibliograficznych (w tym tytułu i roku wydania) oraz ich autorów (w tym nazwiska i imion), gdyż model metadanych przyjęty dla analizowanej bazy danych jest stosunkowo prosty, natomiast w bardziej rozbudowanych/ustrukturalizowanych systemach mogą to być również encje instytucji sprawczych, wydawnictw, jednostek naukowych i inne.

W przypadku danych o autorach nie sposób nie zauważyć, że struktura rekordów ich opisujących nie jest złożona. Nawet w przypadku ustrukturalizowanych informacji mamy tutaj do czynienia najczęściej z trzema atrybutami: nazwisko, imię oraz drugie imię. Chociaż z wymienionych atrybutów nazwisko wydaje się najbardziej definiować konkretną osobę, to z oczywistych względów jest ono do tego niewystarczające. Dlatego też, chcąc stosować prostą jednoetapową metodę wykrywania powielonych rekordów, najprościej jest połączyć wszystkie trzy atrybuty w jeden łańcuch znakowy, rozpoczynający się nazwiskiem, a kończący drugim imieniem i użyć miary Jaro-Winkler jako faworyzującej podobieństwo znaków początkowych. Poza przypadkami błędów literowych, powinno to również pomóc w znalezieniu rekordów opisujących te same osoby raz przy użyciu nazwiska i pełnego imienia, a innym razem jedynie nazwiska i inicjału. Warto zwrócić uwagę na badania nad ulepszaniem miary Jaro-Winkler (Dressler & Ngonga Ngomo, 2017). Kiedy dysponujemy ich implementacją – dobór parametrów, np. do specyfiki konkretnych metadanych stanowi jeden z elementów strojenia całej metody.

Kilka pierwszych (względem miary Jaro-Winkler) przykładowych rekordów znalezionych za pomocą powyżej opisanej metody przedstawiono w tabeli 4.

Widzimy tutaj dwie zasadnicze kategorie różnic pomiędzy zidentyfikowanymi rekordami podobnymi: błędy typograficzne w nazwiskach oraz niekonsekwentne używanie znaku kropki po inicjale imienia. Drugi przypadek może zostać zidentyfikowany (i skorygowany automatycznie bez potrzeby ingerencji operatora) bez uciekania się do bardziej kosztownych obliczeniowo miar podobieństw, np. przez użycie zwykłego porównania

Tabela 4

Najbardziej podobne rekordy autorów po zastosowaniu miary Jaro-Winkler

Autor A	Autor B	Wartość Jaro-Winkler
Pasztaleniec-Jarzyńska J.	Pasztelaniec-Jarzyńska J.	0,9923076923076923
Pasztaleniec-Jarzyńska J	Pasztaleniec-Jarzyńska J.	0,9923076923076923
Nikodemska-Wołowik A.M.	Nikodemska-Wołownik A.M.	0,992
Majkowska-Aleksiewicz A	Majkowska-Aleksiewicz A.	0,9916666666666667
Siniarska-Czaplicka J	Siniarska-Czaplicka J.	0,990909090909091
Korczyńska-Derkacz M	Korczyńska-Derkacz M.	0,990909090909091
Korczyńska-Dekacz M.	Korczyńska-Derkacz M.	0,990909090909091
Rusińska-Giertych H	Rusińska-Giertych H.	0,9904761904761905
Bednarek-Michalska B	Bednarek-Michalska B.	0,9904761904761905
Kamińska-Czubała B	Kamińska-Czubała B.	0,9904761904761905
Morsztynkiewiczowa I	Morsztynkiewiczowa I.	0,9904761904761905
Woźniak-Kasperek J	Woźniak-Kasperek J.	0,99
Żbikowska-Migoń A	Żbikowska-Migoń A.	0,99
Busse-Turczyńska E	Busse-Turczyńska E.	0,99
Kurek-Kokocińska S	Kurek-Kokocińska S.	0,99
Okoń-Horodyńska E	Okoń-Horodyńska E.	0,99

łańcuchów z użyciem operacji usunięcia każdego znaku kropki występującego w rekordzie. Analizy tą metodą wykazały, że przypadek ten dotyczył 3,9% z wszystkich rekordów zawierających dane dotyczące autorstwa publikacji. Również częstym przypadkiem, możliwym do wykrycia bez uciekania się do korzystania z miar podobieństw, jest niekonsekwentny zapis imion dla danego autora – raz jako imienia w postaci pełnej, a innym razem jedynie jako inicjału. Innym przykładem możliwym do wykrycia prostymi sposobami jest niekonsekwentne używanie wielkich liter.

Wykorzystywanie miar podobieństw do w pełni automatycznej deduplikacji rekordów jest obarczone ryzykiem błędnej deduplikacji rekordów podobnych (tzw. efekt „false positives"), opisujących jednak różne byty i dlatego powinno się je wykorzystywać raczej tylko do wskazania operatorowi rekordów kandydujących, zaś ten biorąc na siebie rolę arbitra, powinien podejmować każdorazowe decyzje.

Na rysunku 1 przedstawiono histogram miary Jaro-Winkler dla analizowanych rekordów. Aby nie popełnić błędów w interpretacji wyników, należy zwrócić uwagę na logarytmiczną skalę osi rzędnych.

Analizowana baza autorów liczy w przybliżeniu 9 tys. rekordów. Wynika z tego, że liczba par wszystkich rekordów wynosi (z pominięciem par „przemiennych") 40 mln (n^2/2-n/2), co stanowi znaczny wolumen

Rys. 1. Histogram miary Jaro-Winkler dla analizowanych rekordów danych

danych, zwłaszcza w kontekście manualnej ich weryfikacji. Jednak patrząc na rysunek 1 widzimy, że dla wartości podobieństw większych od 90% liczba rekordów oscyluje wokół rzędu wielkości 1 tys. W analizowanej bazie całkowita liczba rekordów z miarą podobieństwa, większą lub równą 90%, wyniosła 5406, co stanowi 0,13‰ liczby wszystkich możliwych par i 60% liczby wszystkich rekordów opisujących autorów. Nawet

Tabela 5

Podobne rekordy autorów względem miary Jaro-Winkler

Autor A	Autor B	Wartość Jaro-Winkler
Abraham F. D.	Abrams D.	0,9008547008547009
Adamczewski Z.	Adamiec M.	0,9085714285714285
Adamczewski Z.	Adamiec W.	0,9085714285714285
Adamczewski Z.	Adamski F.	0,9085714285714285
Adamczewski Z.	Adamski S.	0,9085714285714285
Aleksandrow A. D.	Aleksandrowicz R.	0,9058823529411764
Aleksandrow A. D.	Aleksandrowicz T.	0,9058823529411764
Aleksandrow A. D.	Aleksandrowska E.	0,9058823529411764
Aleksandrowicz R.	Aleksandrowska E.	0,9058823529411764
Aleksandrowicz T.	Aleksandrowska E.	0,9058823529411764
Allemang D.	Allen B.	0,9022727272727272
Allen B.	Allen M. R.	0,9022727272727272
Andersen T.	Anderson S.J.	0,9020979020979021
Anderson J. D.	Andersson K.	0,9095238095238094
Anderson R.	Andrews R.	0,9083164983164983
Anderson T. H.	Andersson K.	0,9095238095238094

dla tak przyjętego progu, przykładowe wartości w tabeli 5 pokazują, że większość rekordów jest jeszcze od siebie „bardzo odległa" i w praktyce próg też można by znacznie podwyższyć, czyniąc zbiór „par podejrzanych" o wiele mniejszym. Trzeba jednak zauważyć, że zbyt mocne podnoszenie progu podobieństwa może skutkować wykluczeniem ze zbioru „par podejrzanych" tych, które reprezentują jednak osobne byty (tzw. efekt „false negatives").

Należy tutaj wyraźnie zaznaczyć, że każdy system bibliograficznej bazy danych jest inny wraz ze swoimi specyficznymi zaletami i specyficznymi wadami. W analizowanych danych poza wykrytymi błędami typograficznymi bardzo często występował problem niekonsekwentnego używania znaków kropki po inicjałach. W innych systemach może być to stosowanie wielokrotnych spacji, średników czy innych znaków, dlatego trudno tutaj mówić o uniwersalnym algorytmie deduplikacji danych. Ponieważ klasy występujących anomalii w danych i ich charakter ilościowy zależą również od wad projektowych konkretnego systemu, zatem i opracowywanie mechanizmów deduplikacji powinno być wykonywane indywidualnie, po wcześniejszym zapoznaniu się z typami błędów kumulujących się w danej bazie danych. Można natomiast pokusić się o przedstawienie ogólnego podejścia do projektowania takich mechanizmów. Składa się ono z następujących kroków:

1. Zapoznanie się z wolumenem danych i typologią występujących anomalii.
2. Zidentyfikowanie typów anomalii, których usunięcie może być obsłużone bez udziału operatora i zaprojektowanie „ostrych" (ang. crisp) algorytmów ich automatycznego usuwania.
3. Ustalenie progu wartości dla użytych miar podobieństwa, na podstawie których oznaczane będą kandydujące do deduplikacji rekordy (początkowo, podczas wdrażania mechanizmów deduplikacji, warto te progi ustawić wysoko, co pozwoli skupić się na najbardziej „oczywistych przypadkach", zaś później rozważyć ich stopniowe obniżanie).
4. Uwzględniając wolumen danych, dostępność mocy obliczeniowych oraz możliwość zaangażowania operatorów, zaplanować cykliczny harmonogram oznaczania rekordów kandydujących do deduplikacji lub zaimplementować mechanizmy weryfikacji podobieństwa rekordu (do rekordów już zgromadzonych) w chwili jego rejestrowania.

Prowadząc rozważania na temat deduplikacji rekordów opisujących autorów, nie sposób nie zauważyć, że istnieją różni autorzy o tych samych imionach i nazwiskach. Dobrze zaprojektowana bibliograficzna baza danych powinna umożliwiać poprawną obsługę takich przypadków i pozwalać na rozróżnienie poszczególnych autorów za pomocą nadanych im identyfikatorów. Rekordy takie w oczywisty sposób stanowić będą potencjalnych kandydatów do deduplikacji, jednak system po pierwszej decyzji

operatora o ich niescaleniu, powinien tę decyzję zapamiętać i nie oznaczać już tych rekordów w przyszłości.

Z odwrotną sytuacją mamy do czynienia w przypadku zmiany nazwiska bądź imienia autora. Deduplikacja takich rekordów może prowadzić do zafałszowania bibliografii załącznikowej, natomiast brak takiej deduplikacji prowadzi do zafałszowania wyników analiz bibliometrycznych czy zaburzenia mechanizmów wyszukiwawczych. Dobrze zaprojektowany system powinien uwzględniać możliwość zmiany danych autora w czasie, a jednocześnie pozwalać na jednoznaczne rozpoznanie takiej osoby, bez względu na różne dane ją opisujące, poprzez nadany wcześniej identyfikator.

Kolejnym rodzajem danych, w których powszechnie wykrywa się anomalie, są rekordy „bardziej złożone strukturalnie" (tj. takie, w których atrybuty są różnych typów danych, jak na przykład daty, liczby i łańcuchy znakowe) – np. opisywanych jednostek bibliograficznych. Podejście połączenia ich zakresu informacyjnego do jednego łańcucha znakowego

Tabela 6

Podobne rekordy tytułów względem miary Jaro-Winkler

Tytuł A	Tytuł B	Wartość Jaro-Winkler
Bibliografia	Bibliografia	1,0
Bibliografia polska. T. 15	Bibliografia polska. T. 5	0,9923076923076923
Bibliography of Otlet's works and secondary sources	Bibliography of Otlet`s works and secondary sources	0,9921568627450981
Bibliografia zawartości Przeglądu Bibliotecznego 1977-1996 (R. 45-64)	Bibliografia zawartości „Przeglądu Bibliotecznego" 1977-1996 (R.45-64)	0,9916275430359938
Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1982	Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1983	0,9897435897435898
Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1983	Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1984	0,9897435897435898
Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1981	Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1984	0,9897435897435898
Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1981	Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1983	0,9897435897435898
Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1981	Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1982	0,9897435897435898
Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1982	Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1984	0,9897435897435898
Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2	Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 1	0,9888888888888889
Bibliografia polska. T. 27	Bibliografia polska. T. 22	0,9846153846153847
Bibliografia polska. T. 17	Bibliografia polska. T. 16	0,9846153846153847
Bibliografia polska. T. 15	Bibliografia polska. T. 16	0,9846153846153847

nie odniosłoby oczekiwanego skutku, zwłaszcza z wykorzystaniem miary Jaro-Winkler, gdyż trudno byłoby uporządkować atrybuty składające się na cały opis jednostki w kolejności ich ważności, a jak zauważono wcześniej, zgodność szczególnie początkowych liter ma dla tej miary bardziej istotne znaczenie. Choć naturalnym rozwiązaniem mogłoby wydawać się przyjęcie tytułu opisywanej jednostki za pierwszy atrybut, to podejście takie skutkować by mogło parowaniem rekordów o tych samych tytułach. W przypadku cyklu publikacji, dla których tytuł kończony jest numerem części, będzie to prowadziło do wielu błędnych wyników. Obrazuje przykład przedstawiony w tabeli 6.

Mimo wysokich miar podobieństwa widać, że tylko pary rekordów z wiersza 3 i 4 są potencjalnymi kandydatami do deduplikacji (ze względu na występowanie błędów – odpowiednio są to inne znaki apostrofu i brak dodatkowego znaku spacji). Tytuły pozostałych rekordów opisują różne jednostki bibliograficzne (jak się okazało po weryfikacji, również pozycje z pierwszego wiersza różnią się datą wydania). Widać, że aby oznaczanie rekordów kandydujących do deduplikacji metodami określania odległości pomiędzy łańcuchami znakowymi było użyteczne, potrzebna jest inna, bardziej złożona miara. Poza tytułem, dobrym wyróżnikiem jednostki bibliograficznej wydaje się rok wydania i na jego przykładzie zostanie zaprezentowana przedstawiana koncepcja (w innych przypadkach w skład miar złożonych wchodzić mogą również numery stron, instytucje wydawnicze i inne).

Wybierając znormalizowane implementacje miar podobieństw (czyli takie, które dla łańcuchów najbardziej odległych wynoszą 0, zaś dla łańcuchów identycznych 1), można zbudować miarę złożoną, gdzie dla każdego wybranego atrybutu użyje się danej miary, zaś końcowy wynik stanowił będzie sumę wartości poszczególnych miar, z uwzględnieniem ustanowionych odpowiednio wag. Dla omawianego przykładu wybrano miarę Jaro-Winkler dla tytułów oraz znormalizowaną miarę odległości edycji (ang. *edit distance*) dla lat publikacji, z równymi wagami (przyjęto wartości 1/2), otrzymując wyniki przedstawione w tabeli 7. Natomiast ogólna postać miary złożonej wyraża się poniższym wzorem:

$$M = \sum_{i=1}^{n} w_i \cdot m_i$$

gdzie m_i jest wartością miary wybranego typu dla i-tego atrybutu, zaś w_i wagą ustaloną dla i-tego atrybutu.

Z danych zebranych w tabeli 7 wynika wyraźnie, że dzięki zastosowaniu miary złożonej wyeliminowano problematyczne rekordy występujące w tabeli 6, a w ich miejsce pojawiły się nowe rekordy, niektóre również źle dopasowane, ale w mniej oczywisty sposób. Jak zaznaczono wcześniej,

Tabela 7

Podobne rekordy tytułów po zastosowaniu miary złożonej

Tytuł A	Rok	Tytuł B	Rok	Miara
Bibliografia niemieckich bibliografii dotyczących Polski 1900-1958	1960	Bibliografia niemieckich bibliografii dotyczących Polski 1900-1958	1960	200
Bibliografia zawartości Przeglądu Bibliotecznego 1977-1996 (R. 45-64)	1999	Bibliografia zawartości „Przeglądu Bibliotecznego" 1977-1996 (R.45-64)	1999	199
Bibliography of Otlet's works and secondary sources		Bibliography of Otlet`s works and secondary sources		199
Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1981	1984	Bibliografia Wydawnictw Ciągłych 1982	1984	198
Bibliografia regionalna w warunkach automatyzacji	1995	Bibliografie regionalne w warunkach automatyzacji	1995	192
Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce		Bibliografia Bibliografii Polskich		191
Bibliografia publikacji pracowników WSP w Kielcach za lata 1977-1978 (z uzupełnieniami do roku 1976)	1984	Bibliografia publikacji pracowników WSP w Kielcach 1979-1982	1984	191
Bibliografia Bibliografii Polskich		Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce		190
Bibliographie		Bibliologia		190
Bibliografia publikacji pracowników Uniwersytetu Warszawskiego	2005	Bibliografie publikacji pracowników instytucji naukowych w Polsce	2005	189
Bibliografia Regionalna. Informacja o pracach Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP	1999	Bibliografie regionalne : informacja o pracach Zespołu ds.. Bibliografii Regionalnej ZG SBP	1999	189
Bibliografia bibliografii.	1986	Bibliografia	1986	189
Bibliographie		Biblioteka		188
Bibliography (Soshigaku)	1983	Bibliografia	1983	187

deduplikacja realizowana przy użyciu miar nieostrych powinna się odbywać przy udziale czynnika ludzkiego, zaś konstruowanie takich a nie innych miar służy do tego, aby ten czynnik ludzki jak najefektywniej wykorzystać.

Na rysunku 2 przedstawiono histogramy dla analizowanych artykułów wykreślone dla zaproponowanej miary Jaro-Winkler wyliczanej tylko w odniesieniu do tytułów oraz miary złożonej. Liczba analizowanych artykułów bliska była 16,5 tys., zatem liczba potencjalnych par wynosi prawie 136 mln. Można zauważyć, że przebieg histogramu dla miary złożonej wskazuje na większą liczbę par słabiej ocenionych, zaś w części środkowej

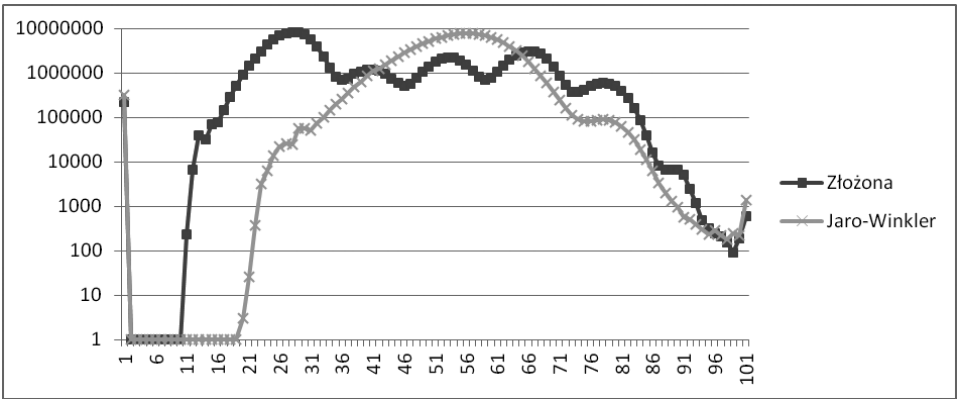

Rys. 2. Histogram miary Jaro-Winkler i miary złożonej dla analizowanych rekordów artykułów

jego przebieg jest bardziej wyrównany i oscyluje wokół stałej wartości. Na podstawie jego kształtu można by rozpocząć analizę podobieństw na poziomie wartości miary 80, a następnie w zależności od obserwowanej częstości błędnie sugerowanych deduplikacji przesuwać się w prawą lub lewą stronę osi, ustalając ostatecznie roboczy próg wartości.

Jak już wspomniano wcześniej, w bibliograficznych bazach danych mogą być również wyodrębnione informacje o instytucjach sprawczych, wydawnictwach, jednostkach naukowych i innych, które również mogą być podatne na zjawisko duplikacji rekordów. W zależności od rozmiaru informacyjnego konkretnych encji deduplikacja realizowana w ich ramach może być przeprowadzana zgodnie z koncepcją, przedstawioną dla deduplikacji autorów lub też dla deduplikacji jednostek bibliograficznych.

Prowadząc rozważania dotyczące deduplikacji rekordów, czy szerzej dbałości o wiarygodność i użyteczność gromadzonych i przetwarzanych danych bibliograficznych, nie sposób nie wspomnieć o *stricte* bibliometrycznych miarach podobieństw między jednostkami blibliograficznymi, jak np. metoda powiązań bibliograficznych, opracowana przez Michaela Kesslera w 1963 r. (Kessler, 1963), a której szerszego omówienia w języku polskim dokonała Irena Marszakowa-Szajkiewicz (Marszakowa-Szajkiewicz, 2009, s. 136-137). W trakcie realizacji własnych badań bibliometrycznych na danych udostępnionych przez jedną z krajowych baz bibliograficznych (Kamińska, 2017e), okazało się, że korzystając ze wspomnianej metody, autorka niejako przy okazji zidentyfikowała zduplikowane rekordy opisujące dane jednostki bibliograficzne (Kamińska, 2017c). Warto jednak zauważyć, że metoda ta (jako porównująca zbiory wspólne bibliografii załącznikowych) jest tym skuteczniejsza, im więcej pozycji bibliograficznych zawierają dane jednostki oraz że możliwość wykorzystania tej metody warunkowana jest gromadzeniem pełnych opisów bibliografii załącznikowych dla porównywanych jednostek.

ZŁOŻONOŚĆ OBLICZENIOWA

Proponowana metoda została zweryfikowana w praktyce nie tylko pod kątem spełniania potrzeb funkcjonalnych, ale również kryteriów wydajnościowych. Dla bazy danych zawierającej opisy blisko 16,5 tys. jednostek bibliograficznych posadowionej na biurowym systemie komputerowym przeciętnej mocy obliczeniowej (Intel Core i5), wyliczenie i uporządkowanie (sortowanie malejące) podobieństwa wszystkich rekordów bibliograficznych do zadanego, metodą złożoną opartą na kilku atrybutach trwało poniżej 0,7 s (należy się liczyć z tym, że czas ten zawiera również pewien stały narzut, np. na analizę składniową czy komunikację pomiędzy komputerem klienckim i serwerem). Wydaje się, że jest to wartość akceptowalna dla wdrożenia metody w trybie proaktywnym, czyli umożliwiającym podpowiadanie rekordów podobnych, jeszcze przed zatwierdzeniem właśnie wprowadzanego przez operatora opisu bibliograficznego, celem podjęcia decyzji o ewentualnym scaleniu zapisów. Porównanie podobieństwa pomiędzy wszystkimi zgromadzonymi opisami bibliograficznymi w bazie danych (czyli każdy z każdym) zajmowało natomiast średnio 56 min.

Warto przyjrzeć się złożoności obliczeniowej (czasowej) dwóch powyższych operacji, czyli ich zapotrzebowaniu na moc obliczeniową w zależności od skali problemu (liczby rekordów bibliograficznej bazy danych). Złożoność obliczeniową określa się zawsze w kontekście operacji dominującej realizowanej w ramach wykonywania algorytmu. Operacją tą jest tutaj w obydwu przypadkach dokonanie porównania miarą złożoną dwóch rekordów bibliograficznych. Na tak określoną złożoność obliczeniową nie będzie miał wpływu rodzaj realizowanego algorytmu/algorytmów zastosowanych do porównania dwóch rekordów, gdyż wraz z napływem nowych informacji do bazy danych rośnie jedynie liczba jej rekordów, a nie ich długość. Tak więc złożoność obliczeniowa wyliczenia miar podobieństwa względem zadanego opisu bibliograficznego jest liniowa, czyli przyrost zapotrzebowania na moc obliczeniową jest wprost proporcjonalny do przyrostu danych. Do realizacji porównania każdego rekordu z każdym przyrost ten opisywany jest już zależnością bardziej złożoną. Ponieważ operacja wyliczenia miary podobieństwa jest przemienna i nie ma sensu wyliczać tych miar raz dla pary rekordów (a, b) i kolejny raz dla (b, a) oraz wyliczać podobieństwo danego rekordu do samego siebie (a, a), miara ta wyraża się poniższym wzorem:

$$\frac{n^2}{2} - \frac{n}{2}$$

Ponieważ w powyższej formule najwyższy stopień potęgi wynosi 2, to w tym przypadku złożoność obliczeniową musimy określić jako kwadratową.

Warto jednak zwrócić uwagę, że do wdrożenia metody reaktywnej nie jest konieczne wielorazowe przeprowadzanie porównania każdego rekordu z każdym. Wystarczy tylko odnotowywać nowo wprowadzane rekordy i tylko je poddawać weryfikacji z wszystkimi pozostałymi. Podejście takie pozwala sprowadzić to zagadnienie do złożoności liniowej, gdyż liczba dziennie wprowadzanych rekordów oscyluje wokół pewnej stałej wartości.

PODSUMOWANIE

W artykule przedstawiono koncepcję deduplikacji rekordów w bibliograficznych bazach danych. Proces ten nie jest standardową operacją, której wdrożenie w każdym środowisku przebiega identycznie, ale wymaga wcześniejszych analiz typów nieprawidłowości występujących w konkretnej bibliograficznej bazie danych, gdyż zarówno typy te, jak i liczba rekordów dotkniętych nieprawidłowościami danych typów, zależne są zarówno od przyjętego modelu danych, jak i konstrukcji oprogramowania, które je zasila. Przedstawione koncepcje wykrywania duplikatów za pomocą stosowania miar ostrych oraz miar podobieństw łańcuchów znakowych, tak prostych, jak i złożonych, wykorzystujące implementacje poszczególnych typów miar (na przykładzie miary Jaro-Winkler oraz znormalizowanej miary odległości edycji) oraz strojenia miar złożonych, mogą zostać zastosowane do zaprojektowania procesu deduplikacji i jego implementacji w różnych środowiskach bibliograficznych baz danych, zarówno w modelu proaktywnym, jak i reaktywnym.

BIBLIOGRAFIA

Cohen, William W.; Ravikumar, Pradeep; Fienberg, Stephen E. (2003). A comparison of string distance metrics for name-matching tasks. *Proceedings of International Joint Conference on Artificial Intelligence (IJCAI) 18, Workshop on Information Integration on the Web* [online], [dostęp: 04.06.2017]. Dostępny w WWW: <http://www.cs.utexas.edu/users/ai-lab/pubs/ravikumarIJCAI03.pdf>.

Drabik, Adrian (2016). Wyszukiwanie powielonych opisów bibliograficznych w bazie danych: przykład Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1, s. 65-79.

Dressler, Kevin; Ngonga Ngomo, Axel-Cyrille (2017). On the efficient execution of bounded Jaro-Winker Distances. *Semantic Web*, vol. 8, no. 2, pp. 185-196.

Freire, Nuno; Borbinha, José; Calado, Pável (2007). Identification of FRBR Works Within Bibliographic Databases: An Experiment with UNIMARC and Duplicate Detection Techniques. *International Conference on Asian Digital Libraries (ICADL 2007)* [online], [dostęp: 20.09.2017]. Dostępny w WWW: <https://ai2-s2-pdfs.s3.amazonaws.com/3d87/d4b223c86b21a709705142fd11275e7f04a4.pdf>.

Gu, Lifang; Baxter, Rohan; Vickers, Deanne; Rainsford, Chris (2003). *Record Linkage: Current Practice and Future Directions* [online]. CSIRO Mathematical and Information Sciences; [dostęp: 04.06.2017]. Dostępny w WWW: <http://dc-pubs.dbs.uni-leipzig.de/files/Gu-2003RecordlinkageCurrentpracticeandfuturedirections.pdf>.

Hamming, Richard W. (1950). Error detecting and error correcting codes. *The Bell System Technical Journal*, vol. 29, no. 2, pp. 147-160.

Jaro, Matthew A. (1989). Advances in record-linkage methodology as applied to the 1985 census of Tampa Florida. *Journal of the American Statistical Association*, vol. 84, no. 406, pp. 414-420.

Jiang, Yu; Lin, Can; Meng, Weiyi; Yu, Clement; Cohen, Aaron M.; Smalheiser, Neil R. (2014). Rule-based deduplication of article records from bibliographic databases. *Database: The Journal of Biological Databases and Curation* [online], Jan 16 [dostęp: 04.06.2017]. Dostępny w WWW: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3893659/>.

Kamińska, Anna Małgorzata (2017a). O rozwoju graficznych języków komunikacji. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 2 (110).

Kamińska, Anna Małgorzata (2017b). Od druków źródłowych po mapy nauki. Bibliograficzna baza danych GRUBA. W: *Wizualizacja informacji w humanistyce*. Pod red. Małgorzaty Kowalskiej i Veslavy Osińskiej. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Kamińska, Anna Małgorzata (2017c). Potencjał bibliometryczny bibliograficznej bazy danych CYTBIN w świetle prostych i złożonych wskaźników analitycznych. *Bibliotheca Nostra* (w druku).

Kamińska, Anna Małgorzata (2017d). ProBIT – prospektywna metoda tworzenia trawersowalnych indeksów cytowań a współczesne problemy organizacji przestrzeni informacji w tradycyjnych bibliograficznych bazach danych. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, nr 1 (109), s. 66-82.

Kamińska, Anna Małgorzata (2017e). Wizualizacje wybranych wskaźników bibliometrycznych na przykładzie bibliograficznej bazy danych CYTBIN. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, nr 2 (19).

Kessler, M. M. (1963). Bibliographic coupling between scientific papers. *American Documentation*, vol. 14, iss. 1, pp. 10-25.

Левенштейн, В.И. (1965). *Двоичные коды с исправлением выпадений, вставок и замещений символов. Доклады Академии Наукк СССР*, Т. 163, но. 4, с. 845-848.

Marszakowa-Szajkiewicz, Irena (2009). *Badania ilościowe nauki. Podejście bibliometryczne i webometryczne*. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.

Wit, Ernst-Jan C.; Gillette, Marie (1999). *What is Linguistic Redundancy? Technical Report* [online]. The University of Chicago; [dostęp: 04.06.2017]. Dostępny w WWW: <http://www.math.rug.nl/~ernst/linguistics/redundancy3.pdf>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 25 października 2017 r.

ANNA MAŁGORZATA KAMIŃSKA
Institute of Information and Library Science
Silesia University
e-mail: anna.kaminska@us.edu.pl

STRING SIMILARITY METRICS AND DEDUPLICATION OF RECORDS IN BIBLIOGRAPHIC DATABASES

KEYWORDS: Bibliographic databases. Deduplication of records. String similarity. Records linkage.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The article presents the method of deduplicating/linking bibliographic records in databases based on the string similarity metrics. The proposal is based on the author's own experience acquired while building a bibliographic database and conducting bibliometric research based on data acquired from publicly available bibliographic databases. The formal description of the method is illustrated with data obtained from the CYTBIN database. **Research methods** – The development of the method required a review of information architecture of selected Polish bibliographic databases and an identification of problems that affect them, resulting not only from data models but also from the construction of their graphical user interfaces. Several string similarity metrics were analyzed and some of them were used as components of the finally proposed compound method. The method enables the evaluation of bibliographic record similarity based on their attributes. **Results** – The results presented on the example of data acquired from CYTBIN database enabled the empirical verification of the proposed method. In addition, the author performed the analysis of the similarity distribution of bibliographic records from the CYTBIN database calculated for the proposed method and for Jaro-Winkler algorithm based on the titles of bibliographic units. **Conclusions** – The proposed method, after adjusting its parameters to the specificity of selected bibliographic databases, can be used to improve the quality of bibliographic data. Depending on the performance of the computer system, the proactive model (the verification before adding a given record to a database) or/and reactive model (the verification of all or just recently added records, performed for instance during a minor system load at daily intervals) can be implemented.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2017 z. 4
PL ISSN 0033-202X

JUSTYNA JASIEWICZ
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski
e-mail: justyna.jasiewicz@uw.edu.pl

OBSZARY, PROBLEMY I METODY BADAWCZE *LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE* CZĘŚĆ I

Justyna Jasiewicz, dr, adiunkt na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego. Zajmuje się problemem kompetencji informacyjnych młodzieży, społecznymi konsekwencjami korzystania z Internetu oraz przemianami mediów masowych w perspektywie rozwoju ICT. Autorka publikacji *Kompetencje informacyjne młodzieży* (Warszawa, 2012) oraz licznych artykułów naukowych i popularnonaukowych publikowanych w pracach zbiorowych, „Przeglądzie Bibliotecznym", „Information-Wissenschaft und Praxis", „Gazecie Wyborczej", współautorka pracy *Informacja zdrowotne. Oczekiwania i kompetencje polskich użytkowników* (Warszawa 2013). Członkini licznych zespołów badawczych, ekspertka szeregu organizacji pozarządowych, w tym Fundacji Orange i Fundacji Nowoczesna Polska, w latach 2014-2016 head of research w Centrum Cyfrowym Projekt: Polska.

SŁOWA KLUCZOWE: Bibliologia i informatologia. *Library and information science*. Obszary badawcze. Metody badawcze. Bibliometria

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – Celem niniejszego badania jest określenie kluczowych obszarów badawczych, które obecnie dominują w dyscyplinie *library and information science* oraz identyfikacja najczęściej wykorzystywanych metod i technik badawczych. Jest to pierwsza część artykułu otwierającego cykl tekstów poświęconych problematyce metod badawczych stosowanych w obszarze LIS. **Metoda** – Na potrzeby opracowania niniejszego artykułu przeprowadzono przegląd piśmiennictwa (w pierwszej części) oraz analizę bibliometryczną na podstawie 2190 abstraktów artykułów opublikowanych w najważniejszych czasopismach z obszaru *information science* (w drugiej części). **Wyniki** – Wykazano, które zagadnienia i problemy badawcze są obecnie kluczowe dla LIS – zarówno na pod-

stawie opracowań teoretycznych, jak również pomiarów biblio- i naukometrycznych. Zidentyfikowano najważniejsze metody i techniki badawcze: badania bibliometryczne, *big data*, analiza literatury. Wykazano rzadsze wykorzystywanie metod badawczych wymagających interakcji z respondentem: wywiadów, eksperymentów, obserwacji oraz triangulacji metodologicznej. **Wnioski** – Ze względu na dobór czasopism do analizy bibliometrycznej zasadne wydaje się przeprowadzenie w przyszłości analogicznego pomiaru w oparciu o czasopisma z obszaru *library science*.

WPROWADZENIE

Przestrzeń informacyjno-komunikacyjna, w której funkcjonuje współczesne społeczeństwo, jest w okresie zmian powodowanych rozwojem technologii cyfrowych i dynamicznie poszerzającymi się zasobami informacji dostępnych na rozmaitych nośnikach. To środowisko cyfrowe w oczywisty sposób wpływa na zachowania poszczególnych jednostek, ale również na dyscypliny badawcze, których celem jest rozpoznawanie zjawisk związanych z przepływem danych i informacji pomiędzy ludźmi, instytucjami czy platformami medialnymi. Szczególnie blisko tych zagadnień jest dyscyplina w polskim nazewnictwie określana jako bibliologia i informatologia, a w nazewnictwie anglojęzycznym: library and information science (LIS). Celem niniejszego artykułu jest określenie, jakie są obecnie kluczowe obszary i problemy tej dyscypliny (część 1) oraz – na tym tle – zbadanie, jakie metody i techniki badawcze są najczęściej w niej wykorzystywane (część 2).

Ze względu na cele, badanie zrealizowano w dwóch etapach: w pierwszej kolejności przeprowadzony został przegląd piśmiennictwa, w drugiej zaś badanie bibliometryczne. Podczas kwerendy piśmiennictwa, starano się wybrać do analizy prace przeglądowe – zarówno te o charakterze teoretycznym, jak również oparte na wynikach badań empirycznych (najczęściej bibliometrycznych). Znaczną część literatury wybranej do przeglądu stanowi grupa polskich prac, autorstwa najważniejszych badaczy polskiej bibliologii. W przekonaniu autorki prace te weszły do kanonu polskiej informatologii, w naturalny sposób stanowiąc punkt wyjścia do dalszych rozważań. Drugi etap badania stanowi autorska analiza bibliometryczna, która doprowadziła do określenia, jakie metody i techniki badawcze są najczęściej wykorzystywane przez autorów publikujących w najważniejszych czasopismach dyscypliny.

Choć przedmiotem niniejszego artykułu nie jest badanie historii i ewolucji dyscypliny (Hjørland, 2015; Sosińska-Kalata, 2013), należy w tym miejscu – jedynie dla porządku – przypomnieć, że dyscyplina dzisiaj określana jako informatologia, ma dość burzliwą historię nazewnictwa, szczególnie jeśli weźmie się pod uwagę jej krótką, bo ledwie nieco ponad stuletnią, tradycję. Początkowo określana jako *dokumentacja naukowa*, później jako *infor-*

macja naukowa, w 2010 r. została włączona do wykazu dziedzin i dyscyplin naukowych właśnie jako *informatologia*, która to nazwa nawiązuje wprost do prac Marii Dembowskiej. Badaczka ta proponowała nazwanie w ten sposób dyscypliny, która „stanowi jedną z nauk o komunikacji społecznej, do których należą również m.in. bibliotekoznawstwo, nauka o książce, archiwistyka i nauka o masowym komunikowaniu".

Obecne informatologia znajduje się w grupie nauk humanistycznych, współtworząc *bibliologię i informatologię* (Woźniak-Kasperek, 2015). Niestety w rodzimej literaturze przedmiotu nie funkcjonuje powszechnie przyjęta interpretacja łączna bibliologii i informatologii; akcent kładzie się na to, że przedmiotem badań bibliologii jest książka, a informatologii – informacja. Obszary te w praktyce badawczej stanowią więc subdyscypliny, które w znacznym stopniu są rozłączne, o czym będzie mowa w dalszej części tekstu.

Nierozerwalne związki nauki o książce z nauką o informacji podkreślił Krzysztof Migoń, który stwierdził, że rozwój nauk o informacji i komunikacji sprawił, iż wypracowano informacyjne i komunikacyjne modele bibliologii, co z kolei pociągnęło za sobą odejście od tradycyjnej książki jako kluczowego przedmiotu badań i skupiło wysiłki badawcze wokół zagadnień przekazu i odbioru. „Perspektywa informacyjna i komunikacyjna pozwoliła na znaczne wzbogacenie arsenału pojęć bibliologicznych i przyniosła świetne wyniki tak w pracach teoretycznych i empirycznych, jak też historycznych i współczesnych. W niektórych środowiskach traktowano ją za ostateczny „punkt dojścia" w poszukiwaniach modelu badań bibliologicznych" (Migoń, 2007). Zresztą bliskość tych dyscyplin jest uwarunkowana historycznie: w europejskiej tradycji badawczej naukę o informacji zazwyczaj traktuje się jako kontynuację refleksji teoretycznej wyrosłej z XIX-wiecznej działalności bibliograficznej i dokumentacyjnej, związanej z powstawaniem specjalistycznych bibliotek i innych ośrodków dokumentacji. W piśmiennictwie anglojęzycznym związki te są widoczne już na poziomie nazwy dyscypliny, która od lat 90. XX w., dzięki brzmieniu *library and information science* (lub w układzie inwersyjnym: *information and library science*, ILS) nawiązuje do swego wywiedzionego z bibliotekoznawstwa rodowodu (Sosińska-Kalata, 2013). Należy wyraźnie podkreślić, że bibliotekoznawstwo nie jest wyszczególnione w polskiej klasyfikacji nauk humanistycznych jako odrębna dyscyplina, co sprawia, że polsko- i anglojęzyczne nazwy dyscypliny nie są tożsame znaczeniowo. Jedynym obszarem, który bezspornie można wyróżnić, jest nauka o informacji, czyli informatologia (*information science*), co w wyraźny sposób wpływa na przesunięcie ciężaru rozważań przedstawionych w niniejszym tekście w kierunku informatologii, choć pozostałe subdyscypliny (czy w przypadku polskiej klasyfikacji: bibliologia, czy anglosaskiej – bibliotekoznawstwo) również będą się pojawiać.

DEFINICJA NAUKI O INFORMACJI

Choć Tefko Saracevic uznaje dążenie do ustalenia „właściwej" definicji informatologii za bezcelowe i naiwne, wydaje się, że rozważania prowadzone w tym tekście należy rozpocząć przynajmniej od próby przyjrzenia się obecnym w literaturze przedmiotu ujęciom tej dyscypliny (Saracevic, 1999). Nakreślenie kierunków rozwoju i obszarów badań dyscypliny nie jest celem artykułu, służy ukazaniu kontekstu badawczego dla piśmiennictwa, które zostało objęte analizą bibliometryczną. Dzięki krótkiej i – celowo – dość ogólnej charakterystyce tych podejść, nakreślone zostanie tło do dalszych rozważań nt. interdyscyplinarnego charakteru nauki o informacji oraz stosowanych w niej obecnie technik i metod badawczych.

Zdaniem M. Dembowskiej u podstaw informatologii leży zainteresowanie procesami komunikacji międzyludzkiej, postrzeganej jako warunek życiowego powodzenia człowieka, podejmowania przez niego racjonalnych decyzji, funkcjonowania struktur społecznych, a nawet egzystencji człowieka. W *Słowniku terminologicznym informacji naukowej* pod redakcją tej samej badaczki można przeczytać, że informacja naukowa to dziedzina wiedzy obejmująca całokształt zagadnień teoretycznych i praktycznych związanych z działalnością informacyjną, którą rozumie się jako zorganizowaną, mającą na celu gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie informacji o osiągnięciach nauki, techniki i innych dziedzin życia społecznego (Dembowska, 1979). Dwadzieścia lat później Dembowska w następujący sposób pisała o informatologii: „Nauka o informacji dzieli swoje zainteresowania komunikacją międzyludzką z innymi, zarówno tradycyjnymi, jak i nowoczesnymi dyscyplinami. Ponieważ granice pomiędzy nimi a nauką o informacji nie są jasno wytyczone, możemy pojmować naukę o informacji jako jedną z licznych obecnie dziedzin inter- lub supradyscyplinarnych, które dążą do integracji różnokierunkowych badań odnoszących się do określonych zjawisk i problemów. (…) Szczególną cechą nauki o informacji jest to, że bada ona różnorodne własności informacji i procesów komunikacji nie oddzielnie, w izolacji, ale w ich dynamicznym wzajemnym oddziaływaniu, ukazującym ich wzajemne związki i współzależności. Innymi słowy: podstawowym przedmiotem nauki o informacji jest badanie stanów, własności i oddziaływania informacji we wszelkich jej postaciach oraz badanie różnorodności procesów komunikacji, oddziałujących na istoty ludzkie i podlegających ich oddziaływaniu. Przedmiotem nauki o informacji są również systemy informacyjne – ich struktura, cele, funkcje, własności, stany i działanie"(Dembowska, 1999).

W *Słowniku encyklopedycznym informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* pod redakcją Bożenny Bojar czytamy, że informacja naukowa to dziedzina wiedzy zajmująca się systemami informacyjno-wyszukiwawczymi i ich użytkownikami, aspektami teoretycznymi, projek-

towaniem i funkcjonowaniem (Bojar, 2002). To ujęcie wyraźnie akcentuje podejście zorientowane na systemy, podczas gdy pierwsze nadal korzeniami sięga do działalności bibliotek i innych ośrodków dokumentacji oraz, pośrednio, ich użytkowników. Różnice w naturalny sposób związane są z rozwojem technologii, który w bezpośredni sposób wpływa na informatologię.

Zdaniem Tefko Saracevica nauka o informacji odznacza się trzema cechami. Przede wszystkim jest ze swej natury interdyscyplinarna. Jest też połączona z rozwojem technologicznym, który wpływa nie tylko na samą dyscyplinę, ale również na inne gałęzie nauki oraz społeczeństwo jako takie, zaś sama informatologia jest technologicznie sterowana (*technology-driven*). Po trzecie, nauka o informacji w znaczny sposób wpływa, wraz z innymi dyscyplinami, na rozwój społeczeństwa informacyjnego (Saracevic, 1999).

Marcia Bates określiła natomiast naukę o informacji jako *metafield* (co można przełożyć na język polski jako metadyscyplinę lub, biorąc pod uwagę kontekst, metaperspektywę), podobnie jak dziennikarstwo i pedagogika, przy zachowaniu świadomości różnic metodologicznych i kompetencyjnych, przecinającą „w poprzek" inne dyscypliny. „All three of the above-named fields deal with distinct parts of the transmission of human knowledge – information science with the storage and retrieval of it in recorded form, education with the teaching and learning of it, and journalism with the discovery and transmission of news. Under these circumstances, such fields cut across all of what we might call „content" disciplines. Art historians focus on the study of art; information scientists, on the other hand, take art information as but one slice of the full range of information content with which we deal" (Bates, 1999).

Jak widać, nawet w tym krótkim przeglądzie definicji, nie ma wśród badaczy jednomyślności w zakresie postrzegania informatologii jako takiej. Rozmaite podejścia mogą wynikać, jak twierdziła Dembowska, z różnic w rozumieniu teoretycznych podstaw nauki o informacji. Mówiąc wprost: zależnie od tego, co badacz będzie uznawał za najważniejsze zagadnienie w obszarze nauki o informacji, będziemy obserwować pewne „nachylenie" w jego pracach. Te „nachylenia", przeanalizowane i skategoryzowane, pozwalają na określenie, z jakiego typu orientacjami badawczymi w polu informatologii mamy do czynienia. W istocie jest to wyznaczanie pól badawczych dyscypliny, w którym kluczem są zainteresowania badaczy (Dembowska, 1999; Cisek, 2009; Zins 2007).

OBSZARY BADAWCZE INFORMATOLOGII

Analiza informatologii jako dyscypliny, wraz z przyjętymi podstawami teoretycznymi i wyborami metodologicznymi, nierozerwalnie łączy się z zagadnieniem obszarów badawczych nauki o informacji. O tym, które tren-

dy w badaniach informatologicznych są dominujące, a tym samym, jakie ujęcia metanaukowe dominują, informują prowadzone badania bibliometryczne. Dają one możliwość weryfikacji na materiale źródłowym teoretycznych koncepcji obszarów badawczych informatologii. Niejako na dowód tego można przytoczyć słowa cytowanego już Tefko Saracevica, który podkreślił, że nauka o informacji powinna być określana przez pryzmat podejmowanych problemów, gdyż jej przedmiot – informacja – jest zjawiskiem podstawowym (*basic phenomenon*), co sprawia, że badać można tylko jego przejawy, a nie samą materię (Saracevic, 1999).

OBSZARY BADAWCZE INFORMATOLOGII W UJĘCIU TEORETYCZNYM

Zanim zaprezentowane zostaną wyniki wybranych badań bibliometrycznych, poczynione będzie teoretyczne wprowadzenie w tematykę obszarów badawczych nauki o informacji. Analogicznie jak w przypadku przeglądu definicji informatologii, przytoczone zostaną przede wszystkim prace polskich badaczy – taki wybór wynika z przekonania autorki o tym, że wybrane polskie opracowania weszły niejako do kanonu polskiego piśmiennictwa informatologicznego, w związku z czym stanowią naturalny punkt wyjścia do dalszych analiz.

Warto, analogicznie jak w krótkim przeglądzie definicji informatologii, w pierwszej kolejności przytoczyć opracowanie M. Dembowskiej, która wyróżniła główne grupy zagadnień stanowiące przedmiot badań nauki o informacji: (1) działalność dokumentacyjno-informacyjną, rozumianą jako zespół procesów przekazywania informacji naukowej (w tym gromadzenie i opracowanie dokumentów, przechowywanie i wyszukiwanie informacji oraz powielanie i rozpowszechnianie materiałów informacyjnych), (2) dokumenty jako materialną formę przekazywania informacji oraz (3) sposoby i środki przekazywanie informacji naukowej (Dembowska, 1999).

W wydanym na początku XXI w.*Słowniku encyklopedycznym informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* czytamy, że „najważniejsze problemy [informacji naukowej – dop. JJ] to: teoria i projektowanie języków informacyjno-wyszukiwawczych, tworzenie zbiorów wyszukiwawczych systemów informacji dokumentacyjnej – tu przede wszystkim problemy opracowania dokumentacji i informacji faktograficznej, opracowanie strategii wyszukiwawczych, optymalizacja działania systemów i poprawa efektywności systemów informacyjno-wyszukiwawczych, badania potrzeb informacyjnych użytkowników systemów informacyjno-wyszukiwawczych" (Bojar, 2002).

Kilka lat później cytowany już Chaim Zins, w badaniu delfickim poświęcił dużo uwagi zagadnieniu problemów badawczych informatologii. Na tej podstawie zaproponował mapę wiedzy (*knowlegde map*) dyscypli-

ny, w której wyróżnił dziesięć hierarchicznie uporządkowanych i logicznie połączonych ze sobą faset, stanowiących podstawowe problemy badawcze informatologii. Są to:

1. Podstawy dyscypliny (w tym m.in. historia i teoria LIS, epistemologia nauki o informacji, metodologia).
2. Zasoby (w tym m.in. systemy informacyjne, jakość informacji).
3. Pracownicy informacji (w tym m.in. etyka zawodu, kształcenie).
4. Treść (w tym m.in. klasyfikacja i organizacja informacji).
5. Zastosowanie (w tym m.in. wyszukiwanie informacji i inne praktyczne aspekty korzystania z systemów informacyjnych).
6. Operacje i procesy (w tym m.in. aspekty pośredniczenia dostępie do wiedzy: organizacja, przechowywanie, udostępnianie informacji i zbiorów).
7. Technologie (w tym m.in. zagadnienia technologii informacji i jej nośników).
8. Środowiska (w tym m.in. uwarunkowania etniczne i kulturowe korzystania z informacji).
9. Organizacje (w tym m.in. biblioteki, archiwa, 1., 2. i 3. sektor).
10. Użytkownicy (w tym m.in. zachowania informacyjne, potrzeby informacyjne, strategie wyszukiwania informacji) (Zins, 2007).

Z kolei cytowana już Sabina Cisek, w wyniku badania anglojęzycznej literatury naukowej z lat 2001-2007 stwierdziła, że „przedmiotem nauki o informacji były i są, najogólniej mówiąc, obiekty, procesy, zdarzenia i zjawiska informacyjne w społeczeństwie, w świecie człowieka, widziane w perspektywie pośredniczenia pomiędzy utrwalonymi zasobami informacji a ludźmi, którzy jej potrzebują" (Cisek, 2009). Badaczka ta kilka lat wcześniej opracowała koncepcję kluczowych obszarów badawczych nauki o informacji. W tym ujęciu było ich siedem:

1. Obiekty, procesy i zjawiska informacyjne w społeczeństwie.
2. Komunikowane w społeczeństwie wiedza, informacja i znaczenia.
3. Zjawiska i procesy informacyjne w nauce.
4. Wyszukiwanie informacji.
5. Użytkownik w świecie informacji, traktowany indywidualnie lub w perspektywie społecznej: jego potrzeby, kształcenie, zachowania, uwarunkowania.
6. Nośniki, systemy informacyjne i źródła informacji rozpatrywane z technicznego i organizacyjnego punktu widzenia oraz
7. Teoria informacji, której przedmiotem badania jest informacja jako taka (Cisek, 2002).

Zdaniem Jadwigi Woźniak-Kasperek „informatologia bada zasoby, dystrybucję i społeczną użyteczność informacji, jej właściwości i zachowanie, czynniki oddziałujące na proces komunikowania (jest to podpole humanistyczno-społeczne informatologii), a także technologię niezbędną do przetwarzania danych, konstytuujących później informację i wiedzę, do tworzenia i funkcjonowania systemów w celu zapewnienia optymalnej do-

stępności i zastosowania informacji (pole techniczne, inżynierskie). W kręgu zainteresowań informatologii są również sposoby reprezentacji informacji i wiedzy, wykorzystanie różnych kodów do efektywnego ich przekazywania, przechowywania i wyszukiwania, także urządzenia i metody przetwarzania" (Woźniak-Kasperek, 2015).

Z kolei Mirosław Górny w 2016 r. stwierdził, że obszary badawcze nauki o informacji można sprowadzić do czterech głównych, a każdy z problemów badawczych informatologii jest szczególnym przypadkiem jednej z poniższych kategorii:

1. Odkrywanie cech i właściwości obiektów i procesów informacyjnych.
2. Badanie funkcji obiektów i procesów informacyjnych.
3. Wyjaśnianie mechanizmów procesów informacyjnych i wszelkich procesów mających miejsce w infrastrukturze informacyjnej.
4. Projektowanie i modernizowanie systemów informacyjnych (Górny, 2016).

Zaprezentowane tu zestawienie (zob. Tab. 1), dalece niepełne w perspektywie dynamicznego przyrostu piśmiennictwa z zakresu informatologii, nie ma na celu porównań, ocen czy skłaniania czytelników do dokonywania wyborów pomiędzy zaprezentowanymi ujęciami. Nie byłoby to w zasadzie możliwe: na obszar badawczy dyscypliny wpływ ma szereg czynników (czas, rozwój technologii, postęp prac badawczych, wpływy innych dyscyplin). Różnice powstałe pod wpływem tych czynników są oczywiste. Chodzi więc raczej o zebranie w jednym miejscu różnych perspektyw badawczych i sposobów interpretacji informatologii, jakie zostały zaproponowane w literaturze przedmiotu w ciągu minionych niemal 20 lat.

Tabela 1

Obszary badawcze LIS w wybranych publikacjach.

Rok publikacji	Autor	Obszary badawcze
1	2	3
1999	Maria Dembowska	1. Działalność dokumentacyjno-informacyjna: procesy przekazywania informacji naukowej (gromadzenie i opracowanie dokumentów, przechowywanie i wyszukiwanie informacji, powielanie i rozpowszechnianie materiałów informacyjnych). 2. Dokumenty jako materialna forma przekazywania informacji. 3. Sposoby i środki przekazywanie informacji naukowej.
2002	Bożenna Bojar	1. Teoria i projektowanie języków informacyjno-wyszukiwawczych. 2. Tworzenie zbiorów wyszukiwawczych systemów informacji dokumentacyjnej – tu przede wszystkim problemy opracowania dokumentacji i informacji faktograficznej. 3. Opracowanie strategii wyszukiwawczych. 4. Optymalizacja działania systemów i poprawa efektywności systemów informacyjno-wyszukiwawczych. 5. Badania potrzeb informacyjnych użytkowników systemów informacyjno-wyszukiwawczych.

1	2	3
2002	Sabina Cisek	1. Obiekty , procesy i zjawiska informacyjne w społeczeństwie. 2. Komunikowane w społeczeństwie wiedza, informacja i znaczenia. 3. Zjawiska i procesy informacyjne w nauce. 4. Wyszukiwanie informacji. 5. Użytkownik w świecie informacji, traktowany indywidualnie lub w perspektywie społecznej: jego potrzeby, kształcenie, zachowania, uwarunkowania. 6. Nośniki, systemy informacyjne i źródła informacji rozpatrywane z technicznego i organizacyjnego puntu widzenia.
2007	Chaim Zins	1. Teoria informacji. 2. Podstawy dyscypliny (w tym m.in. historia i teoria LIS, epistemologia nauki o informacji, metodologia). 3. Zasoby (w tym m.in. systemy informacyjne, jakość informacji). 4. Pracownicy informacji (w tym m.in. etyka zawodu, kształcenie). 5. Treść (w tym m.in. klasyfikacja i organizacja informacji). 6. Zastosowanie (w tym m.in. wyszukiwanie informacji i inne praktyczne aspekty korzystania z systemów informacyjnych). 7. Operacje i procesy (w tym m.in. aspekty pośredniczenia w dostępie do wiedzy: organizacja, przechowywanie, udostępnianie informacji i zbiorów). 8. Technologie (w tym m.in. zagadnienia technologii informacji i jej nośników). 9. Środowiska (w tym m.in. uwarunkowania etniczne i kulturowe korzystania z informacji). 10. Organizacje (w tym m.in. biblioteki, archiwa, 1., 2. i 3. sektor). 11. Użytkownicy (w tym m.in. zachowania informacyjne, potrzeby informacyjne, strategie wyszukiwania informacji).
2015	Jadwiga Woźniak-Kasperek	1. Zasoby, dystrybucja i społeczna użyteczność informacji. 2. Właściwości i zachowanie informacji. 3. Czynniki oddziałujące na proces komunikowania informacji. 4. Technologia niezbędna do przetwarzania danych, konstytuujących informację i wiedzę, tworzenia i funkcjonowania systemów w celu zapewnienia optymalnej dostępności i zastosowania informacji. 5. Sposoby reprezentacji informacji i wiedzy. 6. Wykorzystanie różnych kodów do efektywnego przekazywania, przechowywania i wyszukiwania informacji i wiedzy. 7. Urządzenia i metody przetwarzania informacji i wiedzy.
2016	Mirosław Górny	1. Odkrywanie cech i właściwości obiektów i procesów informacyjnych. 2. Badanie funkcji obiektów i procesów informacyjnych. 3. Wyjaśnianie mechanizmów procesów informacyjnych i wszelkich procesów mających miejsce w informacyjnej infrastrukturze. 4. Projektowanie i modernizowanie systemów informacyjnych.

Źródło: oprac. własne.

OBSZARY BADAWCZE INFORMATOLOGII W ŚWIETLE BADAŃ BIBLIOMETRYCZNYCH

Jak już wspomniano, empiryczną weryfikacją przytoczonych powyżej teoretycznych ujęć obszarów badawczych nauki o informacji są badania bibliometryczne, prowadzone w oparciu o bieżące piśmiennictwo naukowe. Spośród projektów tego typu, mających na celu uchwycenie przemian pola

badawczego nauki o informacji, na szczególną uwagę zasługują prace zagraniczne, będące efektem badań prowadzonych z wykorzystaniem zaawansowanych metod obliczeniowych, pozwalających na uzyskanie ciekawych wyników. W Polsce, niestety, analizy bibliometryczne są nie tylko rzadsze, ale również prowadzi się je przy wykorzystaniu mniej zaawansowanych metod.

I tak na przykład Frederik Åström stwierdził, że *library and information science* charakteryzuje się stabilną strukturą, a analiza publikacji z 21 najważniejszych czasopism dziedzinowych z lat 1990-2004 pozwoliła mu wyodrębnić dwa pola badawcze: infometrię (*infometrics*) oraz wyszukiwanie i przetwarzanie informacji (*information seeking and retreval*) (Åström, 2007).

Z kolei badania przeprowadzone przez Gregorio Gonzáleza-Alcaide i innych, na podstawie analizy bibliometrycznej ponad 11 tys. publikacji zindeksowanych w bazie Library and Information Science Abstracts (LISA) za lata 2004-2005, wskazują na istnienie trzech zasadniczych, choć nieco innych niż w przypadku wyżej wspomnianego badania, głównych pól badawczych LIS. Są to: internet, biblioteki i edukacja. Poza tym zidentyfikowano 12 tematów badawczych, z których aż 11 jest związanych z technologią internetową: sieci, bezpieczeństwo komputerowe, technologie informacyjne, zasoby elektroniczne, publikacje elektroniczne, bibliometria, e-handel, aplikacje komputerowe, medycyna, wyszukiwanie informacji online. Inne problemy, jak społeczne aspekty ICT, prawo autorskie czy informacja biznesowa, cieszą się mniejszym zainteresowaniem. Wyniki tego badania przedstawiono na mapie połączeń poszczególnych tematów (zob. Rys. 1), dzięki czemu widać, które zagadnienia są osiowe, a które peryferyjne. Rezultaty analiz pozwoliły autorom badania stwierdzić, że choć znacząca część prac badawczych poświęcona jest problemom bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, w tym praktycznym aspektom ich funkcjonowania, to rozwój technologii cyfrowych sprawił, że to właśnie problematyka ICT jest w sercu dyscypliny (González-Alcaide, Castelló-Cogollos, Navarro-Molina, Aleixandre-Benavent & Valderrama-Zurián, 2007).

Również Staša Milojević i in. na podstawie maszynowej analizy słów występujących w tytułach ponad 10 tys. artykułów naukowych, opublikowanych w latach 1988-2007 w 16 najważniejszych czasopismach dziedzinowych, stwierdzili, że w obszarze badawczym informatologii można wyróżnić trzy główne gałęzie, których przedmiotami badań są: biblioteki, informacja i nauka. Oczywiście każde z tych pól rozgałęzia się dalej, co widać na opracowanej w wyniku badania mapie kognitywnej pola LIS przedstawionej na rysunku 2. Na mapie też znalazły się takie zagadnienia, jak m.in.: w obszarze bibliotekoznawstwa: biblioteki publiczne, biblioteki akademickie, kompetencje informacyjne, zarządzanie wiedzą; w obszarze informacji naukowej: wyszukiwanie informacji, katalogi i bazy danych, wyszukiwanie online; w obszarze bibliometrii i naukometrii: analizy cytowań, współpraca międzynarodowa, wskaźniki itd. Poza trzema głównymi gałę-

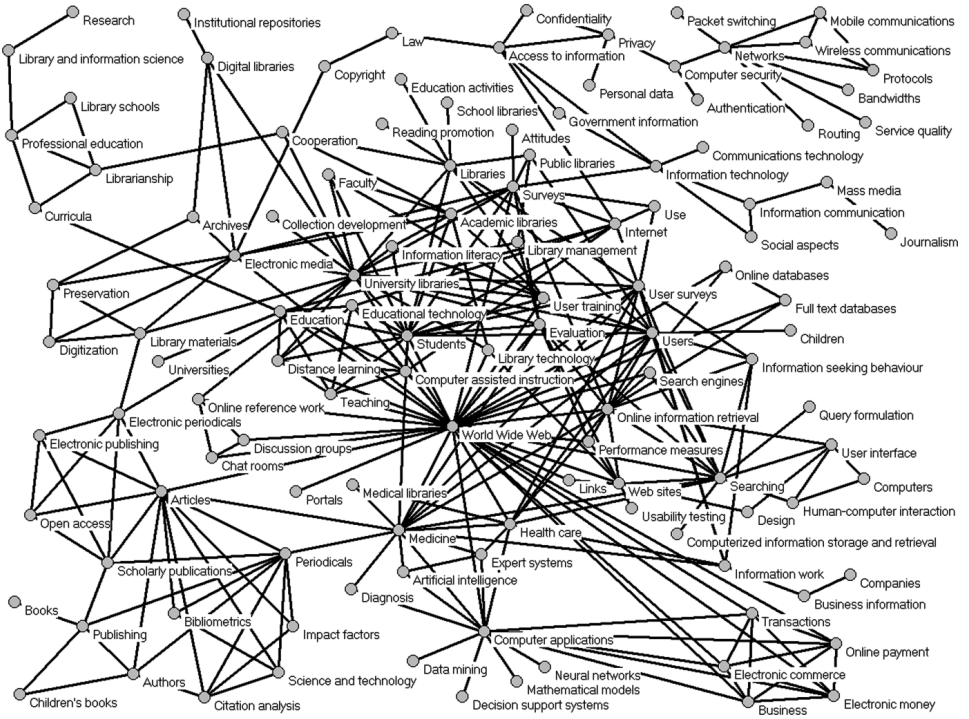

Rys. 1. Mapa połączeń pomiędzy deskryptorami prac indeksowanych w LISA.
(González-Alcaide et al., 2007)

ziami zidentyfikowano również dwie kolejne, które zostały określone jako mniej stabilne – są to zachowania informacyjne oraz szkolenie biblioteczne. Autorzy badania przeprowadzili również analizę rozkładu poszczególnych tematów w czasie oraz analizę korelacji badanych czasopism, której wyniki przedstawiono w modelu 3D. Wnioski wysnute z tej części badania wskazują na pewną izolację, w jakiej funkcjonują obszary *library and information science*. Jest tak m.in. ze względu na wykorzystywane metody badawcze oraz specjalistyczną terminologię, która na szczególne osamotnienie skazuje badanie naukometryczne (Milojević, Sugimoto, Yan, & Ding, 2011).

Nieco inne są wyniki badań bibliometrycznych, przeprowadzonych na podstawie słów kluczowych 1250 publikacji zamieszczonych w 10 najważniejszych czasopismach dziedzinowych, w latach 2007-2008. Te wskazują na istnienie trzech głównych pól badawczych LIS: technologii informacyjnych, metodologii oraz społecznych aspektów nauki o informacji. Inne zagadnienia, jak wyszukiwanie informacji i jej organizacja oraz problemy związane z edukacją, są również obecne w polu badawczym *library and information science*, choć w mniejszym stopniu (Aharony, 2012).

W Polsce podobne badania przeprowadziła w ostatnich latach Barbara Sosińska-Kalata, która na podstawie analizy 361 artykułów opublikowanych w czterech czasopismach dziedzinowych w latach 2011-2012 (dla „Journal

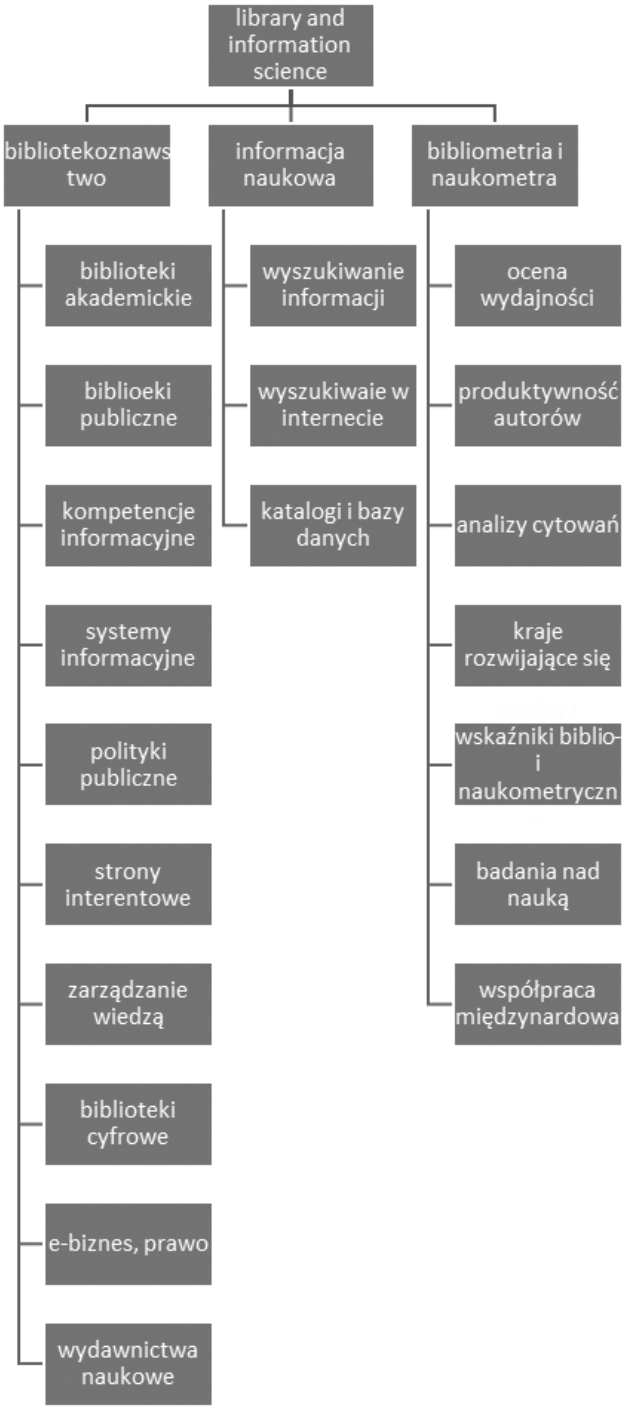

Rys. 2. Obszary badawcze LIS

Źródło: S. Milojević et al. The cognitive structure of library and information science: Analysis of article title words. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 62.10 (2011): 1950.

of American Society for Information Science and Technology", „Journal of Information Science" i „Journal of Documentation") oraz 2007-2011 (dla „Annual Review of Information Science and Technology") starała się określić kierunki zmian zachodzących w polu badawczym nauki o informacji. Analiza bibliometryczna pozwoliła autorce stwierdzić, że dominujące w nauce o informacji nurty, czyli technologiczny oraz nakierowany na użytkowników, rozwijają się dość niezależnie od siebie i są uprawiane przez różne środowiska badawcze. Jednocześnie wyniki analiz nie potwierdziły jednoznacznie zwrotu nauki o informacji w kierunku badań społecznych i pojmowania dyscypliny jako nauki zajmującej się zjawiskami informacyjnymi zachodzącymi w świecie społecznym (Sosińska-Kalata, 2013).

Analiza przedstawionych powyżej ujęć teoretycznych obszarów badawczych informatologii i ich empiryczna weryfikacja na podstawie badań bibliometrycznych prowadzą do ciekawych wniosków. Wydaje się przede wszystkim, że ujęcia teoretyczne – nawet te nowsze – nie idą w parze z rozwojem piśmiennictwa naukowego. Być może przyczyn tych rozbieżności należy szukać w całkowicie innym podejściu metodologicznym – z jednej bowiem strony mamy do czynienia z badaniami ilościowymi (którymi w istocie są badania biblio- i naukometryczne), z drugiej zaś z pracami o charakterze teoretycznym. Wydaje się, że ciekawa byłaby weryfikacja opracowań teoretycznych w perspektywie naukometrii.

INTERDYSCYLINARNOŚĆ *LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE*

Marcia Bates określiła informatologię jako *metafield* (Bates, 1999), a Tefko Saracevic wskazał interdyscyplinarność jako jedną z jej trzech głównych cech (Saracevic, 1999). M. Dembowska twierdziła, że w zakresie nauki o informacji można znaleźć elementy czterech podstawowych grup nauk tworzących kamienie węgielne współczesnej wiedzy: nauk humanistycznych, fizycznych, biologicznych i społecznych (Dembowska, 1999). Jadwiga Woźniak-Kasperek w jednej ze swoich prac wskazuje na niejednorodną naturę nauki o informacji, która czerpiąc z matematyki, logiki, lingwistyki, psychologii, socjologii, komunikologii, statystyki, zarządzania czy informatyki, staje się w gruncie rzeczy konglomeratem różnych pól badawczych, które różnią się zarówno pod względem rozpoznania, jak też wagi i trwałości (Woźniak-Kasperek, 2015). Te stwierdzenia wskazywać mogą na wysoce interdyscyplinarny charakter nauki o informacji.

O tym, że interdyscyplinarność takiej nauki jak informatologia jest jej pożądaną i ważną cechą, nie trzeba nikogo przekonywać. Interdyscyplinarność jako taka pozwala na poszerzenie perspektywy badawczej, wzbogacenie argumentacji oraz – co szczególnie ważne w kontekście niniejszych rozważań – zasilenie metodologii i technik badawczych narzędziami z pokrewnych dyscyplin. Wobec tego, analogicznie jak w przypadku badań

dotyczących obszarów badawczych informatologii, również twierdzenia dotyczące interdyscyplinarności tej dyscypliny zostaną niejako „zderzone" z wynikami badań bibliometrycznych. Warto w tym miejscu przypomnieć, że interdyscyplinarność może zachodzić na poziomie cytowania publikacji z innych gałęzi nauki, współpracy badaczy z różnych dyscyplin owocujących wspólnymi publikacjami oraz publikowania prac na zewnątrz macierzystej dyscypliny (Chang & Huang, 2012).

Analizy bibliometryczne stopnia interdyscyplinarności dyscypliny (poziom cytowań) mogą prowadzić do wniosku, że informatologia jest nauką ograniczoną (oryginalnie: *insular field*), której wpływ na inne dyscypliny jest niewielki (Tang, 2004). Świadczą o tym chociażby wyniki badań sieci powiązań pomiędzy dyscyplinami, wyrażone w liczbie cytowań publikacji spoza LIS. Badanie dotyczące tego właśnie problemu, którego autorami są Mu-Hsuan Huang oraz Yu-Wei Chang, dowodzi przede wszystkim, że bibliotekoznawstwo i informacja naukowa są obszarami rozłącznymi, a ich reprezentanci korzystają głównie z prac stworzonych w swoich obszarach. Różnice pomiędzy *library science* i *information science* wyrażają się również w tym, do jakich dyscyplin sięgają reprezentujący je badacze. I tak, bibliotekoznawcy są skłonni sięgać po prace z zakresu pedagogiki, zarządzania, socjologii, psychologii, podczas gdy badacze zajmujący się informacją chętniej korzystają z prac z zakresu nauk ogólnych i ścisłych, informatyki, medycyny. Badania przeprowadzone na piśmiennictwie fachowym z lat 1978-2007 wykazały, że stopień interdyscyplinarności wzrastał w czasie, co może prowadzić do przypuszczenia o dojrzewaniu wewnętrznym dyscypliny i gotowości do sięgania po zewnętrzne koncepcje. Warto jednak pamiętać, że badacze z obu gałęzi LIS korzystają przede wszystkim z publikacji powstałych wewnątrz dyscypliny, przy czym wskaźnik ten jest wyższy wśród bibliotekoznawców niż wśród specjalistów nauki o informacji (Huang & Chang, 2012). Może to wskazywać, że zarówno cała dyscyplina, jak i jej podpola w praktyce są przynajmniej w pewnym stopniu „wsobne".

Jeśli chodzi o współpracę pomiędzy dyscyplinami (poziom 2), jest ona jeszcze mniej zaawansowana, co może prowadzić do wniosku, że łatwiej jest cytować prace z innych dyscyplin, niż nawiązać współpracę z badaczem spoza własnego pola (Chang & Huang, 2012). Wydaje się więc, że choć nauka o informacji przyciągać może badaczy spoza jej zasadniczego pola, to siła tego procesu jest paradoksalnie raczej odśrodkowa, co może skutkować „wypływaniem" pewnych tematów na zewnątrz dyscypliny. Mogą na to wskazywać choćby wyniki badań bibliometrycznych przeprowadzonych w oparciu o dysertacje zindeksowane w bazie ProQuest. Jak się okazało, tylko jedna trzecia prac opatrzonych jednym lub obydwoma z deskryptorów dziedzinowych „library science" i „information science" została opracowana w ośrodkach akademickich LIS. Ciekawe, że prace powstałe w tych ośrodkach dotyczyły przede wszystkim problematyki użytkowników in-

formacji, a pozostałe – przygotowane na wydziałach zarządzania, informatyki, pedagogiki lub komunikacji – były zogniskowane wokół problemów technologii informacyjnych, gospodarki informacyjnej oraz zarządzania informacją. Autorka badania konkluduje następująco: "Topics related to the study of information that are more closely associated with information technology, information systems, the management of information and knowledge, the value of information and even topics associated with community information such as medical information, were 'taken over' by researchers from different fields, headed by business administration, computer science, education and communication" (Prebor, 2010).

PODSUMOWANIE CZĘŚCI I

Celem niniejszego badania jest określenie, jakie są główne obszary badawcze oraz najważniejsze problemy nauki o informacji. Analiza literatury przedmiotu wykazała, że istnieją pewne rozbieżności pomiędzy podejściami teoretycznymi a wynikami badań bibliometrycznych w odniesieniu do poszczególnych zagadnień. I tak na przykład wykazano, że pomimo definiowania nauki o informacji jako dyscypliny wysoce interdyscyplinarnej, w rzeczywistości jest ona raczej wsobna, zamknięta w swoich subdyscyplinach, które stanowią podstawowe źródło inspiracji teoretycznych oraz odniesień literaturowych. Również w zakresie podejmowanych problemów badawczych widać pewne rozbieżności – badania naukometryczne prowadziły do wyodrębnienia zazwyczaj kilku (dwóch lub trzech) kluczowych problemów, na których skupiają się badacze. Ujęcia teoretyczne, zapewne ze względu na swój generyczny charakter, są na innym – wydaje się, że wyższym, meta – poziomie.

Celem drugiej części badania, jak już wspomniano, jest określenie, jakie są najważniejszych metody i techniki badawcze stosowane w obszarze *library and information science*.

BIBLIOGRAFIA

Aharony, Noa (2012). Library and Information Science research areas: A content analysis of articles from the top 10 journals 2007-8. *Journal of Librarianship and Information Science*, 44(1), pp. 27–35. https://doi.org/10.1177/0961000611424819.

Åström, Fredrik (2007). Changes in the LIS research front: Time-sliced cocitation analyses of LIS journal articles, 1990-2004. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(7), pp. 947–957. https://doi.org/DOI: 10.1002/asi.20567.

Bates, Marcia J. (1999). The invisible substrate of information science. *Journal of the American Society for Information Science*, 50(12), pp. 1043-1050. https://doi.org/10.1002/(SICI)-1097-4571(1999)50:12<1043::AID-ASI1>3.3.CO;2-O.

Bojar, Bożenna (2002). *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczycho Title*. (B. Bojar, Ed.). Warszawa: Wydaw. SBP.

Chang, Yu Wei, & Huang, Mu Hsuan (2012). A study of the evolution of interdisciplinarity in library and information science: Using three bibliometric methods. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 63(1), pp. 22–33. https://doi.org/DOI: 10.1002/asi.21649.

Cisek, Sabina (2002). *Filozoficzne aspekty informacji naukowej*. Kraków.

Cisek, Sabina (2009). Nauka o informacji na świecie w XXI wieku: badania metanaukowe. *Od Książki Dawnej Do Biblioteki Wirtualnej*, (1), s. 47–56. Retrieved from http://eprints.rclis.org/11098/1/Cisek_in_na_swiecie_eng.pdf.

Dembowska, Maria (Ed.). (1979). *Słownik terminologiczny informacji naukowej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Dembowska, Maria (1999). Informacja naukowa jako dyscyplina naukowa. W: M. Dembowska (Ed.), *Bibliologia, bibliografia, bibliotekoznawstwo, informacja naukowa. Wybór prac.* Warszawa, s. 164-178.

González-Alcaide, Gregorio; Castelló-Cogollos, Lourdes; Navarro-Molina, Carolina; Aleixandre-Benavent, Rafael; Valderrama-Zurián, Carlos Juan (2007). Library and Information Science Research Areas: Analysis of Journal Articles in Lisa. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 59(1), pp. 150–154. https://doi.org/DOI: 10.1002/asi.20720.

Górny, Mirosław (2016). Nauka o informacji jako dyscyplina naukowa. W: W. Babik (Ed.), *Nauka o informacji*. Warszawa, s. 23-40.

Hjørland, Birger (2015). *Theoretical development of information science: A brief history*.

Huang, M. H.; Chang, Y. W. (2012). A comparative study of interdisciplinary changes between information science and library science. *Scientometrics*, 91(3), pp. 789–803. https://doi.org/10.1007/s11192-012-0619-7.

Migoń, Krzysztof (2007). Bibliologia wśród innych nauk. Koncepcje, realizacje, perspektywy. W: D. Kuźmina (Ed.), *Bibliologia: problemy badawcze nauk humanistycznych.* Warszawa, s. 13-24.

Milojević, Staša; Sugimoto, Cassidy R.; Yan, Erjia; Ding, Ying (2011). The Cognitive Structure of Library and Information Science: Analysis of Article Title Words. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 62(10), pp. 1933–1953. https://doi.org/DOI: 10.1002/asi.21602.

Prebor, Gila (2010). Analysis of the interdisciplinary nature of library and information science. *Journal of Librarianship and Information Science*, 42(4), pp. 256–267. https://doi.org/10.1177/0961000610380820.

Saracevic, Tefko (1999). Information science. *Journal of the American Society for Information Science*, 50(12), p. 1051. https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(1999)50:12%3C1051::AID-ASI2%3E3.0.CO;2-Z.

Sosińska-Kalata, Barbara (2013). Obszary badań współczesnej informatologii (nauki o informacji). *Zagadnienia Informacji Naukowej*, 51(2), s. 9–41.

Tang, Rong (2004). Evolution of the interdisciplinary characteristics of information and library science. In: J. B. Bryans. (Ed.), *Asist 2004: Proceedings of the 67th Asis&T Annual Meeting*, Vol 41, 2004*: Managing and Enhancing Information: Cultures and Conflicts. J* (pp. 41-54).

Woźniak-Kasperek, Jadwiga (2015). Z głównych problemów samoświadomości informatologii. W: E. Gondek (Ed.), *Teoretyczne zagadnienia bibliologii i informatologii. Studia i szkice.* Katowice, s. 139-157.

Zins, Chaim (2007). Knowledge Map of Information Science. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(4), pp. 526–535.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 24 sierpnia 2017 r.

JUSTYNA JASIEWICZ
Faculty of Journalism, Information and Book Studies
University of Warsaw
e-mail: justyna.jasiewicz@uw.edu.pl

AREAS, ISSUES AND RESEARCH METHODS IN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE. PART I

KEYWORDS: Book and information studies. Library and information science. Research areas. Research methods. Bibliometrics

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The purpose of this study is to identify key research areas in library and information science (LIS) and the most frequently used research methods and techniques. This is the first part of the article which introduces a series of papers dedicated to LIS research methods. **Research method** – For the purposes of this paper, the author prepared a literature review (first part) and bibliometric analysis of 2190 abstracts of articles published in leading journals in the field of information science (second part). **Results** – The issues and research problems crucial for LIS were identified, based both on theoretical studies and bibliometric and scientific measurements. The most important research methods and techniques were discussed: bibliometrics, big data, literature analysis. Some rare use of research methods involving interactions with respondents was reported: interviews, experiments, observations and methodological triangulation. **Conclusions** – Taking into consideration the selection of journals for bibliometric analysis, it appears justified to perform analogous research on journals in the field of library science in the future.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2017 z. 4
PL ISSN 0033-202X

„Biblioteki. solidarność. społeczeństwo”[1]

Światowy Kongres Bibliotek i Informacji i 83. Konferencja Generalna IFLA

(Wrocław, 19-25 sierpnia 2017 r.)

Tegoroczny Kongres i 83. Konferencja Generalna Międzynarodowej Federacji Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji odbyły się w dniach 19-25 sierpnia 2017 r. we Wrocławiu. Była to już trzecia konferencja IFLA odbywająca się w Polsce. Poprzednie miały miejsce w 1936 oraz 1959 r. Tematem przewodnim tegorocznego spotkania było hasło: „Biblioteki. Solidarność. Społeczeństwo”.

Po raz pierwszy w historii światowych kongresów IFLA jego fragmenty były transmitowane na żywo i pozwoliły poczuć niepowtarzalną atmosferę tego międzynarodowego wydarzenia biblioteczno-informacyjnego. Po oficjalnej inauguracji Kongresu dokonanej przez Donnę Scheeder (prezes IFLA) i Geralda Leitnera (sekretarza generalnego IFLA), odczytany został list Prezydenta RP Andrzeja Dudy skierowany do uczestników. Zebranych powitał również prof. Piotr Gliński, wiceprezes Rady Ministrów, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przewodniczący Komitetu Narodowego: Rafał Dutkiewicz (Prezydent Wrocławia), Elżbieta Stefańczyk (prezes Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich) i Tomasz Makowski (dyrektor Biblioteki Narodowej).

Głównym mówcą (keynote speakerem) podczas ceremonii otwarcia był prof. Richard Butterwick-Pawlikowski, który w swoim referacie *Where were you going, Poland (before you were so rudely interrupted)?* przedstawił najważniejsze momenty z historii naszego kraju. Po jego wystąpieniu Grupa Everest przedstawiła widowisko o historii miasta począwszy od legendarnej osady Budorigum, aż do współczesnego Wrocławia, europejskiej stolicy kultury.

PRZYSZŁOŚĆ BIBLIOTEK; ROLA BIBLIOTEKARZY; KSZTAŁCENIE; ROZWÓJ USTAWICZNY

Prezydent IFLA Donna Scheeder zainicjowała publiczną, ogólnoświatową debatę pod hasłem „Globalna Wizja” na temat międzynarodowej współpracy wszystkich bibliotekarzy, tzw. zjednoczonego środowiska bibliotecznego. Celem tych interne-

[1] „Libraries. Solidarity. Society”.

towych konsultacji (dostępnych dla wszystkich zainteresowanych) oraz spotkań i warsztatów, odbywających się na całym świecie było zastanowienie się nad przyszłością bibliotek i wypracowanie najlepszych dla nich rozwiązań.

Sprawom kształcenia w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej poświęcono wiele uwagi podczas tegorocznego kongresu IFLA. Przybliżono najlepsze praktyki służące doskonaleniu kształcenia w tym zakresie, organizację praktyk, planowanie staży i szkoleń. Julie Hannaford (*TALint at the University of Toronto: Bridging the Gap Between iSchool and Academic Librarianship)* zaprezentowała program TALint (Toronto Academic Libraries Internship – TALint), organizowany od 2014 r. wspólnie przez Faculty of Information (iSchool) oraz bibliotekę University of Toronto. Celem programu jest poprawa i wzbogacenie edukacji studentów iSchool poprzez powiązanie formalnej edukacji realizowanej na uczelniach z realiami i praktycznymi doświadczeniami z konkretnych bibliotek. iSchools to konsorcjum information schools (instytutów, kolegiów, wydziałów) nowo utworzonych lub przekształconych z istniejących programów, uprzednio skupiających się na specjalnych zagadnieniach, takich, jak technologie informacyjne, bibliotekoznawstwo, informatyka, informacja naukowa. Misją iSchools jest zapewnienie innowacyjnych i elastycznych sposobów uczenia się online, dostosowanych do możliwości i potrzeb każdego studenta. Christine Walczyk oraz Barbara Schulz-Jones (*Immersion Librarianship: An Assessment of Transforming LIS Students' Professional Worldview Through a Service Learning Project at an International School Library*), omówiły realizację nowatorskiego programu prowadzonego przez College of Information, University of North Texas, w USA, w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Istotą tego programu, realizowanego w 2012 r., były trzytygodniowe praktyki zagraniczne dla 14 studentów, zorganizowane w Rosji, w międzynarodowej bibliotece szkolnej. Ich celem było zdobycie praktycznych doświadczeń w pracy bibliotecznej i poszerzenie wiedzy studentów na temat kształcenia w tym zakresie poza granicami USA.

Najlepsze praktyki w zakresie kształcenia bibliotekoznawczego, ukierunkowane na przygotowanie adeptów zawodu do wspierania naukowców w prowadzonych przez nich badaniach przedstawiła Shu Liu (*The Best Practices for LIS Education: Embed in Scientific Research Lifecycle*) z biblioteki Peking University w Chinach. Omówiła nowy model kształcenia LIS realizowany przez Peking University Library, który włącza studentów w badania naukowców i przygotowuje ich do udziału w przyszłych procesach badawczych prowadzonych przez biblioteki akademickie.

Leena Toivonen, Sari Pitkäkoski oraz Pirjo Hynninen (*Mentoring LIS Students During their Internships: Case Study*) z Valkeakoski Vocational College w Finlandii, instytucji kształcenia ustawicznego, przedstawiły działania prowadzone przez to kolegium wspólnie z jego biblioteką (dostępną dla wszystkich mieszkańców) oraz Valkeakoski City Library, które wspierają studentów w ich studiach bibliotekoznawczych. Ważną rolę w tym programie odgrywają staże i praktyki zawodowe, w których szczególną pozycję mają opiekunowie praktyk z danej biblioteki. Referentki zwróciły uwagę na konieczność ścisłej współpracy pomiędzy instytucjami kształcenia zawodowego a instytucjami zapewniającymi praktyczną wiedzę. Program kształcenia LIS jest podzielony na 2 części: teoretyczną i praktyczną, która odbywa się w bibliotece. Na temat znaczenia praktyk w edukacji bibliotekarskiej zwrócili też uwagę Kanwal Ameen, Syeda Hina Batool oraz Amara Malik (*Graduates on Placement: Perceptions About Effectiveness and Learned Professional Skills*) z Depart-

ment of Information Management na University of the Punjab w Lahore w Pakistanie. Na podstawie przeprowadzonych badań autorzy dokonali oceny skuteczności prowadzonych praktyk i wskazali umiejętności, które powinny być doskonalone.

Obrady Sekcji Continuing Professional Development and Workplace Learning (CPDWL) poświęcone były dyskusji dotyczącej ustawicznego rozwoju zawodowego pracowników bibliotek i aktualizacji wytycznych (*CPDWL Guidelines*). Zaprezentowano studia przypadków i potencjalne rozwiązania dla rozwoju personelu bibliotecznego. Omówiono narodowe i instytucjonalne strategie w tym zakresie w Kanadzie (Vivian Lewis: *Institutional Strategy: McMaster University (Canada*), USA (Corinne Hill*: Institutional Strategy: Chattanooga Public Library (USA*), Holandii (Erik Boekesteijn: *Institutional Strategy: The Netherlands*) i Australii (Judy Booker: *National Strategy for Professional Development (Australia*).

Przedmiotem obrad Sekcji Library Theory and Research oraz New Professionals Special Interest Group były sprawy transformacji roli bibliotekarzy we współczesnym świecie. Zastanawiano się nad kierunkiem przekształceń w związku z dokonującymi się procesami kulturowymi, społecznymi i ekonomicznymi, a także nad ewolucją mającą miejsce w samych bibliotekach i oczekiwanymi zmianami kwalifikacji bibliotekarzy.

Referat wprowadzający miała prof. Maria Próchnicka z UJ (*Librarian Role in the Transforming Information Society. Between Profession and Mission*), która mówiła o roli bibliotekarzy w zmieniającym się społeczeństwie informacyjnym. Zwróciła uwagę na przeobrażenia tej roli i zastanawiała się, dlaczego się to dokonuje i jaki ma wpływ na transformujące się społeczeństwo.

Wystąpienie Iyra S. Buenrostro (*From Collecting to Tracing Documentary Realities: The Intertextuality of „New Society"*) poświęcone było roli bibliotekarzy w rozwoju wiedzy, odtwarzaniu pamięci społecznej i historii poprzez uczestnictwo w publicznym dyskursie, analizę, popularyzację i upowszechnianie dokumentów z czasów rządów prezydenta Ferdynanda Marcosa (1922-1981) na Filipinach.

Olga Einasto z biblioteki estońskiego University of Tartu (*"Time Is Out of Joint". The Impact of Digimodernism on the Transformation of Librarian's Role*) przedstawiła wpływ digimodernizmu, a więc oddziaływania komputeryzacji na wszystkie formy sztuki, kultury i tego, co ma postać tekstu, na transformację roli bibliotek i bibliotekarzy a także na teorię i praktykę w zakresie LIS. Jej zdaniem zrozumienie digimodernizmu może pomóc bibliotekarzom w przemyśleniu ich roli, przeprojektowaniu niektórych klasycznych usług (np. usługi informacyjne) i takie ich zorganizowanie, aby stały się bardziej atrakcyjne dla dzisiejszych użytkowników. O nowych rolach bibliotekarzy akademickich mówiły Danuta A. Nitecki i Mary Ellen K. Davies (*Changing Landscapes: New Roles for Academic Librarians*). W swoim wystąpieniu skupiły się na jednej z tych ról – wspieraniu naukowców i studentów w procesach badawczych. Podkreślały konieczność zrozumienia przez bibliotekarzy zmieniających się wymagań i praktyk odnośnie prac badawczych i reagowania na nie. Zasygnalizowały także wkład Association of College & Research Libraries w pomoc dla bibliotekarzy przy uświadamianiu sobie swojej roli i przygotowaniu do jej pełnienia. Również Paula Ochôa i Leonor Gaspar Pinto *(Strategies, competencies and transitions roles in a digital transformational labour market)* ukazały wyniki badań dotyczących przeobrażeń dokonujących się w strategiach, kompetencjach i rolach bibliotekarzy w związku z rozwojem cyfrowego, transformującego się rynku pracy.

Sesja Sekcji Knowledge Management, Continuing Professional Development and Workplace Learning oraz Library and Research Services for Parliaments podkreślała konieczność wykształcenia nowych bibliotekarzy na nowe czasy, aby mogli być agentami zmian w przobrażającym się świecie. Tym razem uwaga została skierowana na kompetencje w zakresie zarządzania biblioteką: wykorzystania crowdsourcingu (K. Jane Burpee: *Crowdsourcing for Library Decision Making: How to Encourage Diverse Thoughts and Ideas*); budowania umiejętności przywódczych (Lillian Gassie: *Building Leadership Skills for Individuals and Teams*); innowacyjnej kultury organizacyjnej (Ewa Stenberg: *Developing an Innovative Library Culture in the Workplace*); nabywania nowych umiejętności i kształcenia ustawicznego (Loida Garcia Febo: *New Skills for New Roles: Integrating a Wider Range of Public and Commercial Services in Library Offerings;* Gillian Hallan: *Staff Continuous Learning: Practices and Techniques);* nowych form pracy w zakresie zarządzania (Elizabeth Turner: *Keeping up with our Changing World: Intelligence Gathering Strategies;* Karin Finer: *Change Management Techniques: Communication and Leadership;* Ulrike Lang: *Librarians as Mentors and Coaches: Supporting Education, Research and Well-Informed Decision-Making*).

Sprawy związane z ustaleniem i ujednoliceniem wymagań kwalifikacyjnych w bibliotekoznawstwie odnoszących się do: kształcenia, certyfikacji, uznawalności wykształcenia, porównywalności systemu zaliczeń, których celem jest lepsze rozumienie równoważności certyfikatów, kwalifikacji i efektywniejsza edukacja w zakresie LIS, zwłaszcza w krajach rozwijających się przedstawiono podczas spotkania grupy LIS Education in Developing Countries SIG, oraz Sekcji Education and Training oraz Library Theory and Research. Przybliżono też działalność The IFLA Building Strong Library and Information Science Education (BSLISE) Working Group, która prowadzi badania o zasięgu międzynarodowym odnoszące się do różnych wymagań w zakresie profesjonalnej praktyki w bibliotekoznawstwie.

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTECZNA NA RZECZ OSÓB ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI (WIĘŹNIOWIE, MNIEJSZOŚCI SEKSUALNE, MNIEJSZOŚCI ETNICZNE, NIEPEŁNOSPRAWNI)

Sekcja Library Services for People with Special Needs swoją uwagę skierowała na problemy fizycznej dostępności i możliwości udziału osób ze specjalnymi potrzebami w różnorodnych konferencjach. Zaprezentowano wyniki badań przeprowadzonych w 3 krajach: Norwegii, Szwecji i w USA. Zaproponowano sporządzanie listy kontrolnej (*check list*) umożliwiającej organizowanie konferencji dostępnych dla osób niepełnosprawnych (Heidi Carlsson Asplund: *Accessibility at Conferences for People with Disabilities in Sweden*), zaprezentowano problemy i bariery, z jakimi borykają się niepełnosprawni uczestnicy biorący udział w konferencjach ALA i przedstawiono zalecenia w celu zmiany tego stanu rzeczy (Chris Corrigan i Mike Marlin: *Accessibility at American Library Conferences*). Przybliżono również możliwość zastosowania projektowania uniwersalnego (Universal Design) do organizowania konferencji dostosowanych do potrzeb tej grupy i zilustrowano to przykładami norweskimi (Knut M. Nygaard: *Universally designed conferences, some Norwegian examples*).

Sprawie realizacji postanowień przyjętego 28.06.2013 r. Traktatu z Marakeszu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO), a więc międzynarodowego

porozumienia mającego na celu ułatwienie dostępu do opublikowanych utworów drukowanych osobom niewidomym i słabowidzącym oraz osobom z niepełnosprawnościami uniemożliwiającymi zapoznawanie się z drukiem, poświęcona była sesja Sekcji Libraries Serving Persons with Print Disabilities. Teresa Hackett (*The Road to Ratification: Experiences in Developing and Transition Countries*) przedstawiła stan realizacji postanowień traktatu w 16 krajach w Azji, Afryce i Europie Wschodniej. Natomiast Vincent Bonnet (dyrektor European Bureau of Library, Information and Documentation Association – EBLIDA, *The Marrakesh Treaty for Visually Impaired People: A Focus on (Public) Libraries in Europe*) przybliżył aktywności EBLIDA na szczeblu Unii Europejskiej i w niektórych jej krajach członkowskich, skupiając się na bibliotekach publicznych. Anthea Taylor i Jessica Coates (*From Marrakesh to Murrumburrah: The Australian Journey to Implement the Marrakesh Treaty*) omówiły realizację zapisów traktatu w Australii, a Karen Keninger i Yasmine Youssef (*Creating a Model for Advocacy Towards Ratification: A Developing Country Example*) pokazały, jakie działania sprzyjające wdrażaniu traktatu podejmowane są w krajach rozwijających się.

Sarah Mears z Essex County Council w Wielkiej Brytanii (*It Takes a Community to Raise a Reader: Autism Friendly Librari*es) przedstawiła program działania dla bibliotek z terenu hrabstwa Essex, przygotowany w 2016 r. przez *The National Association of Senior Children's and Education Librarians (ASCEL*). Przygotowano krótki film o bibliotekach przyjaznych osobom autystycznym. Jego celem było wsparcie bibliotek w budowie lokalnej solidarności i partnerstwa w realizacji usług dostosowanych do potrzeb tej grupy użytkowników i integracji społecznej osób autystycznych.

Po raz kolejny podczas kongresu IFLA LGBTQ Users Special Interest Group miała okazję zaprezentować problemy dotyczące działalności bibliotecznej i archiwalnej, odnoszącej się do osób nieheteroseksualnych. Wiele uwagi poświęcono archiwom i zbiorom archiwalnym związanym z LGBTQ. Ira Roldugina (*Half-hidden or half-open? Archival research experience on the Soviet homosexuals in contemporary Russia*) przybliżyła swoje badania archiwalne dotyczące sowieckich homoseksualistów we współczesnej Rosji, a Sándor Nagy i Anna Borgos (*The Efforts and Plans of Hungarian LGBTQ Archives*) omówili działalność dwóch węgierskich archiwów gromadzących zbiory poświęcone osobom homoseksualnym. Zaprezentowali The Archives of Háttér Society (utworzone w 1995 r.), gromadzące dokumenty odnoszące się do osób o orientacji homoseksualnej oraz Labrisz Lesbian Association (utworzone w 1999 r.), koncentrujące się na materiach związanych z lesbijkami.

Paweł Leszkowicz z Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu (*Contemporary Art and Alternative Queer Archival Strategies in Central and Eastern Europe*) zaprezentował zbiory i archiwa osób nieheteroseksualnych oraz queer – działające w Centralnej i Wschodniej Europie: Hungarian Háttér Archive, działające od 1997 r., Center of Queer Memory in Prague, utworzone w 2015 r., słoweńskie ŠKUC LL w Ljubljanie i jego Lesbian Library and Archive (z 2001 r.), a także lesbijskie OLA Archiwum w Warszawie, funkcjonujące od 1996 r. Problemy związane z informacją na temat zdrowia wśród głuchych osób nieheteroseksualnych przedstawili Martin Morris, Darren Saunders oraz Alex Iantaffi (*Intersectional and Intermodal: Making Sexual Health Information Accessible to LGBTQ+ Deaf People*). The Transgender Archives (TGA), zlokalizowane na University of Victoria w kanadyjskiej British Columbia, oraz jego współpracę z bibliotekami i archiwami przedstawiła Jeannie Bail

(*Becoming a Trans Ally: Social Justice Work through Libraries and Archives*). Zbiory archiwalne TGA utworzone przez dr. Aarona Devora, są największą na świecie kolekcją materiałów na temat transpłciowości i transgenderystów.

Joseph R. Hawkins (*Education, GIS Mapping and Portals of Knowledge: Archival Strategies and Perspectives from ONE Archives*) omówił edukacyjne i informacyjne działania ONE Archives na University of Southern California, mających swoje początki w 1952 r., największej na świecie sieci archiwów LGBTQ, posiadającej zbiory liczące między 3 a 4 mln jednostek.

Sekcja Library Services for Multicultural Populations zajmowała się narzędziami pomocnymi do świadczenia przez biblioteki usług na rzecz społeczności wielokulturowej. Zaprezentowano doświadczenia z bibliotek z całego świata: Kanady (Jack Leong: *Multicultural Library Manifesto Toolkit;* Guoying Liu: *Serving the Multicultural Population on Campus: Library and Academic Literacy Enhancement Program for International Students at the University of Windsor;* Mary Greenshields: *Libraries and First Nations, Métis, and Inuit Peoples: Missed Connections?*), USA (Wakhungu Olaka Musa, Charles Agai Yier: *Access to Libraries and Information by African Refugees Resettled in a Town in the State of Missouri, United States of America*), Szwajcarii (Julia Cutruzzolà, Therese Salzmann: *Participation of the Population with Migratory Background through Publicity Service and Space Design*), Australii (Ola Wleklinski: *All Together Now…How the South Australian Public Library Service Assures Access and Equity for Diverse Language and Cultural Groups*), Indii (Swapna Banerjee, Basudeb Adhikary: *Multiculturalism in Academic Libraries in India: A Case Study of the Santal Tribal Female Students*) i Bangladeszu (Sarwat Masuda Reza: *Story Time: Porte Porter Boro Hoi – A Bilingual Reading Initiative for Primary and Secondary School Children from Public Access Library*).

Indigenous Matters Section zajmowała się zagadnieniami dotyczącymi zachowania identyfikacyjnej solidarności wśród autochtonicznych grup etnicznych. Carla Davis-Castro z Law Library, Library of Congress, USA (*Highlighting Indigenous Continuity through the Library of Congress' Indigenous Law Portal*) przedstawiła nowy portal *Indigenous Law Portal*, uruchomiony w tej bibliotece, uwzględniający wiele organizacji ludności tubylczej o zasięgu lokalnym, regionalnym czy międzynarodowym, który umożliwia badaczom i bibliotekom dostęp do witryn różnych grup mniejszości etnicznych i zawartych tam treści do materiałów cyfrowych. O konieczności dalszego rozwijania usług bibliotecznych dla ludności tubylczej i ewidentnych korzyściach, jakie płyną z korzystania przez ludność z bibliotek gromadzących różnorodne zbiory dotyczące ich dziedzictwa kulturowego, m.in. w Meksyku, Gwatemali, Peru i Boliwii, mówił Edgardo Civallero (*Library services for indigenous societies in Latin America*).

Raewyn Paewai (*Ngā Ūpoko Tukutuku: Persistence for the Survival of Indigenous Responsibilities*) omówiła sytuację w zakresie ochrony języka Maorysów w Nowej Zelandii. Dzięki przyjętej w 1987 r. ustawie (*The Māori Language Act*) ustanowiona została specjalna komisja (*The Māori Language Commission*), której zadaniem jest propagowanie używania języka maoryjskiego jako języka żywego i będącego powszechnym środkiem komunikacji. Obecnie jedynie około 165 tys. osób (na 500 tys. Maorysów) potrafi posługiwać się tym językiem.

Raymond Pun, Julie Renee Moore i Gretchen Higginbottom (*Supporting Native Voices, Cultures and Stories Through Multicultural Programming, and Community and Campus Engagement at Fresno State University*) przybliżyli działania prowadzone na

terenie kampusu Fresno State University w Kalifornii na rzecz kultywowania rodzimej kultury studentów poprzez wielokulturowe programy działań realizowane przez pracowników biblioteki tego uniwersytetu (The Library Diversity Committee) i całą społeczność akademicką.

Anne Carr-Wiggin, Tanya Ball, Kayla Lar-Son oraz Lorisia MacLeod (*Raising Indigenous Librarians: A Canadian Internship Story*) z sieci bibliotek University of Alberta w Edmonton w Kanadzie zwróciły uwagę na nieustającą potrzebę przygotowywania bibliotekarzy do pracy w bibliotekach autochtonicznych grup etnicznych. Dla realizacji zadań z tym związanych zaczęto od 2014 r. organizować w bibliotekach tego uniwersytetu staże zawodowe (The University of Alberta Libraries' (UAL) Indigenous Internship) dla studentów LIS wywodzących się spośród Indian, Metysów czy Inuitów. Ich celem jest wspieranie studentów w realizacji programu kształcenia i zwiększenie w bibliotekach liczby pracowników z tych środowisk etnicznych. Natomiast Saeedeh Akbari-Daryan (*The Experiences of National Library of Iran in Developing of the Indigenous Tools of Cataloguing and Classification*) zapoznała z pracami National Library of Iran w zakresie katalogowania i klasyfikowania, ukierunkowanymi na przygotowanie narzędzi wykorzystujących terminologię autochtoniczną (tezaurusów, wykazu haseł przedmiotowych), co ma pomagać osobom z różnych grup etnicznych w wyszukiwaniu informacji, a wieloetnicznym studentom LIS ułatwiać uczenie się katalogowania i klasyfikowania.

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTECZNA W CZASACH KRYZYSÓW I WOJEN; AKTYWNOŚCI NA RZECZ BUDOWY SPOŁECZNEJ SOLIDARNOŚCI I TOLERANCJI

W Library History Special Interest Group zwrócono uwagę na historyczne perspektywy działań bibliotecznych prowadzone przez biblioteki w czasach kryzysów. Andrea Gyuricza (*Széchenyi National Casino*) ukazała działalność utworzonego w 1827 r. przez Istvána Széchenyi National Casino Association, które przez prawie 120 lat było integralną częścią węgierskiej kultury i życia publicznego. Przy National Cassino dla członków stowarzyszenia utworzono bibliotekę, systematycznie powiększaną. Po wojnie National Cassino weszło w skład Library and Information Center for Hungarian Academy of Science.

Iyra Buenrostro oraz Johann Frederick Cabbab (*Persistent Resistance: Libraries in the Philippines and their Fight for Freedom and People's Rights*) przybliżyli udział bibliotek na Filipinach w walce o wolność i prawa obywateli w okresie rządów Ferdinanda Marcosa. Tragiczne efekty wojny domowej w Somalii na początku lat 90. XX w. przekładające się na zniszczenia bibliotek i archiwów (określone jako bibliocaust) ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w stolicy kraju – Mogadiszu ukazano w wystąpieniu Hibaq Nur *(Bibliocaust of Somali Libraries: Retelling the Somali Civil War*). Podobnie trudną sytuację, ale rozgrywającą się w Iranie podczas Wojny Miast (1980-1988) przedstawili Parisa Pasyar oraz Fariborz Khosravi (*National Library of Iran in the Midst of War of the Cities*). Referenci ukazali działania pracowników National Library of Iran podjęte między 7 marca a 9 kwietnia 1988 r. z myślą o zabezpieczeniu i ratowaniu zbioru m.in. ok. 12 tys. rękopisów, cennych i rzadkich książek zawierających litografie oraz ok. 6 tys. manuskryptów z The Pahlavi Library.

Marek Sroka z University of Illinois Library w USA (*Continuing Solidarity with Our Colleagues in Eastern Europe: The American Library Association (ALA) and the Postwar Rehabilitation of Eastern European Libraries, 1945-1948*) przypomniał udział American Library Association (ALA) w niesieniu pomocy bibliotekom Europy Wschodniej (Bułgarii, Czechosłowacji, Węgier, Polski, Rumunii, ZSRR i Jugosławii) zniszczonym podczas II wojny światowej. Omówił program *"Aid to Libraries in War Areas"* (Pomoc dla bibliotek na obszarach objętych wojną), finansowany przez Fundację Rockefellera i administrowany przez ALA. Obejmował on 2 etapy: 1) przypadający na lata 1941-1947, w którym skupiono się na czasopismach oraz 2) realizowany w latach 1944-1947, w którym zajęto się książkami. Celem programu było uzupełnienie (w bardzo ograniczonym zakresie) zbiorów zniszczonych podczas wojny i uzupełnienie kolekcji o prenumerowane tytuły czasopism naukowych, które ze względu na działania wojenne nie były przesyłane do bibliotek. ALA dokonywała zakupu tych wydawnictw i przekazywała je do bibliotek europejskich. Ostatecznie, do ewentualnego włączenia do programu wybrano około 400 czasopism, a do czerwca 1947 r. wysłano 6037 tytułów i 9320 zestawów dzienników do 33 krajów. Zagadnienia dotyczące roli bibliotek w nawiązywaniu dialogu międzyreligijnego jako inicjatywie służącej budowie społecznej solidarności poruszane były na sesji zorganizowanej przez Special Interest Group – Religions: Libraries and Dialogue. Chris Benda z amerykańskiego Vanderbilt University (*Talking about Religion: Faculty Book Interviews as a Contribution to Interreligious Dialogue*), przedstawił wnioski ze swoich badań przeprowadzonych wsród pracowników the Divinity School and the Graduate Department of Religion at Vanderbilt University w Nashville, USA. Wskazał, jak biblioteki mogą promować i promują dialog między religiami i wspierają solidarność społeczną między osobami wyznającymi różne religie.

O waszyngtońskim Muzeum Biblii (Museum of the Bible), organizacji non profit utworzonej w 2010 r. przez rodzinę Greenów i o jej bogatych zbiorach rzadkich książek poinformowała Sherry Klein (*Outside the Walls of Museum of the Bible: Interreligious Dialogue, Library Initiatives and Societal Solidarity*). Przedstawiła także inicjatywy (wystawy, prelekcje, prezentacje) podejmowane przez tę placówkę poza jej murami – w bibliotekach, muzeach, archiwach, instytucjach religijnych, w których Biblia jest ważną księgą do prowadzenia dialogu międzykulturowego, międzyreligijnego i rozwijania inicjatyw służących budowaniu społecznej solidarności. Maria Beatriz Marques (*Interreligious Dialogue in Portuguese Libraries: Critical Analysis and Development Prospects*) przybliżyła działania podejmowane przez portugalskie biblioteki na rzecz pluralistycznego, tolerancyjnego i wielokulturowego dialogu, uznawanego za jedyną broń we współczesnym świecie, która może zwalczyć zagrożenia terrorystyczne, gdyż pokój na świecie zależy od pokoju między religiami. Działania podejmowane przez Le Centre de Documentation et d'Information de l'Université des Lettres et des Sciences Humaines de Bamako au Mali (CDI-ULSHB/Mali) na rzecz pojednania narodowego, dialogu, rozwijania tolerancji pomiędzy rywalizującymi grupami islamskimi zostały przedstawione w referacie Sane Ahmadou Sidi Touré (*„Le débat complémentaire" dans le cadre du dialogue interreligieux à l'Université des Lettres et des Sciences Humaines de Bamako – Mali*).

Wrocławski Kongres był również okazją do zaprezentowania warszawskiego Ośrodka Badań nad Totalitaryzmami im. Witolda Pileckiego. Krzysztof Wiśniewski oraz Eryk Habowski przedstawili sztandarowy projekt tego Ośrodka – „Zapisy

Terroru" – największe polskie archiwum cyfrowe, publicznie dostępne, zawierające relacje osób cywilnych na temat okrucieństwa okupacji hitlerowskiej i radzieckiej podczas II wojny światowej w Polsce. W tej ciągle rozwijającej się internetowej bazie świadectw doświadczeń obywateli polskich – ofiar dwóch totalitaryzmów niemieckiego i radzieckiego – zgromadzono już 1800 relacji/świadectw. Warto podkreślić, iż świadectwa te, zanim zostały umieszczone w archiwum cyfrowym OBnTiWP, były rozproszone po różnych archiwach – tym samym dostęp do nich był bardzo ograniczony lub wręcz niemożliwy.

DZIAŁANIA NA RZECZ SZEROKIEGO ŚRODOWISKA; ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU; DOSTĘP DO INFORMACJI O ZDROWIU I PRAWIE; BUDOWNICTWO BIBLIOTECZNE

Podczas sesji plenarnej Krzysztof Szubert (*The Polish Way to a Digital Market*), pełniący obowiązki sekretarza stanu i wiceministra resortu cyfryzacji, odpowiedzialny za sprawy międzynarodowe oraz pełnomocnik rządu RP ds jednolitego rynku cyfrowego przybliżył drogę naszego kraju do budowy społeczeństwa informacyjnego, jednolitego rynku cyfrowego oraz rozwój przemysłu ICT. Zaprezentował projekty cyfryzacji dotyczące różnych sfer życia społecznego i podkreślił, że ich wdrożenie jest niezbędnym elementem rozwoju współczesnego polskiego społeczeństwa. Ważne miejsce wśród wprowadzanych projektów zajmują te inicjatywy, które są skierowane do instytucji publicznych, instytucji kultury, w tym bibliotek, szczególnie publicznych, które oferują bezpłatne usługi w zakresie informacji, kultury, edukacji.

Sekcja Reference and Information Services podczas sesji zatytułowanej Storytelling for Sustainability and Solidarity (Opowiadanie dla zrównoważonego rozwoju oraz solidarności), zaprezentowała rozmaite opowieści bibliotekarzy odnoszące się do pracy w różnych bibliotekach i z rozlicznymi użytkownikami. Stanowią one ważny artefakt językowy służący budowie tożsamości danej biblioteki i jej identyfikacji ze swoimi użytkownikami (Erik Boekesteijn: *Introduction to Storytelling for Librarians*). I tak Raymond Pun, Yujin Hong i Minsun Kim (*Telling First Year Experience: Visual Techniques to Assess First Year Students and Their Information Seeking Behaviors*) przybliżyli doświadczenia studentów I roku trzech uniwersytetów (dwa w Korei: Kyung Hee University i Sogang University oraz Fresno State University w Kalifornii) związane z ich zachowaniami informacyjnymi i korzystaniem z bibliotek w ich macierzystych uczelnich.

Maja Krulić Gačan (*Crisis of Professional Identity or Challenge for Personal Development: My Story as a Reference and User Services Librarian*) z chorwackiej biblioteki publicznej „Fran Galovic" w Koprivnicy, podzieliła się swoimi spostrzeżeniami bibliotekarza odpowiedzialnego w tej placówce za działalność informacyjną i obsługę użytkowników. Zwróciła uwagę, że realizacja tych zadań wymaga od współczesnego bibliotekarza dodatkowych, pozabibliotekarskich, kompetencji takich, jak: organizowanie imprez, działalność promocyjna, umiejętności graficzne, fotograficzne, dziennikarskie, administrowania mediami społecznościowymi czy pracy socjalnej. Takie potrzeby i oczekiwania stanowią wyzwanie dla osobistego rozwoju pracowników bibliotek.

Sasha Skenderija, Martin Stehlik i Tomáš Houdek (*Before and Beyond Embedding: A Reference Fable from the National Library of Technology in Prague*) pokazali możliwości National Library of Technology w Pradze i wdrażanie przez nią działań wspierających pracowników i studentów w prowadzonych pracach badawczych i edukacyjnych. O wykorzystaniu storytellingu (także opowiadań typu horrory, opartych na przykładach z życia) dla promocji usług informacyjnych w zakresie zarządzania danymi dotyczącymi badań w australijskiej bibliotece University of Queensland mówiły Helen Morgan oraz Heather Todd (*Why Horror Stories Don't Lead to Nightmares*).

Sytuacje rozprzestrzeniania się technologii cyfrowych na nowe obszary twórczości, wykorzystywanie takich działań dla kształtowania kompetencji informacyjnych, a także rozwijanie współpracy i integracji użytkowników były przedmiotem referatu Allana Thomsena Volhøja (*Turn on literature*). Przedstawił on zajęcia prowadzone równolegle w trzech współpracujących bibliotekach – w Danii, w Norwegii i w Rumunii, których celem było tworzenie literatury cyfrowej – pisanie wierszy przez czytelników tych bibliotek. Dzięki specjalnym urządzeniom (poetry machines) zainstalowanym w każdej z tych bibliotek, posiadającym interfejs podobny do tego z gier komputerowych, użytkownicy piszą swoje własne cyfrowe wiersze poprzez łączenie zdań i słów przygotowanych przez znanych autorów. Są one następnie drukowane, tłumaczone i dostępne we współpracujących bibliotekach. Interaktywność, a także możliwość pracy równolegle w tych instytucjach sprawia, że pojedyncze zajęcia z zakresu pisania i czytania, przyswajania umiejętności cyfrowych przekształcają się w społeczne przedsięwzięcie.

Wiele uwagi poświęcono działaniom prowadzącym do urzeczywistnienia w 2030 r. założeń planów zrównoważonego rozwoju. Zilustrowano to przykładami z Afryki (Namibia, Tanzania, Zimbabwe, Zammbia, Senegal): Alli Mcharazo, Minna Koskinen, Kingo Namutenya Hamwaalwa (*Libraries as Engines for Social and Economic Empowerment – Best Practices and Results from a Partnership Project Between Tanzanian, Namibian and Finnish Libraries*); Obadiah T Moyo, Debra Chibaya: *Rural Library Services and Community Initiatives in Zimbabwe;* Thomas Mukonde: *Lubutho Libraries in Zambia: Sustainable Development Through Library and Information Services Kasonde;* Alioune Cisse: *Les Bibliothèques Africaines une Solution au Programme 2030 des Nations Unies. Demonstrating the Contribution of Libraries to the UN 2030 Agenda: Best Practices from Division of Regions;* Ameryki Łacińskiej i Karaibów (Brazylia, Chile, Aruba, Peru): Sueli Mara Soares Pinto Ferreira (*Mapeo de las iniciativas de bibliotecas latinoamericanas y caribeñas en apoyo al Plan Nacional de Desarrollo – Agenda 2030: proyecto integrado IFLA LAC 2017*); Lucía Abello Abello (*Curso de formación de Ecoguías en la comuna de Doñihue: Explorando otras formas de lecturas que aportan a los ODS de Agenda 2030, desde la Biblioteca Pública Municipal de Doñihue, Chile;* Astrid Britten,Peter Scholing (*Tablet Cafés, Code Hours, Preservation, and Sustainability in Libraries – The Aruba National Library and the UN Agenda 2030: A Small Island Case Study from the Caribbean*); Lesli Gonzales Cam (*Acceso a la información digital y cultura exportadora en el Comercio Sostenible: Estrategias de implementación y capacitación*) oraz Azji i Oceanii (Singapur, Australia, Chiny): Christine Mackenzie (*Libraries on the agenda: Sharing best practice examples from Asia-Oceania*); Wai Yin Pryke (*Uplifting communities through learning: the NLB experience*); Huanwen Cheng (*Advocacy on the UN 2030 Agenda: Action of Libraries in China*).

Przybliżono także wkład stowarzyszeń bibliotekarskich we wspieranie społeczeństwa obywatelskiego, umożliwiającego swobodę wypowiedzi, przestrzeganie prawa autorskiego, działania na rzecz uchodźców i imigrantów. Zaprezentowano przedsięwzięcia z terenu Kolumbii (David Ramírez-Ordóñez, Leonardo Ramírez-Ordóñez: *El trabajo con asociaciones bibliotecarias en Colombia: una mirada desde organizaciones de la sociedad civil*), Węgier (Andrea Dömsödy, Marianna Pataki, Veronika Kámán: *Acting together for the civil society and the quality education – Acting under checked umbrellas*); Finlandii (Juha Manninen: *Committed to Furthering Democracy: The New Library Act in Finland);* Iranu (Fariborz Khosravi, Saeedeh Akbari-Daryan: *Iranian Library and Information Science Association (ILISA) in Service of Civil Society: A Pattern for Middle East Countries*), Kanady (Donna Bourne Tyson, Susan Haigh: *How Does a Nascent Federation of Library Associations Work Well with Others? The Case of Canada*). Na temat udziału Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich we wspomaganiu bibliotek w ich działaniach na rzecz zmian środowiska społecznego mówiła Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska (*Polish Librarians' Association Supporting Libraries in Changing Societal Environment*).

Uwaga Sekcji Health and Biosciences Libraries skupiona została na udziale profesjonalistów z zakresu informacji o zdrowiu w kształtowaniu przyszłości sprzyjającej zdrowiu. Weng Ian Au (*Health Information for Health Promotion at (Urban) Neighbourhood Level*) w swoim referacie skoncentrowała się na działaniach profilaktycznych w podejściu do zdrowia, tworzeniu środowiska sprzyjającego zdrowiu i promowaniu zdrowego trybu życia, a nie na zapobieganiu chorobom i opiece zdrowotnej już po ich zaistnieniu. Swoje rozważania odniosła do profilaktycznego podejścia do zdrowia na terenach miejskich, kształtujących styl życia mieszkańców, zwracając uwagę na znaczenie informacji dotyczącej diet czy fizycznych aktywności. Przybliżyła też „Walkability for Health", narzędzie do oceny rozwoju środowiska miejskiego, sprzyjającego dbałości o zdrowie.

Referenci z Iranu Leila Nemati-Anaraki, Mohsen Haji-Zeinolabedini, Mehdi Alipour-Hafezi, Hossein Kamkar, Hamed Shirazi-Nezhad (*Conceptual Model to Design a Virtual Library for Iranian Universities of Medical Sciences*) zaprezentowali koncepcyjny model wirtualnej biblioteki dla irańskich uniwersytetów nauk medycznych, co ułatwi przestrzenny i czasowy dostęp do zbiorów i tym samym zapewni studentom elastyczne możliwości uczenia. Na temat ciągle aktualnego problemu HIV/AIDS w środowisku afrykańskim i działań informacyjnych rozwijanych poprzez media społecznościowe w Rwandzie i Ugandzie mówiły Robinah Namuleme-Kalemera, Margaret J. Tarpley, Annonciatte Umutesi, Marguerite Umubyeyi (*Increasing Access to HIV/AIDS Information in Rwanda and Uganda through Social Media: A Call to Action for Health Information Professionals*).

Government Information and Official Publications Section przybliżyła informacyjne działania międzynarodowych instytucji prawnych. Richelle Van Snellenberg oraz Edit Horváth (*Global Online Access to Legal Information (GOALI) – A New Legal Training Resource for Developing Countries*) z biblioteki International Labour Organization w Genewie przedstawiły Global Online Access to Legal Information (GOALI), który zostanie uruchomiony w lutym 2018 r., jako najnowszy komponent programu Research4Life. Celem GOALI jest zapewnienie rządom, uniwersytetom i instytucjom non profit w krajach rozwijających się darmowego (lub po niskich kosztach) dostępu online do informacji prawnej i badań akademickich, aby promować praworządność i sprawiedliwość.

Na temat ułatwień dla obywateli w dostępie do instytucji europejskich i informacji nt. integracji europejskiej (m.in. o prawach unijnych, wydarzeniach informacyjnych, szkoleniach czy instytucjach) za pośrednictwem European Documentation Centers, które są placówkami Komisji Europejskiej usytuowanymi w uniwersytetach i instytucjach badawczych państw UE, mówli Anthi Katsirikou i Vicky Rigakou (*From the European Institutions to the European Citizens: The Information Channels Through the European Documentation Centers (EDCs).*

Genevieve Woods (*Human Rights Set Sail from Strasbourg*) przedstawiła funkcjonowanie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu i niezbędność dla jego działań biblioteki i różnorodnych baz danych, m.in. HUDOC – pełnotekstowej bazy danych zawierającej orzeczenia Trybunału.

Dostępu do europejskiej dokumentacji prawnej dotyczyło także wystąpienie Moniki Filomeny Steletti i Eulalii Mestre Lamprei (*How to Find it? EU Documentation: Perspectives from a Research Library*). Na przykładzie biblioteki European University Institute zasygnalizowały trudności, jakie napotykają naukowcy i badacze przy korzystaniu z baz danych, archiwów, stron internetowych, dokumentów i publikacji UE.

Przedstawiono również znaczenie inteligentnych bibliotek (smart libraries) dla rozwoju i funkcjonowania tolerancyjnego i integrującego społeczeństwa na przykładzie państw Azji i Oceanii.

Tariq Ashraf (*Equality, Inclusion and Empowerment through E-Governance Leveraging and Repositioning Libraries to Support National Digital Programmes*) ukazał działania bibliotek w Indiach, wspierających e-government i programy cyfrowe, przyczyniając się w ten sposób do budowy społeczeństwa sprzyjającego społecznej inkluzji i równości. Działalność The National Library of Korea, która rozszerzyła w ostatnim czasie zasięg formalno-wydawniczy gromadzonych przez siebie dokumentów (materiały drukowane, dostępne online oraz zawartość programów radiowych) przedstawiła Jaesun Lee: (*Where Should the Culture of Our Lives and Memory be Preserved? Rethinking the Role of the Library*). Utworzone przez tę bibliotekę Muzeum Pamięci (Memory Museum) wspiera zachowanie pamiątek narodowych. Także biblioteki publiczne, które poszerzyły swoje działania o funkcje archiwalne i muzealne podjęły inicjatywę na rzecz zachowania i upowszechniania dokumentów odnoszących się do pamięci lokalnej społeczności. Przewiduje się, że takie działania zachęcą mieszkańców do odbudowy poczucia lokalnej tożsamości, która została zagubiona podczas gwałtownego rozwoju gospodarczego.

O tym, że działania biblioteczne nie powinny ograniczać się jedynie do realizacji haseł związanych z ekologią, ale w sposób praktyczny wdrażać cele zrównoważonego rozwoju (The Sustainable Development Goals – SDGs), dyskutowano na wspólnej sesji Public Libraries Section oraz Environment, Sustainability and Libraries SIG. Zwrócono uwagę na różne aspekty i cele zawarte w SDGs. Leonor Gaspar Pinto i Paula Ochôa (*Public Libraries' Contribution to Sustainable Development Goals: Gathering Evidences and Evaluation Practices*) uwypukliły wkład bibliotek publicznych w urzeczywistnianiu 17 celów ONZ w zakresie SDGs, zaplanowanych do realizacji do 2030 r. Onan Mulumba i Irene Nakazibwe (*The Emerging Role of LIS Professionals in Combating Adverse Environmental Effects*) ukazali rolę specjalistów w zakresie LIS w zwalczaniu zjawisk niekorzystnych dla środowiska. Ritva Hyttinen oraz Satu Salmela (*Reaching Out – Public Libraries Against Exclusion with Art*

Based Methods) na przykładzie fińskich bibliotek publicznych ukazały, jak biblioteki wykorzystując metody badań inspirowane sztuką (Art based methods), przeciwdziałają wykluczeniu społecznemu.

Również w sesji zorganizowanej przez Sekcje Government Libraries, and Parliamentary Libraries, Library and Research Services Section for Parliaments oraz Law Libraries Section ukazywano, jak biblioteki rządowe i parlamentarne wspierają realizację celów SDGs (m.in. George G. Makhalira: *The Role of Libraries in the Provision of Climate Change Information: Case Study of Malawi*; Miguel Navas-Fernández: *Catalan Government Libraries Supporting United Nations' Objectives for Sustainable Development*; Carla Davis-Castro: *FEDLINK's American Indian Libraries Initiative (AILI)*; Emily Hayter, Rasheed Draman, John Bagonza: *Evidence Informed Policy Making in Parliaments to Support the SDGs*).

Problemy budownictwa bibliotecznego w kontekście przeobrażeń w środowisku prezentowały Sekcje Library Buildings and Equipment oraz Management & Marketing. Ukazano, jak biblioteki adaptują się do dokonujących się zmian i oczekiwań społecznych (Danielle Chagnon: The *Grande Bibliothèque Adapts to a Changing World;* Vicki McDonald: *Building Tomorrow's Library Today: How the Six Spheres Vision Has Kept Us on Track*; Jeffrey M. Hoover: *Communities Craft Future Library Stories*).

Wu Yue (*It's My Library: An Immersive, Empathic and Collaborative Approach to Online Storytelling Design*) przedstawiła interaktywny portal *It's My Library* działający w bibliotece Peking University. Dzięki temu portalowi studenci, pracownicy i absolwenci tego uniwersytetu mogą uczestniczyć w przedstawianiu swoich projektów budynku nowej biblioteki, której wybudowanie zaplanowano do końca 2020 r. Tuula Haavisto (*A Dream Come True of Citizens – The New Helsinki Central Library*) opowiedziała o urzeczywistnieniu marzeń mieszkańców Helsinek dotyczących budowy nowej Helsinki Central Library, która otrzyma nazwę Oodi. Zgoda władz na sfinansowanie budowy biblioteki jest efektem uznania dla prowadzonej przez nią działalności i mieszkańcy w projektach partycypacyjnych zgłaszali taką potrzebę. Z kolei Vadim V. Duda i Anna N. Belkina (*A Story of How One Small Rural Library*) przybliżyli proces przekształcania zwykłej, przeciętnej biblioteki, działającej w środowisku wiejskim w Rosji w nowoczesną i modelową placówkę.

Sekcja Metropolitan Libraries zajmowała się bardzo aktualnym problemem przekształcania tradycyjnych bibliotek publicznych w placówki twórcze, odpowiadające potrzebom swojego środowiska. Steve Dickson i Edward Shanks (*The Word: A Library for the 21st century, Delivering Social, Cultural and Economic Objectives*) przedstawili "The Word" – National Centre for the Written Word w South Shields, w Wielkiej Brytanii. Jest to biblioteka, która spełnia oczekiwania użytkowników XXI w. Nie ogranicza się jedynie do gromadzenia i udostępniania różnorodnych zbiorów, ale jest unikalnym i innowacyjnym połączeniem nowoczesnej biblioteki, centrum mediów cyfrowych, ośrodka społecznego i krajowej instytucji kultury; jest to miejsce skupiające się na ludziach, sprzyjające wzajemnym relacjom i współpracy, uczeniu się i rozwojowi kreatywności, realizujące cele społeczne, kulturowe i gospodarcze.

Paulina Milewska i Aleksandra Marciniak (*Encourager les Citoyens à Agir.*) przybliżyły osiągnięcia Łódzkiej Fundacji Normalne Miasto – Fenomen, powstałej w 2009 r. Podejmuje ona różnorodne aktywności, aby zachęcić mieszkańców do działania. Wśród nich wymienić należy akcje promujące biblioteki i czytanie. Jedną z nich

jest „Odjazdowy Bibliotekarz", akcja zainicjowana w 2010 r. w Łodzi i popularna już w całym kraju. Referentki przedstawiły także prowadzone przez Fundację badania, dotyczące satysfakcji użytkowników, jakości usług świadczonych przez biblioteki, jak również promowania przez nie swojej działalności.

Funkcjonowanie Free Library of Philadelphia i przygotowany przez nią eksperyment budowy „Playbrary" – przestrzeni bibliotecznej do zabawy dla dzieci w trzech sąsiadujących ze sobą bibliotekach przedstawili Joel A. Nichols i Christine Caputo (*Making Space with Play: Designing and Evaluating Early Childhood Library Playspaces in Philadelphia*). Koncepcję założeń i wyposażenia tych placówek opracowano we współpracy z dziećmi, rodzicami, bibliotekarzami i projektantami. W efekcie powstały miejsca przyjazne dzieciom i rodzicom, zachęcające do zabawy i nauki.

Mikkel Christoffersen i Finn Petersen (*In Copenhagen, Libraries Are Everywhere*) przedstawili działania prowadzone w stolicy Danii w sieci bibliotek publicznych, których celem są przeobrażenia misji i świadczonych usług. W dotychczasowych obiektach bibliotecznych, które zapewniają głównie dostęp do mediów fizycznych, rozszerza się i przekształca zasadniczą część usług. Ponadto działalność informacyjną przypisuje się do różnych, niebibliotecznych, instytucji, usytuowanych w Kopenhadze w przedszkolach, szkołach, centrach sportowych i kulturalnych, które wraz z tradycyjnymi bibliotekami sprzyjają nauce i rozrywce. Celem tych transformacji jest uczynienie z biblioteki integralnej przestrzeni publicznej, przestrzeni miejskiej jako wszechobecnego zasobu kulturalnego i edukacyjnego, dostępnego w dowolnym miejscu. Podstawą tego przedsięwzięcia jest idea równych szans, pozwalająca przezwyciężać bariery socjoekonomiczne poprzez umożliwianie zdobycia umiejętności czytania i pisania, a także kompetencji cyfrowych.

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTEK NA RZECZ DZIECI I MŁODZIEŻY

Sekcja Libraries for Children and Young Adults zaprezentowała zaktualizowane wytyczne (Guidelines) dotyczące działań bibliotecznych dla dziecięcych i młodych użytkowników bibliotek (Carolynn Rankin: *Revised Guidelines for Children's Library Services*). Prezentacji towarzyszyła dyskusja oraz zostały przybliżone najlepsze praktyki w tym zakresie z bibliotek fińskich (Ulla Pötsönen: *Best Practices for Children and Young Adult Library Work*) oraz japońskich (Emiko Goeku: *Best Practice from Japan: School Visits – Bring Books to Children, and Bring Children to the Library*).

Sekcje Literacy and Reading; Libraries for Children and Young Adults; Public Libraries oraz School Libraries zorganizowały wspólną sesję poświęconą alfabetyzacji, podejmowaniu wspólnych środowiskowych działań na rzecz rozwijania czytelnictwa i tworzenia kultury czytania. Przybliżono (Eva Selin, Karin Graube: *Reading Aloud to Children in Hospital. Bibliotherapy as a Community Builder*) działania Reading Club, prowadzone w bibliotece szpitala dziecięcego (Queen Silvia Children's Hospital) w Göteborgu. Ukazano, jak poprzez zajęcia biblioteczno-rehabilitacyjne, m.in. głośne czytanie, można kształtować nawyk czytania dla przyjemności oraz zwiększać umiejętności w zakresie czytania i pisania. Beate Hoerning z Leipzig University w Niemczech (*The importance of volunteer work for successful children's and adult literacy programs in US public libraries – a view from outside*) podzieliła się swoimi spostrzeżeniami nt. wykorzystania pracy wolontariackiej w pro-

gramach edukacyjnych, zwłaszcza w zakresie alfabetyzacji młodych i dorosłych użytkowników bibliotek.

Na temat zintegrowanych działań, skierowanych do osób o niskich kompetencjach w zakresie czytania i pisania, prowadzonych w holenderskich bibliotekach, szkołach czy centrach środowiskowych mówili Maaike Toonen i Adriaan Langendonk (*Dutch Approach to Prevent and Curate Low Literacy*). Przybliżyli rządowy program *Tel mee met Taal* (*Count on Skills*), zainicjowany w 2015 r., który skupia się na trzech zagadnieniach: rodzina, rynek pracy i opieka zdrowotna. W 2016 r. do programu tego dołączono wcześniejszy projekt z 2008 r. zatytułowany *Art of Reading* przygotowany przez Dutch Reading Foundation oraz Bibliotekę Narodową, obejmujący *BookStart* i *The Library at School*, który jest ukierunkowany na działania promocyjne wśród miliona dzieci w Holandii w wieku 0-12 lat. Wspólnym celem całego przedsięwzięcia jest nie tylko promocja czytelnictwa, poprawa znajomości języka, zmniejszenie analfabetyzmu funkcjonalnego i ułatwienie codziennego funkcjonowania, ale również zapobieganie marginalizacji tych osób.

Alisa Phillips, Rachel Crocker, Rebecca Leege, Joel Turner oraz Emily Ebo (*Building a Reading Culture through Partnerships*) zwróciły uwagę, że nie tylko szkoła, ale wszystkie instytucje związane z nieformalnym kształceniem, np. biblioteki publiczne, a także rodzice i opiekunowie powinni wspólnie działać na rzecz zdobywania i rozwijania przez dzieci umiejętności i zainteresowań czytelniczych i pokazywać czytanie jako formę wypełniania czasu wolnego i rozrywkę, a nie jedynie jako obowiązek szkolny.

Ciekawe przedsięwzięcie „Interactive Stories Workshop", służące prowadzeniu zajęć z zakresu twórczego pisania i programowania gier video w sieci Vantaa Public Libraries w Finlandii, przedstawiła Pauliina Hyytiäinen z Vantaa City Library w Finlandii (*Interactive Stories Workshops – Learning the Languages of Literature and Programming*). Punktem wyjścia dla zainicjowanych warsztatów było założenie, że poznanie podstawowych umiejętności cyfrowych, niezbędnych do tworzenia, projektowania i korzystania z gier, będzie służyło także uczeniu się umiejętności przydatnych w zakresie nauki czytania. Dla potrzeb warsztatów wybrano gry interaktywne, koncentrujące się na opowieściach (tzw. visual novels), w których czytelnik jest graczem mogącym wpływać na przebieg gry.

Grażyna Lewandowicz-Nosal (*The Joy of Reading – Reading Aloud: A Complex Partnership*) przybliżyła zebranym wyniki badań prowadzonych w 2008 r. przez Bibliotekę Narodową, dotyczących bibliotek publicznych dla dzieci. Wykazały one m.in., że głośne czytanie było najpopularniejszą formą zajęć w tych bibliotekach. Podkreśliła, iż jest to zmiana w stosunku do poprzednich tego typu badań, co jest efektem kampanii czytelniczej „Cała Polska czyta dzieciom", w którą zaangażowane były różne instytucje tak rządowe, jak i samorządowe.

Wykładowcy z Victoria University w Wellington (Nowa Zelandia): Ann Goulding, Mary Jane Shuker, John Dickie (*Media Mentoring Through Digital Storytimes: The Experiences of Public Libraries in Aotearoa New Zealand*) przedstawili swoje badania poświęcone pracy z dziećmi w bibliotekach publicznych w Aotearoa. Skupiono się na zajęciach wykorzystujących cyfrowe narracje, czyli łączeniu narracji z treściami cyfrowymi, oferowanymi przez Internet i nowe technologie, takimi, jak obrazy, dźwięk czy wideo, aby stworzyć krótki film. Taką formę aktywności zapoczątkował amerykański artysta Dan Atchley na początku lat 90. XX w., a w 1998 r.

powstała w Berkley organizacja o nazwie Center for Digital Storytelling. W referacie podkreślono znaczenie cyfrowych narracji (cyfrowego storytellingu) dla edukacji młodych ludzi, gdyż umożliwiają im odkrywanie, eksperymentowanie i współtworzenie opowieści rozgrywających się w mediach, a także zachęcają do doskonalenia różnych umiejętności (tekstowych, wizualnych, multimedialnych). Tym samym kształtują ich kompetencje cyfrowe i medialne, rozwijają umiejętność refleksji, wyszukiwania i oceny informacji. Referenci zwrócili uwagę na umiejętności bibliotekarzy, którzy pełnią także rolę doradców medialnych w swoich środowiskach lokalnych poprzez ukazywanie dobrych praktyk i wskazówek w odniesieniu do wartościowych zasobów cyfrowych. Wyniki ich badań pokazują, że o ile bibliotekarze są efektywni w doradzaniu opiekunom odnośnie wyboru odpowiednich aplikacji i zasobów elektronicznych, to ich udział w sugerowaniu, jak najlepiej wykorzystać te elektroniczne urządzenia, by byli w stanie wspierać swoich podopiecznych w procesach uczenia się, jest stosunkowo niewielki.

Na temat roli bibliotek cyfrowych w promowaniu alfabetyzacji i rozwijaniu kultury i czytelnictwa w Senegalu mówiła Assane Fall (*Les Bibliothèques Numériques pour Booster la Lecture en Milieu Scolaire Défavorisé: Exemple du Sénégal*). Przedstawił on projekt finansowany przez UNICEF dla 20 szkół w regionie Tambacounda, który umożliwia zmniejszenie ograniczeń w dostępie do informacji w szkołach tego kraju, zwłaszcza że ze względu na koszty brakuje książek w wersji papierowej. Ponadto w większości szkół nie ma bibliotek.

Referentki z Tajwanu (Ko-Chiu Wu, Chung-Ching Liu, Tzu-Heng Chiu, I-Jen Chiang, Saiau-Yue Tsau, Chun-Ching Chen, Li-Hsiang Lai, Yu-Wei Tseng: *Building a Smart Library to Improve Literacy Access for Children: An Innovative Project of NLPI in Taiwan*) przedstawiły innowacyjny projekt wykorzystujący smartwatche i inteligentne regały używające technologii RFID w Children's Learning Center w the National Library of Public Information na Tajwanie. Ma on pomóc młodym użytkownikom o różnym poziomie kompetencji informacyjnych efektywniej korzystać z biblioteki. Podstawą dla tego projektu była analiza zachowań informacyjnych pod różnym kątem, zaprojektowanie interfejsu opartego na strukturze dziecięcej wiedzy, tego, jak postrzegają i odbierają tematyczne uporządkowanie zbiorów oraz ocena, jak młodzi użytkownicy zachowują się podczas korzystania z technologii cyfrowych w inteligentnej bibliotece.

PRACE BIBLIOTECZNE ZWIĄZANE Z ZARZĄDZANIEM, OCENĄ PRACOWNIKÓW, OPRACOWANIEM ZBIORÓW

Zespół zajmujący się standardami (Committee on Standards) poświęcił swoją uwagę ich wykorzystaniu w Linked Data Environment. Przedstawiono zastosowane strategie i aplikacje, a także przybliżono osiągnięcia w ich wdrażaniu. Pat Riva oraz Maja Žumer (*The Use of the IFLA Library Reference Model, a Step Toward the Semantic Web*) omówiły IFLA Library Reference Model (LRM), który stanowi połączenie w jeden schemat trzech oddzielnych modeli koncepcyjnych: Functional Requirements for Bibliographic Records – FRBR (z 1998 r.), Functional Requirements for Authority Data – FRAD (z 2009 r.) oraz Functional Requirements for Subject Authority Data – FRSAD (z 2010 r.). Dzięki stworzeniu wspólnego para-

dygmatu funkcjonalnych wymagań, który uwzględnia wszystkie aspekty danych bibliotecznych i umożliwia ich modelowanie zgodnie z aktualnie przyjętymi praktykami, przewiduje się, że możliwe będzie wykorzystanie danych bibliotecznych poza środowiskiem bibliotecznym, w aplikacjach Sieci Semantycznej.

Anita Rašmane oraz Anita Goldberga z National Library of Latvia (*The Linked Data Collection "Rainis and Aspazija" (RunA) and the Potential of IFLA FRBR LRM Key Entities for Annotating Textual Documents*) przybliżyły kolekcje Rainisa i Aspazji *(RunA)*, dwojga sławnych pisarzy łotewskich (Rainisa – Jānisa Pliekšāns i jego żony Aspazji – Johanny Emīliji Lizete Rozenbergi, Elzy Pliekšāne) oraz możliwość ich internetowego udostępniania przez Instytut Bibliograficzny tejże biblioteki z wykorzystaniem jednostek kluczowych IFLA FRBR Library Reference Model dla opisywania dokumentów tekstowych z tego zbioru.

Susan Warren oraz Marian Morgan-Bindon (*Cat Among the Cataloguers – Partnering with the Web*) zaprezentowały City Libraries, drugą co do wielkości sieć bibliotek publicznych w Australii, których celem jest przekształcenie modelu koncentrującego się na dokumencie w model ukierunkowany na dane – Linked Data, co wynika z doświadczeń City Libraries i sprawia, że ich zasoby i informacje są łatwiej dostępne i bardziej odpowiadają potrzebom społeczności.

Melanie Roche z Bibliothèque Nationale de France (*The Use of IFLA Standards in the Linked Data Environment: Strategies, Applications and Success Stories*) omówiła wyniki prac prowadzonych przez *ISBD Linked Data Study Group,* zmierzajacych do połączenia ISBD z technologią Linked Data w oparciu o sieć semantyczną. Zaprezentowała metodologię badań oraz osiągnięcia tego zespołu. Mówiono również o aktualizacji ISBD (Massimo Gentili-Tedeschi: *Update on ISBD*); FRBR (Christine Oliver: *Update on FRBR*) i UNIMARC (Jay Weitz: *Update on UNIMARC*).

Pablo Andrade Blanco i Alberto Gil Lajaña (*Contingent Valuation Applied to the National System of Public Libraries of Chile*) przybliżyli wyniki zastosowania w National System of Public Libraries w Chile metody wyceny dóbr pozbawionych cen rynkowych (contingent valuation method) do oszacowania społecznych i ekonomicznych korzyści z bibliotek publicznych.

W ostatnich latach szczególnym zainteresowaniem cieszą się aktywności związane z oceną różnych aspektów pracy bibliotecznej: satysfakcji użytkowników czy przydatności i wykorzystania zbiorów. Problemom dotyczącym umiejętności analizy i oceny w bibliotekach publicznych i akademickich poświęcona była dyskusja w Sekcji Continuing Professional Development and Workplace Learning. Głos zabrali m.in. Jane Cowell (*Libraries as Creative Spaces: Measure Your Impact*); Ewa Stenberg (*Quantitative Methods in CPD Mapping*); Dee Magnoni (*Succession Planning, Capability Development and the Assessment Team: Building Expertise and Services Within a Research Library*); Vivian Lewis (*Helping Assessment Professionals Thrive: A Director's Perspective*).

Tradycyjnie podczas trwania Kongresu organizowane są sesje posterowe. W tym roku zaprezentowano 190 posterów. Przygotowano także wycieczki do bibliotek na terenie miasta, jego okolic, Dolnego Śląska a także do Krakowa, Katowic czy Cieszyna. Dużym wydarzeniem była wizyta bibliotekarzy, głównie z Sekcji Library Services to People with Special Needs, w bibliotekach zakładów penitencjarnych we Wrocławiu: w więzieniu i w areszcie śledczym, gdzie mogli zapoznać się z działalnością resocjalizacyjną wykorzystującą szeroko rozumianą książkę i formy pra-

cy kulturalno-oświatowej prowadzone w polskich zakładach karnych. Integralną częścią wizyty, pokazującej efekty pracy resocjalizacyjnej, był występ teatru więziennego „JUBILO" na profesjonalnej scenie w Instytucie im. Jerzego Grotowskiego. Przedstawienie zatytułowane „Wykluczeni" zostało przygotowane na podstawie autorskich tekstów więźniów. Wykonawcami tego bardzo emocjonalnego spektaklu byli osadzeni odbywający karę pozbawienia wolności w ZK nr 1 we Wrocławiu. Warto dodać, że Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej we Wrocławiu przygotował też multimedialną wystawę, pokazującą działalność resocjalizacyjną w polskich placówkach, prezentowaną w sali wystawowej Hali Stulecia we Wrocławiu.

Kongres odbywający się we Wrocławiu był doskonale zorganizowany, co wielokrotnie podkreślali zarówno jego uczestnicy, jak i władze IFLA. Ogromna w tym zasługa władz miasta, wrocławskiego Convention Biuro, władz i pracowników Biblioteki Narodowej oraz Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. W Kongresie wzięło udział prawie 3200 osób. Przy jego organizacji uczestniczyło 260 wolontariuszy z polskich i zagranicznych bibliotek.

Przez cały czas trwania Kongresu obecni byli przedstawiciele Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jedynego resortu, który finansowo wsparł bibliotekarzy, fundując im stypendia. Zainteresowanie pracowników Ministerstwa, ich codzienna obecność na sesjach wydaje się być dobrym prognostykiem dla przyszłości bibliotek.

Następny, 84., Kongres odbędzie się w stolicy Malezji, Kuala Lumpur.

Elżbieta Barbara Zybert
Katedra Badań nad Bibliotekami i Innymi Instytucjami Kultury
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW

Tekst wpłynął do Redakcji 1 października 2017 r.

Sprawozdanie z wystąpień poświęconych zagadnieniom edukacji informacyjnej podczas 83. Konferencji Generalnej Międzynarodowej Federacji Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji (IFLA)

(Wrocław, 19-25 sierpnia 2017 r.)

Niniejsze sprawozdanie poświęcone jest zagadnieniom związanym z edukacją informacyjną (ang. *education literacy*), poruszanym w trakcie Kongresu i 83. Konferencji Generalnej Międzynarodowej Federacji Bibliotekarskich Stowarzyszeń i Instytucji (IFLA) we Wrocławiu. Dla celów tego sprawozdania terminy *information literacy*, kompetencje informacyjne oraz edukacja informacyjna używane będą wymiennie. Występuje też termin edukacja prawnoautorska (ang. *copyright literacy*).

W sesji 242 „Media is the Message: Critical Use of Video in the Digital Age" zorganizowanej wspólnie przez sekcję: Audiovisual and Multimedia, Information Literacy oraz School Libraries wszystkie referaty poświęcone były kompetencjom informacyjnym w kontekście edukacji medialnej. Warto zwrócić uwagę na geograficzną różnorodność prezentowanych wystąpień: dwa z Europy, po jednym z Azji i Afryki, jeden międzynarodowy (europejsko-południowoamerykański).

W niemiecko-węgiersko-brazylijskim wystąpieniu *Extending Media Literacy Education: The Popular Science Video Workshop* Margret Plank (German National Library of Science and Technology), Attila Dávid Molná (Eötvös Loránd University of Sciences) i Paloma Marín-Arraiza (São Paulo State University) podkreślali rolę materiałów audiowizualnych w komunikacji naukowej na przykładzie abstraktów wideo, coraz częściej akceptowanych jako multimedialny dodatek do artykułu naukowego przez sporą część uznanych, międzynarodowych wydawnictw (np. Elsevier, IEEE, Emerald czy Wiley). O randze audiowizualnych abstraktów może świadczyć decyzja niektórych wydawców o nadawaniu im numeru DOI. Żeby jednak taki abstrakt należycie przygotować, potrzebne są kompetencje oraz umiejętności informacyjne i medialne. Prelegenci przedstawili autorski program jednodniowych warsztatów dla badaczy pn. „Popular Science Video Workshop", przygotowanych przez zespół filmowców, bibliotekarzy i naukowców, podczas których przedstawiane są narzędzia i techniki przygotowywania wideoabstraktów.

Z kolei grupa szwedzkich badaczy (Malin Nilsson, Magnus Olsson, Lenita Berggren, Samo Grasic i Susanne Sjöberg), reprezentujących cztery różne jednostki Uniwersytetu Umeå w wystąpieniu pt. *How the Library Can Better Support Students to Analyse and Evaluate Sources When Using Popular Media Platforms* omówiła problem rzadkiego stosowania materiałów filmowych jako równorzędnych źródeł informacji, mogących znaleźć zastosowanie, np. w trakcie przygotowywania prac zaliczeniowych. Punktem wyjścia referatu było założenie, że pomimo rosnącej liczby materiałów audiowizualnych materiały tekstowe nadal stanowią najczęściej jedyne cytowane źródło w pracach studenckich, a filmy są najwyżej inspiracją, a nie równorzędnym materiałem informacyjnym. Prelegenci wskazali kilka potencjalnych przyczyn takiego stanu rzeczy: bardzo rzadkie wskazywanie przez wykładowców na materiały AV jako równorzędne źródła informacji (brak umieszczania ich na listach lektur), problemy z oceną wiarygodności, rzetelności i zawartości informacyjnej źródeł filmowych czy problemy z poprawnym zacytowaniem ich w tekście. Na Uniwersytecie w Umeå, dzięki współpracy biblioteki z HumLab – jednostką uniwersytecką zajmującą się badaniami z pogranicza humanistyki, kultury i technologii informacyjnych – opracowano program warsztatów dla studentów, mających na celu pogłębienie umiejętności krytycznej oceny, analizy i zastosowania w przygotowywanych pracach materiałów filmowych (umieszczanych na kanale YouTube, TED czy Khan Academy).

Nigeryjskie badania kompetencji informacyjnych zaprezentowane zostały w referacie *Faculty Readiness in Teaching Video Information Creation in Nigerian Library and Information Science Departments* autorstwa Nancy Achebe, Victorii N. Okafor, Ngozi Osadebe, Ezinne O. Njoku i Beatrice O. Ewa z University of Nigeria. Przebadano wykładowców z 12 uniwersytetów oferujących studia na kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo, by sprawdzić, czy mają oni wystarczające umiejętności do prowadzenia zajęć z tworzenia materiałów multimedialnych. Według autorów

tworzenie materiałów AV to ważna kompetencja przyszłych specjalistów informacji i bibliotekarzy, przydatna w pracy z użytkownikami. Przy okazji ankietowania respondentów sprawdzono także, czy w curriculach istnieją przedmioty, w ramach których prowadzone są takie warsztaty i czy uniwersytety dysponują odpowiednim sprzętem i oprogramowaniem do tworzenia materiałów AV. Wyniki badań pokazały, że właściwie każdy uniwersytet oferuje kursy w jakiś sposób związane z produkcją multimediów, ale nie są to zajęcia poświęcone wyłącznie zdobywaniu praktycznego warsztatu. Ankietowani wykładowcy ocenili swoje umiejętności do prowadzenia tego typu zajęć jako wystarczające, jednak wymagające ciągłego doszkalania. Wysoki poziom prowadzonych zajęć uzależnili od infrastruktury i funduszy, które w obecnej chwili nie są w Nigerii wystarczające.

Dwa ostatnie wystąpienia zaprezentowane w tej sesji nie dotyczyły już użytkowników akademickich, tylko bibliotek publicznych i szkolnych. Bibliotekarze z tajpejskiej biblioteki publicznej w Tajwanie, Jian-hao He i Shih-chang Horng w wystąpieniu pt. *Watching Movies Through Listening at Any Place in Any Time – A Special Event for Visually Impaired People* przedstawili ofertę jednej z filii tajpejskiej biblioteki publicznej, przeznaczonej wyłącznie dla osób niewidomych i słabowidzących. W ostatnich latach kolekcja tej biblioteki – tradycyjnie składająca się z książek brajlowskich kupowanych na rynku oraz tych produkowanych samodzielnie przez bibliotekę, a także audiobooków – regularnie rozbudowywana jest o materiały filmowe (programy telewizyjne, relacje z wydarzeń, filmy fabularne). Zainicjowano, mający szczegółowo opracowaną strategię, program „Watching Movies Through Listening", polegający na dodawaniu do filmów, poza czytaną listą dialogową, szerszych opisów kluczowych elementów pojawiających się w danej chwili na ekranie. Nie jest to technika nowa, w krajach Zachodniej Europy znana od lat 60. XX w., jednak w Chinach dotychczas niewykorzystywana. Tak opracowane materiały filmowe, mające także przypisane dane bibliograficzne, trafiają, wraz z brajlowskimi książkami i audiobookami, do elektronicznego, dostępnego online, serwisu dla osób niewidomych i słabowidzących, dzięki czemu wszystkie dokumenty biblioteczne dostępne są zdalnie, co jest dużym ułatwieniem dla tej grupy użytkowników.

Wystąpienie Isabel Mendinhos reprezentującej sieć bibliotek szkolnych w Lizbonie było poświęcone zagadnieniom angażowania najmłodszych użytkowników bibliotek – dzieci i młodzieży szkolnej. W referacie pt. *Advocacy Through Videos: Short Movies on School Libraries* przedstawiła ona program „Short movies on school libraries" mający zachęcić uczniów do kręcenia filmów krótkometrażowych o szkolnych bibliotekach. Nadrzędnym celem tej inicjatywy było zaangażowanie użytkowników do działania na rzecz promowania bibliotek w swoich szkołach. Jednak podczas realizacji zadania, oprócz pogłębienia kompetencji medialnych, uczniowie – realizatorzy filmów – kształtowali też swoje kompetencje w zakresie krytycznego myślenia. Musieli bowiem, na etapie pisania scenariusza, wybrać ich zdaniem najważniejsze zagadnienia związane z biblioteką szkolną.

Na osobną uwagę zasługuje wystąpienie poświęcone edukacji informacyjnej zaprezentowane w sesji 189 – „Smart libraries: Asia and Oceania". Zenab Ahmed z University College London mówiła o roli edukacji informacyjnej w przekształcaniu krajów rozwijających się w gospodarki oparte na wiedzy, na przykładzie emigrantów pracujących w Katarze (*Role of Information Literacy Services in Moulding Developing Countries into Knowledge Based Economies: A Case of Migrant Workers in Qatar*). Autorka,

na podstawie analizy badań własnych, przeprowadzonych wśród niskowykwalifikowanych emigrantów zarobkowych (grupy wykluczonej cyfrowo i informacyjnie) z Nepalu, Sri Lanki, Filipin, Indii, Egiptu i Bangladeszu, wskazała na potrzeby informacyjne tej społeczności i omówiła, jaki wkład w rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy, poprzez oferowanie programów z zakresu edukacji informacyjnej i promowanie idei uczenia się przez całe życie dla podwyższenia kompetencji informacyjnych i cyfrowych emigrantów, mogą mieć biblioteki. Mogą one przyczynić się do zmniejszania wykluczenia cyfrowego tej grupy i wpłynąć na tworzenie intelektualnych wspólnot praktyk (ang. *intellectual communities of practice*) wśród emigrantów w Katarze, które uczyniłyby z nich niezależnych użytkowników informacji i kreatywnych członków emigranckiej społeczności. Autorka w swoich badaniach poruszyła też temat kompetencji informacyjnych w miejscu pracy, podkreślając, że jest to zagadnienie słabo znane w Katarze mimo obowiązującej Qatari National Vision 2030, zakładającej przekształcenie kraju w ciągu kilkunastu lat w gospodarkę opartą na wiedzy, gdzie kompetencje cyfrowe i informacyjne siły roboczej odgrywają przecież kluczową rolę. Także w tym przypadku Ahmed postrzega biblioteki jako mediatora integrującego rozwoju.

Odrębnym, całodniowym (23.08.2017) spotkaniem na Kongresie IFLA poświęconym *information literacy* była zewnętrzna sesja (*off-site session*, w programie nr 184) „Models for Copyright Education in Information Literacy Programs". Spotkanie, odbywające się w Dolnośląskiej Szkole Wyższej, zorganizowane zostało przez Komitet Doradczy ds. Prawnoautorskich i Prawnych (Copyright and other Legal Matters (CLM) Advisory Committee) oraz Sekcję IFLA ds. Information Literacy (IFLA Information Literacy Section). Komitet Doradczy ds. Prawnoautorskich i Prawnych pełni rolę doradczą IFLA oraz reprezentuje światową społeczność bibliotekarską w sprawach związanych z prawem autorskim i własnością intelektualną, natomiast Sekcja IFLA ds. Information Literacy wspiera współpracę międzynarodową bibliotek wszystkich typów w zakresie rozwoju edukacji informacyjnej oraz doskonalenia sposobów kształcenia kompetencji informacyjnych.

Sesja podzielona została na cztery tematyczne panele, podczas których przedstawiciele bibliotek, uniwersytetów oraz organizacji bibliotekarskich z Europy, Afryki, Ameryki Północnej, Australii i Azji zaprezentowali różne podejścia, rozwiązania oraz działania w zakresie edukacji prawnoautorskiej na poziomie szkolnictwa wyższego – dla studentów oraz zawodowego – dla bibliotekarzy.

W panelu wprowadzającym pt. „Multinational Views on Copyright Literacy and Copyright Education" międzynarodowy zespół w składzie: Jane Secker (University of London, UK), Chris Morrison (University of Kent, UK), Inga-Lill Nilsson (Karlstad University Library, Sweden), Ane Landøy (University of Bergen, Norway), Serap Kurbanoğlu (Hacettepe University, Ankara, Turkey), Angela Repanovici (Transilvania University, Brasov, Romania) w wystąpieniu pt. *Copyright Literacy and the Role of Librarians as Educators and Advocates: An International Symposium* zaprezentował podsumowanie badań „A Multinational Copyright Literacy Survey", realizowanych w latach 2013-2015. Badania prowadzono wśród bibliotekarzy, specjalistów informacji naukowej oraz pracowników instytucji kultury w 13 krajach: Bułgaria, Francja, Turcja, Chorwacja, Finlandia, Węgry, Litwa, Meksyk, Norwegia Portugalia, Rumunia, Wielka Brytania i USA. Celem było rozpoznanie poziomu wiedzy na temat prawa autorskiego oraz zidentyfikowanie istnienia instytucjonalnej polityki w zakresie pra-

wa autorskiego na poziomie krajowym. Wśród badanych krajów jedynie w Wielkiej Brytanii, USA, Norwegii i Finlandii prowadzona jest polityka instytucjonalna w zakresie prawa autorskiego, np. opracowywano specjalne programy szkoleniowe. Badania wykazały niski poziom, tak znajomości prawa autorskiego i jego stosowania, jak i nauczania prawa autorskiego. Zdecydowana większość respondentów (92,2% = 1790 badanych) wyraziła przekonanie, że prawo autorskie powinno być stałym elementem kształcenia kompetencji informacyjnych oraz programów nauczania na studiach bibliotekoznawczych. Zdaniem panelistów badanie „A Multinational Copyright Literacy Survey" przeprowadzone w ich krajach pozwoliło na zdefiniowanie problemów oraz przyczyniło się do rozpoczęcia prac nad strategią i działaniami podwyższającymi znajomość zagadnień prawnoautorskich wśród bibliotekarzy i pracowników instytucji kultury.

Wystąpienia w drugim panelu – „Copyright Literacy and Professional Education for Librarians and Information Specialists" – koncentrowały się zasadniczo wokół kształcenia bibliotekarzy oraz studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa w zakresie prawa autorskiego w Indiach, Serbii oraz USA (Illinois). Pierwsza prelegentka, Neelam Thapa (Dr. Hari Singh Gour University, India), w wystąpieniu *Integrating Copyright In The Curriculum: A Study Of LIS Courses of Central Universities of India* przedstawiła analizę programów nauczania 40 centralnych państwowych uczelni indyjskich pod kątem obecności w nich edukacji prawnoautorskiej. Studia z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa oferuje 16 (40%) z badanych uniwersytetów. O ile poszczególne zagadnienia prawa autorskiego zawarte są w programach nauczania (szczególnie na poziomie studiów magisterskich i doktoranckich), o tyle tylko jeden z uniwersytetów oferuje odrębny kurs z prawa własności intelektualnej i prawa autorskiego. Zdaniem autorki prawo autorskie powinno być wyraźniej obecne w programach studiów licencjackich, tak, by przygotować studentów na kolejnych etapach edukacji do bardziej zaawansowanych treści. Takie podejście umożliwiłoby kształcenie specjalistów od prawa autorskiego, niezbędnych w bibliotekach.

W kolejnym wystąpieniu Dragana Stolić zaprezentowała przygotowane wraz z Tatjaną Brzulović Stanisavljević (obie z University Library „Svetozar Marković" in Belgrade, Serbia) efekty wdrożonego w 2016 r. obowiązkowego programu szkoleń "Copyright in Library and Information Science"[1] dla bibliotekarzy z zakresu prawa autorskiego na poziomie podstawowym. Program objął swym zakresem tematycznym podstawowe pojęcia i definicje z obszaru prawa autorskiego, regulacje europejskie i krajowe, a także licencje Creative Commons. Seminarium odbyło się 20 razy. Łącznie przeszkolono 398 osób. Na początku 2017 r. program został poddany ewaluacji. Najczęściej zgłaszanym postulatem była potrzeba ilustrowania zagadnień przykładami i praktyką. Ponad 94% ankietowanych oceniło szkolenie bardzo dobrze lub doskonale. Po tak pozytywnej ocenie, szkolenie od 2018 r. będzie stałym elementem akredytowanego programu podnoszenia kompetencji serbskich bibliotekarzy, a także systematycznie będzie rozbudowywane o nowe zagadnienia związane z teorią i praktyką prawa autorskiego i własności intelektualnej.

Sara Benson (University of Illinois at Urbana-Champaign, USA) w prezentacji *Copyright Mini-Series: A Train the Trainer Approach to Disseminating Copyright Knowledge*

[1] Od 2013 r. bibliotekarze serbscy mają obowiązek podnoszenia swoich kwalifikacji poprzez uczestnictwo w akredytowanych przez Serbskie Ministerstwo Kultury szkoleniach zawodowych.

to Subject Liaison Librarians podzieliła się swoimi doświadczeniami i wnioskami z prowadzonych przez nią szkoleń z zakresu prawa autorskiego dla bibliotekarzy. Zdaniem autorki w uczeniu o prawach autorskich kluczowa jest zmiana metody edukacji z tradycyjnej: wykład – sesja pytań i odpowiedzi – wnioski, na aktywizującą uczestników szkolenia, odbywającą się w sekwencji: przedstawienie problemu – praca w grupach – prezentacja wyników pracy grup – wnioski. Dobrą praktyką, zdaniem referentki, jest bazowanie na przykładach z życia codziennego oraz wykorzystywanie multimedialnych elementów, np. tworzenie i prezentowanie krótkich filmów szkoleniowych – dobrym przykładem jest kanał Sary Benson w serwisie YouTube https://www.youtube.com/channel/UCC_GmHipQ1WRKZyus2JF5WQ .

Dwa ostatnie wystąpienia dotyczyły praktycznego aspektu edukacji informacyjnej – edukacji przez przykład – w bibliotekach polskich oraz wspieraniu bibliotek australijskich w podejmowaniu ryzyka prawnego.

Joanna Potęga (Biblioteka Główna APS im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie) przedstawiła wyniki badań przeprowadzonych z Agnieszką Wróbel (Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie), dotyczących identyfikacji praw autorskich na stronach internetowych polskich bibliotek naukowych oraz akademickich (*Are We Information Literacy Advocates? Really? An Analysis of Copyright Identification on the Websites of Polish Academic and Research Libraries*). W kontekście zaangażowania bibliotek w propagowanie wiedzy o prawach autorskich, licencji Creative Commons oraz ruchu Open Access autorki zestawiły tę aktywność z praktyką informowania użytkowników o prawnych aspektach korzystania z treści zamieszczanych na stronie internetowej biblioteki. Na 412 przeanalizowanych bibliotek 367 miało swoją reprezentację w Internecie (jako osobna strona WWW lub podstrona instytucji/uczelni), z czego 66% (243) posiadało oznaczenie Copyright („Wszystkie prawa zastrzeżone"), a tylko 1% (3 biblioteki) udostępniało swoje treści na licencjach Creative Commons. Pomimo że 81 polskich bibliotek informuje na swoich stronach internetowych o otwartych zasobach, licencjach Creative Commons czy ruchu Open Access, same jednak nie dają dobrego przykładu. W wystąpieniu *Letting Go of Certainty: Getting Librarians and Archivists To Take Risks*, Jessica Coates (Australian Libraries Copyright Committee and Australian Library and Information Association, Australia) przedstawiła działania ALCC na rzecz wzmacniania bibliotekarzy i archiwistów w umiejętnym wykorzystywaniu przepisów australijskiego prawa autorskiego. W przekonaniu autorki, biblioteki i archiwa w Australii w kwestii przestrzegania praw autorskich są instytucjami konserwatywnymi. Wielokrotnie prowadzi to do niewykorzystywania możliwości dawanych przez australijskie prawo. Zdaniem prelegentki ryzyko procesowe w przypadku tych instytucji jest bardzo niskie, dlatego osobiście zachęca bibliotekarzy do podejmowania wyzwania i ryzykowania mniej restrykcyjnym podejściem do przepisów prawa autorskiego. Zadaniem ALCC jest przede wszystkim uświadamianie pracowników instytucji poprzez szkolenia, co mogą robić w ramach przepisów prawa autorskiego. Obecnie przygotowywany jest przewodnik zarządzania ryzykiem prawnoautorskim („Copyright Risk Management Guide").

W kolejnym panelu „Library Education Workshops in the European Union and Survey on LIS Education in North America" zaprezentowane zostały dwa wystąpienia. Vincent Bonnet (European Bureau of Library, Information and Documentation Association (EBLIDA), Netherlands) w prezentacji *Copyright Basics: Impact of Copyright Reform in Europe on Librarians' Daily Lives* podkreślił rolę bibliotek i biblio-

tekarzy w procesie reformy prawa autorskiego w Europie. Zapowiadana reforma może w znaczny sposób zmienić dostęp do informacji i treści w bibliotekach i instytucjach kultury. Stąd istotne jest, by instytucje te w aktywny sposób uczestniczyły w tym procesie reformy prawa, a ich działania wspierane były m.in. przez EBLIDA. Obecnie EBLIDA na bieżąco przesyła swoim członkom materiały dotyczące reformy, organizuje spotkania z członkami Parlamentu Europejskiego w Brukseli, a także zachęca do organizowania spotkań na poziomie lokalnym. W przekonaniu prelegenta istotnym jest podnoszenie świadomości i znajomość problemów prawa autorskiego wśród pracowników i użytkowników bibliotek. Tu EBLIDA proponuje także organizowanie spotkań przy okazji imprez odbywających się w bibliotekach (tak, by nie generować dodatkowych kosztów dla uczestników), zachęca do udziału w webiniariach EBLIDA (prezentujących kwestie legislacyjne na poziomie europejskim oraz – osobno – krajowym). Zleca również angażowanie stowarzyszeń krajowych.

Z kolei Dick Kawooya (University of South Carolina, USA) w wystąpieniu *Library and Information Science Curriculum in a Changing Professional Landscape: The Case of Copyright and Legal Education in North America* przedstawił wyniki badania sylabusów przedmiotów dotyczących zagadnień prawa autorskiego z 13 uniwersytetów ze Stanów Zjednoczonych prowadzących studia z informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Badaniem objęto programy z lat 2006-2015, a rezultat pokazał dynamikę ich pozytywnych zmian: zwiększenia liczby godzin, lektur i zagadnień prezentowanych na tych kursach. Przykładowo, na Uniwersytecie Michigan kurs „Intellectual Property and Information Law" w 2015 r. obejmował 15 tematów, podczas gdy w 2006 r. tylko 6. Niemniej, zdaniem badacza, amerykańskie studia z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa potrzebują koordynacji w opracowywaniu programów nauczania oraz standaryzacji, tak, by były one adekwatne do zmieniającego się otoczenia prawnego oraz codziennych problemów bibliotek i bibliotekarzy. Koordynacja ułatwiłaby wymianę doświadczeń pomiędzy praktykami i bazowanie w nauczaniu na realnych przykładach (analizy przypadków), a także umożliwiłaby lepsze dostosowanie kursów do standardów akredytacyjnych American Library Association (ALA), ponieważ obecnie nie wszystkie kursy spełniają te kryteria.

W ostatnim panelu „Librarians Teaching Faculty and Students: Copyright Literacy in Higher Education" prelegenci ze Stanów Zjednoczonych (4 wystąpienia), Europy (Niemcy) oraz Afryki (Kenia) podzielili się swoimi doświadczeniami, a także obserwacjami dotyczącymi edukacji prawnoautorskiej dla studentów na poziomie studiów licencjackich, magisterskich i doktoranckich.

Min Chou (New Jersey City University Library, USA) w wystąpieniu *Academic Libraries' Role in Teaching about Copyright and Fair Use* przedstawiła, na podstawie badań realizowanych na potrzeby własnej rozprawy doktorskiej, rekomendacje dla bibliotek szkół wyższych w zakresie edukacji prawnoautorskiej. Istotne jest, by uczelnia macierzysta miała opracowaną politykę dotyczącą prawa autorskiego, w szczególności w zakresie dozwolonego użytku. W tworzeniu takiej polityki powinny wziąć udział wszystkie zainteresowane strony, zarówno władze, wykładowcy, studenci, jak i bibliotekarze. Prelegentka podkreśliła, że biblioteki uniwersyteckie odgrywają kluczową rolę w edukacji prawnoautorskiej na podstawowym poziomie i powinny wspierać wdrażanie w programach nauczania wytycznych opracowanych przez Association of College & Research Libraries (ACRL, ALA, „Framework for Information

Literacy for Higher Education"). Rolą bibliotek jest również promowanie wśród wykładowców i studentów praw i obowiązków wynikających z dozwolonego użytku.

Rodney Malesi (United States International University-Africa, Kenya) przybliżył w swoim wystąpieniu *Building Information Literacy in Copyright, Licensing, and Related Legal Matters: A USIU-Africa Library Experience* opracowany i wdrożony w bibliotece USIU-Africa program edukacji informacyjnej, który opiera się na dwóch założeniach: uczenia się przez całe życie – podnoszenia kultury uczenia się oraz odpowiedzialności i przestrzegania standardów zawodowych i etycznych. W programie tym realizowane są takie zagadnienia jak: korzystanie z katalogów bibliotek (OPAC), badania naukowe, komunikacja naukowa, wyszukiwanie informacji i przeszukiwanie baz danych, cytowanie, media społecznościowe. Ważnym elementem wspomnianego programu edukacji informacyjnej jest prawo autorskie i dozwolony użytek. W jego ramach prowadzone są zajęcia dotyczące podstawowych pojęć i definicji prawnych, przepisów prawa autorskiego, dozwolonego użytku, plagiatu oraz domeny publicznej i licencji Creative Commons. Zdaniem prelegenta, wyzwania stojące przed bibliotekarzami realizującymi program edukacji informacyjnej w bibliotece USIU-Africa to nieustająca edukacja własna w zakresie prawa autorskiego, pozyskiwanie wsparcia wykładowców akademickich, a także utrzymywanie zainteresowania studentów m.in. poprzez łączenie różnych technik, metod i środków nauczania.

Z kolei Kathy Kristie Anders i Emilie Algenio (Texas Agricultural and Mechanical University, USA) przedstawiły program edukacji informacyjnej wdrożony na ich uczelni „Copyright Education for Graduate Students: A Scalable Model". Wyzwaniem przy prowadzeniu szkoleń była liczba studentów – 14 tys. – objętych programem, dlatego zdecydowano się na edukację trzystopniową. Pierwszy stopień – obowiązkowy dla wszystkich kurs online zawierający podstawowe pojęcia z prawa autorskiego i dozwolonego użytku. Drugi – zaawansowane warsztaty dla mniejszych grup prowadzone metodą tradycyjną, jak również online. W zależności od kierunku studiów, warsztaty te mogły być obowiązkowe, jako przedmiot w toku studiów, ale mogą w nich również partycypować wolni słuchacze. Trzeci, ostatni poziom to konsultacje indywidualne. Ich konieczność często wypływała z warsztatów, gdzie identyfikowano konkretne problemy, bądź też były inicjowane przez samych studentów. Prelegentki podkreśliły, że przy tak dużej skali i realizowanym programie nie jest możliwe skuteczne nauczenie prawa autorskiego wszystkich studentów. Z tego powodu najistotniejsze okazało się to, by po kursach studenci przede wszystkim wiedzieli, gdzie szukać pomocy. Kolejnym wyzwaniem było zwiększenie zasięgu grupy odbiorców warsztatów na poziomie zaawansowanym. Zdaniem autorek do sukcesu tego programu przyczyniły się współpraca i reklama, a także budowanie relacji z uniwersytetem poprzez uczestnictwo w inicjatywach związanych z kształceniem i doskonaleniem zawodowym studentów studiów magisterskich oraz podyplomowych. Dodatkowo planowanie działań zgodnych z wizją i planem strategicznym uczelni zapewnia wsparcie dla realizowanych programów.

Kolejnym mówcą był jedyny na tej sesji przedstawiciel bibliotek publicznych – Armin Talke (Berlin State Library, Germany). W swojej prezentacji pt. *Berlin State Library´s Scientific Publishing Program for PhD Students: Copyright and Much More* przedstawił program „Publish or Perish" adresowany do studentów studiów doktoranckich. Berlin State Library (Staatsbibliothek zu Berlin) zdecydowała się na stworzenie i wdrożenie programu ze względu na to, iż doktoranci stanowią liczną grupę użytkowników biblioteki i bardzo często potrzebują wsparcia w zakresie prawa autorskiego. Cały kurs

składa się z czterech modułów, a w każdym z nich są zawarte elementy prawa autorskiego oraz dozwolonego użytku. W module pierwszym poruszane są ogólne zagadnienia związane z publikacją rozprawy doktorskiej (m.in. wybór wydawcy, zasady recenzji, plagiaty, cytowania, licencje). Moduł drugi to publikowanie w modelu Open Access (tu omawiana jest m.in. zielona i złota droga publikowania, otwarte licencje). W module trzecim szczegółowo przedstawiane są zagadnienia związane z wykorzystywaniem w pracach fotografii, a moduł ostatni dotyczy zarządzania danymi badawczymi – ich archiwizowania, zabezpieczania, udostępniania i ochrony prawnej.

Swoimi refleksjami w wystąpieniu *The Scope of Copyright Education* na temat edukacji prawnoautorskiej podzieliła się Janice T. Pilch (Rutgers, The State University of New Jersey, USA). Zdaniem prelegentki w tradycyjnym modelu nauczania o prawie autorskim (w USA) następuje koncentracja przede wszystkim na zrozumieniu sytuacji prawnej i odniesieniu jej do obowiązujących przepisów prawa. Edukacja w zakresie praw autorskich powinna uwzględniać różne perspektywy, przedstawiając nie tylko strukturę, ale i kontekst informacji. Obok nauczania, jak przestrzegać prawa, ważne jest też uczenie myślenia o prawie autorskim w szerszych perspektywach. Często w przedstawianej informacji o prawach autorskich ścierają się interesy różnych grup z coraz silniejszym naciskiem na korzyści firm komercyjnych, nierzadko wykorzystujących projekty akademickie jako narzędzie pomagające zachować pozory neutralności ich działalności. Coraz trudniej jest rozróżnić, zwłaszcza odbiorcy niebędącemu biegłym w prawie autorskim, co jest lobbingiem, co marketingiem, a co treścią edukacyjną.

W ostatnim wystąpieniu *Copyright Education and the Undergraduate Student*, Jane Nichols i Michaela Willi-Hooper (Oregon State University Libraries and Press, USA) przedstawiły program edukacji o prawie autorskim realizowany dla studentów studiów licencjackich na kursie literatury angielskiej. Program przygotowany został we współpracy z biblioteką uniwersytecką i opiera się na modelu nauczania opracowanym przez Char Booth „USER Model" (**U**nderstand, **S**tructure, **E**ngage, **R**eflect; autorki nie omówiły szczegółowo tego modelu odsyłając do artykułu: https://americanlibrariesmagazine.org/2010/04/30/build-your-own-instructional-literacy/). Celem programu jest pokazanie społecznego, politycznego i ekonomicznego kontekstu tworzenia informacji i wiedzy oraz nauczenie studentów etycznego korzystania z prac innych autorów. Prelegentki zaproponowały kursantom spojrzenie na prawo autorskie z własnej perspektywy – „ja jako autor i moje prawa" – koncentrując się na tym, by zrozumieli oni przede wszystkim ideę ochrony prawnoautorskiej. Ponadto na kursie przedstawiane są zagadnienia dotyczące domeny publicznej, dozwolonego użytku oraz licencji Creative Commons. Z doświadczeń autorek wynika, że najlepszą metodą na zaangażowanie uczestników jest bazowanie na przykładach z życia codziennego i na tej podstawie przygotowywanie scenariuszy przypadków do dyskusji na zajęciach.

Podsumowując kongresowe wystąpienia poświęcone *information literacy* można zaryzykować tezę, że ta tematyka *sensu stricto* była nieszczególnie eksploatowana w tym roku. Z drugiej strony nie należy zapominać, że edukacja i kompetencje informacyjne, to jedna z kluczowych umiejętności XXI w., zatem towarzysząca właściwie wszystkim procesom informacyjno-bibliotecznym związanym z pracą dla i z użytkownikami informacji. Stąd być może odejście od tradycyjnie pojmowanego i definiowanego terminu *information literacy*, na rzecz większego skupienia na kształtowaniu umiejętności krytycznego myślenia i wykorzystywania różnych źródeł informacji – w przypadku omawianych przez nas wystąpień – prawnych i audiowizualnych. Z wystąpień za-

prezentowanych w sesji zewnętrznej jasno wynika, że to biblioteki i ich bibliotekarze, jako kustosze informacji, odgrywają znacząca rolę w podnoszeniu kompetencji swoich użytkowników w zakresie edukacji prawnoautorskiej.

Joanna Potęga
Biblioteka Akademii Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej

Agnieszka Wróbel,
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Zuza Wiorogórska
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego

Tekst wpłynął do Redakcji 13 listopada 2017 r.

Kongres IFLA we Wrocławiu – Droga do sukcesu

Od Kongresu IFLA we Wrocławiu minęło już kilka miesięcy, wszyscy odtrąbili wielki sukces, może więc warto przypomnieć kilka osób i faktów, bez których nie byłoby tego wielkiego wydarzenia.

Idea organizacji Kongresu narodziła się na jednym z wyjazdowych posiedzeń Krajowej Rady Bibliotecznej, w Elblągu, a jej pomysłodawcami byli: Tomasz Makowski – dyrektor Biblioteki Narodowej oraz piszący te słowa. Niemałą rolę odegrał też Jacek Nowiński – dyrektor Biblioteki Elbląskiej, który nie tylko nas gościł, ale też przy wieczornych rozmowach w różny sposób wspierał w rodzeniu się dobrych pomysłów. Kolejną wielką postacią był prezydent Wrocławia Rafał Dutkiewicz, któremu pomysł organizacji wielkiego święta bibliotekarzy we Wrocławiu bardzo się spodobał. Uznał, że może to być świetna promocja miasta. Przekonał go m.in. argument, że bibliotekarze to grupa zawodowa bardzo opiniotwórcza w swoich krajach i jeśli wyjadą z Wrocławia zadowoleni, wówczas staną się najskuteczniejszą i najtańszą formą reklamy miasta. Od tego momentu, mając zielone światło, rozpoczęliśmy starania o pozyskanie sprzymierzeńców. Kolejnym okazał się ówczesny minister kultury i dziedzictwa narodowego Bogdan Zdrojewski, którego wspólnie odwiedziliśmy z T. Makowskim i uzyskaliśmy jego błogosławieństwo. Ogromną rolę odegrała Sekretarz Generalna IFLA Jennifer Nicholson, która przybyła do Wrocławia w 2011 r. na Europejski Kongres Kultury. Spotkała się z prezydentem Dutkiewiczem i stała się

wielką propagatorką Kongresu we Wrocławiu, zachęcając nas do złożenia wspólnej aplikacji, za której przygotowanie odpowiadały głównie dwie osoby: Katarzyna Ślaska – wicedyrektor Biblioteki Narodowej oraz Magdalena Piasecka – prezes Convention Bureau we Wrocławiu. W rezultacie, w 2014 r. została złożona wspólna aplikacja podpisana przez prezydenta Dutkiewicza, dyrektora Makowskiego oraz prezes Stefańczyk. Efektem tych starań była wizyta Komisji Akredytacyjnej w lutym 2015 r., w której ważną rolę, oprócz wspomnianej już Jennifer Nicholson, odegrały Lynne Rudasill z Uniwersytetu Illinois oraz Josche Ouwerkerk z IFLA. Nieoficjalnie w kwietniu, a oficjalnie na Kongresie IFLA w Kapsztadzie ogłoszono, że organizatorem 83. Kongresu IFLA będzie Wrocław.

Przez cały okres trwania Kongresu w RPA uczestniczyli w nim, w charakterze obserwatorów, M. Piasecka oraz Jakub Grudniewski z Convention Bureau – fundacji powołanej przez miasto oraz Halę Stulecia do organizacji wielkich eventów. Obecny był także Rafał Dutkiewicz, który zaprezentował uczestnikom walory Wrocławia.

Zgodnie w wymogami IFLA nastąpił swoisty trójpodział zadań. Miasto, w imieniu którego działała Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu, odpowiadało za stronę finansową i organizacyjną przedsięwzięcia, Biblioteka Narodowa wspólnie z IFLA za część programową, zaś Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich za wolontariat. Tu ogromną pracę wykonała przewodnicząca Zarządu Okręgu SBP we Wrocławiu – Joanna Golczyk.

W związku z powołaniem M. Piaseckiej na wiceprezydenta Wrocławia jej obowiązki przejął J. Grudniewski – nowy prezes Convention Bureau, który wraz ze wspaniałym zespołem CB odpowiadał za sprawy organizacyjne. Warto wspomnieć jeszcze o jednej osobie, Pauli Matuszak z Hali Stulecia, na której barkach spoczywała ogromna odpowiedzialność za sprawne przygotowanie Hali, Centrum Biznesowo-Konferencyjnego oraz budynku IASE, w których odbywały się spotkania.

Ważnym elementem Kongresu była ceremonia otwarcia, z udziałem wicepremiera Piotra Glińskiego, w trakcie której zaprezentowano spektakl „Krótka historia Wrocławia" w reżyserii Kamila Przybosia, który został znakomicie przyjęty przez uczestników.

Ogromnym wyzwaniem dla organizatorów był także Wieczór Kulturalny, przede wszystkim przetarg na catering dla 3 tys. osób. Świetnym rozwiązaniem, którego autorkami były M. Piasecka i K. Ślaska, było zakończenie prezentacji kilku polskich tańców narodowych wspólnym polonezem, w którym uczestniczyło ponad tysiąc osób oraz pokaz multimedialnej fontanny. Warto jeszcze wspomnieć o znakomitym moderatorze, zarówno ceremonii otwarcia, jak i wieczoru kulturalnego, Pawle Gołębskim.

Niech za ocenę wrocławskiego Kongresu posłużą słowa wypowiedziane w prywatnej rozmowie przez Donnę Scheeder – prezydent IFLA, że był to jeden z najwspanialszych Kongresów, w którym uczestniczyła w ostatnich kilkunastu latach. Wielu uczestników wyjeżdżało z Wrocławia zachwyconych atmosferą Kongresu, zauroczonych miastem, z przekonaniem, że na pewno tu jeszcze wrócą. Z punktu widzenia Wrocławia, który przeznaczył niemałe pieniądze na organizację Kongresu, miasto stało się dużo bardziej rozpoznawalne w świecie.

Andrzej Ociepa
Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu

Tekst wpłynął do Redakcji 18 listopada 2017 r.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2017 z. 4
PL ISSN 0033-202X

„BIBLIOTEKARZ NOWEJ GENERACJI"

Ogólnopolska Konferencja Naukowa

(Płock, 6 października 2017 r.)

W dniu 6 października 2017 r. odbyła się w Płocku Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Bibliotekarz nowej generacji", zorganizowana w ramach obchodów 80-lecia Książnicy Płockiej im. Władysława Broniewskiego, 50-lecia czasopisma naukowego „Humanizacja Pracy" oraz 100-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Organizatorami konferencji byli: Książnica Płocka, Katedra Socjologii Polityki i Moralności Instytutu Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego oraz Oddział Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Płocku. W spotkaniu uczestniczyło około 150 słuchaczy i 11 referentów.

Konferencję rozpoczęła dyrektor Książnicy Płockiej Joanna Banasiak witając gości honorowych i przedstawicieli instytucji, które objęły wydarzenie patronatem honorowym. Życzenia Jubilatom złożyła w imieniu swoim, pracowników Katedry Informatologii i Bibliologii oraz społeczności studenckiej – Mariola Antczak, wręczając dyrektor Książnicy Płockiej upominek książkowy dla czytelników biblioteki. Warto nadmienić, że oferowane publikacje: *Inspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia* (2017) i *Nowoczesne technologie czy tradycyjne metody? O różnych tendencjach w krzewieniu kultury czytelniczej młodego pokolenia* (2017) – zredagowane przez pracowników Katedry – były współwydane przez Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (dalej SBP).

Sesję plenarną prowadziła Danuta Walczak-Duraj z Uniwersytetu Łódzkiego. W ramach wprowadzenia do konferencji mówiła o społecznych funkcjach współczesnego bibliotekarza, wśród których za najważniejsze uznała budowanie kapitału ludzkiego i społecznego. Wspomniała również o Kongresie IFLA, który odbył się w sierpniu 2017 r. we Wrocławiu. Krótko opisała najważniejsze cele Kongresu, podkreśliła rolę polskiego miasta w jego organizacji i – powołując się na najciekawsze wystąpienia – omówiła priorytetowe role bibliotek i bibliotekarzy we współczesnym świecie,.

Na pytanie *Jak teoria trzeciego miejsca staje się praktyką w Książnicy Płockiej?* odpowiadała jako prelegentka Joanna Banasiak – dyrektorka Książnicy Płockiej im. Wła-

dysława Broniewskiego. Przywołując źródłosłów „trzeciego miejsca" – książkę Raya Oldenburga *The Great Good Place* wydaną w Nowym Yorku w 1989 r., udowadniała, że biblioteka – po pracy i domu – to wspaniałe miejsce nie tylko do wypożyczania książek, ale również do spotkań, zarówno formalnych, jak tych mniej. Powołując się na słowa Umberto Eco zawarte w traktacie *O bibliotece,* w których autor przewiduje, że przeobrazi się ona stopniowo w „machinę spędzania wolnego czasu", prelegentka wymieniała działania Książnicy Płockiej, które udowadniają prawdziwość tych proroczych słów. Biblioteka jako przestrzeń neutralna sprzyja spotkaniom, pozwala na relaks, uzewnętrznienie emocji, rozmowę. Joanna Banasiak zwróciła uwagę na to, że to seniorzy wybrali bibliotekę na trzecie miejsce. Do biblioteki zaproszono również mamy z dziećmi, aby wspomóc je w byciu rodzicami, umożliwić wzajemne kontakty z osobami w podobnej sytuacji, nie zapomniano również o tatusiach. Podczas wystąpienia autorka podała informacje o akcjach książnicy: Nocy Muzeów, „Płock w dźwiękach i obrazach", klub „Chotomek" dla dzieci i ich mam, klub czytających rodzin „Chcemisie". Pani dyrektor stwierdziła, że w życiu mogą nas prowadzić ścieżki konieczności i ścieżki wyboru, ale do biblioteki mogą nas prowadzić jedynie ścieżki wyboru. Wypowiedź wzbogacała prezentacja multimedialna, pełna zdjęć z opisywanych inicjatyw. Można było odczuć, jak ważną dla miasta Płocka jest Książnica, która towarzyszy mieszkańcom od 80 lat.

Kolejna wypowiedź należała do Iwo Hryniewicza z Zakładu Wypożyczania Krajowego i Zagranicznego Biblioteki Narodowej. Jej przedmiotem były *Academica i Polona.* Prelegent podkreślał, że to „nowa jakość dostępu do kultury". *Academica* zgromadziła ponad 1 mln publikacji udostępnionych czytelnikom Biblioteki Narodowej i nie tylko. I. Hryniewicz podkreślał – idące w parze z nową inicjatywą – zniesienie kosztów wypożyczeń międzybibliotecznych. Zachęcał przedstawicieli bibliotek do uczestnictwa w przedsięwzięciu, które jest bezpłatne. W Polsce aż 348 bibliotek uczestniczy w *Academice* i ma możliwość korzystania ze zgromadzonych tam zbiorów. Wypowiedź prelegenta zakończyła refleksja o roli nowoczesnych technologii w ułatwianiu i umożliwianiu dostępu do zbiorów, które dotychczas były nieosiągalne w miejscu zamieszkania dla wielu czytelników i badaczy.

Spośród referentów wyróżniła się pisarka i publicystka, pedagog-terapeuta, Ewa Nowak, która przygotowała wystąpienie *Czytam sobie, czyli jak nie stracić raz pozyskanego czytelnika.* Powołując się na dane z raportów Biblioteki Narodowej dotyczących statystyk czytelniczych Polaków nadmieniła, że mogą być „statystyki pozytywne" i „negatywne". „Dlaczego – pytała prelegentka – częściej przedstawiamy Polaków w złym świetle nie podkreślając pozytywnych wskaźników?". Zastanawiała się, czy to nie dorośli mówią młodzieży o tym, że nie lubi czytać. Autorka zauważyła, że 7-letni czytelnik łatwo może stracić zainteresowanie czytaniem, jeżeli nie „podsunie" mu się odpowiedniej książki. Za wartościową serię uznała „Czytam sobie fakty", zwracając uwagę na szatę graficzną wydań. „Te książki udają, że są dla dorosłych" – stwierdziła E. Nowak. „Bycie nastolatkiem – dodała – jest gehenną. Człowiek jest już dorosły, a nic mu nie wolno". Słuchacze żywo reagowali na śmiałe i czasami kontrowersyjne wypowiedzi autorki. Dało się odczuć, że osobiste spostrzeżenia referentki, np. „*Zmierzch* to współczesna *Trędowata*", „Lewandowski nie stoi na plakatach z książką", „…gdyby książki były drogie i długo by się na nie czekało, nastolatkowie by je czytali…", „…są biblioteki dla dzieci, są dla dorosłych, a gdzie są biblioteki dla młodzieży?", nie są pozbawione prawdy i głębszej refleksji.

Kolejny głos w wystąpieniach należał do reprezentantki Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego, Moniki Wachowicz. Referentka mówiła o wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych w upowszechnianiu kultury czytelniczej wśród dzieci i młodzieży. Wystąpienie rozpoczynało wprowadzenie dotyczące definiowania pojęcia „technologie informacyjne" oraz synonimów tego wyrażenia. M. Wachowicz opisała cechy charakterystyczne pokolenia „ekranolatków". Stwierdziła, że rynek oferuje obecnie mnóstwo aplikacji, które mogą urozmaicić wprowadzanie do kultury czytelniczej młodego pokolenia. Podkreślała, że aplikacji należy używać z rozsądkiem, aby forma nie przeważała nad treścią oraz dostosowywać odpowiednie projekty do wieku odbiorców. Prelegentka pokazała możliwości wykorzystania przykładowych aplikacji do zajęć z czytelnikami. Jako egzemplifikacja książki z rozszerzoną rzeczywistością posłużyło najnowsze wydanie *Małego księcia* Antoine de Saint Exupéry'ego. Za pomocą odpowiedniej aplikacji, możliwej do ściągnięcia na smartfon, po użyciu kodu QR możemy przenieść się w świat trójwymiarowy, w którym bohater spaceruje po swojej planecie, wysłuchać muzyki, pograć w proste gry (polegające m.in. na usuwaniu baobabów z planety księcia).

Ostatnim wystąpieniem w pierwszej części konferencji była prelekcja Joanny Pasztaleniec-Jarzyńskiej, reprezentującej Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Autorka referatu mówiła o roli Stowarzyszenia w zakresie profesjonalizacji zawodu bibliotekarza i integracji środowiska. Przywoływała najważniejsze wydarzenia z historii organizacji oraz porządkowała informacje na jego temat. Ciekawym aspektem wystąpienia było przywołanie wymagań, dawniej niezbędnych, do pełnienia funkcji „urzędników bibliotecznych". Egzaminy państwowe obejmowały m.in. znajomość dwóch języków obcych, ogólną wiedzę o ustroju państwa, wiedzę z zakresu bibliotekarstwa i bibliografii, znajomość organizacji i historii bibliotek przynajmniej z jednego kraju za granicą. J. Pasztaleniec-Jarzyńska przedstawiła ponadto obecną działalność wydawniczą SBP.

W drugiej sesji plenarnej, której przewodniczyła dyrektor Książnicy Płockiej, pierwsze wystąpienie należało do Beniamina Muszyńskiego z Akademii Krakowskiej im. A. F. Modrzewskiego, który w przejrzysty sposób zaprezentował zalety wykorzystania gier książkowych w promocji czytelnictwa w bibliotece. Ciekawa prezentacja przykładów gamebooków przydatnych w pracy z młodym czytelnikiem została poprzedzona ogólną refleksją teoretyczną, dotyczącą problematyki gier książkowych, uzupełnioną o zarys historyczny rozwoju tego zagadnienia w perspektywie anglosaskiej oraz na gruncie polskim. Warte przytoczenia wydają się zalety zastosowania gier książkowych wymienione przez Muszyńskiego takie jak: możliwość współtworzenia fabuły gamebooka przez jego czytelników oraz funkcja biblioterapeutyczna tego typu literatury.

Kolejny prelegent – Grażyna Walczewska-Klimczak z Biblioteki Narodowej – przedstawiła podstawowe założenia i wnioski płynące z realizacji rządowych programów wspierających czytelnictwo dzieci i młodzieży z lat 2014-2016 w ujęciu syntetycznym opartym na wynikach badań zawartych w raporcie BN oraz sprawozdaniach MEN. Autorka wymieniła formy współpracy różnego typu bibliotek w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa. Szczególnie ciekawym zabiegiem było zamieszczenie w wystąpieniu danych opisowych zawierających opinię bibliotekarzy na temat przebiegu współpracy w ramach realizacji Priorytetu 2.0. Prelegentka postulowała konieczność opracowania odpowiednich kryteriów ewa-

luacyjnych dotyczących realizacji programu, co pozwoliłoby na właściwą ocenę zaangażowania uczestniczących w nim partnerów. Zdaniem Walczewskiej-Klimczak biblioteki partnerskie, różnicując wagę efektów uzyskanych dzięki wdrożeniu Priorytetu 2.0, odwoływały się przede wszystkim do własnych misji. Działania zmierzające do optymalizacji modelu współpracy bibliotek partnerskich nie powinny się opierać na krytyce dotychczasowych działań, ale na zacieśnianiu współpracy (być może z udziałem animatora współpracy środowiskowej).

Dużym zainteresowaniem cieszyło się wystąpienie Przemysława Kowalskiego, który w interesujący sposób nakreślił sylwetkę współczesnego bibliotekarza jako „człowieka orkiestry". Barwne, wykorzystujące elementy gry językowej, momentami prowokujące rozważania, dotyczące społeczeństwa informacyjnego i wyzwań stających przed bibliotekarzami nowej generacji, zostały uzupełnione przykładami dobrej praktyki realizowanymi w Bibliotece Publicznej Miasta i Gminy Piaseczno. Należą do nich m.in. zajęcia edukacyjne z kodowania, języka obcego (j. angielski); wykłady z literatury (we współpracy z Uniwersytetem Trzeciego Wieku); „mały wolontariat" – spotkania małych czytelników z przedstawicielami różnych zawodów; ogólnopolskie akcje czytelnicze np.: „Tydzień z Internetem"; spotkania autorskie m.in. z youtuberami (CyberMarian). Parafrazując słowa Kowalskiego –„bibliotekarz orkiestra" najlepiej sprawdza się w „orkiestrze", tj. we współpracy z innymi bibliotekarzami.

Następnie głos zabrał Dariusz Sędek, który w swoim wystąpieniu przybliżył uczestnikom konferencji różne sposoby promocji książek wykorzystywane przez pracowników wydawnictwa „Nasza Księgarnia". Autor w jasny i zwięzły sposób wymienił zalety i wady poszczególnych form promocji, zarówno tej w tradycyjnej, jak również medialnej i w cyfrowej postaci (np. blogi, media społecznościowe). Nie zabrakło również informacji o eventach i targach dla wydawców czy współpracy wydawnictwa z bibliotekami i innymi instytucjami kultury. Na szczególną uwagę zasługuje funkcjonujący na oficjalnej stronie wydawnictwa serwis biblioteczny stanowiący istotne źródło informacji o możliwościach współpracy, oraz będący znacznym ułatwieniem w komunikacji z bibliotekarzami.

Jako ostatnia w tej sesji plenarnej wystąpiła Karolina Milczarek, przedstawicielka Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji. Prelegentka przypomniała uczestnikom podstawowe założenia oraz projekty fundacji. W swoich rozważaniach skoncentrowała się przede wszystkim na zagadnieniach związanych z programem Erasmus+ oraz możliwościach skorzystania z jego dobrodziejstw przez biblioteki. Omawiając strukturę programu referentka zwróciła szczególną uwagę na dwa typy działań, których beneficjentami mogą być książnice. Udział w tego typu akcjach jest bowiem możliwy zarówno w mikro- jak i makroskali – jeśli chodzi o zakres i zasięg projektu. W ramach dofinansowania można uzyskać nie tylko środki i możliwość wysyłania pracowników na szkolenia zagraniczne, konferencje, kursy językowe, praktyki w wiodących bibliotekach ale również (po spełnieniu określonych warunków) zapewnić udział w programie własnym czytelnikom.

Oficjalnym obradom konferencyjnym towarzyszyły nieoficjalne, ale równie ciekawe i inspirujące dyskusje, które były podejmowane spontanicznie przez uczestników konferencji podczas przerwy pomiędzy kolejnymi sesjami. Spotkanie było znakomitą okazją do nawiązywania nowych form współpracy w ramach środowiska bibliotekarskiego. Zarówno piękne wnętrza Muzeum Diecezjalnego w Płocku,

jak i ciekawe wystąpienia oraz przykłady dobrych praktyk bibliotecznych jak najlepiej świadczą o organizatorach konferencji, ale też napawają optymizmem co do przyszłości zawodu bibliotekarza.

Mariola Antczak
Katedra Informatologii i Bibliologii UŁ

Monika Wachowicz
Katedra Informatologii i Bibliologii UŁ

Tekst wpłynął do Redakcji 12 października 2017 r.

„TWORZENIE NARODOWEGO ZASOBU BIBLIOTECZNEGO"

Konferencja naukowa

(Warszawa, 12 października 2017 r.)

Po cyklu konferencji, związanych z ideą narodowego zasobu bibliotecznego, zorganizowanych przez Centralną Bibliotekę Wojskową, wspomaganą niejednokrotnie przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich[1], ogólnokrajowe spotkanie poświęcone temu właśnie problemowi przygotowała Biblioteka Narodowa w Warszawie. Okazją do konferencji stało się umieszczenie w bibliotece cyfrowej Polona dwumilionowego obiektu[2]. Jest nim seria zdjęć urny z prochami rękopisów i starodruków z gmachu Biblioteki Ordynacji Krasińskich. Dokumenty zostały spalone przez Niemców tuż po powstaniu warszawskim, w październiku 1944 r. Obraz tego symbolicznego „egzemplarza" wprowadził uczestników konferencji w tematykę ochrony polskiego dziedzictwa kultury, nauki i sztuki.

Uroczystego otwarcia spotkania dokonał dyrektor książnicy narodowej, Tomasz Makowski, który powitał gości przybyłych na obrady oraz scharakteryzował nowe funkcjonalności Polony jako narzędzia zabezpieczającego zabytki dokumentalne. So-

[1] Np. *Narodowy Zasób Biblioteczny – potrzeby i możliwości* (11 września 2007 r., przy udziale Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich), *Ochrona Narodowego Zasobu Bibliotecznego w czasie pokoju, kryzysu i wojny – teoria i praktyka* (9-10 września 2008 r.), *Ochrona Narodowego Zasobu Bibliotecznego: digitalizacja i konserwacja tradycyjna* (14 kwietnia 2010 r., przy udziale Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz Stowarzyszenia Ruch Wspólnot Obronnych), *Ochrona narodowego zbioru bibliotecznego: Digitalizacja i co dalej?* (27 września 2011 r.), *Ochrona Narodowego Zasobu Bibliotecznego w czasie pokoju, kryzysu i wojny* (27 września 2012 r.).

[2] Za dwa lata ma ona liczyć, dzięki współpracy z Biblioteką Jagiellońską w Krakowie, 3 mln obiektów.

nia Wronkowska, kierownik Pracowni Rozwoju Polony, zaprezentowała kolejne udogodnienia systemu, w tym możliwość budowania własnych kolekcji oraz sporządzania osobistych notatek, związanych z przeglądanymi zasobami, zastosowanie technologii Deep Zoom Image, czy wreszcie wyszukiwanie w pełnym tekście.

W drugiej części konferencji, prowadzonej przez dyrektora Makowskiego, wzięło udział niemal stu bibliotekarzy z całej Polski, zainteresowanych problematyką narodowego zasobu bibliotecznego, którzy mieli okazję wysłuchać pięciu referatów oraz wziąć udział w panelu dyrektorów tych placówek, które znalazły się na wykazie sporządzonym z ramienia Rady do spraw Narodowego Zasobu Bibliotecznego.

Układ kolejnych referatów ujawnił problemy historyczne, ale przede wszystkim współczesne, związane z narodowym zasobem bibliotecznym. Jako pierwszy wystąpił ponownie T. Makowski (przewodniczący Rady do spraw Narodowego Zasobu Bibliotecznego), który przedstawił *Dzieje tworzenia narodowego zasobu bibliotecznego* – od 1977 r., gdy ten unikatowy i charakterystyczny jedynie dla Polski projekt był przedmiotem starań Biblioteki Narodowej i Biblioteki Jagiellońskiej[3]. Przegląd kolejnych wydarzeń posłużył prelegentowi do ukazania nowszych osiągnięć w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego Rzeczypospolitej. Wskazał zatem znaczenie *Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*, w której znalazły się zapisy powołujące do życia narodowy zasób biblioteczny, oraz Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 24 listopada 1998 r. *w sprawie ustalenia wykazu bibliotek, których zbiory tworzą narodowy zasób biblioteczny, określenia organizacji tego zasobu oraz zasad i zakresu jego szczególnej ochrony*. W 1999 r., jak przypomniał referent, powołano Radę do spraw Narodowego Zasobu Bibliotecznego, której w pierwszej kadencji, a więc do 2003 r. nie udało się jednak określić, czym jest narodowy zasób biblioteczny. Do tych terminologicznych i kluczowych dla sprawy rozważań wrócono w 2007 r. Planowo podjęte działania pozwoliły ogłosić Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 lipca 2012 r. *w sprawie narodowego zasobu bibliotecznego*. Treść tego dokumentu stała się przedmiotem dalszych, szczegółowych objaśnień T. Makowskiego, ale – co oczywiste – odwoływali się do niego również pozostali prelegenci. Podkreślił fundamentalne przesłanki płynące z Rozporządzenia, istotne dla tych, którzy chcieliby, by ich zbiory lub ich fragment uznać za część narodowego zasobu bibliotecznego. Wspomniał też o ważnym, a przewijającym się wielokrotnie w wypowiedziach, problemie finansowania starań związanych z przygotowaniem i utrzymaniem narodowego zasobu bibliotecznego (największym kosztem jest elektroniczna ewidencja materiałów, ponadto konieczność ich odpowiedniej ochrony). Mówca podkreślił, że narodowy zasób biblioteczny powinien być „korpusem" produkcji piśmienniczej i wydawniczej poloników krajowych i zagranicznych, rozproszonych w bibliotekach państwowych, kościelnych i prywatnych.

Reprezentująca narodową książnicę Ewa Potrzebnicka (pełnomocnik dyrektora Biblioteki Narodowej do spraw narodowego zasobu bibliotecznego, członek Rady do spraw Narodowego Zasobu Bibliotecznego) zanalizowała z kolei problem *Przechowywania narodowego zasobu bibliotecznego*, przywołując stosowne ustawy, wytyczne (międzynarodowe normy) oraz przepisy wewnętrzne instytucji. Autorka wystąpienia skupiła się na zasadach przechowywania liczącego cztery miliony jednostek na-

[3] Nie można zapominać o pracach podjętych przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Biblioteka Zakładu od początku była uczestnikiem projektu.

rodowego zasobu bibliotecznego w Bibliotece Narodowej. Jest on zróżnicowany pod względem formy (np. szkatułki, klocki drzeworytnicze), formatu, materiału i technik zapisu (papirus, pergamin, miedzioryty, dokumenty opatrzone pieczęciami, druki w oprawie z kości słoniowej, fotografie). Zbiorom tym należało – jak podkreśliła prelegentka – zapewnić właściwe bezpieczeństwo, zwłaszcza podczas prac remontowych, niezbędnych dla szczególnej ochrony narodowego zasobu bibliotecznego (np. zmiana systemu oświetlenia, wentylacji i klimatyzacji, wind, wydzielenie stref pożarowych, wymiana instalacji elektrycznych i telekomunikacyjnych). W Bibliotece Narodowej przyjęto istotne zasady jeśli idzie o bezpieczeństwo posiadanych zbiorów: chroni się je przed zanieczyszczeniami powietrza, pyłami, gazami, wahaniami temperatury i pary wodnej, czym zajmuje się kompleksowo Instytut Konserwacji Zbiorów Bibliotecznych. Ważne są także standardy udostępniania, stąd dokumenty kategorii A (wieczyście przechowywane egzemplarze archiwalne), osiągalne są jedynie w Czytelni Humanistycznej. Najdogodniejszym jednak sposobem ich ekspozycji jest – zdaniem E. Potrzebnickiej – Polona, która zabezpiecza zasoby poprzez prezentowanie kopii cyfrowych.

O *Ochronie zbiorów w sytuacjach kryzysowych i zagrożenia konfliktem* mówił podczas spotkania Krzysztof Sałaciński, radca ministra kultury i dziedzictwa narodowego (Wydział Spraw Obronnych i Ochrony Informacji Niejawnych w Biurze Dyrektora Generalnego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego). Prelegent zwrócił uwagę na wiele problemów praktycznych związanych z ochroną narodowego zasobu bibliotecznego. Pomocy technicznej w tym względzie – jak podkreślił – nie sprzyja brak unifikacji działań ochronnych (wynikających z odmiennych warunków lokalowych, a nawet rodzaju biblioteki). Mimo to wskazał kilka podstawowych zasad, jak choćby tę, by podczas opracowania planu zabezpieczenia zasobów wziąć pod uwagę możliwość nawiązania współpracy z przedstawicielami Biura Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego, straży pożarnej, policji, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwa Obrony Narodowej. Proponując bibliotekarzom szczegółowe rozwiązania tytułowych problemów, prelegent położył nacisk na konieczność określenia priorytetów dotyczących ewakuacji zbiorów. K. Sałaciński w podsumowaniu wystąpienia postulował wzmocnienie roli dyrektora Biblioteki Narodowej, jako koordynatora działań w zakresie ochrony narodowego zasobu bibliotecznego. Dyrektor Biblioteki Narodowej miałby pełnić funkcję organu pomocniczego dla bibliotek pragnących włączyć swoje kolekcje do narodowego zasobu bibliotecznego i borykających się z katastrofalnymi dla zbiorów zdarzeniami. To w Bibliotece Narodowej należałoby powołać punkt zbierający informacje o ewentualnych stratach w narodowym zasobie bibliotecznym oraz podjąć badania naukowe w obszarze bezpieczeństwa narodowego zasobu bibliotecznego.

Nieodzowną formą ochrony narodowego zasobu bibliotecznego jest jego zbiorcze zinwentaryzowanie, o czym opowiedziała Zofia Żurawińska, kierownik Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej w referacie *Centralna baza narodowego zasobu bibliotecznego*. Zawartość bazy tworzą te materiały, które zostały zaliczone do narodowego zasobu bibliotecznego i należą do dziewięciu bibliotek: Biblioteki Narodowej, Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich we Wrocławiu, Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, Biblioteki Elbląskiej im. Cypriana Norwida w Elblągu, Biblioteki Śląskiej w Katowicach, Centralnej Biblioteki Rolniczej im. Michała Oczapowskiego w Warsza-

wie, Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu i Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Witolda Gombrowicza w Kielcach. Baza ta – będąc dodatkowym punktem informacji o narodowym zasobie bibliotecznym – obejmuje dane o liczbie zasobów, umożliwia ukazanie danych statystycznych na temat poszczególnych kategorii kolekcji (rękopisy, starodruki, rysunki, grafiki, fotografie, albumy, mapy, nuty, afisze i plakaty, książki XIX-XXI w., czasopisma XIX-XXI w., czasopisma elektroniczne, dokumenty elektroniczne, filmy, publikacje dźwiękowe i audiowizualne, inne materiały, kolekcje biblioteczne i varia) oraz siglów bibliotek.

Tę część konferencji zakończyła krótka wypowiedź T. Makowskiego *Procedury aplikowania do narodowego zasobu bibliotecznego*. Na pierwszym etapie – jak wskazał prelegent – biblioteka aplikująca powinna zapoznać się z odpowiednimi przepisami, określającymi warunki, jakie musi spełnić oraz uzyskać zgodę organizatora biblioteki na złożenie wniosku do Rady do spraw Narodowego Zasobu Bibliotecznego. Następnie należy opracować wniosek (Rada jest w posiadaniu jego schematu) i przedłożyć ministrowi kultury i dziedzictwa narodowego. W zgłoszeniu muszą zostać opisane: kryteria, na podstawie których zbiór można zaliczyć do narodowego zasobu bibliotecznego, dzieje biblioteki lub kolekcji, jej wielkość oraz termin, w jakim instytucja zamierza spełnić wszystkie wymagania formalne z Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 lipca 2012 r. *w sprawie narodowego zasobu bibliotecznego* (plan ochrony zbiorów oraz pełna ewidencja elektroniczna). Następnie – jak opisał T. Makowski – minister kultury i dziedzictwa narodowego kieruje dokument do Rady, która go proceduje, powołując 3-5-osobowy zespół roboczy, złożony z członków Rady oraz ekspertów zewnętrznych, którzy sporządzają rekomendację. Po uzyskaniu pozytywnej opinii Rady na temat wniosku, ten przekazywany jest ministrowi kultury i dziedzictwa narodowego. Jeśli minister zgadza się z uzasadnieniem Rady, rozpoczyna się procedura nowelizacji Rozporządzenia, do którego dodawana jest nazwa kolejnej biblioteki posiadającej fragment narodowego zasobu bibliotecznego. Co ważne, T. Makowski podkreślił, że biblioteka może aplikować wielokrotnie, dodając do narodowego zasobu bibliotecznego kolejne kolekcje z własnych zbiorów.

Na zakończenie spotkania odbył się panel dyskusyjny, nazwany *Osiągnięcia i doświadczenia bibliotek przy tworzeniu narodowego zasobu bibliotecznego*, w którym wzięli udział, poza moderatorem – T. Makowskim, Zdzisław Pietrzyk (dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej, wiceprzewodniczący Rady), Mariusz Dworsatschek (zastępca dyrektora Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich we Wrocławiu, członek Rady), Karolina Grodziska (dyrektor Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie), Jacek Nowiński (dyrektor Biblioteki Elbląskiej im. Cypriana Norwida w Elblągu), Jan Malicki (dyrektor Biblioteki Śląskiej w Katowicach, członek Rady), Andrzej Bieńkowski (zastępca dyrektora Centralnej Biblioteki Rolniczej im. Michała Oczapowskiego w Warszawie), Małgorzata Dąbrowicz (dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu) oraz Andrzej Dąbrowski (dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Witolda Gombrowicza w Kielcach). Dyrektorzy bibliotek, które pomyślnie przeszły proces aplikacji, podzielili się swoimi refleksjami, nie zawsze pozytywnymi, na temat przede wszystkim zasad ochrony narodowego zasobu bibliotecznego i ograniczonych możliwości zdobycia dodatkowych pieniędzy na nieodzowne działania, zwłaszcza na katalogowanie zbiorów. Dyrektorzy omówili również problemy związane z udostępnianiem tego rodzaju materiałów, podczas którego stan ich zachowania nie może ulec pogorszeniu. Rozwinęli ponadto zagadnienia do-

tyczące digitalizacji kolekcji, jako sposobu na zabezpieczenie i niczym nieograniczone udostępnianie.

Spotkanie miało charakter praktycznego seminarium, podczas którego słuchacze mogli zdobyć informacje na temat postępowania ze zbiorami mającymi szansę powiększyć narodowy zasób biblioteczny. Szczegółowe pytania skierowane do dyrektorów bibliotek potwierdziły zasadność zorganizowania konferencji, a jednocześnie potwierdziły przekonanie, że starania o włączenie kolekcji do narodowego zasobu bibliotecznego są wydarzeniem podnoszącym rangę biblioteki, ale i przynoszącym dodatkowe wyzwania, z którymi bibliotekarze muszą niejednokrotnie borykać się bez odpowiedniego wsparcia. Po spotkaniu pozostało wrażenie, że warszawskie wydarzenie poskutkuje działaniami zmierzającymi do zorganizowania pomocy dla bibliotek pragnących aplikować w sprawie narodowego zasobu bibliotecznego.

Agnieszka Gołda
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Tekst wpłynął do Redakcji 7 października 2017 r.

„CZASOPISMA SPOŁECZNE, KULTURALNE, ARTYSTYCZNE I LITERACKIE WE WSPÓŁCZESNEJ BIBLIOTECE"

Konferencja naukowa

(Zielona Góra, 8-9 listopada 2017 r.)

Bibliotekarze, redaktorzy naczelni czasopism, bibliolodzy reprezentujący uczelnie wyższe oraz polskie i zagraniczne ośrodki badawcze spotkali się w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. C. Norwida w Zielonej Górze na konferencji naukowej *Czasopisma społeczne, kulturalne, artystyczne i literackie we współczesnej bibliotece.* Organizatorami sympozjum byli: zielonogórska Biblioteka Wojewódzka, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, Komisja Prasoznawcza Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, Pracownia Dziennikarstwa Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim. Przedmiotem rozważań były czasopisma społeczne, kulturalne, literackie i artystyczne w perspektywie komunikacji społecznej i wydawniczej oraz w aspekcie bibliograficznym i prasoznawczym. Jako ważny cel debaty obrano kwestie praktyczne, związane z tworzeniem, promocją, rozpowszechnianiem i udostępnianiem czasopism przez biblioteki.

Pierwszego dnia wysłuchano siedmiu wystąpień. Sesję przedpołudniową moderował Grzegorz Nieć. Sesję popołudniową – Magdalena Rabizo-Birek. Ona też wygłosiła inauguracyjne wystąpienie *Przemiany pism literacko-artystycznych „przełomu" na przykładzie kwartalnika literacko-artystycznego „Fraza"*. Profesor Uniwersytetu Rzeszowskiego, a jednocześnie redaktor naczelna „Frazy" podkreśliła, że jest to pismo „długiego trwania", przeznaczone do niespiesznej lektury, które pozostanie, jak książka, jako pewne świadectwo czasu. Zaznaczyła, że w losy większości czasopism wpisana jest niepewność finansowa. Małe zainteresowanie czytelnicze i problemy z dystrybucją przyczyniają się do upadku wartościowych tytułów. Stan, w jakim znajdują się pisma literacko-artystyczne, określiła odwołując się do tytułu monografii pod swoją redakcją, jako „boom i kryzys" jednocześnie. Jiří Trávníček w prezentacji *Czeskie czasopisma literackie i ich czytelnicy* przedstawił specyfikę czeskich czasopism kulturalnych i literackich, w tym formy ich funkcjonowania w sieci. Odniósł się do wyników badań, z których wynika m.in., iż osoby, które nie czytają książek, deklarują lekturę czasopism. Pierwszą sesję zamknął referat Jolanty Chwastyk-Kowalczyk *Emigracyjne czasopisma literacko-artystyczne edytowane w Wielkiej Brytanii w XX i XXI wieku*. Wśród omawianych tytułów znalazły się: „Oficyna Poetów", „Pamiętnik Literacki", „Ekspresje".

Cykl popołudniowy otworzył Marcin Krawczuk zapoznając audytorium z kolekcją czasopism otrzymaną w latach 90. XX w. przez Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie od Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. Podczas prac nad opracowaniem zbioru udało się zidentyfikować tytuły dotychczas nieznane w polskich zasobach, np. „Goreją Wici", „Ziarnko Prawosławne". Z uwagą spotkał się referat Krzysztofa Wasilewskiego z WiMBP im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim *Rola i funkcje czasopism kulturalnych i społecznych wydawanych przez mniejszości narodowe i etniczne oraz społeczności imigranckie.* Prelegent omówił takie tytuły, jak „Jaskółka Śląska", „Romano Atmo", „Daily Resistance", podkreślając ich rolę i funkcje, daleko wykraczające poza tradycyjne ramy przypisane temu segmentowi prasy. Budowanie tożsamości, dostarczanie informacji bieżących i historycznych o danej grupie, nadawanie społeczności kierunku asymilacji i integracji – to tylko niektóre z ważniejszych aspektów. Popołudniowe obrady zamknął referat *Dawne i współczesne czasopisma na rynku wtórnym.* Grzegorz Nieć wymienił tytuły periodyków znajdujących się wśród zdominowanego przez książki asortymentu antykwarycznego, wskazał na walory bibliofilskie konkretnych obiektów. Pierwszy dzień konferencji podsumował panel dyskusyjny nt. *Czy potrzebne są nam czasopisma literackie?* Słowo wprowadzające wygłosiła J. Chwastyk-Kowalczyk. M. Rabizo-Birek reprezentowała kwartalnik literacko-artystyczny „Fraza", ks. Andrzej Draguła – pismo społeczno-kulturalne „Więź", Andrzej Buck – lubuskie pismo literacko-kulturalne „Pro Libris", Ireneusz Krzysztof Szmidt – czasopismo literackie „Pegaz Lubuski". Ks. Draguła podkreślił, że instrumentem regulującym wydawanie czasopism stają się finanse. Rabizo-Birek w trakcie dyskusji zaapelowała o kompletowanie czasopism, zwłaszcza lokalnych, ponieważ są one unikatowym źródłem informacji, bezcennym świadectwem czasu. W tym obszarze istotna jest rola bibliotek. Biblioteka jest miejscem, w którym periodyki się gromadzi, często digitalizuje i wprowadza do obiegu czytelniczego, umieszczając w bibliotece cyfrowej, dzięki czemu mają szansę trafić do odbiorców. Zdarza się, że biblioteki i stowarzyszenia bibliotekarskie są również wydawcami tego typu czasopism. G. Nieć widziałby sens, by wydawanie almanachu, będącego trybuną literacką regionu, było ustawowym zadaniem biblioteki.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się od warsztatów dziennikarskich dla bibliotekarzy. Dwugodzinne zajęcia prowadzone przez J. Chwastyk-Kowalczyk obejmowały problematykę implementacji narzędzi *public relations* w bibliotece oraz Internetu jako platformy przedsięwzięć budujących relacje z otoczeniem. Omówione zostały gatunki dziennikarskie wykorzystywane w pracy bibliotekarza, z odwołaniem do konkretnych przykładów zamieszczanych na stronach internetowych bibliotek i opracowanych przez uczestników warsztatów.

W ramach pierwszej sesji moderowanej przez Bożenę Koredczuk wysłuchano pięciu prelekcji: *Czasopisma literaturoznawcze w polskich bibliotekach cyfrowych, repozytoriach i bazach bibliograficznych* (Beata Mirkiewicz, Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego), *„La Revue et Gazette Musicale de Paris" unikalna kolekcja czasopism w zbiorach NIFC* (Tamara Podgórska-Biniek, Biblioteka-Fonoteka-Fototeka Narodowego Instytutu Fryderyka Chopina w Warszawie), *Od druku do e-booku. Przypadek „Więzi"* (ks. Andrzej Draguła, Uniwersytet Szczeciński), *Czasopismo „Kino" jako źródło do badań filmoznawczych i historycznych na przestrzeni ostatnich 50 lat* (Radosław Domke, Uniwersytet Zielonogórski), *„Czas My – czas Ja" – współczesne czasopisma kulturalno-literackie na Warmii i Mazurach* (Anita Romulewicz, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Emilii Sukertowej-Biedrawiny w Olsztynie). W większości wystąpień podkreślano zjawisko ewolucji czasopism i ich zwrot w kierunku różnorodności. Anita Romulewicz mówiła o czasie „otwarcia", nowym modelu czasopiśmiennictwa związanego z kulturą, sztuką i literaturą, gdzie doświadczenie spotyka się ze świeżym spojrzeniem, gdzie zachodzą zmiany w obszarach: wydawca – autor, autor – czytelnik, czytelnik – media. Beata Mirkiewicz akcentowała systematycznie rosnącą liczbę czasopism w wersji elektronicznej i postępującą digitalizację zasobów czasopiśmienniczych, co ma związek ze zmianą kanałów komunikacji naukowej. Ks. Andrzej Draguła informował, że elektroniczna wersja periodyku „Więź" pozwala przeżyć drugą młodość tekstom publikowanym we wcześniejszych numerach wydawanego od 1958 roku tytułu. Nie miałoby to miejsca, gdyby „Więź" eksponowana była tylko na bibliotecznych półkach.

Ostatnią sesję moderował Andrzej Buck z Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze. Mirosława Szott, reprezentująca Bibliotekę Uniwersytetu Zielonogórskiego, omówiła zawartość „Ziemi Lubuskiej" – jednodniówki, której jedyny numer ukazał się w 1955 r. Czasopismo, powołane do życia z inicjatywy Koła Młodych Literatów, uznane zostało za pierwszy przejaw aktywności tworzącego się w Zielonej Górze powojennego środowiska literackiego. Historia innych tytułów przywołana została w referatach: *Czasopisma kulturalne wydawane w Gorzowie Wlkp. po 1990 roku* (Krystyna Kamińska), *Historia i współczesność „Bibliotekarza Lubuskiego" – pisma zielonogórskiej Biblioteki* (Robert Rudiak, WiMBP im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze). Trzy pierwsze wystąpienia stanowiły wprowadzenie do tematu obecności czasopism w bibliotekach. Dawid Kotlarek z zielonogórskiej Biblioteki Wojewódzkiej w prezentacji *Periodyki w bibliotecznej rzeczywistości – gromadzenie i czytelnictwo prasy w bibliotekach publicznych południowej części województwa lubuskiego – komunikat z badań* zobrazował skalę popularności poszczególnych tytułów, preferencje gatunkowe użytkowników, sposoby gromadzenia i udostępniania czasopism. W bibliotekach południowej części województwa lubuskiego jako najczęściej prenumerowane periodyki o charakterze kulturalnym wskazane zostały czasopisma branżowe: „Poradnik Bibliotekarza", „Bibliotekarz", „Biblioteka Publiczna", „Biblioteka w Szkole", „Przegląd Biblioteczny". Drugą grupę stanowią czasopisma literackie: „Książki",

„Nowe Książki", „Literatura na Świecie". Wystąpienia programowe zamknął referat Przemysława Bartkowiaka z zielonogórskiej Książnicy *Czy warto digitalizować? – proces digitalizacji „Gazety Zielonogórskiej" i „Gazety Lubuskiej" z lat 1950-1990 wykonanej przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze.* Skanowanie pozwoliło na wyłączenie oryginałów popularnego dziennika z obiegu czytelniczego, zabezpieczając je przed zniszczeniem. Jednocześnie, umieszczenie zeskanowanych materiałów w zbiorach Zielonogórskiej Biblioteki Cyfrowej gwarantuje dogodny dostęp szerokiemu gronu zainteresowanych czytelników na obszarze całego kraju i poza jego granicami.

W wypowiedziach podsumowujących dwudniowe obrady akcentowano rolę bibliotek w gromadzeniu i udostępnianiu czasopism będących często elementem życia kulturalno-literackiego i społecznego, współtworzących tożsamość środowiska i regionu. Podkreślano rosnącą popularność cyfrowych wydań, wskazując funkcjonalność obecności periodyków w bibliotekach cyfrowych i repozytoriach oraz opisów bibliograficznych artykułów w bibliograficznych bazach danych, zwłaszcza z punktu widzenia naukowca czy osoby poszukującej wartościowej informacji. G. Nieć pogratulował w imieniu prelegentów i gości przygotowania konferencji naukowej podejmującej tak ważny temat, docenił dobrą organizację i ciekawy program.

Konferencji towarzyszyła wystawa pt. *Czasopisma literackie, społeczno-kulturalne i artystyczne w zbiorach Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze. Rekonesans.* W gablotach zaprezentowanych zostało około 50 tytułów czasopism ukazujących się od połowy XIX w. do współczesności. Wyeksponowano „Bibliotekę Warszawską", „Tygodnik Ilustrowany", „Bluszcz", „Ateneum", „Biesiadę Literacką" i „Kłosy". Ozdobę wystawy stanowiła „Chimera", wydawana w latach 1901-1907/8 w Warszawie przez Zenona Przesmyckiego (Miriama). Wśród tytułów 20-lecia międzywojennego obok „Tygodnika Ilustrowanego", zaprezentowano „Wiadomości Literackie" (1924-1939). Przełomy historyczne i światopoglądowe egzemplifikowały periodyki wydawane po II wojnie światowej: „Po Prostu", „Kuźnica", „Nowiny Literackie", „Pokolenie", „Odrodzenie", jak również publikowana od 1959 r. „Współczesność". Czasopisma literacko-społeczne drugiego obiegu reprezentował „Zapis" (1977-1982), a emigracyjne – „Kultura" (1945-1989). Całość ekspozycji zamknęły czasopisma regionalne. Zwiedzającym udostępniono czytniki mikrofilmów, dzięki którym można było zapoznać się z artykułami zamieszczanymi na łamach „Skamandra" i „Wiadomości Literackich".

Konferencja naukowa *Czasopisma społeczne, kulturalne, artystyczne i literackie we współczesnej bibliotece* zgromadziła pasjonatów tematu, badaczy i bibliotekarzy praktyków. Przedsięwzięcie, w tym korespondująca z problematyką obrad wystawa, cieszyło się dużym zainteresowaniem i pozytywnym odbiorem. Wydarzenie było ważnym akcentem obchodów jubileuszu Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze, świętującej 70 lat swojego istnienia.

Monika Simonjetz
Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida
w Zielonej Górze

Tekst wpłynął do Redakcji 15 listopada 2017 r.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2017 z. 4
PL ISSN 0033-202X

Encyklopedia książki. Red. Anna Żbikowska-Migoń, Marta Skalska-Zlat. T. 1: *Eseje. A-J*, s. 776; T. 2: *K-Z*, s. 770. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017. ISBN 978-83-229-3543-9.

Opublikowany 46 lat temu *EWoK*[1] wywołał wówczas w naszym środowisku uzasadnioną sensację i aplauz, wyznaczając na długo podstawy pojęciowe i terminologiczne dla wszystkich *okołoksiążkowych* dyscyplin nauki, jak też dla księgarskiej i bibliotecznej praktyki. W zamyśle twórców, od początku dominowała koncepcja szerokiego ujęcia problematyki, także kontekstowego, co było ideą jedynie słuszną i nadal tak jest. Inaczej należałoby przyjąć, że książki funkcjonują w próżni, a to akurat nie wygląda na prawdę. Jednak nawet najlepszy produkt poznawczy nie wytrzyma nadgryzania przez czas, zwłaszcza jeżeli ten czas jest burzliwy, toteż nową tego rodzaju publikację, również jak poprzednia opracowaną w środowisku wrocławskim, trzeba powitać z ogromną satysfakcją.

Nie żeby przez ten czas miała w tym zakresie wytworzyć się całkowita próżnia. Pojawiały się bowiem podobne informatory[2], a także z obszarów pokrewnych, ale powiązane[3], a poza tym ukazywały się jeszcze pokaźne monografie, wyposażone w przejrzysty aparat informacyjno-wyszukiwawczy[4], zatem funkcjonalnie zbieżne. Ale to jednak nie do końca to samo.

[1] *Encyklopedia wiedzy o książce.* Wrocław: Ossolineum, 1971.

[2] *O książce. Mała encyklopedia dla nastolatków.* Wrocław: Ossolineum, 1987; *Słownik terminologiczny informacji naukowej.* Red. Maria Dembowska, Krystyna Tittenbrun. Wrocław: Ossolineum, 1979; *Słownik encyklopedyczny terminologii języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych.* Red. Bożenna Bojar. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 1993, Warszawa: Wydaw. SBP, 2002.

[3] *Podręczny słownik bibliotekarza.* Red. Grzegorz Czapnik, Zbigniew Gruszka i Hanna Tadeusiewicz. Warszawa: Wydaw. SBP, 2011; *Słownik terminologii medialnej.* Red. Walery Pisarek. Kraków: Universitas, 2006.

[4] *Bibliotekarstwo.* Wyd. 2. Red. Zbigniew Żmigrodzki. Warszawa: Wydaw. SBP, 1998; *Bibliotekarstwo.* Red. Anna Tokarska. Warszawa: Wydaw. SBP, 2013; *Nauka o informacji.* Red. Wiesław Babik. Warszawa: Wydaw. SBP, 2016.

Już to bowiem albo ogólne obszary tematyczne bywały zbyt rozległe, bądź objaśnienia okazywały się niedostatecznie *hasło-wystarczalne*.

Istota tego rodzaju informatorów zawiera się w specyficznym rozkładzie treści – właśnie posegmentowanym hasłowo: do wyszukiwania – oraz w rozumnej zwięzłości objaśnień, a ponadto w drążeniu problematyki w sposób sekwencyjny i zwarty, bez nadmiernego rozpraszania się poza wytyczone granice tematyczne. No i tym razem rzeczywiście tak jest. Jakkolwiek wszystkich czytelniczych leniuchów muszę uprzedzić, że niektóre komentarze miewają tam rozmiary pełnoprawnych publikacji czasopiśmienniczych, toteż lektura tylko kilkusekundowa nie wchodzi w grę.

Za to pożytek poznawczy jest zagwarantowany i z tego punktu widzenia jest to dokonanie niebywałe. Panie redaktorki, czyli twórczynie całości – prof. dr hab. Anna Żbikowska-Migoń oraz prof. dr hab. Marta Skalska-Zlat – podjęły się zadania karkołomnego i odniosły sukces. Oczywiście: wraz z zespołem. A korzystały ze wsparcia 11 współredaktorów tematycznych, 6 konsultantów oraz „wymusiły" teksty od 220 autorów.

Widać stąd, że było to wielkie przedsięwzięcie logistyczne, realizowane przez szereg lat. Do współpracy udało się nakłonić nieomal wszystkich, którzy mają lub mieli cokolwiek wspólnego z księgoznawstwem, z bibliotekoznawstwem, bądź z nauką o informacji. Natomiast fakt, że akurat ja znalazłem się poza tym gronem, ułatwił mi napisanie niniejszego omówienia.

Z listy współautorów wynika jednak coś więcej. Dokonała się mianowicie w ten sposób swego rodzaju dodatkowa integracja tych, którzy w tej wspólnej *branży* funkcjonują. Dla naszego, mocno rozproszonego środowiska, ma to niebagatelne znaczenie.

W spisie autorów znalazły się również osoby, których już wśród żywych nie ma; do 20 nazwisk, zasygnalizowanych w książce, trzeba jeszcze dodać dr hab. Urszulę Perkowską. To wysoce spolegliwy gest ze strony twórców encyklopedii. Niektóre hasła, opracowane przez zmarłych, trzeba było przeredagować oraz uzupełnić i tak też zrobiono. W rezultacie – dopóki ten informator pozostaje w obiegu – jest tak, jakby ci, którzy odeszli, nadal byli pośród nas i proponowali swoje opinie.

W koncepcji tej encyklopedii widać szereg rozwiązań innowacyjnych. Oto hasła są rozbudowane, krótkich nie ma wcale, niektóre zaś mają wszelkie cechy pełnowymiarowych artykułów – zwłaszcza wiodące w poszczególnych obszarach tematycznych. Natomiast na ogół nie ma haseł *głównych*: bezprzymiotnikowych, w postaci czystej. Rozwiązano to inaczej. Hasła zbieżne mianowicie występują razem, obok pozostałych i dzięki układowi alfabetycznemu, tworzą wspólnie hasłowo-tematyczne *gałęzie* treści. Trochę to odbiega od praktykowanych zwyczajów, ale w niczym nie przeszkadza: jest w pełni funkcjonalne.

Sam dobór haseł do skomentowania nie podlega dyskusji. Z mnóstwa możliwości, twórcy encyklopedii wybrali te, które uznali za konieczne i trudno to kontestować, jeżeli nie brakuje czegoś ważnego. A moim zdaniem nie brakuje.

Inną innowacją jest wprowadzenie pozahasłowego segmentu inauguracyjnego, złożonego z 11 syntetyzujących esejów problemowych. To pomysł ciekawy i produktywny, chociaż mam drobne zastrzeżenia do realizacji. Otóż wprawdzie konwencja eseju umożliwia rezygnację z przypisów – i w tym fragmencie rzeczywiście żadnych odniesień nie ma – ale w sumie ta encyklopedia ma jednak charakter naukowy, toteż lepiej było je zachować, przynajmniej częściowo. Ponieważ dyscyplinują wywody i uzasadniają argumentację. A poza tym wskazują, do jakiego kalendarzowego *czasu rzeczywistego* i momentu świadomości odnoszą się wypowiedzi.

W tej publikacji to akurat ważne, dostrzegam bowiem nieco przesadne nastawienie retrospektywne, przy zredukowanej relacji wobec aktualności. Potwierdzają to również istniejące przypisy, którymi (słusznie) zostały podbudowane komentarze hasłowe. Otóż przywołane źródła są przeważnie stare, albo bardzo stare – zarówno rodzime, jak i zagraniczne, których zresztą jest niewiele.

Retrospektywny charakter większości przywołań trudno zauważyć również dlatego, że w ogólnym indeksie nazwisk pominięto autorów cytowanych właśnie pod hasłami. Swoją drogą: taki banalny błąd w takiej publikacji?

Całość otwiera esej Krzysztofa Migonia o *bibliologii*, czyli – według wyjaśniającego sformułowania – na temat nauki o kulturze książki. Elegancki, świetnie napisany i wysoce kompetentny. Taki sam charakter oraz rozwinięte a niesprzeczne treści ma ponadto kilka komentarzy hasłowych tego samego autora, w dalszej części publikacji.

Z tym że później termin *księgoznawstwo,* w znaczeniu klasycznym, jednak bierze górę nad *bibliologią*, która niby to jest nadrzędnym określeniem dla grupy dyscyplin. Ale z kolei pojawia się też uwaga, że bibliotekoznawstwo oraz bibliografia oddzielają się od bibliologii. No to w końcu: jak?

Ten, powszechny zresztą, brak zdecydowania wywołuje niejaką konsternację. Podobne wahanie dostrzegłem w nieco dawniejszej opinii Elżbiety Gondek[5]. Z kolei w innej, poprzedniej publikacji słownikowej, połknięcie bibliotekoznawstwa przez bibliologię wygląda na oczywiste[6]. Korespondujące z tym, jak postąpiono w uczelnianych instytutach, zmieniając nazwy, na co praktykujący bibliotekarze – przywiązani do poprzednich nazw, bo to wszak ich zawód – nie mieli żadnego wpływu. Jednak z kolei w tej encyklopedii hasła *bibliotekoznawstwo* (s. 389) Zofia Gaca-Dąbrowska do żadnej bibliologii już nie odnosi. Powtórzę zatem: no to jak?

Osobiście preferuję dawniejsze znaczenia pojęć bibliotekoznawstwa, oraz bibliologii jako nauki o książce, postrzegam bowiem ich zakresy jako ościenne oraz krzyżujące się częściowo, ale jednak nie podrzędne/nadrzędne. Mówiąc metaforycznie: wolałbym, żeby wiedza o rzodkiewkach nie była nadrzędną nad wiedzą o truskawkach, mimo że rosną obok siebie, bo nic dobrego z tego nie wynika. Ale nie ja ustalam nazewnictwo naukowe, toteż przy wątpliwościach – oczekiwałbym bardziej jednoznacznego i autorytatywnego stanowiska ekspertów.

Dlatego z niepewnością odbieram również opinię o *rozwoju* piśmiennictwa księgoznawczego, ponieważ z braku przypisów, nie wiem o jakim zakresie, okresie, ani obszarze mowa. W odniesieniu do klasycznego księgoznawstwa, niekoniecznie tak jest.

Przykładowo: w Rosji da się wprawdzie zauważyć sporo takich publikacji, ale na ogół na bardzo kiepskim poziomie. Z dawnych generacji solidnych księgoznawców pozostał tam już mało kto. W ostatnich latach zauważyłem raptem kilka wartościowych opracowań na ten temat[7]. Z tym, że tom Waniejewa to zbiór artykułów z kilkudziesięciu dawniejszych lat. Na Zachodzie znaczących monografii tematycznych też zauwa-

[5] E. Gondek: *Bibliotekarstwo a bibliotekoznawstwo, bibliologia i informatologia* [w:] *Bibliotekarstwo.* Warszawa: Wydaw. SBP, 2013, s. 109.

[6] *Podręczny słownik* s. 35, 43.

[7] *Kniga w mediaprostranstwie.* Nowosibirsk: GPNTB SO RAN, 2014; Jewgenij Kowtun: *Russkaja futuristiczeskaja kniga.* Moskwa: izdatielskij dom „RIP-holding", 2014; A. Waniejew: *Istoria bibliotecznowo dieła i bibliotekowiedienija. Sbornik statiej.* Sankt Peterburg: Rossijskaja nacjonalnaja biblioteka, 2013.

żam niewiele, chociaż niedawno ukazały się znakomite opracowania, ale raptem dwa[8].

Owszem: jest sporo publikacji na temat funkcjonowania książki, oraz czytelnictwa[9] – ale nie dopisywałbym ich ani do księgoznawstwa, ani do bibliologii. I wprawdzie nie muszę mieć racji, jednak opinie znawców też nie sygnalizują jednoznacznej opinii: widać to nawet wśród różnych haseł w tej encyklopedii.

Esej wprowadzający do zagadnień *bibliotekarstwa* napisała Bogumiła Staniów, dokonując szerokiego omówienia zagadnień, zarówno w ujęciu historycznym oraz bieżącym, jak również – co nie jest dla tej encyklopedii typowe – prospektywnym. Więcej: przytoczyła nawet całą gamę konkretnych pomysłów przyszłościowych. Na ten temat, jak również o *bibliotekach* oraz o *bibliotekarzach*, jest w tej publikacji wiele innych wypowiedzi, rozmaitych autorów, z czego konstytuuje się rozległa i trafna panorama całego tego zespołu zjawisk, problemów i faktów.

Chociaż (drobne zastrzeżenie) nie jest prawdą, jakoby utrwalił się w bibliotekach zwyczaj badania jakości: to opinia życzeniowa. No i żadnego praktyka nie zdziwią (a tak napisano) preferencje bibliotek dla usług bezpośrednich, bo to przecież podstawa oraz warunek ich egzystencji. Ani unikatowy z kolei charakter obsług czatowych – ponieważ są wściekle kosztowne. A tym bardziej nie może być zgody na charakterystykę (innego autorstwa) sieci bibliotek (t. 2, s. 532), bo zamiast objaśnienia organizacyjno-strukturalnego, jest opis rodzaju czyli kategorii bibliotek. Poprawnie: biblioteki akademickie, publiczne, pedagogiczne lub szkolne stanowią właśnie biblioteczne kategorie. Siecią jest natomiast strukturalnie powiązany zespół bibliotek publicznych w jednym mieście lub w jednej gminie, akademickich w jednej uczelni, bądź pedagogicznych w części jednego województwa.

Rozległy i wieloaspektowy obszar tematyczny roztrząsań wyznacza w encyklopedii pojęcie *informacji*, bardzo dobrze wprowadzone w inauguracyjnym eseju Barbary Sosińskiej-Kalaty i następnie rozwinięte, tak przez nią samą, jak też przez innych autorów. W zasadzie omówiono tu wszystko, co informacji dotyczy – zarówno w ujęciu retrospektywnym, jak i bieżącym – wraz z klasyfikacją, indeksowaniem, oraz językami informacyjno-wyszukiwawczymi. Co zaś uważam za szczególnie ważne: komentarze na ten temat są klarowne, czytelne i spójne. Wprawdzie na własny odbiorczy użytek trzeba to jeszcze poskładać razem, ale w efekcie skonstruowany w ten sposób obraz wiedzy o informacji wygląda na miarodajny i kompletny.

Osobiście mam awersję do paninformacjonizmu, czyli do traktowania (to teraz powszechne!) wszystkiego jako informacji. Dlatego szczególnie wysoko oceniam definicjonalne rozważania Sabiny Cisek (t. 1, s. 708), ujawniające trudności w charakterystyce tego pojęcia. W świetnym słowniku oksfordzkim jest o nim 8 podstawowych, a właśnie odmiennych, objaśnień[10], ale w ogóle haseł z terminem *information* naliczyłem

[8] A. E. Cunningham, J. Zibulsky: *Book Smart.* New York: Oxford University Press, 2014; *The Book. A Global History.* Oxford: Oxford University Press, 2013.

[9] Przykładowo – N. S. Baron: *Words Onscreen. The Fate of Reading in a Digital World.* New York: Oxford University Press, 2015; D. R. Olson: *The Mind on Paper. Reading, Consciousness and Nationality.* Cambridge: Cambridge University Press, 2011; *Reading in a Changing Society.* Tartu: University of Tartu Press, 2014; C*zitajuszczaja Rossija na rubieże tysiaczeletij.* Sankt Peterburg: Rossijskaja nacjonalnaja biblioteka, 2014; J. P. Melentiewa: *Obszczaja teoria cztienija.* Moskwa: Nauka, 2015; Jiri Travnićek: *Reading Bohemia.* Praha: Akropolis, 2015 – i inne.

[10] D. Chandler, Rod Munday: *A Dictionary of Media and Communication.* New York: Oxford University Press, 2011, s. 208.

tam 23 z okładem. Otóż w tej encyklopedii wachlarz przypisań jest jeszcze rozleglejszy. No i bardzo dobrze.

Zgłaszam natomiast nieco istotniejszą kontrowersję. Nie wiadomo dlaczego *baza danych* (t. 1, s. 179) została skojarzona wyłącznie z dystrybucją elektroniczną. To nie zgadza się z rzeczywistością, ani z objaśnieniem tamże, czym są *dane* (t. 1, s. 439), gdzie żadnego warunku cyfryzacji nie ma. No bo też być nie powinno. Ktoś powinien był zatem obydwu hasłom narzucić zgodność: z rzeczywistością oraz wzajemną.

Jako strzał w dziesiątkę określiłbym zaproszenie do zespołu redaktorów tematycznych i do współautorstwa komentarzy, wybitnego prasoznawcy, prof. dra hab. Walerego Pisarka*, który kompetentnie w szkicach wstępnych oraz w licznych komentarzach hasłowych opisał aktualną, a także minioną, sytuację *prasy* i społecznego *komunikowania.* Zwłaszcza esej, dotyczący komunikacji, kompletny oraz klarowny, to swoisty majstersztyk. Niezależnie od drobnego kiksu korektorskiego (t. 1, s. 41): dywergencja to jednak różnicowanie się, a nie upodobnianie elementów. Wśród rozmaitych haseł szczegółowych opracowanych przez tegoż autora szczególnie ciekawie prezentuje się opis *analizy zawartości* prasy/mediów (t. 1, s. 153), tak szczegółowy i precyzyjny, że praktyczne zastosowanie tej oryginalnej techniki badawczej każdemu przyjdzie łatwo.

Nieco mniej przejrzysty jest drugi z wstępnych esejów prof. Pisarka, odnoszący się do *prasy*. To znaczy – jest tam wszystko, co być powinno: charakterystyka dziejów prasy oraz jej sytuacji obecnej, a także typologia gatunków. Jednak dosyć ekscentryczny (akurat tutaj) styl referencji, może utrudniać odbiór i zrozumienie. W końcu adresatami tego tekstu nie są prasoznawcy, lecz specjaliści innych profesji, toteż wzmożona klarowność wypowiedzi byłaby szczególnie pożądana.

W szeroko rozbudowany segment *czytelnictwa* wprowadza ciekawym esejem Janusz Kostecki, skupiając się jednak głównie na przeszłości. Zaś o problematyce *czytania* traktuje odrębny esej inauguracyjny, autorstwa Ireny Sochy, również interesujący, a skoncentrowany na objaśnianiu zjawisk oraz pojęć z tego zakresu. Przyglądając się tym opiniom, wolałbym jednak wyraźniejsze rozgraniczenie pojęcia piśmiennictwa od literatury, a także klarowniejszy opis funkcji literatury, z powołaniem się na opinie Stanisława Siekierskiego[11], a nie tylko na roztrząsania o stylach odbioru, według propozycji Michała Głowińskiego[12], bo to jednak nie całkiem to samo.

Ale obydwie pomieszczone w encyklopedii wypowiedzi kompetentnie charakteryzują omawiane zjawiska, zaś uzupełnienie stanowi 11 hasłowych komentarzy szczegółowych, które rozwijają jeszcze szereg wątków problemowych. Z tym że – jeżeli pominąć rozważania znaczeniowe – w tym obszarze tematycznym wyraźnie przeważa ujęcie retrospektywne, przy nie dość intensywnym nawiązaniu do aktualności. Zabrakło zwłaszcza syntezy finalnej, w postaci bieżącej panoramy sytuacji czytelnictwa na świecie, mimo że pomocnych źródeł nie brakuje.

---

* Prof. dr hab. Walery Pisarek zmarł nagle 5 listopada 2017 r.

[11] S. Siekierski: *Czytania Polaków w XX wieku*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 200, s. 16-17; S. Siekierski: *Życie literackie wsi współczesnej na tle jej przeobrażeń kulturowych.* Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1985, s. 328-338; S. Siekierski: *Recepcja literatury pięknej na wsi.* Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1967, s. 38-47.

[12] M. Głowiński: *Style odbioru. Szkice o komunikacji literackiej.* Kraków: Wydaw. Lierackie, 1977, s. 127-131.

W księgoznawczej encyklopedii nie mogło zabraknąć, rzecz jasna, opisu dziejów *książki* – ciekawie i ze znawstwem, a przy tym zwięźle, przedstawił je w swoim wprowadzającym szkicu Maciej Matwijów – ani jej charakterystyki jako wytworu sztuki, czym kompetentnie zajęła się Małgorzata Komza w innym, też inauguracyjnym eseju. Poza tym haseł, odnoszących się do książki jako takiej, naliczyłem w sumie 28. Z doskonałym wyłuszczeniem Krzysztofa Migonia (t. 2, s. 103-108) czym ona właściwie jest, jak też z omówieniem jej wariantów cyfrowych. Jakkolwiek akurat to wymagałoby jeszcze niejakiego uzupełnienia. W sumie jednak, zaprezentowana w tej publikacji wiedza o książce jest miarodajna i kompletna.

Bardzo dobrze napisany i ciekawy, a przy tym niezwykle ważny, jest (także wstępny) esej Anny Grucy o *bibliofilach* i o *bibliofilstwie*, w części hasłowej dopełniony (t. 1, s. 209-219) przez rozbudowany komentarz tejże autorki, przygotowany w kooperacji z Barbarą Szornel-Dąbrowską i Grzegorzem Nieciem. Wyłania się z tych tekstów interesujący, a słabo dotychczas rozpoznany obraz spontanicznego ruchu sympatyków książki, który wniósł sporo nowych treści do wiedzy o książce, a poza tym wokół problematyki księgoznawczej zdołał skupić szereg znaczących postaci z rozmaitych obszarów kultury i nauki.

Trzeba wyraźnie dopowiedzieć, że bibliofilizm nie był dotychczas odpowiednio przez nas doceniany. Odwrotnie: traktowaliśmy go z rezerwą, tylko jako rodzaj hobby. To więc, co na ten temat w encyklopedii napisano, burzy tę bezzasadnie protekcjonalną otoczkę i stanowi rekompensacyjną formę uznania dla bibliofilskich przedsięwzięć i dokonań.

Natomiast trudno dociec istoty wstępnej relacji o *dokumentach* codziennego użytku, jak i późniejszej eksplikacji hasłowej, też odnoszącej się do DŻS-ów (t. 1, s. 537-539), tego samego autorstwa. Nie dosyć, że obydwa ujęcia są wyłącznie retrospektywne – tak jakby dzisiaj DŻS-ów nie było – to jeszcze charakterystyka samego zjawiska jest nieklarowna i fragmentaryczna.

W niejakim powiązaniu, chociaż innego autorstwa, znalazło się jeszcze w tym informatorze hasło *znaczek pocztowy* (t. 2, s. 674-675), budzące sprzeciw, ze względu na zaliczenie do kategorii druków ulotnych. Bo przecież znaczek to fiskalny paragon, czyli potwierdzenie wpłaty – tyle że zdobione. Taka kwalifikacja to precedens dla inkorporacji księgoznawczej wszystkich pokwitowań, formularzy, oraz nalepek na słoiki z dżemem, musztardą itp. Na szczęście niczego takiego nie dokonano. Ale wobec tego niekonsekwencja – mimo że akceptowalna – rzuca się w oczy.

Ciekawe (choć też do przyjęcia), że dla obszaru *bibliografii* nie ma eseju wprowadzającego. Jest natomiast dłuższe opracowanie hasłowe (t. 1, s. 219-226) w kompetentnym wykonaniu Jadwigi Sadowskiej, która opracowała również kilka dalszych haseł okołobibliograficznych. W sumie jest ich 16, w wykonaniu różnych osób i razem, w trybie *wirusowym*, serwują kompletną wiedzę na ten szczególnie ważny w bibliotekarstwie temat. Kiedyś wszak uważano bibliografię za odrębną i autonomiczną dyscyplinę nauki, a dzisiaj należy do najważniejszych wytworów bibliotecznych i mieści się w głównym repertuarze oferty bibliotek. Kompletności tekstowej referencji na temat bibliografii sprzyja – w innych okolicznościach często deprecjonowany – alfabetyczny układ haseł, ponieważ skupia obok siebie omówienia tematycznie pokrewne.

W osobnych, ale przedmiotowo powiązanych segmentach, znalazła się m.in. znakomita prezentacja *dziejów* bibliografii (t. 1, s. 242-250), autorstwa Anny Żbikowskiej-Migoń i Doroty Siweckiej, a także bardzo trafna charakterystyka fundamentu bibliografii,

mianowicie *spisu bibliograficznego* (t. 1, s. 250-255), w wykonaniu Alicji Matczuk. Z tym jednak, że zaplątało się również dziwactwo, zatytułowane *bibliografia wyborowa* (t. 1, s. 239). Owszem, mam świadomość, że takie hasło już wcześniej trafiło do obiegu[13], bo komuś nie chciało się zajrzeć do słownika języka polskiego i sprawdzić, co takie określenie znaczy, ale wobec tego tym razem należało dokonać stosownej weryfikacji.

Przecież: selektywna!! Bibliografia wyborowa bowiem to taka, z której korzysta snajper, popijając wódkę.

Dostrzegam w tej encyklopedii mnóstwo ciekawych, innowacyjnych i odkrywczych opinii, roztrząsań, a także sugestii. Trudno odnieść się do wszystkich, nawet jeśli ważnych; w końcu całość liczy blisko półtora tysiąca stron. Zasygnalizuję więc jeszcze tylko niektóre, powybierane arbitralnie.

Otóż bardzo solidnie i miarodajnie przedstawia się problematyka *wydawnicza*, reprezentowana aż przez 29 haseł(!!), ze szczególnie interesującym segmentem retrospektywnym (t. 2, s. 502-521), który opracowali Anna Żbikowska-Migoń, Janusz Kostecki oraz Oskar Czarnik. Jakkolwiek niejaki kłopot może sprawiać ewentualnie lokalizacja tego konkretnego hasła – odległa od grupy pozostałych haseł pokrewnych. Nie ma spójności *przestrzennej*.

Również kompetentnie i wyczerpująco została wielohasłowo zreferowana wiedza o *drukarstwie*, w wykonaniu Macieja Matwijowa, (nieżyjącego już) Jana Pirożyńskiego, Katarzyny Krzak-Weiss, Andrzeja Tomaszewskiego, Stefana Jakucewicza i Herberta Czichona. Podobnie skonstruowano też pokaźny blok tekstów o *papiernictwie*. Autorzy: (już nieżyjąca) Kazimiera Maleczyńska, oraz Małgorzata Góralska i Małgorzata Stanula**.** Myślę, że żaden z tych zakresów nie wymaga uzupełnień, ani korekt.

Stosunkowo nieliczna grupa haseł odnosi się do *księgarstwa* (t. 2, s. 222-233); mimo to całość tej problematyki została zreferowana wyczerpująco i kompetentnie, wraz z sygnałami aktualnych przeobrażeń i poważnego kryzysu. Autorzy – Grzegorz Nieć, Oskar Czarnik, Łukasz Gołębiewski, Jan Pirożyński oraz Magdalena Wójcik – przedstawili szeroką panoramę zarówno dziejów księgarstwa oraz samego zawodu, jak też praktyki bieżącej. Byłoby trudno cokolwiek do tego dorzucić. Jednostkowe hasło *księgarnia* (t. 2, s. 222-223) przytoczono w wersji, opracowanej przez (zmarłego 18 lat temu) prof. dra hab. Radosława Cybulskiego, z redakcyjnymi uzupełnieniami.

Bardzo ciekawie i trafnie, a przy tym klarownie, opisał *World Wide Web* (t. 2, s. 611-616) Marcin Roszkowski. Taka referencja to rzadkość, zwykle bowiem wokół tego pojęcia pojawia się pusty i niezrozumiały bełkot. Równie przejrzysta, kompetentna i wyważona jest też wypowiedź Aleksandra Radwańskiego na temat *automatyzacji* procesów bibliotecznych (t. 1, s. 171-174). To opis rzeczowy i czysto referencjalny: ma objaśniać – zatem objaśnia. Ważne też, że oba hasła nawiązują do bieżącej rzeczywistości, z którą nie wszystkie komentarze w tej encyklopedii pozostają w relacjach równie bliskich.

Radwański nie nawiązuje natomiast do, sygnalizowanych ostatnio w sposób wzmożony, lęków przed skutkami automatyzacji. Słusznie: encyklopedia to nie arena dla zgadywanek, ani dla publicystyki. Tym niemniej problem istnieje.

Względnie miarodajne prognozy sygnalizują dalsze zaawansowanie automatyzacji, a więc także możliwą rewolucję dla wielu zawodów. Szczególnie tych, gdzie procesy dają się bez trudu posegmentować na elementarne, składowe procedury standardo-

[13] *Podręczny słownik…*, s. 35.

we, łatwe do mechanizacji, ale nie oznacza to jeszcze robotyzacji totalnej[14]. Owszem: to jest ważny obszar problemowy, powiązany z bliskimi nam specjalnościami profesjonalnymi, zatem wymagający starannych i mądrych przemyśleń, ale jednak nie w tym miejscu.

Jest natomiast (dosłownie) kilka hasłowych komentarzy, już to budzących wątpliwości, lub wręcz niemożliwych do zaakceptowania. Hasła *społeczeństwo informacyjne* (t. 2, s. 541), pod taką nazwą i w takiej postaci nie powinno tam być wcale, ponieważ nic takiego nie istnieje w rzeczywistości, a w opisie zasygnalizowano banialuki, z przywołaniem starych felietonów Alvina Tofflera. W UNESCO przyjęto wszak określenie *społeczeństwo oparte na wiedzy* – też kontrowersyjne, ale skoro urzędowo obowiązujące, to wyłącznie w takiej wersji mogło być ewentualnie wprowadzone. Oraz pod warunkiem zupełnie innej charakterystyki.

Nie do końca również daje się akceptować zaprezentowany w encyklopedii opis *Open Access* (t. 2, s. 299-305), mimo że jest wieloaspektowo rozbudowany. Sygnalizuje bowiem tylko dwa warianty OA, mianowicie złoty i zielony, a pomija pozostałe: gratis oraz libra[15]. A także powtarza ewidentny nonsens (co z tego, że obiegowy?), że mianowicie pracownicy nauki powinni przyzwyczaić się do publikowania za darmo. Czyli: każda praca musi być honorowana, a jedynie praca naukowa nie. Dlaczego? I kto to wymyślił?

Poza tym również niełatwo zgodzić się z częścią objaśnień, dołączonych do haseł *analiza cytowań* (t. 1, s. 152), *bibliometria* (t. 1, s. 158), *informetria* (t. 1, s. 731), oraz *webometria* (t. 2, s. 605), chociaż w zasadzie pokrywają się z tym, co na ten temat pisuje się zwykle. W moim przekonaniu jest to jedno wielkie nieporozumienie i jeden z symptomów naukowych klęsk, ponieważ utożsamia z naukowymi narzędziami ocen i pomiarów – potoczne praktyki *oczywistościowe*. W końcu przecież nawet uczeń trzeciej klasy szkoły podstawowej rozumie, że są naukowe publikacje wartościowe i są również beznadziejne, oraz że bywają autorzy, chętnie cytowani przez innych, albo przez nikogo. Otóż te wszystkie, przywołane tu formy *pomiaru* oraz wskaźniki, niczego innego nie sygnalizują.

W hasłowych referencjach ma miejsce powoływanie się na rzekome prawa. W nauce prawa, żeby rzeczywiście były naukowymi prawami, wymagają rygorystycznych standardów. Tymczasem te *prawa*, które są tym razem zacytowane, żadnych standardów w najmniejszym stopniu nie spełniają. Nie mówiąc już o tym, że pochodzą sprzed blisko stu lat. Chemik i biofizyk Alfred Lotka (*prawo Lotki*) nigdy swoich supozycji nie sprawdzał, więc co to za prawo? Fizyk Frank Benford (*prawo Benforda*) pospisywał zawiłe formuły modeli, które budzą liczne zastrzeżenia. Zaś reguły lingwisty George'a Zipfa (prawo Zipfa) dają się odnosić jedynie do języka mowy (ewentualnie też pisma), ale nie do całej komunikacji. A w dodatku – jak widać – żaden z nich nie był specjalistą w zakresie komunikowania. Dlatego wolałbym, żeby w komentarzach do tych haseł zachowano wzmożoną ostrożność i umiar.

Takie wątpliwości w każdym razie zgłaszam. Ale wątpliwości to wszak tylko wątpliwości. Czasem również same mogą być wątpliwe. No i w sumie jest ich mniej niż mało.

---

[14] R. Susskind, D. Susskind: *The Future of the Professions. How the Technology Will Transform the Work of Human Experts.* Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 111, 119; M. A. Boden: *AI. Its Nature and Future.* Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 169.

[15] W. Crawford: *Open Access. What You Need to Know Now.* Chicago: ALA, 2011, s. 15.

To zaś też potwierdza wysoką jakość oraz wartość tej encyklopedii. Nie ma zatem wątpliwości, że otrzymaliśmy do dyspozycji świetne narzędzie informacyjne i refleksyjne, niezwykle pomocne w uprawianiu bliskich nam dyscyplin nauki. Za co wszystkim pomysłodawcom należą się ukłony, a także honory i (*he, he…*) gratyfikacje.

Dodatkowy, paradoksalny chichot rzeczywistości polega zaś na tym, że jest to w końcu narzędzie książkowe. Więc takie, na którym liczni opiniodawcy – również z naszych obszarów nauki – postawili już krzyżyk oraz powiesili psy. No to wypada teraz te psy poodwieszać.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 28 września 2017 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA KRAJOWEGO

Nowy tom serii *Zabytki Poznania* (Jazdon, Skutecki, 2017) został poświęcony Bibliotece Uniwersyteckiej. Gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu powstał w latach 1898-1902 jako siedziba niemieckiej biblioteki Kaiser-Wilhelm-Bibliothek. Pierwsza i druga część publikacji, autorstwa Jakuba Skuteckiego, przedstawia dzieje budowy oraz architekturę budynku. Szczegółowy opis architektoniczny dopełnia opis relacji, które mają zachodzić, w zamierzeniu twórców, między budynkiem a człowiekiem. „W architekturze gmachu Kaiser-Wilhelm-Bibliothek mamy do czynienia z połączeniem dwóch typów pałacowych: pałacu wiejskiego i pałacu miejskiego. Można sądzić, że zestawienie to było zabiegiem celowym, mającym podkreślać trojaki charakter biblioteki, która jest zarazem muzeum, świątynią i skarbcem" (s. 70). Monumentalny, reprezentacyjny gmach krył jednak wiele nowoczesnych rozwiązań, związanych np. z transportem książek czy ogrzewaniem. W części drugiej, autorstwa Artura Jazdona, przedstawiono działalność biblioteki od 1919 r., kiedy to została przejęta przez polską administrację i stała się Biblioteką Uniwersytecką. Autor przedstawił zbiory biblioteki, rozbudowę i organizację przestrzeni bibliotecznej, komputeryzację, formy działalności. Publikację wzbogaca obszerny materiał ilustracyjny.

Kolejna biblioteka pokazała swoje skarby – najcenniejsze zbiory – w formie albumowej. W albumie *Skarby Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego* (Figiel & al.) zaprezentowano wybór unikatowych obiektów, którymi może poszczycić się Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie. W dziale rękopisów pokazano m.in. najstarszy rękopiśmienny obiekt w zbiorach biblioteki – *Przywilej Elżbiety Łokietkówny* z 1374 r., dotyczący zwolnienia mieszczan Wąwolnicy z ceł królewskich oraz autograf wiersza Czechowicza *Piosenka czeski domek*. Stare druki reprezentuje m.in. ozdobiony pięknymi inicjałami traktat Boecjusza *De consolatione philosophiae,* wydany w Norymberdze w 1476 r. Wśród obiektów kartograficznych znalazły się plany Lublina z XVII, XVIII i XIX w., a wśród ikonograficznych – album litografii z 1855 r., których pierwowzorami były akwarele, głównie widoki Puław,

namalowane przez Barbarę Czernof. Prezentacji dopełniają czasopisma (m.in. „Kurier Lubelski" z lat 1830-1831), cymelia z XIX i XX w., dokumenty życia społecznego.

Swoisty fenomen, jakim była Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza, opisała Marta Polaczek-Bigaj w książce *Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza „Prasa Książka Ruch". Studium powstania, działalności i likwidacji* (Polaczek-Bigaj, 2017). Autorka w oparciu o szeroką kwerendę archiwalną, analizę materiałów prawnych i rozmowy z ostatnim prezesem RSW Sławomirem Tabkowskim, nakreśliła historię największego w Europie Środkowo-Wschodniej koncernu prasowego RSW „Prasa – Książka – Ruch". Interesujące jest pokazanie, jak duży wpływ na działalność, ale także procesy likwidacyjne koncernu miał, obok ideologicznego, aspekt ekonomiczny. Część pierwsza publikacji przedstawia budowanie monopolistycznego systemu prasowego, część druga poświęcona została okresowi zmian, latom 80., zakończonym reorganizacją rynku mediów. Dwunastoletni proces likwidacji, mało znany i w niewielkim stopniu opisany przez badaczy, został przedstawiony w ostatniej, trzeciej części książki. „Ze względu na szeroki wachlarz jednostek – od tytułów prasowych, przez drukarnie, po kolportaż i poligrafię – które były elementami składowymi RSW, proces ich uwłaszczenia dał podwaliny pod pluralistyczny świat mediów współczesnych. Pomimo bardzo wielu, szczegółowo wyżej opisanych, uchybień, które towarzyszyły całej likwidacji, zmiany, jakie ona przyniosła, pozwoliły rozwijać się nowym mediom w Polsce"(s. 113).

Praca zbiorowa *Dzieje książki i prasy. Przegląd badań za lata 2013-2015* (Iwańska-Cieślik; Pokorzyńska, red., 2016) to kolejna publikacja zawierająca materiały z cyklicznie odbywających się ogólnopolskich konferencji organizowanych przez Zakład Historii Książki i Bibliotek Katedry Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Założeniem programowym konferencyjnych spotkań jest możliwość przedstawienia przez uczestników z różnych ośrodków naukowych wyników badań, podsumowań i syntez a także planów i projektów badawczych. W publikacji najstarsze dzieje książki reprezentuje m.in. otwierająca tom praca Zbigniewa Domżała i Andrzeja Wałkowskiego *„Pióro potężniejsze niż pastorał". O opatach średniowiecznego klasztoru cystersów w Mogile, którzy zasiedli do pisania*. Historią nowożytną w dziejach książki i bibliotek zajmował się m.in. Zdzisław Kropidłowski (*XVIII-wieczny księgozbiór cechu piekarzy* gdańskich), a historią najnowszą Magdalena Kwiatkowska (*Prywatny mecenat publikacji naukowych w Królestwie Polskim. Rekonesans*). Kilka artykułów zostało poświęconych badaniom prasoznawczym, np. tekst Joanny Korczyńskiej *Polskie czasopisma o tematyce fantastycznej w latach 1982-2015 (próba syntezy)*. Tom kończy artykuł przeglądowy Marcina Karwowskiego*Tematyka działalności polskich bibliologów i informatologów w latach 2013-2015 ze szczególnym uwzględnieniem zagadnienia książki i prasy*.

Kaliskie środowisko naukowe przygotowało tom studiów poświęcony związanemu z Kaliszem wybitnemu bibliotekoznawcy i regionaliście, profesorowi Krzysztofowi Walczakowi. W pierwszej części publikacji *Region i książka. Szkice z dziejów książki regionalnej* (Andrysiak, Steczek-Czerniawska, red., 2016) podzielonej na kilka grup tematycznych zawarto artykuły dotyczące czasopiśmiennictwa (np. Evelina Kristanova *Wybrane zagadnienia literackie w świetle publikacji kwartalnika „Verbum" (1934-1939)*, historii i współczesności bibliotek (m.in. tekst Macieja Matwijówa *Z dziejów biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie w latach 1921-1946*). Osobną grupę stanowią *Calisiana*, reprezentowane m.in. przez szkice Elżbiety Steczek-Czerniawskiej *Kalendarz przeświet-*

nych dam – niezwykły druk kaliskiej tłoczni jezuickiej i Iwony Barańskiej *Początki kaliskiej krytyki sztuki. Lata 70. i 80. XIX w*. Natomiast w części drugiej książki zatytułowanej *Prof. Krzysztof Walczak – bibliolog i regionalista* znalazły się trzy teksty: Dzierżymira Jankowskiego o regionalizmie w naukowej i społecznej działalności Krzysztofa Walczaka, Hanny Tadeusiewicz o dorobku profesora w zakresie biografistyki oraz bibliografia prac Krzysztofa Walczaka autorstwa Ewy Andrysiak.

W serii *Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych*, kontynuacji serii *Forum Bibliotek Pedagogicznych* ukazała się publikacja *Czytelnictwo – nowa jakość* (Janik, Bukowczan, red. 2017) poświęcona promocji czytelnictwa, jednemu z ważniejszych kierunków działania bibliotek pedagogicznych. „Teksty zawarte w publikacji *Czytelnictwo – nowa jakość* poświęcone są ambitnym i często niełatwym zadaniom. Polegają one bowiem na ponownym przyciągnięciu dzieci i młodzieży do książki i bibliotek oraz przekonaniu młodych czytelników, że czytanie jest podstawą docierania do wszelkich informacji, sprzyja osobistemu rozwojowi i kształceniu oraz dostarcza doskonałej rozrywki i wypoczynku". W otwierającym zbiór czternastu tekstów artykule Sylwii Czacharowskiej *Czytanie – tradycja a współczesność* autorka postuluje powrót do czytania (zaczynając od najmłodszych), rozumianego jako akt lektury zwartego, linearnego tekstu, w oparciu o klasyczną książkę, bez wspomagania technologicznego. Wśród zagadnień podejmowanych przez autorów zbioru wymienić można prezentację katalogu dobrych praktyk, mogących posłużyć jako inspiracje dla bibliotek publicznych, pedagogicznych i szkolnych (Magdalena Wójcik), opis form promocji czytelnictwa za granicą (Beata Janik), propozycje sposobów zachęcania dzieci do czytania dla rodziców i nauczycieli (Lidia Ippoldt). Także kilku przedstawicieli bibliotek pedagogicznych i szkolnych podzieliło się w swoich artykułach doświadczeniami w zakresie promocji czytelnictwa.

Opolskie środowisko naukowe przygotowało kolejną pozycję wydawniczą poświęconą Kresom, zatytułowaną *Biblioteki w kulturze Kresów* (Kalczyńska & al., red.). „Celem opracowania jest przypomnienie o znaczącym dorobku intelektualnym tym dawnym i tym dzisiejszym naszych rodaków zza wschodniej granicy, wpisanym w tradycje i współczesność szeroko rozumianych instytucji bibliotek" (s. 9). Zbiór dwunastu tekstów otwiera artykuł Anny Rajchel poświęcony polskim „Medyceuszom", rodzinie Pawlikowskich z Medyki i wydawanej przez nich serii *Biblioteka Medycka.* Wśród pozostałych tekstów znalazły się m.in. artykuły o Wincentym Smagłowskim i powstałej w oparciu o jego księgozbiór Bibliotece Miejskiej w Stanisławowie (Mirosława Koćwin) oraz o Zdzisławie Konstantym Jagodzińskim, publicyście, kierowniku Biblioteki Polskiej w Londynie (Marzanna Gądek-Radwanowska). Kilka bibliotek przedstawiło zbiory o proweniencji kresowej, związane z nimi badania oraz sposoby ich zabezpieczania (np. Bożena Gorczyca, Paulina Kot, Anna Kraus, Anna Strojna-Krzystanek *Uczeni lwowscy i ich wkład w rozwój nauk technicznych – na podstawie Kolekcji Lwowiana Politechniki Krakowskiej*). Historię najnowszą reprezentuje artykuł Marii Kalczyńskiej *Biblioteka „Wołania z Wołynia" i jej twórca ks. Witold Józef Kowalów z Ukrainy*.

Według redaktora obszernego opracowania *Nauka o informacji* (Babik, red. 2016), publikacja ta może pełnić funkcję, bardzo potrzebnego, podręcznika akademickiego. Na książkę składają się dwadzieścia cztery rozdziały, dotyczące różnych zagadnień z zakresu nauki o informacji, korespondujących często z realizowanymi na wyższych uczelniach w Polsce programami nauczania z zakresu bibliotekoznaw-

stwa i informacji naukowej. Autorami poszczególnych rozdziałów są badacze, specjaliści z różnych ośrodków naukowych w Polsce. Poszczególne rozdziały dotyczą m.in.: zagadnień teoretycznych, terminologicznych i metodologicznych, interdyscyplinarności dziedziny, technologii informacyjnych, organizacji informacji naukowej, zarządzania informacją, wyszukiwania informacji, prezentacji informacji, kultury informacyjnej. Każdy rozdział kończy bibliografia, umożliwiająca poszerzenie wiedzy w omawianych zagadnieniach.

Projektowanie informacji rozumianej, według jednej z definicji, jako sztuka i nauka przygotowywania informacji w sposób ułatwiający ludziom skuteczne i wydajne jej wykorzystanie oraz zastosowanie projektowania informacji w bibliotekarstwie to tematyka pracy zbiorowej *Projektowanie informacji w przestrzeni biblioteki* (Kamińska-Czubała, Skórka, red. 2017). W części pierwszej publikacji *Zagadnienia ogólne* autorzy podejmowali m.in. tematy ekologii informacji (Wiesław Babik) czy też umiejętności strukturalizacji treści przez podmiot uczący się (Hanna Batorowska). Wśród artykułów części drugiej – *Dobre praktyki* – znalazły się teksty o projektowaniu informacji na przykładzie polskich biblioblogów na platformie Blogger (Barbara Maria Morawiec) oraz o tworzeniu wystaw cyfrowych w ramach zajęć fakultatywnych przez studentów IINiSB UW (Mikołaj Ochmański, Grzegorz Gmiterek). Zadania bibliotekarza systemowego jako architekta informacji (Danuta Grabowska) i badanie satysfakcji użytkowników na przykładzie Uniwersytetu Rzeszowskiego (Zenona Krupa) to niektóre z tematów zaprezentowanych w części trzeciej – *Projektowanie dla odbiorcy*. W ostatniej części zatytułowanej *Udostępnianie informacji* m.in. scharakteryzowano bibliografię cyfrową Zygmunta Wróblewskiego jako przykład skatalogowanego fragmentu Internetu (Jadwiga Wichman, Joanna Hoły) oraz przedstawiono analizę komunikatów umieszczanych przez twórców profili bibliotecznych tworzonych na Facebooku (Katarzyna Bikowska).

Autorzy książki *Aplikacje mobilne nie tylko w bibliotece* (Gmiterek, Kotuła, 2017) zaprezentowali kompendium aplikacji natywnych dla urządzeń przenośnych z systemem operacyjnym Android, przydatnych w działalności bibliotek a także w codziennym funkcjonowaniu ich czytelników. Rozdział *Wybrane aplikacje mobilne* zawiera katalog aplikacji uporządkowanych w kilku kategoriach (Biblioteki, Czytanie, Produktywność, Nauka i edukacja, Pisanie, tworzenie notatek, prezentacji, arkuszy kalkulacyjnych, Multimedia, Media społecznościowe, Komunikacja). Tę podstawową część książki poprzedzają rozdziały zawierające charakterystykę metodologii badań przeprowadzonych przez autorów, rozważania na temat mobilnej struktury informacji, analizę stanu wykorzystania urządzeń mobilnych przez czytelników i bibliotekarzy w Polsce i na świecie.

Drugie wydanie wspomnień o pracownikach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy *Żyją w naszej pamięci* (Jagielska, Jedynak, red, 2017) zawiera, w porównaniu z wydaniem z 2006 r., dwadzieścia biogramów więcej. Są wśród nich wspomnienia o Helenie Zarachowicz, wieloletniej wicedyrektor a następnie dyrektor biblioteki, Helenie Zaborskiej, znawczyni księgozbioru i źródeł informacji, kierującej Działem Informacyjno-Bibliograficznym, Jadwidze Rudnickiej, m.in. współautorce pierwszego tomu *Katalogu rękopisów Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy* oraz Zdzisławie Szafranku, introligatorze. Tak jak poprzednio, biogramy i wspomnienia zawarte w publikacji ułożone zostały chronologicznie według roku rozpoczęcia pracy w bibliotece i uzupełnione indeksem alfabetycznym nazwisk.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

Andrysiak, Ewa; Steczek-Czerniawska Elżbieta, red. (2016). *Region i książka. Szkice z dziejów książki regionalnej*. Kalisz: Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 346 s., il. ISBN 978-83-62689-46-0.

Babik, Wiesław, red. (2016). *Nauka o informacji*. Warszawa: Wydaw. SBP, 711 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 174 s., il. ISBN 978-83-64203-82-4.

Figiel, Grzegorz; Michalski, Wojciech; Pachocka, Anna; Stanek, Katarzyna, oprac. tekstów, red. (2017). *Skarby Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*. Lublin: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego, 253 s., il. ISBN 978-83-86361-54-0.

Gmiterek, Grzegorz; Kotuła, Sebastian Dawid, (2017). *Aplikacje mobilne nie tylko w bibliotece*. Warszawa: Wydaw. SBP, 290 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 175. ISBN 978-83-64203-84-8.

Iwańska-Cieślik, Bernardeta; Pokorzyńska, Elżbieta, red., Kropidłowski, Zdzisław; Spychała, Dariusz, współpr. (2017). *Dzieje książki i prasy. Przegląd badań za lata 2013-2015*. Bydgoszcz: Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 391 s., il. ISBN 978-83-8018-120-5.

Jagielska, Janina; Jedynak, Teresa, red. (2017). *Żyją w naszej pamięci. Wspomnienia o pracownikach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*. Warszawa: Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego, 575 s., il. ISBN 978-83-87407-34-6.

Janik, Beata; Bukowczan, Wanda, red. (2017). Czytelnictwo – *nowa jakość*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 150 s., il. Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych; nr 1. ISBN 978-83-7638-846-5.

Jazdon, Artur; Skutecki Jakub (2017). *Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu*. Poznań: Wydaw. Miejskie Posnania, 163 s., il. Zabytki Poznania. ISBN 978-83-7768-175-6.

Kalczyńska, Maria; Szewczyk-Kłos Danuta; Jańdziak, Anna; Melczewski, Paweł (2017), red. *Biblioteki w kulturze kresów*. Opole: Wydaw. Uniwersytetu Opolskiego, 154 s., il. ISBN 978-83-7395-753-4.

Kamińska-Czubała, Barbara; Skórka, Stanisław, red., Piotrowska, Ewa, współpr. (2017). *Projektowanie informacji w przestrzeni biblioteki*. Kraków: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 291 s., il. ISBN 978-83-8084-057-7.

Polaczek-Bigaj, Marta (2016). *Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza „Prasa – Książka – Ruch". Studium powstania, działalności i likwidacji*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 138 s. il. ISBN 978-83-7638-823-6.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 15 listopada 2017 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Sygnalizując tu zagraniczne publikacje, próbuję stworzyć syntetyczny przegląd koncepcyjnych opinii oraz zawodowych reguł praktycznych, aktualnie dominujących w okołobibliotecznym obszarze na świecie – możliwie rozległy, a w zamierzeniu może nawet chwilami całościowy. Nie unikam też rozwinięć, komentarzy, ani ewentualnych dysku-

sji bądź polemik. Natomiast dopiero w drugiej kolejności są to detalizowane omówienia konkretnych książek: precyzujące, o co w nich chodzi.

Czasem jednak, acz nie za często, trafiam na monografie niezwykłe. Które wartość szczególną mają same z siebie: są jak latarnie morskie nocą na wybrzeżu. Napisałbym, że do przeczytania przez wszystkich, ale tutejsze rekomendacje mają odzew bliski zeru, a i pozyskiwanie wydawnictw obcych bywa praktyką śladową. Tylko więc w wyobraźni taki mógłby być sens. Co nie przeszkadza, że akurat tym razem taką książkę znalazłem.

Co więcej: udało mi się wyłowić jeszcze kilka innych, treściowo zbieżnych. Jakby były cząstkowym echem. Przynajmniej merytorycznym, bowiem jakość wykonania jest rozmaita. Ale w miarę możliwości – też do przeczytania. Oraz do łącznej refleksji.

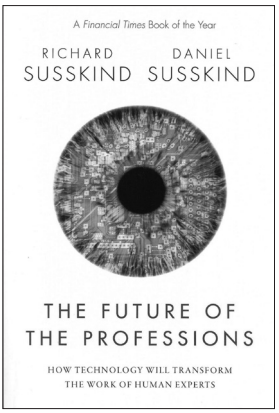

BARDZO WAŻNA KSIĄŻKA !! [******]

Richard Susskind, Daniel Susskind: *The Future of the Professions. How the Technology Will Transform the Work of Human Experts.* Oxford: Oxford University Press, 2017, 346 s. ISBN 978-0-19-879907-8.

Z całą odpowiedzialnością, na jaką mnie stać, uważam tę książkę za wyjątkową i niezwykle ważną dla wiedzy o bibliotekarstwie oraz o komunikacji informacyjnej, chociaż nie odnosi się do tych zakresów ani bezpośrednio, ani wyłącznie. Natomiast traktuje o tym, co może rozstrzygnąć o losach tego obszaru i o jego przyszłym kształcie, bądź o zaniku – charakteryzując fundamentalne przesłanki ogólne. No i wobec tego trafia w samo sedno dylematu: co oraz jak będzie. Nie przesądzając, o czym przesądzić nie można.

To nie jest monografia w pełni naukowa, mimo że autorzy tkwią głęboko w oksfordzkim środowisku akademickim. Więcej tu publicystyki oraz roztrząsań zgadywankowych niż niepodważalnej argumentacji (chociaż ta jest również obecna), a nad pewnikami przeważają przypuszczenia, lepiej lub gorzej uzasadnione, jak też kategorie prawdopodobieństwa, a niekiedy nawet: nieprawdopodobieństwa. No bo taki ma charakter podnoszona problematyka. Dlatego pojawia się również generalne zaproszenie do dyskusji, oraz do autorefleksji.

Sam tekst został napisany perfekcyjnie: oto referencja z najwyższej półki. Nie wiem nawet, czy aby miejscami niezbyt wysokiej, bo wtedy ewentualnie zacierają się niedostatki merytoryczne. Ale nie twierdzę, że na pewno takie tam są.

Moim zdaniem, ta książka powinna w naszych kręgach poruszyć umysły i wprowadzić ożywcze intelektualne zamieszanie. Przydałoby się zatem, żeby chociaż kilka egzemplarzy tutaj było. Tym bardziej, że jest już o niej bardzo głośno.

Obaj autorzy – ojciec i syn – specjalizują się w nauce o komputerach No bo już taka nauka istnieje[1]. Co więcej: są jej zagorzałymi apologetami, dlatego w konfrontacji z ich opiniami trzeba zachować niejaki dystans. Prof. Richard Susskind (ojciec) kierował Instytutem Internetu w oksfordzkim uniwersytecie; obecnie jest niezależnym ekspertem,

[1] S. Dasgupta: *Computer Science. A Very Short Introduction.* Oxford: Oxford University Press, 2016 . [rec. ZIN 2016, nr 2, s. 139-141].

ale na uczelni nadal pełni różne powinności doradcze i społeczno-funkcyjne. Jego drugą specjalnością jest prawo, a dokładniej powiedziałbym, że e-prawo[2]. Natomiast dr Daniel Susskind specjalizuje się równolegle w e-ekonomii, pracuje zaś w Balliol College oksfordzkiego uniwersytetu. W książce stworzyli razem znakomity tandem autorski.

Ich podstawowa hipoteza zawiera sugestię zmierzchu, rozpadu, a nawet zaniku wielu dzisiejszych profesji – na poziomie wykonawczym – i znacznej redukcji na szczeblach eksperckich. Obfita argumentacja jest poważna, a główne uzasadnienia mają charakter mechanistyczno-automatyzacyjny (to zapewne Richard), oraz ekonomiczny (Daniel?). Ale akurat takie odniesienia, wprowadzają do tej bulwersującej prognozy niejakie wątpliwości, nakłaniając do zachowania ostrożności. Mniej bowiem jest wobec tego wskazań na inne obszary poznawcze i na argumenty przeciwstawne. Co zresztą nie zawsze widać, z uwagi na wysoce perswazyjną swadę wypowiedzi. Ale warto pamiętać, że takie opinie serwują nie tylko oni[3].

Powtórzę: do bibliotekarstwa w tekście żadnych bezpośrednich nawiązań nie ma. Częściej pojawia się kontekst informacyjny, ale również nie w takiej postaci, do jakiej jesteśmy przyzwyczajeni. Natomiast przypomnę sugestię Michaela Gormana, że dobre czasy dla bibliotek skończyły się w latach 70.[4]. Zaś w Rosji dopowiedziano nawet, że profesja bibliotekarska zaniknie po 2020 r.[5]. Nie musi się wierzyć bezkrytycznie. Ale skoro pojawiają się teraz wielorako uzasadnione zapowiedzi eksterminacji wielu zawodów publicznych w ogóle, to trzeba je tym uważniej przeczytać oraz starannie przemyśleć.

Według Susskindów, aktualnie istniejące zawody – niezbędne, bo nikt nie rozwiąże wszystkiego indywidualnie i samodzielnie – są w większości dobrze nacelowane, efektywne i dotychczas stosunkowo stabilne. Jednak ich słabością jest właśnie nadmierna specjalizacja: w wykonaniu ekspertów, do których dostęp bywa utrudniony. No i nie podlegają żadnej kontroli, jak też zwykle nie jest znane ich doświadczenie praktyczne. To budzi społeczną nieufność – trudno zgadnąć, czy uzasadnioną – oraz wywołuje erozję profesji. Mnożą się zastrzeżenia etyczne, ekonomiczne (że zbyt kosztowne), zwłaszcza zawody publiczne z góry ustawiono jako deficytowe, oraz chętnie wskazuje się na niedostatki technologiczne.

W rzeczywistości zaś, dominują obawy przed specjalistycznym dyktatem i monopolem. *Drosselklapa nie rikształosuje!* Stąd liczne sugestie, że może jednak nie wszystkie przedsięwzięcia wymagają wysublimowanej specjalizacji. A w każdym razie lepiej – są takie opinie – wprowadzić technologie, bo są łatwiejsze do nadzorowania, oraz do oceny.

Odmienności pomiędzy zawodami bywają, rzecz jasna, olbrzymie, dlatego rejestr modyfikacji, przewidywanych bądź już wdrażanych, też jest niebywale zróżnicowany. Ale są także podobieństwa, a nawet identyczności.

Otóż wszędzie gdzie można, wprowadza się elektronizację i automatyzację procesów, z nastawieniem na innowacje i oszczędności. To zaś z kolei wymaga dekompozycji pro-

---

[2] R. Susskind: *Tomorrow's Lawyers.* Wyd. 2. Oxford: Oxford University Press, 2017; R. Susskind: *The Internet in the Law: Transforming Problem-Solving and Education* [w:] *Society and the Internet. How Networks of Information and Communication are Changing Our Lives.* Red. Mark Graham, William Duffon. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 272-284 [rec. ZIN 2015, nr 2, s. 138].

[3] M. A. Boden: *AI. Its Nature and Future.* Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 160.

[4] M. Gorman: *Our Enduring Values Revisited.* Chicago: ALA Editions, 2015, s. 41.

[5] W. Czudinowa: *Biblioteki na piereputie: prognozy, tendencji, issledowanija* [w:] *Socjołog i psichołog w bibliotekie.* T. X. Red. W. Samochina. Moskwa: Rossijskaja gosudarstwiennaja biblioteka dla mołodieżi. 2016, s.77.

cedur na składniki prostsze, a zatem również rutynizacji. Po takich schematyzujących zabiegach – twierdzą autorzy – niektóre dotychczasowe specjalności zawodowe mogą być wykonywane przez paraprofesjonalistów, lub w ogóle poza nurtem zawodowym w trybie outsourcingu, bądź właśnie: z upraszczającym wykorzystaniem maszyn. Jakkolwiek mogą i powinny pojawić się profesjonalne specjalności nowe, tyle że na razie nie wiadomo jakie[6].

Sami profesjonaliści są na ogół tym zapowiedziom niechętni. Czy można się dziwić? Tylko niektórzy angażują się w innowacje, natomiast wielu nastawia się na przetrwanie. Jednak koncepcjoniści nie pozostawiają złudzeń: zmiany muszą być. Jest tylko pytanie, jak radykalne i w jakim czasie nastąpią.

Każdy zawód odróżnia od amatorstwa – choć nie w identycznym stopniu – czasami na pozór niewiele i stąd te nasze nieszczęsne, obiegowe stereotypy bibliotekarstwa. Zdaniem autorów wspólne podstawy wszystkich zawodów tworzą natomiast: specjalistyczna wiedza, weryfikowane (do jakiego stopnia?) wykonawstwo, oficjalne regulacje oraz jednolite wartości etyczne. A świadectwem bywają standardy i zawodowe kodeksy moralne. Dopowiem: akurat tego nam nie brakuje. Natomiast nie da się ukryć, że – zwłaszcza specjalności lukratywne – bywają postrzegane jako zamknięte kluby monopolistyczne.

Nie tylko, lecz także z tego powodu, istnieją aktualnie dwie zasadnicze koncepcje przyszłości zawodów. Kontynuacyjna – w zasadzie spetryfikowana, z niewielkim dostosowaniem do okoliczności i akceptowalna na krótki czas. Oraz innowacyjna: polegająca na przekonstruowaniu całości. Ciekawe, która przeważa w świadomości bibliotekarzy.

Autorski pogląd jest taki, że wobec licznych słabości – nie wymieniają jednak jakich, a wcześniej pisali o zaletach – zawodów nie można poprawić; trzeba je przetransformować. Zbliżając (upraszczając?) zawodowe umiejętności i wiedzę do publiczności, w czym powinna pomóc automatyzacja. Jednak wspierając, a nie zastępując ludzi; w każdym razie nie całkowicie. Obecna mechanizacja procesów, oraz jej ewentualna przyszła wersja, w formie sztucznej inteligencji, nie wyeliminuje czynnika ludzkiego, natomiast wspomoże. Tak Susskindowie napisali i podobnie sugeruje wybitna znawczyni problemów *Artificial Intelligence*, prof. Margaret Boden[7].

Jednak znawcy obawiają się nadmiernej i upraszczającej automatyzacji, bo stanowi zagrożenie dla specjalistów, jak też dla wielu rozwiniętych dzisiaj firm[8]. Przepowiada się poza tym zanik bezpośrednich kontaktów wykonawczych ze zleceniodawcami, oraz brak relacji emocjonalnych i empatii, a także redukcję prywatności i nierzadko jeszcze: wzrost bezrobocia[9]. Myśleć można różnie, jednak w kręgu naszych zawodów i naszych teorii, nie wolno tych wątpliwości lekceważyć. Natomiast (na pociechę?) autorzy dopowiadają, że przy okazji mogą zniknąć również niby zawodowe instytucje pozoranckie: choćby pseudouczelnie. Istotnie – są takie i niektóre próbują nawet *uczyć* bibliotekarstwa. Ale to margines.

Wśród najważniejszych katalizatorów zmian, autorzy nie bez racji widzą automatyzację procesów oraz procedur. Która często wyręcza i zastępuje ludzi, lecz nieraz dopełnia i podtrzymuje to, co robią. Tak więc maszyny mogą i powinny być partnerami,

---

[6] Tamże, s. 76; M. Boden: *AI.* S. 160.

[7] M. Boden: *AI.* S. 153, 169.

[8] Tamże, s. 158.

[9] Tamże, s. 161, 163; *The knowledge future.* Brussels: European Comission, 2015, s. 57 [dokument elektroniczny].

ale trzeba umieć z nimi współpracować, oraz koniecznie: przewyższać to, co oferują. A ponieważ w ich ofercie są wykonawcze ułatwienia, stabilne standardy, obniżone koszty, a także produktywne fuzje różnych przedsięwzięć wyspecjalizowanych, *rywalizacja* z nimi nie jest łatwa.

Poza tym jednak automatyzacja ma też drugą twarz: niebezpieczną. Wymaga rozbioru procesów, procedur i całej oferty na uproszczone segmenty – niekiedy nadmiernie proste, więc obniżające jakość, no i nie wszystko można takiej segmentacji poddać. Ogranicza również międzyludzkie relacje i może serwować ofertę złą. Co często trudno zweryfikować od razu i z tego bierze się kryzys zaufania.

Wytwór maszyny jako taki może wydać się imponujący, mimo nawet, że jednak gorszy w rezultacie, niż produkt człowieka. Tymczasem to przecież korzystny i użyteczny efekt – ale postrzegany dopiero na końcu procesu – jest ważniejszy, niż sam standardowy i poprawny przebieg. Oczywiście: skoro automatyzuje się tylko niektóre procesy, to inne pozostają nadal do wykonania przez ekspertów, którzy wobec tego sądzą, że tak będzie nadal. Tymczasem nie jest to wcale pewne, bowiem zmiany są dopiero w stadium początkowym. Nie wiadomo, jakie mogą być następne, toteż trudno na razie określić dalszą trwałość i autorytet jakiegokolwiek zawodu.

W rozważaniach detalicznych Susskindowie wyliczają mnogie profesje, w których elektronizacja oraz automatyzacja już dokonała istotnych zmian, rozszerzając strumień transmitowanych treści i radykalnie ułatwiając dostęp do nich wszystkim – jakkolwiek z dużym nawisem uproszczeń. Sugerują poza tym, że dzięki temu rozpowszechnianie treści ma charakter bardziej zindywidualizowany. Otóż akurat to jest wątpliwe.

Wyliczanka jest długa. Oto przełom w medycynie: po stronie publiczności związany ze wzbogaceniem elektronicznego monitoringu stanu zdrowia oraz informacji o wariantach leczenia. Jeszcze bardziej, prawdziwa (podobno) rewolucja wdziera się w procesy edukacyjne. Tworzy się też systemy zdigitalizowanych zasobów prawnych (programy typu *do-it-yourself*); częściowo na cyfryzacji opiera się dziennikarstwo i nawet kościoły wszystkich wyznań korzystają z internetu. Oczywiście jest również mowa o zelektronizowanym obiegu informacji, natomiast o bibliotekarstwie nie ma ani zdania, ale odniesienia i podobieństwa nasuwają się same. Jednak wszystko to wygląda zbyt prosto, nad wyraz pogodnie, z wyraźnym podtekstem łatwizny. Moim zdaniem, przekonuje głównie eksplikacyjna sprawność tekstu, podczas gdy argumentacja – jednak mniej.

Także w odniesieniu do drugiego, z głównych mechanizmów napędzających zmiany, mianowicie do kosztooszczędności, niektóre autorskie sformułowania wydają się nieco naciągane. Owszem, wykonawstwo czegokolwiek lokalizuje się chętnie tam, gdzie jest tańsze, ale nie gorsze. Tymczasem ewentualne kalkulacje bywają często niepewne.

Jest w tekście przykład uniwersyteckich wykładowców z Indii, którzy za niższe honoraria, realizują zajęcia w Europie na dystans, przez Skype'a. Uważam to za quasidowód całkowicie *młotkowy*. Owszem, paraprofesjonaliści mogą wykonywać niektóre zawodowe czynności poprawnie i taniej aniżeli eksperci, inne zaś rzeczywiście dają się zautomatyzować i wtedy koszty bywają jeszcze niższe. Pytanie tylko, które to czynności, oraz jak dalece można tolerować jakościową amplitudę.

Koncepcje bibliotekarstwa i oferty informacyjnej, jak też praktykę w tym zakresie, śledzę od dziesiątków lat. I przez cały ten czas, nad wypowiedziami o funkcjonowaniu dominują (na Zachodzie) puste slogany *development*, albo (na Wschodzie) *razwitok, razwitje* – które we wszystkich wypadkach nie znaczą nic: to pustosłowie. Natomiast w ujęciu Susskindów prognozy dla profesji koncentrują się na innowacjach i na automatyzacji.

No więc to są już konkrety i to jest czytelna treść, dlatego tym tropem warto iść, jakkolwiek uruchamiając intensywne myślenie własne, oraz możliwie pogłębioną argumentację osobistą. Bo byłoby błędem uznać, że wszystko potoczy się tak, jak to w książce zostało napisane. Odwrotnie: samoczynnie nie dokona się nic.

Według autorów, wprowadzanie mechanizacji dotyczy przetwarzania, które we wszystkich zawodach jest ważne, zatem w naszych też, ale nie wyczerpuje całego rejestru powinności. Mianowicie tego obszaru, który wymaga kreatywnego myślenia, rozwiązywania rozmaitych niestandardowych, równoważnych problemów wielowariantywnych i generowania rozstrzygnięć całkowicie nowych: to pozostaje w gestii ludzi. Zakres ludzkiego wykonawstwa skurczy się zatem o te czynności, które są do zrealizowania przez maszyny, czyli o zadania rutynowe. Natomiast dla specjalistów pozostaną procesy, wymagające myślenia, emocji, współodczuwania, oraz weryfikacji etycznych. A także: zmierzające do finalizacji, nakierowanej indywidualnie[10].

W jakim stopniu da się to zrealizować, taki będzie rynek pracy. Im więcej natomiast zadań przypadnie maszynom, tym bardziej ten rynek ulegnie redukcji, oraz nastąpi częściowa ekspulsacja wykonywanych przez ludzi specjalności. Takie zagrożenie istnieje[11]. W każdym razie na pewno dla wszystkich wariantów biblioprofesji. Dlatego trzeba przystąpić do samoobronnych analiz, oraz do niezbędnych przedsięwzięć innowacyjno-zapobiegawczych, bo nikt tego za nas nie zrobi.

Mimo, że założenia całkowicie apokaliptyczne są wyssane z palca, tak jak również przypuszczenia, że za trzy dekady lub wcześniej dokona się rozległa mechanizacja prawie wszystkiego[12]. Znawcy przyjmują za pewnik, że maszyny nie potrafią i nie będą umiały myśleć kreatywnie (w ludzkim rozumieniu) oraz nie są i nie będą zdolne do przewyższenia myślenia ludzkiego, a więc i do decydowania w okolicznościach pozastandardowych[13]. To znaczy zaś, że przyszłość profesji, w obszarach uprawianych przez ludzi, opiera się na intelektualizacji, na produktywnym myśleniu, oraz na twórczej projekcji; nie na uzależnieniu od maszyn, ale na symbiozie z mechanicznym wsparciem.

Które tymczasem w naszych zawodach – proszę syntetycznie spojrzeć na lansowane obecnie koncepcje bibliotekoznawcze oraz informatologiczne – staje się fetyszem samo w sobie i jest przedmiotem bezkrytycznej, a nawet wręcz samobójczej apologii. Zakładamy sobie z własnej woli stryczek na szyję. Otóż uważna lektura książki Susskindów pomogłaby te nastawienia zmienić.

Obaj stoją na stanowisku, że wiedza zawodowa, zredukowana do wersji digitalnej, to jest coś innego niż wiedza ekspercka. Musi być inaczej, bo możliwie prosto, skonstruowana: podzielona według segmentów strukturalnych i wystandaryzowana. Na tym, tak uproszczonym poziomie, również są i będą potrzebni specjaliści – chociaż nie wiadomo jak długo – tyle że słabiej i wąskozakresowo wykwalifikowani, przez co w zatrudnieniu tańsi, co społecznie ma podobno duże znaczenie. To paraprofesjonaliści, oraz wdrożeniowcy i moderatorzy (to wszak również bibliotekarze, lecz tego nie napisano), a poza tym: analitycy procedur, organizatorzy systemów i dostawcy danych (też

[10] M. Gorman: *Our…* s. 212.

[11] M. Boden: *AI…*, s. 158.

[12] Tamże, s. 169; Czudinowa: *Biblioteki…*, s. 76-77; *IFLA trend report 2016 update.* The Hague: IFLA, 2016, s. 25 [dokument elektroniczny]; *The knowledge…*, s. 49.

[13] M. Boden: *AI…*, s. 153.

bez nas; autorzy nie słyszeli o bibliotekach?). Lista jest zresztą dość długa i są na niej jeszcze inżynierowie wiedzy.

To tekstowe pojęcie koresponduje dość blisko z tym, co rozumiem przez inżynierię biblioteczną. Oczywiście: gromadzenie, archiwizacja i dystrybucja materiałów oraz informacji (w istocie: treści), z dopasowaniem do potrzeb odbioru, więc nie wyłącznie online i nie tylko w trybie automatycznym – natomiast z bibliotecznym dostosowaniem i wykreowaniem urządzeń, oraz z wykorzystaniem bezpośrednich relacji z publicznością. Ktoś musi to zorganizować, zrealizować, oraz dopełnić tym, czego nie ma w materiałach ani w sieci. No więc to jest milczące odniesienie do bibliotekarstwa, ale o kontynuacji zawodu jeszcze nie przesądza.

Jeśli bowiem nastąpi rozczłonkowanie zawodowych umiejętności i wiedzy na poziomie wąskiej specjalizacji, to za partnerów parku maszynowego wystarczą paraprofesjonaliści, wyposażeni jedynie w przysposobienie zadaniowe. Na jakiś czas: dopóki specjalność, w dopełniającym wykonaniu ludzkim, będzie jeszcze użyteczna. To jest zatem perspektywa mizerna. Nie mówiąc już, że dzisiaj niekoniecznie wiadomo, jakie to miałyby być specjalności, ani jakie sposoby wdrażania dałoby się skonkretyzować.

Wobec tego trzeba przyjąć, że prawdziwy sens zawodu wyznaczają jednak starannie wykształceni (też nie w pełni wiadomo, jak) specjaliści, eksperci, szerokozakresowi znawcy. Którzy muszą uzasadnić swoją przydatność, naddając nowe propozycje intelektualne nad tym, co zaoferuje personel pomocniczy, oraz maszyny. O to trzeba zadbać. Oraz – to też ważne! – o zbalansowanie z publicznym pożytkiem, ponoszonych kosztów, których społeczeństwo nie kocha i patrzy na ręce. Jeśli nie uwzględni się jednego i drugiego, to prognozy dla bibliotekarstwa rzeczywiście wyglądają źle.

W chaotyczną kakofonię mnóstwa prognoz dla profesji jako takich, Susskindowie wprowadzają elementy racjonalności oraz porządku, chociaż nie mnożą opinii *bezdyskusyjnych* ani nie twierdzą, że wiedzą wszystko. Ich supozycja jest dwuwarstwowa.

Z jednej strony nieuchronnie pojawia się wariant postprofesjonalny. Narzuca rozdzielenie przedsięwzięć na składniki możliwie proste, digitalizację wszystkiego co można i rutynizację procesów oraz procedur. Ściśle zawodową zatem okazuje się dopiero wersja druga, ekspercka. Wymaga dogłębnej orientacji w całej profesjonalnej problematyce, kreatywności koncepcyjnej i wykonawczej, a w działaniu – nadzoru nad wykonawstwem wąskospecjalistycznym i nad technologią.

Swoistą egzemplifikacją rozumowania jest autorski *kalendarz* etapów rozwoju, zainaugurowany w latach 70. Ciekawe, że akurat w tym czasie, Gorman usytuował kres tradycyjnego bibliotekarstwa. Wygląda to tak: pozyskiwanie wiedzy > systemy eksperckie > wiedza *know how* > Google Data > Big Data. W 2020 r. powinien pojawić się segment następny, ale nie wiadomo jaki.

W stosunkowo bliskiej przyszłości wąskozakresowa wiedza techniczna oraz wykonawcza ma być podobno szeroko dostępna i opanowana, trudno więc kojarzyć ją z prawdziwym zawodem, zatem i ze stabilnością bibliotekarstwa na tym poziomie. Natomiast rzeczywista profesja, także bibliotekarska, oraz przyporządkowane jej umiejętności i wiedza na szczeblu eksperckim, skurczy zapewne swój zasięg, lecz utrzyma się przy życiu. Jeżeli: pogłębi treści, podporządkuje sobie technologię (*inżynieria biblioteczna*), nastawi się na innowacje i kreatywność, a przede wszystkim przywróci społeczne i humanistyczne priorytety.

Tego nie zasugerowali Susskindowie, ale takie są wnioski logiczne. Trzeba więc z niepokojem dopowiedzieć, że aktualne koncepcje bibliotekoznawcze nawiązują do takie-

go paradygmatu jedynie śladowo, a nauka o informacji tak dalece zafascynowała się technologią, że w istocie zmierza ku samodestrukcji. Bibliotekarstwo to coś wielokrotnie więcej, niż jedynie dystrybucja informacji, bo jest ukierunkowane na rozpowszechnianie wszystkich treści, a także na kreowanie międzyludzkich relacji: dopiero w takim ujęciu ma sens oraz dobre widoki na przyszłość[14].

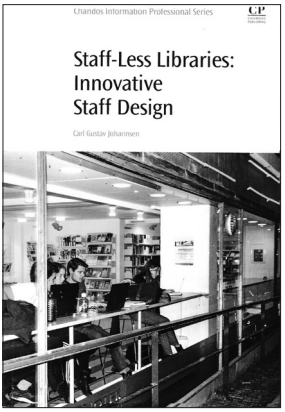

BIBLIOMATY [***]

Carl Gustav Johannsen: *Staff-Less Libraries. Innovative Staff Design.* Kidlington: Elsevier/Chandos Publishing, 2017, 175 s. ISBN 978-008-101923-8.

Tymczasem mamy już przykłady przeniesień mechanistycznych pomysłów oraz pełnej (?) automatyzacji procesów do praktyki bibliotecznej. Pojawiły się mianowicie bezzałogowe punkty biblioteczne, całkowicie lub częściowo oparte na zautomatyzowanej samoobsłudze, czyli bibliomaty, dostępne na karty czipowe. Jak bankomaty, albo jadłomaty. Jednak na razie to są przeważnie hybrydy, częściowo (60% czasu) świadczące usługi z udziałem personelu, zatem w pomieszczeniach, natomiast zachowujące możliwość korzystania również, kiedy żadnego bibliotekarza już nie ma. W rezultacie – podkreśla się – są otwarte dłużej, zwykle prze 80 godzin tygodniowo, a niekiedy nawet całodobowo. Chociaż są także opinie, że to akurat nieprawda. Bo zresztą, jak przeliczy się godzinowe doniesienia, to *matematycznie* o stałym otwarciu nigdzie nie może być mowy.

Natomiast weszły do obiegu nowe nazwy, nieraz tromtadrackie. Użyte tu przeze mnie określenie *bibliomat*, pojawia się rzadko, bo jest zawstydzające. Są natomiast takie oto: *biblioteka bezzałogowa, biblioteka szeroko dostępna, biblioteka (dłużej) otwarta.* Piarowa demagogia rzuca się w oczy, jednak razem ze świadectwem, że nie pochodzi z zewnątrz. Nazwy, więc i formy, zostały wymyślone, wykreowane i są promowane przez – niektóre! – środowiska bibliotekarskie. Najzwyczajniej sami sobie fundujemy nieuleczalny wariant zawodowego raka. Bo wszak na dłuższą metę pomysł ma minimalną szansę przetrwania. Jest dopasowany jedynie do chwilowej koniunktury.

Dotychczas doniesienia o takich przedsięwzięciach pojawiały się w bibliotekarskim piśmiennictwie jedynie okazjonalnie i tak jakby ukradkiem. Ale oto Carl Johannsen, profesor nadzwyczajny uniwersytetu w Kopenhadze, opublikował pierwszą (tak mi się wydaje) książkę na ten temat – i dobrze, że w ogóle, lecz źle, że aż tak kiepską, bo wykonanie jest katastrofalne. Jeżeli w ten sposób piszą profesorowie, to dlaczego mamy pretensje do studentów? Na dodatek redakcyjny nadzór jakościowy wydawnictwo *Chandos* całkowicie odpuściło. Jeszcze niedawno była to oficyna bardzo solidna, ale wykupiona przez *Elsevier*, dramatycznie traci standardy.

W książce przeważa bełkot i chaos, oraz typowo uniwersyteckie niezrozumienie bibliotekarstwa. Są wielokrotne powtórzenia, na dodatek wzajemnie sprzeczne, jak też przywołania całkowicie bezwartościowych niby sondaży. Opinie o rozwiązaniach

[14] M. Gorman: *Our*…s. 222; W. A. Wiegand: *Part of Our Lives. A People's History of the American Public Library.* Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 1, 269.

w Niemczech i w USA autor oparł na przykładzie… pojedynczym(!!), oraz przywołał też jedną(??) wypowiedź z Polski, jakoby nad Wisłą takie rozwiązania w ogóle nie były możliwe. Ktoś, coś: nie wiadomo dlaczego – i w ogóle co to za bzdety. Autorowi ewidentnie myli się wolny dostęp do półek, z ogólną koncepcją samoobsługi, oraz jeszcze: z ekspansją bibliotek na szerokie użytkowanie. Stanowczo za dużo tu dyrdymałów. Tekst jest więc merytorycznie *cieniutki*, ale na razie lepszego nie widać.

Doniesienia i refleksje Johanssena skupiają się głównie na Skandynawii, co może być nieco mylące, nie wiadomo bowiem czy dlatego, że tamtejsze kraje przodują w zakresie tego rodzaju rozwiązań, czy po prostu zdecydowało duńskie przypisanie autora. To ma swoje znaczenie, ponieważ relacje są uporządkowane (niestety: wielokrotnie i równolegle) według krajów. Z dopowiedzeniem, że pierwszą taką formę parabiblioteczną uruchomiono w Danii w 2004 r., a na świecie – w Singapurze, o rok wcześniej.

Taką – to znaczy: jaką? Otóż nie do końca wiadomo. Wariantem dominującym w opisie jest samodzielne pomieszczenie biblioteczne z książkami, czasopismami i dostępem do internetu oraz z możliwością użytkowania dla spotkań kilkuosobowych, bądź w liczniejszych gronach – nadzorowane przez bibliotekarzy tylko w ciągu kilku godzin dziennie. W pozostałych porach otwarcia, bądź (rzadko) stale, można wejść korzystając z czipowej karty i wtedy nadzorują kamery wideo. Inną wersję obsługi oferują bibliomaty – wygląda na to, że nieliczne – czyli wolno stojące urządzenia, które wypożyczają (też na kartę) do 3 książek na okres 3 tygodni i przyjmują zwroty. Mówi się i pisze i że są kosztooszczędne, ale przy cenie 100 tys. dolarów za sztukę i jeszcze kosztach obsługi, a ofercie mniej niż elementarnej, to jest zawracanie głowy. A już nazywanie tego czegoś *biblioteką* albo *biblioteczną filią* to tak, jakby uznać automat z aspiryną za szpital.

Autor zgłasza konkretne liczby: ile takich punktów (jednych i drugich łącznie) może być. I wprawdzie oznajmienia bywają sprzeczne, ale widać, że to są rozwiązania marginalne. No bo w Danii jest ich około 300, w Finlandii 90, w Norwegii mniej niż 80, w Szwecji 50, a w UK 35. Tym niemniej – rzeczywiście istnieją.

Na etapie pomysłów obawiano się wandalizmu, lecz w praktyce takie zdarzenia są wyjątkowo rzadkie. Mimo to dość często *wejściówek* nie wydaje się osobom w wieku poniżej 18 lat; mogą przychodzić, ale z pełnoletnimi. W założeniach wstępnych to miały być również *trzecie miejsca*, czyli pomieszczenia spotkaniowe, szczególnie na wsi. Skoro jednak bez żadnego bibliotecznego naddania, to w praktyce ta inicjatywa ma charakter oferty użyczania powierzchni. Bibliotece nic do tego, chociaż oczywiście przeciwwskazań nie widać.

Opinie publiczności o takich rozwiązaniach, w tekście wyglądają na sprzeczne. Autor – który sam jest za, a nawet przeciw – raz pisze o aplauzie, a innym razem o odrzucaniu. Podobno natomiast cieszą się władze, bo liczą na oszczędności (których nie ma), a jakość oferty mało kogo interesuje. Poza tym *ciekawe* (?), że tam gdzie władze lansują te pseudobiblioteczne protezy, również bibliotekarze sygnalizują zadowolenie. *Cuius regio, eius religio*.

Za to oceny bibliotekarskich stowarzyszeń i niezależnych bibliotekarzy profesjonalnych bywają jednoznacznie negatywne: to nie są formy biblioteczne godne uwagi. Bez kontaktów personelu z użytkownikami, bez współpracy i doradztwa, z ofertą katastrofalnie zgrzebną i atmosferą jak w programach *Big Brother*, jest to imitacja, a nawet parodia bibliotekarstwa. Która jednak może czasami spodobać się organizatorom i wtedy ma miejsce redukcja bibliotekarskich stanowisk pracy, na rzecz takich prymitywnych rozwiązań. Co zresztą właśnie sugerowali Susskindowie.

Powtórzę: pomysł jest niestety nasz. Strzeliliśmy sobie w stopy i ta strzelanina nadal trwa. A im dłużej potrwa, tym większa jest szansa, że przypadnie do gustu kolejnym organizatorom bibliotek.

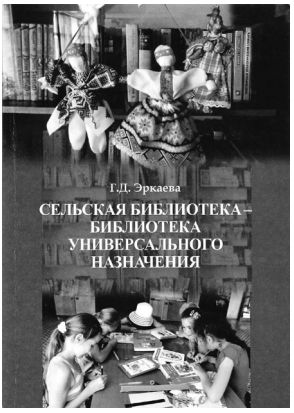

BIBLIOTEKARSTWO SAMORODNE [**]

Guzial Ekajewa: *Sielskaja biblioteka – biblioteka uniwersalnowo naznaczenija.* Moskwa: Paszkow dom, 2016, 344 s. ISBN 978-5-7510-0684-6.

To lekturowe następstwo jest wprawdzie przypadkowe, ale w efekcie daje do myślenia. Oto książka, autorstwa wiejskiej bibliotekarki z Tatarstanu, z okolic Kazania (800 km od Moskwy): z relacją, co robi się w tamtejszej bibliotece. Chwilami naiwną, miejscami w ogóle nie da się tego czytać, lecz na innych stronach budzącą autentyczne zainteresowanie oraz wręcz szacunek. Bo przez cały czas jest to opowieść spontaniczna i zaraźliwie entuzjastyczna.

Mowa o bibliotece w miejscowości Kostniejewo, gdzie mieszka raptem 600 osób i 20% w tym to emeryci. W Rosji przeważnie likwiduje się biblioteki, z których korzysta mniej niż 500 użytkowników, a bezzałogowych punktów tam nie ma. No to jaka przyszłość czeka tę książnicę za kilka lat?

Jednak na razie jej funkcjonowanie i program musi zaimponować. Dlatego była i jest wielokrotnie wyróżniana, mimo że Tatarstan ma w Rosji niepewną opinię, bo w czasach Jelcyna zachowywał się (podobno) zbyt separatystycznie. Lecz w książce nie ma o tym ani słowa. Nie wiadomo nawet, czy język tatarski pojawia się w bibliotece w jakiejkolwiek postaci.

Autorką tej książki – nie mam wątpliwości, że tekst mocno w wydawnictwie podrasowano i ulepszono – jest kierowniczka biblioteki Guziel Erkajewa: na oko widać, że wulkan energii. Z wykształcenia technik budowlany, więc profesjonalistka *samorodna*. Z bibliotekarstwem zaprzyjaźniła się w praktyce i wszechstronnie – na fotografiach w książce widać, że i aranżacja pomieszczeń biblioteki jest pomysłowa oraz funkcjonalna – oraz do tego stopnia, że udziela (m. in. w tekście) pożytecznych i rozumnych porad zawodowych. Zaś program ponadusługowy realizuje z niebywałym rozmachem i nałykała się rozmaitych nagród, jak lis kur w kurniku. Strzela pomysłami jak z kałasznikowa, wlezie wszędzie tam, gdzie chce i wykonuje świetną pracę. W 2012 r. otrzymała jedną z nagród IFLA za oryginalne przedsięwzięcia marketingowe. O czym nie omieszkała napisać, wychwalając wtedy naszą akcję *Cała Polska czyta dzieciom*[15] – bo w ogóle pisać potrafi i lubi: ma w dorobku ponad 40 rozmaitych publikacji. Chociaż więc (według klasyfikacji Susskindów) jest paraprofesjonalistką i to samorodną, swoje powinności wykonuje niezwykle efektywnie.

Oferta dla użytkowników biblioteki – autorka twierdzi, że są nimi wszyscy mieszkańcy tej niewielkiej miejscowości – oprócz podstawowych usług, prezentuje się w zakresie programów ponadusługowych wyjątkowo bogato, a nawet imponująco. Są tam

[15] G. Erkajewa: *Czitajet wsio sieło* [w:] *Uspiech bibliotiecznowo marketinga. Wniedriajem nowyje projekty.* Red. Ludmiła Zajcewa. Moskwa: Paszkow dom, 2015, s. 27-41.

różnorodne imprezy, koła zainteresowań, kluby, pracownie, organizuje się spotkania dla dzieci, także wspólne z rodzicami, oraz zajęcia przysposabiające do użytkowania komputerów i do korzystania z informacji. Jest teatr amatorski i teatrzyk kukiełkowy a nawet kurs sztuk magicznych – oraz wiele innych przedsięwzięć. Zresztą z konkursami włącznie (są w książce scenariusze: okropne!), bo standardowość propozycji jest oczywista.

Ale nie brakuje też bardziej oryginalnych pomysłów – choćby edytorskich (broszury, ulotki, kroniki), zarówno online, jak i drukowanych. Wydobywając informacje z urzędów, biblioteka powiadamia o dostępnych miejscach pracy w okolicy, a także pomaga indywidualnie w rozwiązywaniu różnych kłopotów: w zakupach przez internet, w zaciąganiu bezpiecznych kredytów albo w uwalnianiu od niesłusznie nakładanych opłat. Jeżeli potrzeba, chociaż odnoszę wrażenie, że nieraz również mimo woli *zainteresowanych*. No i oczywiście funkcjonuje rozległa współpraca ze wszystkimi na miejscu – a jest tam szkoła oraz przedszkole – a także w sąsiedztwie (np. z muzeum).

Obsada biblioteki wygląda na jednoosobową, zatem niełatwo to wszystko zrealizować. Ale Erkajewa należy widocznie do takich osób, które *nosi*. Jak sama twierdzi, chorobliwie nie wytrzymuje bibliotecznej ciszy i bezruchu.

Jednocześnie zaś wyznaje zasadę, żeby własnoręcznie nie robić tego, co mogą wykonać inni. Zaprasza (zagania?) więc do pomocy *wolontaryjnej* każdego, kto zechce, albo kto nie wzbrania się dość skutecznie. Musi mieć dar przekonywania, zabiega też o długi wdzięczności do zrekompensowania, ale tam przecież wszyscy się znają, zatem może mieć też swoje *haki*. Oto bowiem z miejscowej poczty dowiaduje się, kto jakie prenumeruje gazety… Nielegalne to, nawet paskudne, ale który naczelnik poczty przeciwstawi się komuś takiemu? Skoro nawet – jak autorka pisze – szef miejscowej administracji jest *spolegliwy* i *skwapliwie* wspiera bibliotekę. Tak zresztą, jak również inni donatorzy, od których Erkajewa wyciąga dodatkowe środki na bibliotekę.

Tak został przedstawiony repertuar przedsięwzięć, a także ich formy. Natomiast z treścią merytoryczną bywa rozmaicie. Nie budzi zastrzeżeń cały ciąg poczynań wdrażających dzieci do czytania, ani (częściowo) zakres lansowanej wiedzy. Jednak pomiędzy wierszami widać też różne postsowieckie resentymenty tematyczne. No bo każda rzeczywistość ma swoje korzenie, od których ewentualnie uwalnia się przez stulecia, ale często bywa, że bezskutecznie.

Najgorzej wygląda oferta okołoliteracka: unurzana w faktograficznych i werystycznych naiwnościach, w socrealistycznych nastawieniach oraz w parenetycznym pseudowychowaniu. Literatura jak wzornik zachowań i formuła życia: taki jest, sugerowany głównie, model literackich odczytań. I to wydaje mi się największą słabością tej biblioteki, jak też jej programów. Która być może w przyszłości przyczyni się do regresu.

Szkoda, bo to jest ośrodek żywy i ciekawy, a w takiej miejscowości wręcz bezcenny. Całkowita likwidacja, a choćby nawet tylko pełna automatyzacja, byłaby rozwiązaniem fatalnym. Lecz niewykluczonym, jeżeli Erkajewa odejdzie, albo chociaż spuści z tonu. No i to jest potwierdzenie wartości osoby bibliotekarza oraz bibliotekarskiego pośrednictwa.

Sporą część książki zajmują ponadto wskazówki oraz porady metodyczne i marketingowe, a także opinie o zaletach instytucji bibliotecznych. Miejscami bardzo naiwne, czasami poprawne, jakkolwiek nie nowatorskie. Autorka poodpisywała je, skąd się dało, nie fatygując się identyfikacją źródeł, zaś wydawnictwo jedynie to wszystko *ufryzowało*. Na użytek podobnych bibliotek w Rosji (wobec innych istnieje bariera językowa), może to być materiał ewentualnie pomocny.

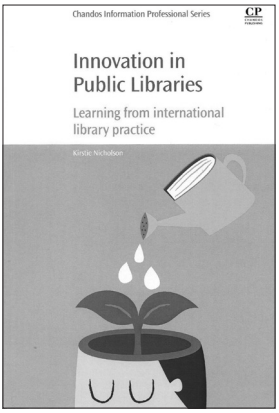

BIBLIOTEKI PUBLICZNE: REKAPITULACJA [***]

Kirstie Nicholson: *Innovation in Public Libraries. Learning from International Library Practice.* Amsterdam/Kidlington: Elsevier/Chandos Publishing, 2017, 150 s. ISBN 978-0-08-101276-5.

Wśród ściśle bibliotekarskich (czyli nie informacyjnych) monografii, wyraźnie ostatnio przeważają publikacje, odnoszące się do bibliotek akademickich. Natomiast na temat bibliotekarstwa publicznego jest ich zdecydowanie mniej, a dawniejsze – przed laty uznane za fundamentalne[16] – nieco już odstają od bieżącej rzeczywistości. Poza tym wśród tych stosunkowo nowych, tylko nieliczne są z najwyższej półki[17], inne określiłbym jako przeciętne[18]. Dlatego pomysł uaktualnienia wiedzy o tych bibliotekach był i jest oczywiście sensowny.

Ale przydałoby się lepsze wykonanie, zwłaszcza eksplikacyjne, a także merytoryczne, bo z tym Kirstie Nicholson radzi sobie rozmaicie: narracyjnej wprawy nie ma. Bibliotekarstwo publiczne zna z autopsji, bo pracuje w miejskiej bibliotece publicznej w australijskim Perth, zgromadziła też i wykorzystała obfitą literaturę przedmiotu. Jednak rozeznania nie zawsze wystarcza, zwłaszcza w odniesieniu do bibliotek kontynentalnych w Europie – przebywała tu oraz w UK jedynie w ramach studyjnego stypendium i książka jest tego stypendium częściowym wynikiem – a także do niektórych najnowszych pomysłów na to bibliotekarstwo. W tekście dokonuje głównie rekapitulacji tego, co dotychczas wymyślono, natomiast komentarze i prognozy wypadają blado.

Nie wiadomo, skąd wynika sugestia, że przyszłość bibliotek publicznych krystalizuje się zachęcająco, skoro większość publikowanych w piśmiennictwie opinii sygnalizuje co najmniej zaniepokojenie. Argumentów – dlaczego tak – nie widać. Zresztą w tej książce argumentacja jest w ogóle niespójna, chaotyczna i często naiwna. Pomyślnej zapowiedzi towarzyszy wszak wiadomość, że gwałtownie rośnie średni wiek użytkowników bibliotek publicznych, więc jak to pogodzić? No i fundamentalnym nieporozumieniem (jak już była tu mowa) jest akceptacja dla bezzałogowego bibliotekarstwa automatycznego. To jest przecież chore i wstyd, żeby cieszyła się z tego bibliotekarka. Tak więc do przejęcia z tej książki są głównie relacje o tym, co się w publicznych bibliotekach robi nowego i zmienia – zresztą zbytnio detaliczna, bez syntez, oraz słabo uporządkowana – natomiast sformułowane opinie lepiej ująć w nawias.

To, co autorka uznała za najważniejsze obecnie przejawy oraz tendencje w funkcjonowaniu bibliotekarstwa publicznego, nie jest nowością ani zaskoczeniem. Ale takie zestawienie sygnałów układa się w ogólniejszą panoramę aktualną, lub dokładniej: trze-

[16] K. de la Pena McCook: *Introduction to Public Librarianship.* New York: Neal-Schuman Publishers Inc., 2004; D. McMenemy: *The Public Library.* London: Facet Publishing, 2009.

[17] W. Wiegand: *Part…* ; D. Rawinskij: *Biblioteki I graždanskoje obszczestwo: izuczaja zarubieżnyj opyt.* Sankt-Peterburg: Rossijskaja nacjonalnaja biblioteka, 2013.

[18] A. Galuzzi: *Libraries and Public Perception. A Comparative Analysis of the European Press.* Oxford: Chandos Publishing, 2014; J. Pateman, K. Willimet: *Developing Community-Ped Public Libraries. Evidence from the UK and Canada.* Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2013; *IFLA Trend Report 2016 update.* The Hague: IFLA, 2016 [dokument elektroniczny].

ba ją sobie ułożyć samemu – i jest pożyteczne. No więc, zdaniem Nicholson, wszędzie podstawę działania bibliotek publicznych nadal stanowią kolekcje piśmiennictwa, dopełniane rosnącą ofertą cyfrową. Własne zasoby tych bibliotek bywają tu i ówdzie dodatkowo specjalizowane, jeżeli są takie wyraźne potrzeby lokalne bądź środowiskowe. Oprócz zaś usług bezpośrednich, na wynos oraz na miejscu, pojawia się coraz więcej ofert zdalnych, w tym również interaktywnych. A tam, gdzie sieci bibliotek publicznych są dobrze zorganizowane, podobno powstaje więcej agend dla dzieci i dla młodzieży – jednak w tekście żadnych na to świadectw nie ma.

Tak, jak i na sugerowane wzmożenie użytkowniczych tagowań i opracowań folksonomicznych: to sygnał bez pokrycia. Są natomiast przykłady silnych relacji środowiskowych bibliotek publicznych, w postaci lokalnego kronikarstwa, informacji praktycznych, oraz miejscowych doniesień historycznych. No i pojawiają się też w tych bibliotekach regionalne inicjatywy edytorskie – także w postaci ofert odpłatnego wydawania książek amatorskim autorom lokalnym. Jednak nie jest znana skala tego zjawiska.

Z zarejestrowanych przykładów wyłania się wielkie bogactwo form ponadusługowych: to chyba jest szczególnie ważny wariant oferty bibliotek publicznych wszędzie. Liczne przedsięwzięcia wspierają czytelnictwo oraz dużo jest programów edukacyjnych i kursów zawodowych (bezpośrednich i online) z najrozmaitszych specjalności. Ponadto nadal utrzymywane są bibliobusy oraz deklaruje się konieczność otwierania bibliotek publicznych przez 7 dni w tygodniu, najlepiej w godzinach 8-22. Jednak pomiędzy deklaracjami a praktyką luka jest ogromna. Autorka to zauważyła i może dlatego zachwala bezzałogowe przedłużenia pór otwarcia, w trybie automatycznym. Ale to jest nieporozumienie.

Kilka autorskich spostrzeżeń dotyczy aktualnych praktyk lokalizacyjnych oraz architektonicznych w bibliotekarstwie publicznym. Nie są odkrywcze, ale pozbierane razem dają o tym niejakie pojęcie.

Mówiąc najogólniej, przeważa nastawienie na przyjazność i otwartość, tak, żeby użytkownik od początku czuł się mile widziany, stąd tendencje do uatrakcyjniania już samych wejść. Ale także wewnątrz obowiązuje przejrzystość (u nas niektóre rozwiązania architektoniczne przytłaczają) i elastyczność, czyli łatwość zmian funkcjonalnych – z możliwością aranżowania przestrzeni dla różnych przedsięwzięć aktywnych. Natomiast lokalizacyjnie każdy chciałby sytuować publiczne biblioteki tam, gdzie są duże skupiska lub przepływy osób, najchętniej obok kompleksów handlowych bądź ośrodków kultury. Przy czym Nicholson twierdzi, że już nie w pobliżu szkół. To nie są, rzecz jasna, intencje ani pomysły nowe, natomiast są racjonalne. Tam jednak, gdzie projektanci nie słuchają bibliotekarzy, powstają biblioteczne horrorki. A i wolnych przestrzeni w atrakcyjnych miejscach, już od dawna nie ma.

Są też w książce szczegółowe opisy praktyk z pięciu bibliotek publicznych: w kanadyjskim Edmonton, w Singapurze (sieć 26 bibliotek), w niemieckim Stuttgarcie, w duńskim Aarhus, oraz w Chicago – lecz tak zdetalizowane i standardowe, że niewiele z nich wynika. Może tyle, że w Singapurze próbuje się pogodzić (to moja opinia) daleko posuniętą automatyzację bibliotek, z intensyfikacją promocji czytelnictwa (ale nie wiadomo jak, ani w jakich językach, a dominują tam trzy), oraz z rozmnożeniem programów edukacyjnych. Zaś w Aarhus oraz w Chicago – przy rzeczywistej współpracy wzajemnej tamtejszych bibliotek publicznych – lansuje się wszystkie możliwe formy oferty, które inspirują myślenie twórcze.

Próba wyspecyfikowania wspólnych obecnie tendencji w publicznym bibliotekarstwie wypada w książce mizernie. Za mało materiału ważnego, za dużo detali, kiep-

skie są też uogólnienia. Nicholson wskazuje na zintensyfikowane ostatnio wspieranie edukacji formalnej i nieformalnej – z tworzeniem w bibliotekach publicznych bazowych ośrodków uczenia się, z kursami przysposobienia zawodowego, jak też z kontynuacją bibliotecznych przedsięwzięć Digital Literacy. Wyraźniej sygnalizuje się lansowanie refleksyjnego czytania literatury pięknej, a także bogaty wachlarz programów dla dzieci przedszkolnych oraz bogate oferty środowiskowe – z próbami tu i ówdzie aranżowania społecznego ruchu na rzecz wsparcia samych bibliotek. Są też wymieniane międzyinstytucjonalne formy współpracy lokalnej, zwłaszcza (tam, gdzie jest z kim) z muzeami i ze szkołami wyższymi. Jednak oczywiście to to nie jest żadna nowizna.

Pojedyncze sygnały rzeczywistych innowacji bieżących dotyczą inspirowania użytkowniczej kreatywności oraz refleksyjności: aranżowania warunków, żeby korzystający z bibliotek mogli tworzyć coś nowego. Ale jak to się realizuje, nie wiadomo. Oraz jest doniesienie o przejmowaniu pomysłów od *streetworkerów*, przez tworzenie punktów kontaktowych i akwizycyjnych poza pomieszczeniami bibliotek, z łącznością telefoniczną. Np. z rowerów – dla promocji bibliotek, zapisów do korzystania, a czasem nawet z możliwością udostępniania materiałów, chociaż w minimalnym wyborze. To oczywiście pomysł marginalny, być może nawet chybiony, ale świadczy o poszukiwaniach.

SENIORZY I DIGITALIA [****]

Jeff Johnson, Kate Finn: *Designing User Interfaces for an Aging Population.* Amsterdam: Elsevier/ Burlington: Morgan Kaufman Publishers, 2017, 242 s. ISBN 978-0-128044674.

Kiedy internet wdarł się szeroko do obiegowej komunikacji, a następnie do bibliotek, zwłaszcza do publicznych, ujawniły się trudności w korzystaniu przez pokolenia najstarsze – akurat używające tych bibliotek licznie i w sposób stabilny. Za główną barierę początkowo uznano nieumiejętność posługiwania się urządzeniami, czyli niskie kompetencje odbiorcze, co wówczas nie odbiegało od prawdy[19]. Wobec tego wiele bibliotek podjęło trud przysposobienia, w formie *Digital Literacy* dla seniorów i te przedsięwzięcia stały się na długo swoistymi sztandarami do wymachiwania w kierunku publiczności.

Mimo że z upływem czasu sytuacja zmieniła się diametralnie. Oto bowiem już kilka lat temu udokumentowano w USA – tam komunikacyjny przełom digitalny miał miejsce znacznie wcześniej, niż u nas – że wiekowych różnic w korzystaniu z cyfrowej sieci już nie ma. Zasięg internetu bowiem ustalono w pokoleniach 25-45 lat i powyżej 65 lat na 92% ogółu, zaś w przedziale wieku 46-64 lata – na 94% wszystkich[20]. Tymczasem nadal rozpowiada się powszechnie, że seniorzy są na bakier z internetem

[19] N. Ford: *Introduction to Information Behaviour.* London: Facet Publishing, 2015, s. 104; P. Kubicki, D. Batorski: *Kompetencje medialne osób w wieku 50+. Bariery i rekomendacje* [w:] *O potrzebie edukacji medialnej w Polsce.* Warszawa: Polski Komitet ds. UNESCO, Krajowa Rada Radia i Telewizji, 2015, s. 324 [dokument elektroniczny].

[20] *Perceptions of Libraries 2010. Context and Community.* Dublin [USA]: OCLC, 2011, s. 93.

przez brak kompetencji i wobec tego trzeba ich cyfrowo *alfabetyzować* oraz – że młodsze pokolenia są w tym zakresie w pełni kompetentne *od urodzenia*. Powstało nawet bałwochwalcze o nich określenie *cyfrowi tubylcy*, że niby w sieci funkcjonują w oparciu o kompetencje naturalne. Ale nie ma to żadnego pokrycia w rzeczywistości[21].

W czym rzecz? W kontynuacji oferty bez żadnych zmian oraz w tonacji zachęt: lekceważącej seniorów i traktującej ich przedmiotowo. Jak też w nieprawdzie. Niekompetencje użytkownicze przypisywane do wieku są bowiem już coraz większą rzadkością i stosunkowo łatwo je dopełnić w ciągu jednego miesiąca – zresztą we wszystkich przedziałach wiekowych podobnie. Przy tym dobrze jest pamiętać, że osoby w wieku lat 50+ to też żywi ludzie. Należę do tego pokolenia właśnie, w wyższym przedziale i wobec tych wywodów czuję się jak pingwin w małpiarni, któremu łaskawie proponuje się i zaleca naukę łażenia po drzewach. Otóż my umiemy pływać!

Tymczasem nadal ujawniają się inne bariery, wynikające z nieuchronnych zmian fizjologicznych wśród użytkowników, powodowane przez wiek, oraz z niedostosowania urządzeń do tych odmienności[22]. W tym zakresie nie są w stanie pomóc żadne kursy bądź formy przysposobienia, tak biblioteczne, jak i pozabibiblioteczne.

Ale oto pojawiła się książka, wysoce kompetentna, mądrze pomyślana i frapująco napisana, nawiązująca do tego właśnie obszaru problemów. Profesor nadzwyczajny Jeff Johnson z uniwersytetu w San Francisco, specjalizuje się w nauce o komputerach, a dr Kate Finn od lat zajmuje się praktycznymi aspektami komunikacji medialnej i digitalnej. Razem okazali się bardzo sprawną parą autorską, kierując swoje opinie i rady do rozległego grona adresatów.

Przede wszystkim do producentów sprzętu, infotroników i informatyków, z sugestiami co można ulepszyć w ogóle, w trybie powszechnym i uniwersalnym, a co z nastawieniem na klientów, którzy ewentualnych adaptacji potrzebują. Także do pośredników i dystrybutorów, więc też do bibliotekarzy – zwłaszcza gdyby istniała specjalność inżynierii bibliotecznej – żeby wiedzieli co kupować, co instalować, oraz jakie ewentualnie rozwiązania indywidualne dałoby się wprowadzać, choćby na wybranych stanowiskach w bibliotekach. Jak również: co doradzać i jak wspomagać bibliotecznych seniorów w bibliotekach oraz w domu. No i bezpośrednio do samych internautów – żeby przeciwdziałali przeciwnościom, bez poczucia, że należą w sieci do gorszego i wymierającego gatunku cyberużytkowników.

Autorzy sygnalizują, że osoby w wieku 50+ stanowią 45% populacji globu, zatem wszyscy oferenci i pośrednicy mają się kim zajmować. Natomiast jest to zbiorowość wysoce zróżnicowana i trudno ją posegregować w sposób jednolicie uporządkowany. Wspólne tym osobom jest to, że podlegają rozmaitym, ale skatalogowanym, przemianom fizjologicznym oraz mentalnym, jak też, że mają zdecydowanie odmienne zainteresowania aniżeli internauci młodsi. Które wobec tego trzeba sukcesywnie rozpoznawać (bo nie są stałe), lecz nie jest to łatwe, ponieważ akurat ta zbiorowość źle reaguje na wszelkie sondaże, w uzasadnionym podejrzeniu, że w następstwie próbuje się stworzyć dla niej swoiste ofertowe getto.

---

[21] P. Francuz, J. Pisarek: *Wpływ sposobów korzystania z mediów na poznawcze i emocjonalne funkcjonowanie dzieci i młodzieży. „Cyfrowi tubylcy" z psychologicznej perspektywy* [w:] *O potrzebie edukacji medialnej w Polsce.* Warszawa: Polski Komitet ds. UNESCO, Krajowa Rada Radia i Telewizji, 2015, s. 167 [dokument elektroniczny].

[22] P. Kubicki, D. Batorski: *Kompetencje…* s. 324, 331.

Generalnie z wiekiem pogarsza się wzrok, toteż zwłaszcza urządzenia mobilne, miniaturyzujące wszystko co się da, są poważnymi wrogami. Zaciera się mianowicie centralne pole widzenia i redukuje postrzeganie peryferyjne, słabnie kontrast wizerunku, blakną i żółkną kolory. Ze względu zaś także na wzmożoną dalekowzroczność, trzeba na ekranie powiększać tekst, stosując możliwie proste czcionki i duże prześwity. Sam obraz powinien być statyczny, z ograniczeniem ilości okienek, jak też zwłaszcza potrzeby przewijania pionowego. Jednak najważniejsze zalecenie dotyczy logicznego uporządkowania treści na odbieranych stronach, według reguły: jedna strona = jeden zakres = jeden cel. Dodatkowo – z usytuowaniem tego, co najważniejsze, na samym początku.

Wszystko to mogą ułatwić producenci, zaś wykonać nadawcy, czasem również sami internauci, a podpowiedzieć zawsze i na pewno: biblioteczni pośrednicy i doradcy. Ciekawe natomiast jest spostrzeżenie autorów, że jeżeli nie ma przeszkód technicznych, to starsi użytkownicy komputerów czytają z ekranów szybciej niż młodsi i z pełniejszym zrozumieniem. Może dlatego, że mają większą wiedzę.

Z wiekiem nieuchronnie pogarsza się słuch, co w przekazie hipertekstowym może mieć swoje znaczenie. Szczególnie trudno zrozumieć mowę syntetyczną oraz szybką. Tam, gdzie tego nie można zmienić, pomaga podkład pisemny, jeżeli możliwy.

Również sprawność manualna podlega z czasem ograniczeniu; przede wszystkim powtarzalność ruchów. Dla producentów sprzętu wynika z tego sugestia, żeby już z góry wykluczyć skutki podwójnego klikania, a ekranowe przyciski dostosować do prostego dotknięcia. I w wielu urządzeniach takie rozwiązania wprowadzono.

Natomiast istotne utrudnienia odbiorcze natury pozatechnicznej wynikają z osłabienia pamięci, przede wszystkim roboczej, ale często również trwałej. Jak potwierdzają badania neuronaukowe, to jest w pokoleniach seniorskich prawidłowość szeroko rozpowszechniona[23]. Towarzyszy temu i współpowoduje samorodne rozproszenie uwagi. Z tą poważną barierą internauci muszą radzić sobie sami, w odbiorze skupiając się na jednym wątku treściowym, chociaż pomóc może również odpowiednio klarowna konstrukcja sekwencyjnych, możliwie właśnie jednowątkowych wypowiedzi nadawców.

Z kolei, określany często jako zaleta, dwukierunkowy i aktywizujący charakter relacji internetowych starszym osobom nie zawsze wydaje się taki. Zwłaszcza kontakty z nadaniem automatycznym układają się mizernie, wskutek nieprecyzyjnego reagowania na wskazówki oraz na pytania, które zresztą są nierzadko słabo zrozumiałe.

Natomiast – i to można odnieść bezpośrednio do bibliotecznej praktyki – spotykane są przejawy irytacji starszych użytkowników przy korzystaniu z urządzeń, ewentualnie bibliotecznych. Ponieważ boją się zniszczenia tekstów, uszkodzenia sprzętu, a także błędów technicznych. To generuje najpierw autoagresję, a następnie – dla rozładowania – pretensje do innych osób, akurat obecnych. Jasne, że w bibliotekach najczęściej wobec bibliotekarzy. Trzeba o tym wiedzieć, rozumieć przyczyny i ewentualnie zmierzać do uspokojenia.

W książce zamieszczono sporo innych spostrzeżeń szczegółowych, opinii doradczych, oraz opisów pomocnych rozwiązań technicznych, które już zastosowano. I to też jest przegląd pożyteczny.

---

[23] T. A. Salthouse: *Levels of Analytics in Cognitive Aging* [w:] *Scientists Making a Difference.* Red. Robert J. Sternberg, Susan T. Fiske, Donald J. Foss. New York: Cambridge University Press, 2016, s. 214-215.

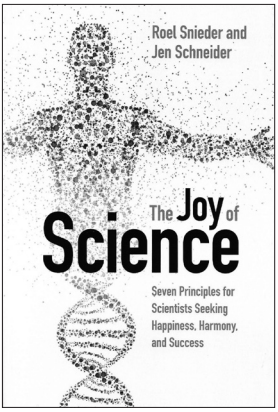

JAK UPRAWIAĆ NAUKĘ [***]

Roel Snieder, Jen Schneider: *The Joy of Science. Seven Principles for Scientists Seeking Happiness, Harmony, and Success*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, 175 s. ISBN 978-1-316-50900-5.

Wielkie zamieszanie w obecnej praktyce bibliotecznej, komunikacyjnej oraz informacyjnej nie pozostało bez wpływu na bieżącą sytuację nauk o bibliotekarstwie i o informacji, które najwyraźniej nie oparły się kryzysowi. Ale jest to również skutek dostrzeganej aktualnie niskiej wydolności nauki w ogóle, bo ta kiepsko radzi sobie z wyzwaniami współczesności.

Ma to niejaki związek z nadmiernym (według mnie) sprzęgnięciem nauki z komunikacją digitalną, która ma głównie charakter prezencyjny: serwuje treści, natomiast ich odbiór okazuje się mocno ograniczony. Każdy zaangażowany w naukę chce pisać i klikać, tymczasem czytających bywa wielokrotnie mniej. Jak dostrzeżono w sondażach amerykańskich – studenci w swoich obowiązkowych rozprawach przywołują wyłącznie materiały internetowe, przy czym 80% z nich jedynie… pierwsze trzy strony[24]. Równolegle zaś punktowa automatyzacja ocen dorobku naukowego, siłą rzeczy ograniczona jedynie do manifestacji digitalnych, dramatycznie zdegenerowała naukową praktykę ewaluacyjną. W tych okolicznościach z niemałym trudem odnajdują się pracownicy nauki, zwłaszcza z generacji młodszych.

Najwyraźniej taki był powód, że dwoje amerykańskich uczonych – prof. Jen Schneider z uniwersytetu w Boise specjalistka z zakresu administracji i spraw publicznych, a dr Roel Snieder geofizyk z akademii górniczej w Golden – napisało książkę zachęcającą co młodszych adeptów nauki do uprawiania jej w sposób kreatywny, uczciwy i satysfakcjonujący. I wprawdzie nie ma w tym tekście opinii przesadnie odkrywczych, raczej pojawiają się sugestie elementarne, ale zaprawione tak dużym ładunkiem entuzjazmu, że istotnie mogą być inspirujące. Konkretnie oraz ogólnie.

Autorzy podpowiadają, żeby potraktować naukową aktywność jako rodzaj zawodowej gry. Ale nie w formie zmagania się z przeciwnikami – chociaż elementy rywalizacji istnieją – lecz przez eksplorację nowych obszarów poznawczych i przez odkrywanie, więc dokonywanie kolejnych ustaleń. To bywa niekiedy wyjątkowo trudne, bo wymaga zmagań z materią spraw oraz z okolicznościami, ale przynosi również satysfakcję, ponieważ wyniki finalne mają jednak *jakiś* związek z kształtem i z kondycją rzeczywistości. A z satysfakcji bierze się przyjemność, którą wielu psychologów uznaje za główny motyw napędowy życia[25].

Poważne trudności wynikają z samego charakteru pracy naukowej oraz z przypisania do uczelni: mocno rozchwianego, nieregularnego i niestabilnego. Za dużo jest również żądań, oczekiwań, jak też konieczności dokonywania wyborów – często zasadniczych. Czy nastawić się na postępowanie atrakcyjne ale ryzykowne, czy też na bezpieczną bezproduktywność? A jeszcze trudniej zbalansować życie naukowe oraz prywatne. Potrzebny

[24] N. S. Baron: *Words Onscreen. The fate of Reading in a Digital World.* New York: Oxford University Press, 2015, s. 39, 43.

[25] M. Csikszentmihalyi: *The Rediscovery of Enjoyment* [w:] *Scientists Making a Difference.* Red. Robert J. Sternberg, Susan T. Fiske, Donald J. Foss. New York: Cambridge University Press, 2016, s. 343-344.

jest zatem, po starannym przemyśleniu, rozumny wybór ograniczający, jakkolwiek nadal możliwie ambitny. W sumie, trzeba utrzymać się w ogólnych ramach harmonii, ale oddzielając wyraźnie prywatność od pracy naukowej, oraz wyznaczając sobie zamierzenia zawsze kreatywne, tym niemniej realne.

Przy uprawianiu nauki nieodzowne są pewne uzdolnienia i cechy wrodzone, a także nabyte. Zwłaszcza intuicja, wyobraźnia i naturalna ciekawość. Naukowe dokonania nie konstytuują się bowiem liniowo, a częściowo mają charakter niespodzianki. Żeby zatem dopracować się innowacji, potrzeba dobrego wyczucia, oraz niemałej odwagi, ponieważ ryzyko bywa zjawiskiem nie do uniknięcia. Jednak z dodatkiem mądrości i serca, można efektywnie wypracować własne hipotezy, koncepcje, wątpliwości oraz konkluzje, a potem rzetelnie posprawdzać to, co jest weryfikowalne.

W nauce nie da się funkcjonować tylko w pojedynkę, indywidualnie. Samotny, odcięty od świata badacz, to mit, albo w najlepszym wypadku rarytas. Trzeba współpracować z innymi (dobrze, jeżeli ma się odpowiedni charakter), ale z zachowaniem własnej indywidualności oraz rozsądku: bez paternalizmu, a za to z niejaką elastycznością w obu kierunkach. Oraz z umiejętnością słuchania i z odrobiną akceptacyjnej empatii. Potrzebny jest dialog – zwłaszcza w wariancie nauki 2.0, nazywanym postmodernistycznym – natomiast dysputy: nie.

Autorzy stanowczo i jednoznacznie sugerują odcięcie się od pozoranckiego szaleństwa *punktozy*, czyli punktowej quasiewaluacji dokonań naukowych, która po prostu demoralizuje. Przynajmniej na własny użytek, trzeba dociekać wyłącznie tego, co rzeczywiście może mieć wartość. Przy starannej analizie da się to ustalić.

A potem, na tej podstawie: opracować plan swojej naukowej aktywności, z czasem zapewne weryfikowany, ale w ogólnych zarysach kontynuowany. Ważne też, żeby był niełatwy, może nawet ryzykowny, bo inaczej trudno myśleć o pożytku oraz o postępie. Ewentualnie to, co wydaje się (lub jest) nadmiernie skomplikowane, trzeba rozłożyć na składniki prostsze, łatwiejsze do rozpoznania i weryfikacji, w sumie jednak dążąc do spójnej syntezy.

Szczegółowe podpowiedzi autorów, nawet jeżeli nie są w pełni odkrywcze, to jednak zebrane razem i odświeżone układają się w racjonalny model postępowania, który można uznać za obszar odniesienia. A porównawczo warto przywołać rejestr pożytecznych uwarunkowań naukowej aktywności (nie tylko w psychologii), jaki przedstawił wybitny psycholog amerykański, prof. Robert J. Sternberg[26]. Zgoda na ciężką pracę. Podążanie własną drogą i przełamywanie przeciwności. Wysoka inteligencja, intelektualne otwarcie, oraz myślowa aktywność. Uczciwość, a także odwaga w podejmowaniu racjonalnego ryzyka. Znajomość samego/samej siebie i umiejętność współpracy z innymi. No i jednak szczęście. A finalną klamrę powinno stanowić odnajdywanie przyjemności w uprawianiu nauki.

Wszystkie opinie i rekomendacje są w niemałym stopniu zbieżne, jakkolwiek liczne i zróżnicowane. Jeżeli zatem wobec takich wymagań nie udaje się osiągnąć osobistej, szeroko pojętej satysfakcji – a także zachować wewnętrznej harmonii – to niezależnie od wieku, najlepiej uciekać od nauki tam, gdzie rośnie pieprz.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 1 sierpnia 2017 r.

[26] R. J. Sernberg: *Becoming an Eminent Researcher in Psychological Science* [w:] *Scientists Making a Difference.* Red. Robert J. Sternberg, Susan T. Fiske, Donald J. Foss. New York: Cambridge University {Press, 2016, s. 343-344.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2017 z. 4
PL ISSN 0033-202X

POSIEDZENIE ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

W dniu 25 września 2017 r. w gmachu Biblioteki Narodowej w Warszawie odbyło się posiedzenie Zarządu Głównego SBP. Obecni byli członkowie ZG: Sylwia Błaszczyk, Barbara Budyńska, Marian Butkiewicz, Andrzej Dąbrowski, Joanna Golczyk, Elżbieta Grzelakowska, Andrzej Jagodziński, Mirosława Majewska, Krzysztof Marcinowski, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Marzena Przybysz, Michał Rogoż, Elżbieta Stefańczyk oraz zaproszeni: Małgorzata Dargiel-Kowalska, Anna Grzecznowska, Małgorzata Hołodowicz, Marta Lach, Elżbieta Zaborowska. Posiedzenie prowadziła przewodnicząca SBP, Elżbieta Stefańczyk. Przyjęto jednogłośnie protokół z posiedzenia ZG z dn. 7.04.2017 r. Dokonano podsumowania działalności ZG SBP w okresie czerwiec-wrzesień 2017: odbyły się 4 warsztaty, kontynuowano współpracę z bibliotekami (BN, Pedagogiczną Biblioteką Wojewódzką w Warszawie, Biblioteką Publiczną w Dzielnicy Praga-Południe, WiMBP w Gdańsku), instytutami informacji naukowej (UŁ, UW) oraz partnerami (MPLC, IBUK). W omawianym okresie SBP objęło patronatem 12 imprez (głównie konferencje, konkursy itp.). Współpraca zagraniczna obejmowała przede wszystkim kontakty z IFLA i prace organizacyjne związane z Kongresem IFLA 2017 we Wrocławiu.

Elżbieta Stefańczyk podsumowała Kongres IFLA, który odbywał się w dniach 19-25 sierpnia 2017 r. we Wrocławiu pod hasłem *Biblioteki. Solidarność. Społeczeństwo*. Do Wrocławia przyjechało ok. 3 tys. bibliotekarzy z ok. 120 państw. Wzięli oni udział w 248 sesjach poświęconych najważniejszym problemom bibliotekarstwa. Uzupełnieniem głównego programu były wykłady, prezentacje, warsztaty oraz stoiska firm komercyjnych działających na rzecz bibliotek. Polskie biblioteki miały szansę specjalnego zaprezentowania swoich dokonań dzięki przestrzeni wystawowej „Bulwar Bibliotek", zorganizowanej przez SBP, a także na stoisku Stowarzyszenia (które było jedynym polskim stanowiskiem wystawowym) oraz poprzez prezentacje na sesjach. W trakcie Kongresu J. Pasztaleniec-Jarzyńska wygłosiła referat *Polish Librarians' Association Supporting Libraries in the Changing Societal Environment*, w sesji poświęconej stowarzyszeniom bibliotekarskim (Library Associations In Solidarity with Civil Society – Management of Library Associations).

Podczas sesji odbywających się w ramach Expo Pavilion Aleksandra Sztajerwald przedstawiła projekt „Bibliotekarzu zaprzyjaźnij się z osobą z autyzmem" realizowany przez SBP w 2016 r. we współpracy z Fundacją Synapsis (tytuł prezentacji: Librarian Makes Friendship with People with Autism). Do udziału w Expo Pavilion SBP zaprosiło ponadto Instytut Książki (wystąpienie Krzysztofa Koehlera „A Library – the Best Investment") oraz Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego (wystąpienie Agnieszki Koszowskiej „Robots and Tablets in Your Library").

Oddział warszawski SBP i Koło SBP przy Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie były współorganizatorami konferencji satelickiej „Innovation and the User Experience: Evaluating and Implementing Discovery Systems", która odbyła się w BUW w dniach poprzedzających Kongres – 16-17 sierpnia 2017 r. Struktury SBP były także inicjatorami innej konferencji satelickiej – „Open Access: Action Required", która również miała miejsce w dniach 16-17 sierpnia, w Europejskim Centrum Solidarności w Gdańsku.

SBP było odpowiedzialne za organizację wolontariatu obsługującego Kongres. Koordynatorką ds. wolontariatu została Joanna Golczyk, członek ZG SBP, a wspomagało ją 13 superwizorów, wśród których znalazła się Sylwia Błaszczyk, członek ZG. Wybranych zostało 268 wolontariuszy, po raz pierwszy z całego świata. Wydawnictwo SBP przygotowało publikacje okolicznościowe w języku angielskim, które były dystrybuowane na stoisku kongresowym SBP. Dla uczestników Kongresu SBP przygotowało także materiały promocyjne (zakładki, ulotki, gadżety itp.). Na portalu sbp.pl uruchomiono stronę poświęconą organizacji Kongresu we Wrocławiu, z podstawowymi informacjami o programie, imprezach towarzyszących, grantach dla bibliotek na udział w Kongresie, wolontariacie itp. (http://www.sbp.pl/ifla2017). Na stoisku SBP, oprócz materiałów Stowarzyszenia i bibliotek znalazły się materiały promocyjne instytucji i firm współpracujących od lat z SBP (Instytut Książki, FRSI, MPLC, Sygnity, MOL, MURATOR EXPO). Znaczący udział Stowarzyszenia w Kongresie był możliwy dzięki środkom pozyskanym z MKiDN, we współpracy z Biblioteką Narodową. Na portalu sbp.pl ukazywały się codzienne relacje z przebiegu Kongresu oraz galeria zdjęć. Następny Kongres IFLA odbędzie się w 2018 r. w Malezji.

W kolejnej części obrad ZG Sylwia Błaszczyk przeprowadziła warsztaty Global Vision, zalecane przez IFLA. Global Vision jest programem IFLA, którego celem jest kreowanie wizji bibliotek i bibliotekarstwa na najbliższe lata w globalizującym i zmieniającym się świecie, przy rozwijających się nowych technologiach. Podczas spotkania uczestnicy wypełnili ankiety dotyczące wizji przyszłości bibliotek, które zostaną przesłane do IFLA.

Kolejny punkt porządku obrad dotyczył przygotowań do Jubileuszu 100-lecia SBP. Centralne uroczystości jubileuszowe zaplanowanych na 20 października 2017 r. w Bibliotece Narodowej. W programie przewidziano wystąpienie przewodniczącej SBP, Elżbiety Stefańczyk, prezentację Zbigniewa Gruszki z Uniwersytetu Łódzkiego pt. „Ludzie, czasy, wydarzenia. Praca Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na rzecz środowiska zawodowego bibliotekarzy w świetle opinii jego współtwórców", premierę filmu dokumentalnego o SBP w reżyserii Andrzeja Sapiji, wystąpienia gości, wręczenie odznaczeń państwowych, resortowych oraz stowarzyszeniowych.

Z okazji Jubileuszu ukażą się specjalne publikacje: monografia pt. *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – Przeszłość i teraźniejszość 1917-2017* (pod red. Jadwigi

Koniecznej) oraz *Bibliografia wydawnictw SBP* (autorstwa Marzeny Przybysz). Na portalu uruchomiona została podstrona poświęcona Jubileuszowi http://www.sbp.pl/100, gdzie zamieszczone są m.in. materiały do pobrania, harmonogram uroczystości w okręgach i inne.

W dalszej części obrad ZG dyskutowano o przygotowaniach do Krajowego Zjazdu Delegatów SBP. Do końca czerwca 2017 r. odbywały się zjazdy okręgowe, podczas których dokonano wyborów władz na kadencję 2017-2021. Nowymi przewodniczącymi okręgów zostali: dolnośląski – Rozalia Podgórska, kujawsko-pomorski – Jolanta Szewczak, lubelski – Joanna Chapska, lubuski – Dorota Kaczmarek, łódzki – Joanna Szymczak-Ryczel, małopolski – Żaneta Kubic, mazowiecki – Joanna Potęga, opolski – Katarzyna Pawluk, podkarpacki – Małgorzata Sierżęga, podlaski – Małgorzata Rokicka-Szymańska, pomorski – Teresa Milewska, śląski – Sylwia Błaszczyk, świętokrzyski – Anna Godowska, warmińsko-mazurski – Krzysztof Dąbkowski, wielkopolski – Małgorzata Furgał, zachodniopomorski – Małgorzata Bartosik.

Sylwia Błaszczyk przedstawiła propozycje zmian do Statutu SBP, które zostaną przedstawione do zatwierdzenia na Krajowym Zjeździe Delegatów. Mirosława Majewska natomiast omówiła propozycje wniosków do rozpatrzenia przez KZD, które otrzymała z 8 okręgów. Projekt Programu działania SBP na lata 2017-2021 przedstawiła Barbara Budyńska. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska dokonała podsumowania realizacji Strategii SBP w kadencji 2013-2017. Do największych osiągnięć kończącej się kadencji zaliczyła projekt AFB oraz prężną działalność wydawniczą. Zwróciła również uwagę na fakt, że SBP nie było pomijanie przy opiniowaniu projektów ustaw, rozporządzeń itp., co świadczy o wzroście znaczenia organizacji wśród rządzących i partnerów. Do sukcesów należy zaliczyć także integrację środowiska, co najlepiej jest widoczne m.in. podczas realizacji konkursu „Bibliotekarz Roku".

Elżbieta Stefańczyk przedstawiła protokół z posiedzenia Kapituły Godności Członka Honorowego SBP, które odbyło się 22 września w Warszawie. Członkowie Kapituły postanowili rekomendować Zarządowi Głównemu następujące kandydatury: Maria Teresa Bochan, Maria Brykczyńska, Katarzyna Janczewska-Sołomko, dr Danuta Konieczna, Elżbieta Stefańczyk, Jacek Wojciechowski. Zarząd zaakceptował zaproponowana listę kandydatów do godności członka honorowego SBP.

Dyrektor Biura ZG SBP Anna Grzecznowska poinformowała, że sprawozdanie finansowe za kadencję 2013-2017 zostanie opublikowane w „Biuletynie Informacyjnym ZG SBP 1/2017", który zostanie wydany na Krajowy Zjazd Delegatów. Dyrektor Wydawnictwa SBP, Marta Lach przedstawiła propozycje zmiany formatu czasopisma „Poradnik Bibliotekarza", zaprezentowała również projekt nowej okładki. Czasopismo w nowej szacie graficznej zacznie się ukazywać od stycznia 2018 r.

W kolejnej części obrad omówiono projekty realizowane przez SBP:

1. „Tydzień Bibliotek 2017" odbywał się pod hasłem „Biblioteka. Oczywiście!" – zwycięski plakat promujący program został wydrukowany i trafił do sprzedaży, ogłoszono konkurs na najciekawszą inicjatywę bibliotek. Zwycięskie biblioteki otrzymały nagrody książkowe. Uroczyste wręczenie dyplomów nastąpi podczas obchodów Jubileuszu 100-lecia SBP, 20 października w Warszawie. Program został dofinansowany ze środków MKiDN.

2. Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska przedstawiła prezentację na temat projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek. Wyniki badań prezentowane są w serwisie in-

ternetowym projektu AFB http://afb.sbp.pl/. Służy on również do promocji projektu. Obecnie największym problemem jest brak źródeł dalszego finansowania, w tej sprawie trwają rozmowy z MKiDN.

3. Wydawanie „Poradnika Bibliotekarza" w 2017 r. było objęte dofinansowaniem MKiDN. Głównym celem czasopisma jest dostarczenie rzetelnej wiedzy na temat aktualnych trendów rozwoju współczesnego bibliotekarstwa w Polsce i za granicą, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki pracy z czytelnikiem dziecięcym i młodzieżowym, kreowanie wizji biblioteki otwartej, dobrze osadzonej w przestrzeni społecznej i środowiskach lokalnych, upowszechnianie dobrych praktyk działalności bibliotek oraz inspirowanie do doskonalenia warsztatu pracy.

4. SBP otrzymało dofinansowanie ze środków programu MKiDN „Kultura Cyfrowa 2017". W ramach dotacji realizowane jest zadanie: Digitalizacja czasopism „Bibliotekarz", „Poradnik Bibliotekarza" oraz rozbudowa Archiwum Cyfrowego SBP.

5. Członkowie Sekcji Fonotek Zarządu Głównego SBP realizują zadanie dotyczące źródeł do badań fonografii polskiej od 1878 r. do czasów współczesnych. Jest to pierwsza w kraju próba zarejestrowania publikacji i niepublikowanych prac naukowych, poświęconych nagraniom polskich i polonijnych kompozytorów oraz wykonawców, firm fonograficznych działających na terenach polskich. Celem zadania jest prezentacja i upowszechnianie dorobku fonografii polskiej, mającej istotne znaczenie w badaniach kultury muzycznej. Zadanie zostało dofinansowane ze środków MNiSW.

6. Dzięki dofinansowaniu przez MNiSW wydany został angielskojęzyczny numer specjalny czasopisma „Przegląd Biblioteczny", zawierający prezentację osiągnięć współczesnego polskiego bibliotekarstwa. Numer zawiera 7 tekstów, dotyczących m.in. roli bibliotek publicznych w promocji czytelnictwa, tworzenia bibliotek cyfrowych i repozytoriów, zmian w budownictwie i architekturze gmachów bibliotecznych w Polsce, konserwacji i ochrony zbiorów. Przygotowany został pod kierunkiem Elżbiety Barbary Zybert.

7. Dzięki współpracy z Instytutem Książki Wydawnictwo SBP wyda publikację *Oswajanie/rozumienie świata – czyli o pracy z książką i czytelnikiem*. Publikacja ma charakter poradnika i wypełnia lukę wśród ogólnodostępnych propozycji kierunkujących działania mające na celu rozwój zainteresowań czytelniczych. Autorkami publikacji są osoby od lat zaangażowane w animację czytelnictwa dziecięcego i wdrażanie nowoczesnych, aktywnych form pracy z tekstem literackim. Ich nowatorskie pomysły zostały sprawdzone w praktyce i zyskały uznanie m.in. Polskiego Stowarzyszenia Pedagogów i Animatorów KLANZA a także Polskiej Sekcji IBBY.

Na zakończenie obrad przewodnicząca SBP, Elzbieta Stefańczyk podziękowała członkom ZG za współpracę w kadencji 2013-2017.

JUBILEUSZ 100-LECIA SBP

W dniu 20 października w Audytorium im. Stefana Dembego Biblioteki Narodowej w Warszawie odbyły się uroczystości jubileuszowe 100-lecia działalności SBP, które zgromadziły kilka pokoleń bibliotekarzy, przedstawicieli władz państwowych i samorządowych, pracowników naukowych związanych z bibliotekarstwem i informacją naukową. Jubileusz poprzedziła msza św. w intencji członków

Stowarzyszenia, w kościele pw. św. Andrzeja Boboli. Zebranych powitała przewodnicząca SBP Elżbieta Stefańczyk, która następnie poprosiła o prowadzenie uroczystości Stanisława Hrabiego, kierownika Biblioteki i Fonoteki Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, przewodniczącego Sekcji Bibliotek Muzycznych ZG SBP, a od tego roku także prezydenta Międzynarodowego Stowarzyszenia Muzycznych Bibliotek, Archiwów i Ośrodków Dokumentacji IAML. Zgodnie z tradycją obchodom towarzyszył sztandar SBP, wprowadzony przez poczet sztandarowy.

Prowadzący powitał wszystkich gości Jubileuszu, wśród których byli m.in.: Janusz Kuligowski – dyrektor Archiwum Prezydenta RP; Romuald Łanczkowski – radca Marszałka Senatu Stanisława Karczewskiego; Agata Karwowska-Sokołowska – dyrektor Biura Analiz i Dokumentacji Kancelarii Senatu; Mateusz Adamkowski – zastępca dyrektora Departamentu Mecenatu Państwa w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego; ksiądz Maciej Kwiecień – duszpasterz bibliotekarzy z Archidiecezji Gdańskiej; Tomasz Makowski – dyrektor Biblioteki Narodowej, gospodarz miejsca uroczystości, przewodniczący Krajowej Rady Bibliotecznej oraz pozostali członkowie Rady; Larysa Luhova – wiceprzewodnicząca Ukraińskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy; Jan Tarczyński – dyrektor Centralnej Biblioteki Wojskowej; Dariusz Kuźmina – prodziekan Wydziału Dziennikarstwa Informacji i Bibliologii UW, przewodniczący Rady Programowej Wydawnictwa SBP; Elżbieta Barbara Zybert – Kierownik Katedry Badań nad Bibliotekami i Innymi Instytucjami Kultury WDIiB UW, redaktor naczelna „Przeglądu Bibliotecznego"; Jacek Królikowski – prezes Zarządu Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego; Jacek Wojnarowski z Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności; Grzegorz Majerowicz – wiceprezes Polskiej Izby Książki; Danuta Brzezińska – przewodnicząca Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich; Marek Górski – przewodniczący Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich; Andrzej Dąbrowski – przewodniczący Konferencji Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych, dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Witolda Gombrowicza w Kielcach; członkowie honorowi SBP z honorowym przewodniczącym SBP Stanisławem Czajką; dyrektorzy bibliotek publicznych, akademickich, pedagogicznych, przedstawiciele środowisk księgarzy, wydawców, partnerów i przedstawicieli firm świadczących usługi na rzecz bibliotek.

Po oficjalnych powitaniach głos zabrała ponownie przewodnicząca SBP, która w okolicznościowym przemówieniu powiedziała m.in.: „W ciągu 100 lat, mimo różnych zawirowań dziejowych, Stowarzyszenie wytworzyło bogatą tradycję, klimat aktywności i kreatywności w upowszechnianiu czytelnictwa, a przede wszystkim połączyło kilka pokoleń ludzi pracujących we wszystkich rodzajach bibliotek inspirując ich do działania, strzegąc tradycji i prowadząc ku nowoczesności". Zbigniew Gruszka z Katedry Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego, jeden z autorów monografii o SBP, jaka powstała pod kier. Jadwigi Koniecznej, przedstawił prezentację pt.: „Ludzie, czasy, wydarzenia. Praca Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na rzecz środowiska zawodowego bibliotekarzy w świetle opinii jego współtwórców". Przybliżył zebranym znaczące wydarzenia ze stulecia działania organizacji, od początków w roku 1917 (Związek Bibliotekarzy Polskich), poprzez okres wojen światowych i czasy PRL-u do lat współczesnych. Przypomniał kolejne zjazdy SBP, w tym ważne dla tworzenia koncepcji bibliotekarstwa powszechnego zjazdy ZBP okresu międzywojennego, działalność wydawniczą (periodyki

i wydawnictwa cykliczne) i międzynarodową SBP (w tym dot. IFLA). Prezentację zakończyło wystąpienie (wirtualne) prezydent IFLA, Glòrii Pérez-Salmerón z podziękowaniami dla SBP za organizację Kongresu IFLA we Wrocławiu i życzeniami dalszych sukcesów. Z okazji 100-lecia SBP wydana została monografia pt.: *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich: przeszłość i teraźniejszość 1917-2017*. Na uroczystości zespół autorski został nagrodzony egzemplarzami publikacji. Następnie uczestnicy uroczystości obejrzeli premierowy pokaz filmu dokumentalnego „Bibliotekarze – 100 lat Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich" w reżyserii Andrzeja Sapiji. Produkcję filmu wsparło Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Ten poruszający dokument prezentuje bogatą historię Stowarzyszenia na tle wydarzeń społecznych, politycznych i kulturowych Polski. Dla starszych uczestników uroczystości była to możliwość retrospekcji i powrót do minionych lat pracy w bibliotekarstwie i działalności w Stowarzyszeniu, dla młodszych – poglądowa i doskonale udokumentowana lekcja historii. Film został nagrodzony przez widzów gromkimi brawami.

W trakcie pokazu filmu na Jubileusz SBP przybył wicepremier, Piotr Gliński, minister kultury i dziedzictwa narodowego. Po powitaniu dostojnego gościa, dyrektor Archiwum Prezydenta RP, Janusz Kuligowski odczytał list Prezydenta RP, Andrzeja Dudy. Prezydent objął uroczystość honorowym patronatem. „Uważam, że państwa zawód jest czymś znacznie więcej, jest powołaniem, o czym świadczy to, że wykonują go państwo z sercem i wielkim zaangażowaniem" – podkreślił w liście Prezydent. Następnie głos zabrał wicepremier Piotr Gliński, który powiedział m.in.: „Państwo tworzycie, kreujecie, przechowujecie, nosicie, niesiecie przez wieki wartości i normy – za to też oczywiście bardzo dziękuję". Minister zwrócił też uwagę na niski wciąż poziom czytelnictwa w Polsce podkreślając przy tym, że musimy szukać nowych dróg, nowych sposobów pobudzania czytelnictwa.

Do Biura ZG SBP wpłynął także list Marka Kuchcińskiego, Marszałka Sejmu RP, w którym czytamy m.in.: „Uroczystość obchodów 100-lecia stanowi okazję do przypomnienia długiej i bogatej historii Stowarzyszenia. Historii sięgającej do lat gdy Polska stała u wrót niepodległości. Przed bibliotekarzami było nie lada wyzwanie, by z książką w języku polskim dotrzeć do jak najszerszej grupy osób. Ta misja, bez względu na dziejowe zmiany społeczno-polityczne, już od wieku jest wzorowo wypełniana".

Odczytano także listy gratulacyjne: Anny Zalewskiej, minister edukacji narodowej oraz Stanisława Karczewskiego, Marszałka Senatu RP. List Marszałka odczytał Romuald Łanczkowski, dyrektor Biura Polonijnego Kancelarii Senatu, który poinformował także o przyznaniu SBP Złotego Medalu Senatu RP. Medal odebrała Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP.

Wyrazy uznania dla SBP i życzenia dalszych sukcesów dominowały w wypowiedziach kolejnych gości: Tomasza Makowskiego, dyrektora Biblioteki Narodowej; Marka Górskiego, przewodniczącego Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, Jacka Królikowskiego, prezesa Zarządu Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego oraz ks. Macieja Kwietnia, duszpasterza bibliotekarzy gdańskich. W kolejnym punkcie programu Jubileuszu uhonorowano zasłużonych bibliotekarzy odznaczeniami państwowymi, resortowymi i stowarzyszeniowymi. Minister Piotr Gliński wręczył Srebrny Krzyż Zasługi Elżbiecie Domagalskiej (WBP w Łodzi), zaś Brązowy Krzyż Zasługi – Grażynie Rurowicz (MBP Łódź-Widzew.)

Złoty medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis" otrzymało Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (medal odebrała w imieniu SBP Elżbieta Stefańczyk, która ponadto otrzymała nagrodę specjalną ministra kultury i dziedzictwa narodowego). Srebrny medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis" otrzymała Hanna Łaskarzewska z BN. Honorową odznakę „Zasłużony dla Kultury Polskiej" otrzymali: Janusz Hinz, Elżbieta Kampa, Beata Malczewska, Renata Pietrulewicz, Paweł Pioterek. Dyplom ministra kultury i dziedzictwa narodowego otrzymali: Helena Bednarska, Wiesława Budrowska, Jadwiga Chruścińska, Elżbieta Grzelakowska, Elżbieta Zaborowska, Jadwiga Zielińska. W trakcie uroczystości Elżbieta Stefańczyk wręczyła odznaczenia SBP, które otrzymali:

• Medal „W dowód uznania": Jadwiga Konieczna, Anna Grzecznowska, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzką im. Komisji Edukacji Narodowej w Warszawie, Polska Izba Książki, Polskie Towarzystwo Wydawców Książki.

• Honorowa Odznaka SBP: Agnieszka Gołębiowska, Jacek Królikowski, Anna Lis, Janusz Nowicki, Zbigniew Szarejko, Maria Wróblewska.

• Listy gratulacyjne: Joanna Golczyk, Joanna Janczak, Marta Lach, Hanna Trzeszczkowska.

Następnie wręczono nagrody w konkursach SBP.

Nagrodę Naukową SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2016 otrzymali:

• w kategorii Podręczniki Akademickie – Wiesław Babik, redaktor książki *Nauka o Informacji*, opublikowanej przez Wydawnictwo SBP,

• w kategorii Prace praktyczno-wdrożeniowe – Bronisława Woźniczka-Paruzel za pracę *Multimedia w komunikacji, czytelnictwie i życiu kulturalnym osób z dysfunkcją słuchu*, opublikowaną przez Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Nagrodę Młodych SBP im. prof. Marii Dembowskiej otrzymał Jakub Maciej Łubocki za pracę magisterską pt.: „Okładka jako część dokumentu na przykładzie płyty gramofonowej w ujęciu bibliologicznym". Promotorem pracy, obronionej na Uniwersytecie Wrocławskim była prof. UWr. Bogumiła Staniów. Praca została opublikowana przez Wydawnictwo SBP.

W konkursie na najciekawsze wydarzenie w ramach programu Tydzień Bibliotek nagrody odebrali przedstawiciele bibliotek-laureatów:

• Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, zwycięzca konkursu za akcję „Obszar Roboczy czyli BJ.nie(oczywiście)!"

• Miejska Biblioteka Publiczna im. Melchiora Wańkowicza w Stalowej Woli (woj. podkarpackie), zdobywca II miejsca za akcję „Obywatelko/Obywatelu witamy w PRL-u",

• Biblioteka szkolna przy Szkole Podstawowej im. Jana Pawła II w Jerzmanowej (woj. dolnośląskie), zdobywca III miejsca za akcję „Odgadnij tytuł",

• Sulęciński Ośrodek Kultury – Biblioteka Publiczna w Sulęcinie (woj. lubuskie), zdobywca wyróżnienia za akcję „Bal i parada postaci bajkowych",

• Gminna Biblioteka Publiczna w Międzyrzecu Podlaskim z/s w Wysokim (woj. lubelskie), zdobywca wyróżnienia za akcję „Środa Tygodnia Bibliotek 2017 w Szpitalu Powiatowym w Międzyrzecu Podlaskim".

Uroczystości jubileuszowe uświetnił koncert muzyczny pt. „Czego słuchał pan Shakespeare?" w wykonaniu Zespołu muzyki dawnej SABIONETTA, w którego klimat zgromadzonych wprowadziła Katarzyna Janczewska-Sołomko, przewodnicząc Sekcji Fonotek Zarządu Głównego SBP.

NOWE WŁADZE SBP

W dniach 20-21 października br. obradował Krajowy Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, który podsumował działalność Stowarzyszenia w kadencji 2013-2017, przyjął program na lata 2017-2021 oraz dokonał wyboru nowych władz SBP. Przewodniczącą SBP w kadencji 2017-2021 została Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska (wiceprzewodnicząca SBP w kadencji 2013-2017).

Członkami Zarządu Głównego w kadencji 2017-2021 zostali:

- Sylwia Błaszczyk (okręg śląski),
- Barbara Budyńska (okręg mazowiecki),
- Joanna Chapska (okręg lubelski),
- Bożena Chlebicka-Abramowicz (okręg mazowiecki),
- Krzysztof Dąbkowski (okręg warmińsko-mazurski),
- Dariusz Florek (okręg zachodniopomorski),
- Małgorzata Furgał (okręg wielkopolski),
- Zbigniew Gruszka (okręg mazowiecki),
- Sławomir Jach (okręg lubuski),
- Andrzej Jagodziński (okręg podkarpacki),
- Żaneta Kubic (okręg małopolski),
- Rozalia Podgórska (okręg dolnośląski),
- Joanna Potęga (okręg mazowiecki),
- Marzena Przybysz (okręg mazowiecki).

Nowa przewodnicząca SBP, Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska powierzyła funkcję wiceprzewodniczących SBP: Małgorzacie Furgał oraz Krzysztofowi Dąbkowskiemu. Sekretarzem Generalnym została ponownie Barbara Budyńska, a skarbnikiem Bożena Chlebicka-Abramowicz.

KZD dokonał także wyboru członków Głównej Komisji Rewizyjnej i Głównego Sądu Koleżeńskiego.

W skład Głównej Komisji Rewizyjnej weszli:

- Marian Butkiewicz, przewodniczący (okręg lubelski),
- Marzena Łykowska (okręg śląski),
- Teresa Milewska (okręg pomorski),
- Grażyna Rurowicz (okręg łódzki),
- Jolanta Szewczak (okręg kujawsko-pomorski),
- Joanna Szymczak-Ryczel (okręg łódzki).

Zastępcami członków zostali: Krzysztof Taciak (okręg wielkopolski), Maciej Waltoś (okręg podkarpacki).

Do Głównego Sądu Koleżeńskiego zostali wybrani:

- Maria Bochan, przewodnicząca (okręg wielkopolski),
- Cecylia Judek (okręg zachodniopomorski),
- Agnieszka Łobocka (okręg dolnośląski),
- Paweł Kordybacha (okręg lubelski),
- Wiesława Kłosińska (okręg podlaski).

GRANTY

• „Źródła do badań fonografii polskiej od 1878 r. do czasów współczesnych" – grant MNiSW

Sekcja Fonotek SBP od 2016 r. realizuje zaplanowane na dwa lata zadanie „Źródła do badań fonografii polskiej od 1878 roku do czasów współczesnych", które jest finansowane przez MNiSW ze środków przeznaczonych na program „Działalność upowszechniająca naukę". Jest to pierwsza w kraju i na świecie badawcza próba rejestracji publikacji i niepublikowanych prac naukowych, dotyczących nagrań polskich i polonijnych kompozytorów oraz wykonawców, a także polskich i działających na historycznym obszarze Polski firm fonograficznych. Praca ta, będąca *de facto* bibliografią fonografii polskiej, obejmuje okres czasu od opatentowania fonografu Thomasa Edisona, pierwszego na świecie urządzenia do nagrywania i odtwarzania dźwięku, po współczesne dokonania w zakresie nagrań dźwiękowych i filmowych rejestracji muzycznych. Założeniem projektu jest zebranie materiału źródłowego do dalszych badań polskiej kultury muzycznej, skupiających się na problematyce historycznej, muzykologicznej (np. wykonawstwie muzycznym) czy tematach z obszaru socjologii kultury. Krąg odbiorców pracy nie ogranicza się tylko do naukowców i studentów, ale obejmuje również inne osoby zawodowo związane z muzyką (pedagogów) oraz miłośników nagrań muzycznych i osoby interesujące się fonografią amatorsko. Wynikiem szeroko zakrojonego zasięgu chronologicznego i terytorialnego pracy będzie prezentacja bogactwa polskiej i polonijnej fonografii na przestrzeni blisko 140 lat. Dzięki przyjętej formule zadanie może być w dowolnym momencie wznowione i kontynuowane.

Podstawą gromadzonych informacji są artykuły, recenzje i inne formy prasowe, pochodzące w pierwszej kolejności ze specjalistycznych, poświęconych fonografii czasopism i periodyków traktujących o muzyce. Brane jest pod uwagę zarówno piśmiennictwo polskie („Muzyka", „Ruch Muzyczny"), jak też znaczące tytuły zagraniczne, na przykład „Gramophone" – wydawany w Wielkiej Brytanii od 1923 r. magazyn dedykowany muzyce klasycznej. Drugą część materiału stanowią związane z tematyką badań książki i niepublikowane prace dyplomowe absolwentów polskich uczelni, a ponadto w wyborze teksty ukazujące się wyłącznie w Internecie.

Dalszym zadaniem autorów projektu jest pokazanie zgromadzonego materiału źródłowego w formie elektronicznej – internetowej bazy danych, która będzie dostępna na portalu SBP. Taka forma prezentacji pozwoli na łatwy dostęp do wielu zgromadzonych informacji o twórcach, artystach-wykonawcach, innych współtwórcach nagrania, czasie powstania rejestracji dźwiękowej lub jej omówienia itp. Komputerowa forma zapewni dostęp do informacji zarówno użytkownikom z Polski, jak i z zagranicy. Praca, której zakończenie przypada na koniec 2017 r., zgromadzi materiał uwzględniający 7 tys. pozycji bibliograficznych.

Korzenie projektu „Źródła do badań fonografii polskiej" sięgają lat 70. XX w., kiedy potrzebę gromadzenia takiego materiału dostrzegła pracująca w BN Barbara Brzezińska. Ówczesne metody pozwoliły na powstanie zaledwie zalążka bibliografii w formie tradycyjnej kartoteki. Pierwotny pomysł postanowili kontynuować członkowie Sekcji Fonotek SBP: bibliotekarze muzyczni i muzykolodzy, związani z różnymi bibliotekami i innymi placówkami naukowymi. Kierownikiem projektu została Kata-

rzyna Janczewska-Sołomko, przewodnicząca Sekcji Fonotek ZG SBP, autorka wielu publikacji, w tym o charakterze pionierskim, dotyczących polskiej fonografii. Podczas tegorocznej, organizowanej przez sekcję i Akademię Muzyczną we Wrocławiu, VII Ogólnopolskiej Konferencji Fonotek SBP „Archiwizacja – ratunek dla zabytków fonograficznych", która odbędzie się w drugiej połowie listopada, zostaną omówione i pokazane rezultaty projektu. Będzie to również sposobność, aby zainteresować nimi większe grono bibliotekarzy i pozyskać kolejnych współpracowników. Dzięki temu baza danych będzie mogła powiększać się zarówno o materiały archiwalne, jak i współczesne, uwzględniając także dotychczas pominięte bogate treściowo druki towarzyszące publikacjom dźwiękowym i odkrywając przed badaczami polskiej fonografii nie tylko szersze, ale i też nowe obszary zainteresowań.

Zadanie pt.: „Źródła do badań fonografii polskiej od 1878 roku do czasów współczesnych" finansowane w ramach umowy 915/P-DUN/2016 ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę.

• Digitalizacja czasopism: „Bibliotekarz", „Poradnik Bibliotekarza" oraz rozbudowa Archiwum Cyfrowego SBP – grant MKiDN

Celem projektu jest digitalizacja czasopism: „Bibliotekarz" (z lat 1961-2016), „Poradnik Bibliotekarza" (z lat 1966-2016), oraz archiwizacja i umieszczenie w postaci cyfrowej (pdf) do udostępniania w Archiwum Cyfrowym SBP oraz w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej/Mediotece Uniwersytetu Warszawskiego, co umożliwi ponowne ich wykorzystanie. W ramach projektu rozbudowane zostanie również Archiwum Cyfrowe SBP na ogólnopolskim portalu bibliotekarskim sbp.pl, umożliwiające atrakcyjną formę prezentacji zdigitalizowanych materiałów i ułatwiające dostęp do nich.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

• Obserwatorium bibliotek: Analiza Funkcjonowania Bibliotek – grant MKiDN

W 2017 r. kontynuowano prace objęte projektem „Analiza funkcjonowania bibliotek: badanie zmian i wpływu na rozwój społeczny i ekonomiczny" realizowanym w latach 2015-2017.

Zadania wykonane w trakcie realizacji:

„Badanie efektywności bibliotek publicznych, pedagogicznych"

W ramach grup roboczych opracowano materiały metodyczne niezbędne dla prowadzenia badań efektywności za 2016 r. Opracowano materiały szkoleniowe i filmy instruktażowe wyjaśniające, jak analizować dane statystyczne i wskaźniki. Zakupiono licencję na oprogramowanie ClickMeeting ułatwiające organizację szkoleń online. Przeprowadzono szkolenie online dla wojewódzkich administratorów merytorycznych i dyrektorów bibliotek pedagogicznych. Zorganizowano seminarium nt. badań efektywności w bibliotekach publicznych dla bibliotekarzy województwa lubelskiego, w siedzibie WiMBP w Lublinie. Prowadzono akcję promującą udział w badaniach, współpracowano w tym zakresie z konferencjami dyrektorów wojewódzkich bibliotek publicznych i pedagogicznych.

W czasie trwania badań udzielano wszechstronnej pomocy bibliotekarzom poprzez konsultacje pisemne i telefoniczne. Zbieranie danych statystycznych i ich weryfikację zakończono w czerwcu br. W badaniach uczestniczyło 2099 bibliotek publicznych, w tym w przypadku 9 województw (dolnośląskiego, kujawsko-pomorskiego, lubuskiego, podlaskiego, pomorskiego, śląskiego, świętokrzyskiego, warmińsko-mazurskiego, zachodniopomorskiego) uczestniczyły wszystkie biblioteki publiczne z danego województwa.

„Analiza danych z badań użytkowników bibliotek publicznych województwa dolnośląskiego".

Opracowany przez zespół autorski w składzie: Jolanta Sobielga, Edyta Strzelczyk, Aldona Zawałkiewicz dokument omawia wyniki badań prowadzonych w 2016 r. w 44 bibliotekach województwa dolnośląskiego. Głównym celem badań było wyliczenie globalnego wskaźnika „Satysfakcja użytkownika", który w 2016 r. został włączony do formularza danych statystycznych AFBP jako kolejny miernik oceny funkcjonalności bibliotek.

„Ustanowienie normy ISO 11620:2014 Informacja i dokumentacja – Wskaźniki funkcjonalności bibliotek"

Projekt normy prPN-ISO 11620 został przekazany do Polskiego Komitetu Normalizacyjnego do zatwierdzenia. Zgodnie z umową ZG SBP z PKN norma powinna zostać ustanowiona w początkach grudnia 2017 r.

„Jak analizować i interpretować dane statystyczne i wskaźniki. Poradnik elektroniczny dla bibliotekarzy"

Zawarto umowy z wykonawcami. Pierwsza propozycja ujęcia tematu poradnika w trakcie konsultacji. Przewidywany termin publikacji – listopad 2017 r.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

NOWOŚCI WYDAWNICZE

• *Biblioteki uniwersyteckie w Niemczech w epoce cyfrowej* (Krystyna Hudzik)

„Dla historii najnowszej, czyli od momentu zjednoczenia Niemiec, nie ma u nas zbyt wielu, a na pewno ogólnych, opracowań. Obraz bibliotekarstwa niemieckiego tych ostatnich lat znamy tylko przez pryzmat opracowań szczegółowych, wąskotematycznych, wycinkowych. W tym kontekście próba podjęta przez Krystynę Hudzik wydaje się niezwykle interesująca i potrzebna, gdyż przez wiele lat związki bibliotekarstwa niemieckiego i polskiego były – i pozostają – bliskie, co owocowało korzystaniem z doświadczeń niemieckich i próbą ich implementacji na naszym gruncie. Znajomość więc realiów, osiągnięć czy porażek bibliotekarzy niemieckich jest dla nas niezwykle istotna". *Z recenzji dr. hab. Artura Jazdona.*

• *Obszary wiedzy o bibliotekarstwie* (Jacek Wojciechowski)

„Niniejsza monografia przedstawia aktualny stan wiedzy o bibliotekarstwie – z próbą zarysowania również nieodległej a możliwej przyszłości bibliotek. Napi-

sana klarownie, w czym umiarkowany aparat naukowy nie stanowi przeszkody. Zawiera rozbudowany indeks przedmiotowy. (…) Wiedza o bibliotekarstwie wciąż ma rację bytu. Jako świadomościowy konstrukt, wykorzystywany w mediacyjnej praktyce, jak też kreowany teoretycznie oraz wykładany – chociaż niekoniecznie w pełnej zgodzie i w harmonii: takiej jednolitości ani kompletności nie ma. Zatem to jest teraz wiedza-po-przejściach, mocno pokiereszowana, a nawet mętnie łączona z niebytem, dlatego wymaga regeneracji. I taką próbę tu podejmuję" *(ze Wstępu)*.

• *Okładka jako część dokumentu na przykładzie płyty gramofonowej w ujęciu bibliologicznym* (Jakub Maciej Łubocki)

W pracy podjęto próbę uporządkowania, krytycznego omówienia i usystematyzowania zagadnień dotyczących okładek (przede wszystkim płyt gramofonowych i książek) z perspektywy bibliologicznej. Przegląd i omówienie różnych dotychczasowych ujęć poruszanej problematyki doprowadziły do sformułowania kilku autorskich propozycji metodologicznych i terminologicznych. Niezaprzeczalną wartością pracy są skrupulatne analizy terminologiczne, uporządkowanie i synteza głównych zagadnień związanych z tematem, a także wskazanie perspektyw ich rozwoju, miejsc wymagających opracowania lub rewizji. W ten sposób praca stanowi zaproszenie do dyskusji nad miejscem i przyszłością badań okładek w ramach nauk humanistycznych.

• *Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego* (red. Anna Mierzecka, Elżbieta Barbara Zybert)

„Podstawowa działalność kulturalna – jak stanowi ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej – polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury, a jej formami organizacyjnymi są m. in. biblioteki, muzea, domy kultury, galerie sztuki, kina, teatry i filharmonie. W recenzowanym tomie skupiono się na działalności społecznej wymienionych instytucji – zwłaszcza bibliotek, która w czasach niepokojów socjoekonomicznych i rozwarstwienia społecznego jest szczególnie ważna. (…) Zaakcentowano w nim kwestię istotną dla każdej organizacji, tym także tej niedochodowej, jaką jest konieczność dopasowania się do otoczenia. Tylko bowiem obserwacja środowiska zewnętrznego, analizowanie go pod kątem szans i zagrożeń z niego płynących, pojawiających się mód i trendów, a następnie reagowanie na nie, pozwala organizacji na skuteczne funkcjonowanie. Czas stabilności bibliotek i innych instytucji kultury minął bezpowrotnie. Zmiany społeczne, środowiskowe, technologiczne wywierają na nie istotny wpływ. Zaprezentowane w tomie teksty dają optymistyczny obraz instytucji kultury, adaptujących się do środowiska zewnętrznego, innowacyjnych, a w rezultacie konkurencyjnych wobec innych organizacji. (…) Publikacja będzie cieszyła się zainteresowaniem osób, chcących poszerzyć swoją wiedzę na temat zadań, działalności oraz społecznej roli współczesnych instytucji kultury" *(z recenzji dr hab. Małgorzaty Federowicz-Kruszewskiej)*.

• *Dokumenty życia społecznego w badaniach i praktyczne ich wykorzystanie* (Aneta Firlej-Buzon)

Niniejsza publikacja, złożona z osiemnastu tekstów, odnosi się do pięciu nadrzędnych zagadnień, które były prezentowane oraz analizowane w czasie konferen-

cji „Dokumenty życia społecznego w badaniach i praktyczne ich wykorzystanie" (6-7 października 2016 r., Wrocław). Pierwsza część książki dotyczy wartości faktograficznej, źródłowej i informacyjnej kolekcji dokumentów życia społecznego, jak i poszczególnych rodzajów druków ulotnych oraz okolicznościowych. Na wybranych przykładach omówione zostały problemy wartościowania tego rodzaju druków, głównie wartości kolekcjonerskiej i sentymentalnej wybranych typów wydawnictw efemerycznych oraz sprawy ich, przejawiającej się w tzw. potencjalnej wartości stałej, obecności na rynku książki. W dalszej części tomu zaprezentowano sposoby pozyskiwania oraz opracowywania dokumentów życia społecznego, praktykowane w dużych bibliotekach naukowych, wykształcone w toku wieloletnich doświadczeń, zgodne z przyjętymi kierunkami gromadzenia i specjalizacjami. Kolejne strony opracowania odnoszą się do praktyk stosowanych w książnicach mniejszych, ukierunkowanych na zachowanie oraz ochronę źródeł do badań historii lokalnej. Ujęto tu również bardzo interesujące kwestie organizowania w bibliotekach tzw. archiwów społecznych. W przedostatniej części książki omówione zostały wypracowane w Bibliotece Narodowej oraz określonych bibliotekach naukowych problemy przechowywania, konserwacji i digitalizacji dokumentów życia społecznego. Ostatnie dwa teksty łączące się bezpośrednio z ochroną cennych dokumentów życia społecznego i ich utrwalaniem w postaci cyfrowej, pośrednio zaś związane z problemem zwrotu cyfrowego we współczesnej humanistyce, odnoszą się do obecności wydawnictw niekonwencjonalnych w sieci.

• *Z dziejów bibliotek w Polsce. Od średniowiecza do 1989 roku* (Andrzej Mężyński)

Znajomość dziejów swoich bibliotek to znakomita lekcja kształtowania osobowości zawodowej bibliotekarzy i to jest podstawowy cel niniejszej publikacji. Publikacja składa się z 7 zasadniczych części: Czasy staropolskie, Czasy zaborów, Okres międzywojenny 1918-1939, Lata II wojny światowej, Biblioteki w PRL. Lata 1945-1956. Cz. 1; Biblioteki w PRL. Lata 1956-1986. Cz. 2.

PUBLIKACJE OKOLICZNOŚCIOWE

• *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich: przeszłość i teraźniejszość 1917-2017* (red. Jadwiga Konieczna)

Monografia dokumentuje stuletnią działalność SBP, ukazując bogatą i wielostronną aktywność największej organizacji środowiska bibliotekarskiego w Polsce. Książka podzielona jest na trzy części. Część I obejmuje lata 1917-1945 i przybliża genezę oraz systematyczny rozwój ówczesnego Związku Bibliotekarzy Polskich. Część II prezentuje dzieje Stowarzyszenia w okresie Polski Ludowej, czyli lata 1945-1989. Część III poświęcona jest działalności SBP po roku 1989, w nowej już rzeczywistości politycznej, społeczno-ekonomicznej i kulturowej. Tekst główny dopełniają, przygotowane w oparciu o źródła cytowane w pracy, krótkie biogramy wszystkich przewodniczących Stowarzyszenia, zaś korzystanie z książki ułatwi indeks nazwisk. Uzupełnieniem warstwy tekstowej jest materiał ilustracyjny – publikowane na końcu poszczególnych części fotografie ludzi, którzy na przestrzeni 100 lat aktywnie pracowali na rzecz Stowarzyszenia.

• *Bibliografia wydawnictw Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich* (red. Marzena Przybysz)

Książka dokumentuje działalność wydawniczą Stowarzyszenia w stulecie jego istnienia. Ukazuje bogatą i wielostronną działalność wydawniczą SBP, największej organizacji środowiska bibliotekarskiego w Polsce, od wydanej w 1915 r. pracy poświęconej zbiorom ikonograficznym, po publikacje opatrzone datą wydania 2016 r. Bibliografia przygotowana została w układzie chronologicznym. Zawiera 1129 pozycji wydawnictw zwartych oraz 23 tytuły czasopism.

• *Sylwetki Przewodniczących SBP – Organizacji Bibliotekarzy Polskich 1917-2017* (Bogdan Klukowski) – wersja elektroniczna do pobrania pod adresem: http://www.sbp.pl/repository/newsy/stolat/sylwetki-przewodniczacych-sbp-ebook.pdf

Publikacja zawiera biogramy 18 przewodniczących Stowarzyszenia, którymi byli: Ignacy Tadeusz Baranowski, Mieczysław Rulikowski, Zygmunt Batowski, Edward Chwalewik, Faustyn Czerwijowski, Edward Wilhelm Kuntze, Stefan Vrtel-Wierczyński, Adam Łysakowski, Adam Stebelski, Andrzej Grodek, Bogdan Horodyski, Jan Alojzy Baumgart, Stanisław Badoń, Witold Stankiewicz, Stefan Kubów, Stanisław Czajka, Jan Wołosz, Elżbieta Stefańczyk.

Opracowanie:
Małgorzata Dargiel-Kowalska, Anna Grzecznowska

Tekst wpłynął do Redakcji 9 listopada 2017 r.

Hanna Zasadowa
(25 maja 1920 – 12 sierpnia 2017)

Hanna Zasadowa urodziła się w Przasnyszu 25 maja 1920 roku. Świadectwo dojrzałości otrzymała w 1938 r. w gimnazjum państwowym w Pińsku. W roku akademickim 1938/39 rozpoczęła studia polonistyczne na Uniwersytecie Warszawskim. Przerwała je na kilka lat II wojna światowa. Od 1947 r. kontynuowała studia, ukończyła je w 1952 r. i już jesienią rozpoczęła pracę w BUW – początkowo w Wypożyczalni Międzybibliotecznej, następnie odbyła praktyki w Czytelni Ogólnej i Biurze Katalogowym. Po czterech latach pracy powierzono Jej obowiązki kierowniczki Oddziału Informacyjno-Bibliograficznego. Kierowała nim do 1973 r. Już w pierwszych miesiącach pracy przystąpiła do zmiany organizacji Oddziału, rozszerzenia zakresu jego działalności i rozbudowy księgozbioru podręcznego. Wprowadziła obowiązkowe przysposobienie biblioteczne dla studentów I roku. Studenci starszych roczników mogli korzystać z zajęć dotyczących umiejętności poszukiwania piśmiennictwa związanego z kierunkiem studiów w bibliografiach i katalogu przedmiotowym. Gdy zwolniła się sala w sąsiedztwie Czytelni Ogólnej, przystąpiła do organizowania pierwszej w Polsce Czytelni Bibliologicznej. Dobór księgozbioru, którym kierowała, był jednocześnie szkołą dla przyszłego personelu Czytelni. Czytelnia Bibliologiczna na wiele lat stała się warsztatem pracy bibliotekarzy i bibliotekoznawców, studentów bibliotekoznawstwa i innych kierunków studiów humanistycznych, a także wielu innych czytelników poszukujących informacji bibliograficznej i wiedzy o bibliotekach.

Przedmiotem zainteresowania i zaangażowania Hanny Zasadowej była też dydaktyka w zakresie bibliotekarstwa i bibliografii – zarówno metodyka, jak i praktyka nauczania. Była autorką programów szkoleniowych i kursowych m.in. z przedmiotu „Zbiory dokumentów informacji" dla studentów bibliotekoznawstwa. Prowa-

działa też zajęcia z metodyki i historii bibliografii w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UW oraz na kursach zawodowych prowadzonych w ramach działalności SBP, także w innych bibliotekach. Przez wiele lat pełniła funkcję zakładowego kierownika praktyk dla studentów UW i Uniwersytetu Wrocławskiego. W BUW zorganizowała szkolenia dla nowych pracowników, a także kursy dla pracowników, czasem długololetnich, na temat nowych metod w bibliotekarstwie.

Współpracowała z Biblioteką Polskiej Akademii Nauk, jej Ośrodkiem Dokumentacji i Informacji Naukowej. Od 1971 r. była członkiem Komisji Egzaminacyjnej PAN dla Bibliotekarzy Dyplomowanych, od 1968 r. członkiem Kolegium Redakcyjnego, a od 1792 r. członkiem Komitetu Redakcyjnego „Przeglądu Bibliotecznego", wydawanego wówczas przez Bibliotekę PAN. Jest też współautorką napisanego wspólnie z Anną Sitarską, wydanego przez PWN w 1972 r. podręcznika pt. *Specjalne wydawnictwa informacyjne*. W 1983 r. ukazał się następny, wydany przez CINTE podręcznik pt. *Wydawnictwa informacyjne*.

Hanna Zasadowa systematycznie śledziła literaturę z dziedzin bibliotekarstwa i informacji naukowej. Na rozszerzenie wiedzy o światowych tendencjach bibliotekarstwa wpłynęły Jej kontakty zagraniczne. W 1959 r. dzięki pomocy warszawskiego British Council wzięła udział w kursie bibliotekarskim w Birmingham w Wielkiej Brytanii. W roku akademickim 1970/71 została zaproszona do pracy w Bibliotece Alliance College w Cambridge Springs w Pensylwanii. Pełniła tam funkcję eksperta ds. opracowania spuścizny polonijnej przekazanej przez powojenną emigrację do tej biblioteki. W tym czasie zaczęła napływać do biblioteki College'u z Polski znaczna liczba nowych polskich książek, również wymagających opracowania. Pobyt w Stanach umożliwił wizyty w innych bibliotekach amerykańskich. Rok doświadczeń i obserwacji rozszerzył jej kompetencje zawodowe, powstały liczne artykuły publikowane na łamach czasopism branżowych.

W 1973 r. Hanna Zasadowa została wicedyrektorem BUW ds. czytelnictwa i informacji naukowej. Na tym stanowisku pracowała do 1980 r.

W życiu Hanny Zasadowej bardzo ważna była działalność w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich. Pełniła tu wiele poważnych, odpowiedzialnych funkcji. W Zarządzie Głównym była kolejno: jego członkiem w latach 1969-1971, przewodniczącą Komisji Informacji Naukowej w latach 1971-1974, zastępcą sekretarza generalnego w latach 1974-1977, przewodniczącą Komisji Współpracy Międzynarodowej w latach 1976-1979, przewodniczącą Głównej Komisji Rewizyjnej w latach 1980-1985. Działała też w Okręgu Stołecznym SBP: w kadencji 1976-1979 była zastępcą przewodniczącej ZO; w latach 1979-1981 pełniła funkcję przewodniczącej ZO. Była długoletnim członkiem Kolegium Redakcyjnego serii SBP „Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych". W uznaniu tej działalności została odznaczona Honorową Odznaką SBP. Inne Jej odznaczenia to Złoty Krzyż Zasługi i Odznaka Zasłużonego Działacza Kultury.

W 1980 r. Hanna Zasadowa przeszła na emeryturę. W zmniejszonym wymiarze pracowała w BUW kolejne 10 lat, w istniejącym wtedy Oddziale Prac Naukowych. Opracowała w tym czasie powojenną historię oddziałów udostępniania i informacji naukowej BUW zamieszczoną w pracy zbiorowej: *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie w latach 1945-1980* pod red. nauk. Andrzeja Mężyńskiego przy współpr. Anny Bednarz wydaną w 1998 r. Ostatnią publikacją Hanny Zasadowej jest *Bibliografia zawartości „Przeglądu Bibliotecznego" za lata 1977-1996* wydana w 1998 r.

Pełniąc funkcje kierownicze Pani Hanna wielką wagę przywiązywała nie tylko do umiejętności zawodowych, lecz również do poziomu i stylu pracy swoich podwładnych. Wymagająca, bo sama rzetelna i odpowiedzialna, oddana pracy, uczyła tego samego własnym przykładem. Uczyła cierpliwie i z ogromnym taktem, czasem karciła, ale nigdy nie upokarzała nikogo. Rozumiała osobiste trudności i dramaty współpracowników i podwładnych.

Hanna Zasadowa była dobrym, mądrym Człowiekiem.

W ostatnich latach życia dotknęła Ją ciężka, nieuleczalna choroba. Miała w tym trudnym czasie serdeczną opiekunkę w bratanicy męża, Stanisława Zasady.

22 sierpnia śp. Hannę Zasadową, polonistkę i bibliotekarkę, starszego kustosza dyplomowanego, wicedyrektora BUW na Cmentarzu Powązkowskim pożegnała Biblioteka Uniwersytecka i liczne grono warszawskich bibliotekarzy.

Wanda Kronman-Czajka

Tekst wpłynął do Redakcji 15 listopada 2017 r.

Hanna Zasadowa – praca i walka dla Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

Glosa

Hanna Zasadowa była bibliotekarką jednej biblioteki – Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (BUW), w której przepracowała całe swoje zawodowe życie (38 lat). Była też jednym z jej najbardziej znanych, wręcz emblematycznych, pracowników. Nie znaczy to jednak, że Pani Hanna nie pracowała na rzecz bibliotekarstwa krajowego, wręcz przeciwnie, odegrała w nim dużą rolę. Możliwości takie znajdowała w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich, a to w dwóch obszarach.

Pierwszy dotyczył „Przeglądu Bibliotecznego". Pismo to w pewnym okresie popadło w kryzys organizacyjny, który uzdrowiło przejęcie redakcji kwartalnika od 1. zeszytu w 1969 r. przez Marię Dembowską. Zmieniła ona profil tematyczny pisma i powołała nowy zespół redakcyjny. Dembowskiej udało się też przekonać władze PAN, by od 1972 r. Biblioteka PAN w Warszawie przejęła pismo. Była to znakomita decyzja, trzeba było jednak przekonać władze SBP, że „Przegląd" jest nadal jego periodykiem, a jedynie trudy redakcyjne i koszty druku są po stronie Biblioteki PAN. Do zapewnienia spójności z macierzą, czyli Zarządem SBP, Stowarzyszenie delegowało do redakcji Hannę Zasadową. Pełniła ona, dyskretnie funkcję takiego łącznika przez okres wyjątkowo długi. Do redakcji[1] „Przeglądu"

[1] W latach 1969-1971 redakcja nosiła nazwę „Kolegium Redakcyjne", a od 1972 r. – „Komitet Redakcyjny".

weszła w 1969 roku i pozostawała w niej do roku 1993 (z przerwą w latach 1978-1981), a przez pewien czas (lata 1978-2003) powoływana była też do Rady Redakcyjnej pisma.

Hanna Zasadowa służyła zawsze rozsądną radą podczas posiedzeń Redakcji, nie brała jednak udziału w technicznych pracach redakcyjnych. Podejmowała się innych, absorbujących, prac. W latach 1978 (od z. 3) do 1990 (z. 3/4) prowadziła „Kronikę krajową", która odnotowywała ważniejsze wydarzenia z życia polskiego bibliotekarstwa. Zajęcie to porzuciła na rzecz innej stałej rubryki „Przegląd piśmiennictwa krajowego". Przeglądów tych dokonywała w latach 1991 (z. 1) do 1996 (z. 1-4). W 1996 r. Zasadowa zakończyła stałą współpracę z „Przeglądem", niemniej przygotowała jeszcze, już jako osoba blisko osiemdziesięcioletnia, wzorowo opracowaną *Bibliografię zawartości „Przeglądu Bibliotecznego" 1977-1996* (R. 45-64)" (Warszawa 1999), która była ostatnią jej publikacją, wieńczącą 30-letnią współpracę z tym czasopismem, a szerzej – z bibliotekarstwem w ogóle.

Prace w „Przeglądzie" kontynuowała na emeryturze (od 1980 r.), na emeryturze też nie zawiesiła działalności w samym Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich – drugim polu jej aktywności ogólnopolskiej. W pracach tej organizacji odegrała znaczącą rolę w kadencji maj 1981 – maj 1985 r. Na Krajowym Zjeździe Delegatów SBP, który odbył się w Warszawie w dniach 11-13 maja 1981 r., wybrano ją przewodniczącą Głównej Komisji Rewizyjnej (GKR) SBP. Na Zjeździe tym, który odbył się w apogeum „karnawału «Solidarności»"[2], dokonano rewolucji w składzie władz SBP, zakwestionowano metody pracy dotychczasowych władz Stowarzyszenia i wymieniono prawie całkowicie skład Zarządu. Przewodniczącym został adiunkt Instytutu Bibliotekoznawstwa we Wrocławiu, Stefan Kubów. Skład Komisji Rewizyjnej był również z ducha odnowy – wśród 7 jej członków byli solidarnościowi działacze – Janusz Dunin i Jerzy Maj. Stowarzyszenie poddane zostało jednak wkrótce trudnym próbom, w czasie których część jego działaczy nie zdała egzaminu. Władze wprowadziły stan wojenny, a 30 czerwca 1983 r. Zarząd SBP podjął uchwałę o wstąpieniu do Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego (PRON), organizacji znienawidzonej przez część społeczeństwa, a stworzonej przez władze PRL dla usprawiedliwienia bezprawia stanu wojennego. Bibliotekarze, po tej akcesji dokonanej przez Zarząd, zaczęli masowo opuszczać Stowarzyszenie, zaczęła się też sypać Komisja Rewizyjna. Z Komisji ustąpili Dunin, Maj i Jan Mielczarek. Hanna Zasadowa została na swoim stanowisku, reprezentując pogląd, że w walce z niegodziwościami systemu należy wyczerpać wszystkie możliwości legalnego oporu.

Krytyczne opinie wobec trybu wstąpienia do PRON Komisja Rewizyjna pod jej kierownictwem zgłaszała od początku. W uchwale z dnia 15 sierpnia 1983 r. zakwestionowała prawomocność głosowania nad akcesem SBP do PRON ze względu na dopuszczenie do udziału w głosowaniu uczestników zebrań nie będących członkami Zarządu Głównego. Byli nimi przewodniczący okręgów SBP, w większości partyjni dyrektorzy wojewódzkich bibliotek publicznych. GKR uznała uchwałę za nieważną i zaleciła Zarządowi Głównemu potraktowanie tego głosowania wy-

[2] Nie ma potrzeby w tym tekście wyjaśniania terminu „karnawał 'Solidarności'", ani opisu zmian, które dokonały się w latach 1980-1981 w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich. Wydarzenia te opisano już wielokrotnie, zob. np. A. Mężyński: *Z dziejów bibliotek polskich…*, Warszawa 2017, s. 85-87.

łącznie jako formy konsultacji. Głos Komisji Rewizyjnej brzmiał zdecydowanie: „Główna Komisja Rewizyjna zwraca stanowczo uwagę Zarządowi Głównemu na niedopuszczalność naruszania Statutu”[3]. Na wniosek GKR Zarząd Główny zwrócił się wtedy do Urzędu m.st. Warszawy z prośbą o rozstrzygnięcie tej kwestii. Urząd nie udzielił jednak jednoznacznej odpowiedzi, czym umożliwił dalsze działanie SBP jako członka PRON.

Swoje stanowisko GKR sformułowała jeszcze raz, ostatecznie, w „Sprawozdaniu z prac Głównej Komisji Rewizyjnej SBP w kadencji maj 1981 – maj 1985”[4], złożonym przez Hannę Zasadową na Zjeździe Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (Toruń, 13-15 maja 1985 r.). W obszernym sprawozdaniu z prac Komisji Rewizyjnej jej autorzy nie pominęli właściwych dla tego rodzaju dokumentów danych, a więc: łączność między ZG a okręgami, spraw wydawniczych, kontaktów z zagranicą, spraw finansowych, jednak główną uwagę zwrócili na polityczne aspekty działalności SBP w latach 1981-1985. Przypomniano więc w „Sprawozdaniu”, w jakiej atmosferze odbył się w maju 1981 r. Krajowy Zjazd Delegatów, na którym wybrano Zarząd, złożony w części z nowych ludzi, mających zmienić polskie bibliotekarstwo i spowodować, by Stowarzyszenie działało samorządnie, przestrzegając zasad demokracji. Celów tych – stwierdziła Komisja – nie osiągnięto, a w dodatku zniechęcono społeczność bibliotekarską do pracy społecznej. Skutkowało to masowym odpływem członków ze Stowarzyszenia. Komisja wskazała na dwie fale migracyjne: pierwsza w latach 1981-1982, gdy bibliotekarze wychodzili z SBP, „co było spowodowane m.in. przez okres stanu wojennego, kryzys, uciążliwości codziennego życia” (s. 396). Odeszło wtedy 3000 osób. Druga fala nastąpiła po wstąpieniu organizacji do PRON. Straty liczbowe nie zostały w tym przypadku podane precyzyjnie, gdyż władze Stowarzyszenia kamuflowały je, podając przypływy członków, powodowane energiczną pracą w okręgach, gdzie partyjni dyrektorzy Wojewódzkich Bibliotek Publicznych zapisywali swoich pracowników do SPB. Komisja wyrażała w tych przypadkach obawy: „Doświadczenie uczy bowiem, że masowe werbowanie do pracy społecznej pracowników bibliotek, nie wykazujących głębszego zainteresowania zawodem, powoduje znaczny rozdźwięk między liczbą członków podawaną w sprawozdaniach a liczbą osób rzeczywiście biorących udział w pracach Stowarzyszenia”. Masowe odejście bibliotekarzy naukowych powodowało, że SBP stało się związkiem bibliotekarzy głównie z bibliotek publicznych, wbrew jego wieloletnim tradycjom. Komisja zwróciła też uwagę na przekroczenie statutowych uprawnień przez Zarząd Główny w procesie wprowadzania SBP do PRON.

Na Krajowym Zjeździe w Toruniu Hanna Zasadowa przypomniała o tych faktach, wymieniła też zresztą wiele innych dostrzeżonych mankamentów pracy SBP, nie tylko politycznych. Zwrócono uwagę na trudności w kontynuowaniu wydawnictw SBP z powodu chronicznego braku papieru, ale także zaskakującej decyzji dotyczącej składu redakcji „Bibliotekarza”. Pismo odebrano Jadwidze Kołodziejskiej i jej zespołowi, bez należytej oceny ogromnego wkładu pracy jej i całej redakcji. Współpracy zaprzestali wtedy prawie wszyscy dotychczasowi autorzy i nastąpił dla tego miesięcznika okres, w całej jego historii, najgorszy.

[3] Uchwała Głównej Komisji Rewizyjnej SBP. „Przegląd Biblioteczny” R. 52 1984, z. 1, s. 105-106.

[4] „Przegląd Biblioteczny” R. 54 1986, z. 3/ 4 , s. 395-399.

Sprawozdanie zredagowane i odczytane przez Zasadową, krytyczne wobec trybu wprowadzenia SBP do PRON, aczkolwiek bez polemiki z samą ideą PRON, było wtedy rewizjonistyczne i wymagało niemałej odwagi, którą ta drobna i dystyngowana Pani wykazała się występując wobec specyficznej toruńskiej widowni. Ton Zjazdowi nadawali bowiem aktywni członkowie PZPR, a pamiętać trzeba, że Zjazd odbywał się w terminie nie tak przecież odległym od zgłoszenia się SBP do PRON (30 czerwca 1983 r.) i bojowy ideologiczny zapał prących do tego aktywistów jeszcze się nie wypalił. O krytyce, a nawet przedyskutowaniu celowości tego kroku, który nieodwracalnie podzielił polskich bibliotekarzy – nie było mowy. Zjazd był zdominowany przez siłowe skrzydło partyjnych ideologów. Rządził nimi na Zjeździe Kazimierz Molek zastępca kierownika Wydziału Kultury Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, w samym stanie wojennym postrach instytucji wydawniczych, w których konfiskował i wysyłał na przemiał gotowe już składy książek, gdy uznał je za wrogie ustrojowi. Na Zjeździe chwalił, czasem lekko ganił, nakreślał zadania. Z satysfakcją zauważył, że Stowarzyszenie nie jest tak zwaśnione, jak „inne środowiska inteligenckie" (s. 370).

Zjazd toruński odbywał się w tym samym terminie co XIX Plenum KC PZPR, które poświęcone było kwestii inteligencji, mianowicie ustaleniu czy ma ona rację bytu w socjalistycznej Polsce, czy nie? Plenum wyraziło ostrożną opinię, że inteligencja istnieje i może egzystować, obok oczywiście przodujących klas robotników i chłopów – sił przewodnich w państwie. Na tym Plenum, bibliotekarzy reprezentował Stanisław Krzywicki. Powrócił z niego wprost na toruńską salę obrad i wkroczył na nią z partyjnym ogniem w oczach (świetnie zagranym), którym natchnęło go Plenum i złożył obecnym relację z obrad warszawskich, kończąc zapewnieniem, że środowisko bibliotekarzy ma duże wsparcie ze strony Wydziału Kultury PZPR i Rady Krajowej PRON. Krzywicki był na Plenum z racji swojej funkcji przewodniczącego Ogólnopolskiego Partyjnego Zespołu Bibliotekarzy, działającego przy Wydziale Kultury KC PZPR. Zespół ten, za kulisami rozgrywający ważne sprawy polskich bibliotek, był zwykle dyskretnie ukryty, by nie drażnić bibliotekarzy swoimi władczymi możliwościami. Jego skład nie był powszechnie znany. Tym razem było inaczej. Skład ten ujawniono w sprawozdaniu ze Zjazdu (s. 378), a na sali brylowało siedmiu z ośmiu jego członków wymienionych w spisie: Stefan Kubów, Jan Burakowski, Józef Lewicki, Bolesław Howorka, Stanisław Krzywicki, Jan Marciniak, Stanisław Badoń. Szczególną rolę odgrywali Lewicki i Howorka. Pierwszy, podpułkownik, nieoficjalny komisarz w Stowarzyszeniu podczas stanu wojennego, a potem przedstawiciel SBP w Radzie Kultury PRON czuwał nad realizacją linii partii w Stowarzyszeniu. Bolesław Howorka na Zjeździe przewodniczący Zespołu Statutowego Komisji Zjazdowej, był jednym z ideologów, którzy „przepchnęli" w swoim czasie uchwałę o akcesie do PRON, a potem był zażartym obrońcą tej decyzji, usiłując wielokrotnie udowodnić, że wstępując do Porozumienia nie złamano prawa, choć uczyniono to ewidentnie.

Taka widownia nie była skłonna odnieść się do spraw poruszonych w sprawozdaniu Komisji, referowanym przez Hannę Zasadową. Wybrano wariant przemilczenia i nikt nie odniósł się w żadnej formie do jej uwag, tak jakby nie zostały one wygłoszone. I nie było dziełem przypadku, iż w składzie nowo wybranej Komisji Rewizyjnej (siedmiu członków i dwóch zastępców) nie znalazł się nikt z siedmiu członków GKR wybranych na Zjeździe w 1981 r. I chyba nie było też dziełem

przypadku, że Hanna Zasadowa nie uzyskała nigdy godności członka honorowego SBP, mimo pełnienia w Stowarzyszeniu różnych ważnych funkcji. Cóż, wolimy widocznie, by Stowarzyszenie wielbić bezkrytycznie, a jego trudne epizody, które dokumentowała GKR pod kierunkiem Hanny Zasadowej, zapominać.

Dlatego wydaje się, że należy, pisząc po latach wspomnienie o Hannie Zasadowej, przecież bibliotekarce, potraktować szerzej i podkreślić, polityczny kontekst tego fragmentu jej działalności w Stowarzyszeniu. Na Zjeździe toruńskim zachowała się bowiem wyjątkowo odważnie, stojąc samotnie naprzeciw falangi oportunistycznych działaczy.

Po opisywanym wyżej wydarzeniu toruńskim ślad jednak pozostał. Tu wprowadzę wątek osobisty. Pani Zasadowa poprosiła mnie, bym przyjechał na Zjazd do Torunia i był świadkiem jej wystąpienia. Pojechałem tam jako obserwator z ramienia redakcji „Przeglądu Bibliotecznego" i – co trzeba, zobaczyłem i dzisiaj wykorzystuję. Tradycyjnie Zarząd przesłał do redakcji do opublikowania komplet materiałów dotyczących Zjazdu toruńskiego, liczący 56 stron (w druku). W materiałach znajdowało się również sprawozdanie GKR. Po opracowaniu redakcyjnym wysłaliśmy te teksty do wydawnictwa Ossolineum we Wrocławiu. Po pewnym czasie z wydawnictwa zadzwoniono do Redakcji argumentując, iż są przekonani, iż cenzura z pewnością nie puści tekstu sprawozdania Komisji Rewizyjnej, czy wobec tego nie jest bezpieczniej usunąć ten tekst już teraz, by nie prowokować niebezpiecznego dla nas wszystkich konfliktu z cenzurą. No nie – powiedziałem, jako że właśnie ja odebrałem ten telefon – spróbujmy, może się uda. No i się udało. Sprawozdanie się ukazało[5], cenzor widocznie nie czytał materiałów, dla kogoś z zewnątrz śmiertelnie nudnych, a może po prostu machnął ręką.

Taki tekst, krytyczny wobec PRON, choć teoretycznie dotyczył jedynie spraw regulaminowych, był w tym czasie ewenementem, nie wzbudził jednak sensacji, no bo kto czytał wtedy „Przegląd"? Opozycja, na przykład, miała ciekawsze lektury. Ślad ten jednak pozostał i warto go dzisiaj, po śmierci Autorki, przypomnieć.

BIBLIOGRAFIA

Mężyński, Andrzej (2017). *Z dziejów bibliotek w Polsce. Od średniowiecza do 1989 roku*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Sprawozdanie z prac Głównej Komisji Rewizyjnej SBP w kadencji maj 1981 – maj 1985 (1986). *Przegląd Biblioteczny*, R. 54, s. 395-399.

Uchwała Głównej Komisji Rewizyjnej SBP (1984). *Przegląd Biblioteczny*, R. 52, s. 105-106.

Andrzej Mężyński

Tekst wpłynął do Redakcji 11 listopada 2017 r.

[5] „Przegląd Biblioteczny" 1986, R. 54 z. 3/ 4, s. 363-419.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny" drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego" uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego", Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego" podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities" (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym". Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłanego do „PB" artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż ***ghostwriting*** i ***guest authorship*** są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja

prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego" nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

– odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki…*, 1976);

– odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki…*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W" w języku polskim „In" w języku angielskim, „s." w języku polskim „p." w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowa-

ne w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)…, Dembowska, Maria (1976b)…, itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation.* Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego.* Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne.* Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well--being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <http://journals.apa.org/ prevention/volume3/pre0030001a.html>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <http://www.apa.org/ppo/istook.html>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/ pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.nlm.nih.gov/research/umls/ umlsmain.html>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review" accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review" kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of "Library Review" have signed an agreement with the editors of "The Central European Journal of Social Sciences and Humanities" (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in "Library Review". This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to "Library Review" who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author's name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author's contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting** and **guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of--work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

– the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki…, 1976)*;
– the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki…*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001.

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)…, Dembowska, Maria (1976b)…, etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [accessed on: 11.12.2001]. Available on WWW: <http://journals.apa.org/ prevention/volume3/pre0030001a.html>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [accessed on: 11.03.2003]. Available on WWW: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [accessed on: 25.01.1996]. Available on WWW: <http://www.apa.org/ppo/istook.html>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [accessed on: 25.11.1996]. Available on WWW: <http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [accessed on: 14.12.2004]. Available on WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/ pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>.

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [accessed on: 30.06.2004]. Available on WWW: <http://www.nlm.nih.gov/research/umls/ umlsmain.html>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

sbp.pl

OGÓLNOPOLSKI PORTAL BIBLIOTEKARSKI

WWW.SBP.PL

- najświeższe wiadomości,
- gorące dyskusje,
- Archiwum Cyfrowe,
- Katalog staży i praktyk,
- specjalistyczna księgarnia,
- porady prawne,
- scenariusze zajęć dla bibliotek,
- baza bibliotek.

Zapraszamy do współpracy i kontaktu z redakcją:

redakcja.portal@sbp.pl 22 608-28-25

/StowarzyszenieBibliotekarzyPolskich /SBP_pl

Drodzy czytelnicy!

PORTAL SBP jest dla Was. Korzystajcie z niego AKTYWNIE!

WYDAWNICTWO
SBP